Lettere

6
9 - a
8

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
9 B
31

~~6-9-a-8~~

MAR· FABII
QVINTILIANI
DECLAMATIO-
NES.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,
1544.

MAR. FABII QVINTILIANI, ORATORIS ELOQVENTISSIMI DECLAMATIONVM LIBER.

*

PARIES PALMATVS.

ARGVMENTVM.

Quidam cui erat filius cæcus, quem hæredem inſtituerat, induxit illi nouercam, iuuenemq́ in ſecreta domus parte ſepoſuit. Is noctu dum in cubiculo cum uxore iaceret, occiſus eſt, inuentusq́ poſtero die habens gladium filij defixum in uulnere, pariete ab ipſius ad filij cubiculum ueſtigijs palmæ cruentato. Accuſant ſe inuicem cæcus & nouerca.

Pro cæco contra nouercam. I

SI IVVENIS *innocentiſsimus, Iudices, uti uellet ambitu triſtiſsimæ calamitatis, poterat allegare uobis amiſſam cũ oculis cogitationum omniũ temeritatẽ: ſed cum oſtendere innocentiam ſuã moribus malit, quàm aduerſis, neq; pietatis, neq; cõſcientiæ ſuæ grauẽ ferre contumeliã poteſt, ut parricidiũ non feciſſe uideatur beneficio cæcitatis. Quare non petit, ut miſerum putetis, niſi & innocens fuerit: non petit, ut afflictũ alleuetis, niſi & probauerit ſeſe infeliciorem, quòd patrem amiſit, quàm quòd oculos. Aeſtimate iuuenem ijs moribus, quibus uidẽtem æſtimaretis, uita, pudore, pietate. Quæ ſi omnia ſibi, ut erunt promiſſa, conſtiterint, nullo terrebitur crimine. Nec quod ſceleratiſsima fœminarũ calamitatem noſtram cruẽtato pariete imitata eſt, expaueſcimus. Quæ diligẽtia, quò ſolicitior fuit, ne deprehẽderetur, hòc magis indicauit ſibi oculos non defuiſſe. Gratias agimus, quòd nimium*

auidæ

auidæ ſuſpicionis argumenta in noſtram tranſtulit partem: nõ eſſe cæci ſcelus difficilius probaretur, niſi omnia ſic acta eſſent, ut feciſſe cæcus uideretur. Quare Iudices nõ improbè ſperauerim futurum, ut ſuſpecta ſint uobis, quæ tam inconſideratè ficta ſunt cõtra miſeram cæcitatem. Primùm quòd ſpatiũ illud ingẽs domus, quod in medio fuit, ita dijecto cruore ſatiatũ eſt uſq; ad cubiculum miſerrimi iuuenis, tanquã planè timuerit parricida, ne nõ deprehenderetur. Deinde ſceleri nox potiſsimum electa, quo tẽpore inueniri maritus ſine uxore non poſſet. Tum in cæde, in qua nemo utitur ferro, niſi alieno, gladius adoleſcẽtis, ne argumentũ deeſſet nouercæ, relictus eſt. Poſtremò peractũ uulnere uno ſcelus, quod obijceretur manibus errãtis. Et tamẽ contra tam multa incredibilia ſolũ aduocat nouerca teſtamentum, uultq; illud eſſe preciũ parricidij, ut rerũ intellectu in diuerſum coacto, occiſum eò probet patrẽ, quòd nõ meruerit occidi. Nos uerò iſtud (ſi crimẽ putatis) agnoſcimus. Iuuenis hic patris ſui hæres ſolus eſt. Hoc teſtamentũ, ſi uiuẽte adhuc miſerrimo ſene notum eſſe in domo potuit, ſcitis, quis illi debuerit iraſci. Nam quòd inuiſum fuiſſe filium patri iactat, crimen nouercæ erat, ſi cõfiteremur. Idq; probari ex hoc putat, quòd ſecretum non filius accipit à patre, ſed cæcitas. Quo loco diſsimulare ſatis callidè conatur inuidiam ſuam. Pater qui filium cæcum in ſemota penatium parte ſepoſuit, eripuit nouercæ oculis uoluptatem. Nãq; iſta cum inuaſiſſe uacuos penates uideretur, cum patri filium cæcum hoc eſſe crederet, quod orbitatẽ, excogitauit indulgentiſsimus ſenex, quemadmodum hic miſer patri ſuo in eadem domo eſſet, nouercæ in alia, accepit ſecretũ quod erat petiturus. Quod quo ſit animo ſenis factũ, poteſtis interrogare teſtamentum. Neq; ego grauiſsimum patrem ſuprema ſua iuueni iactaſſe crediderim, ut hæredẽ filium ſcriberet. nõ eſt res quæ imputetur: iſtam magis oportet uel aliquo iudicio, uel ſuſpicione muliebri arcana mariti deprehendiſſe, & ſtatim omnibus nu-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ptiarum renunciaſſe pignoribus. Nam cum propter pecuniam *ames, idē amoris & ſpei finis eſt.* Habuerat *adoleſcens gladiũ in cubiculo ſuo ſemper, ſiue antequàm in hanc fortunam incideret paratũ, ſiue quia cæcitatis miſeræ ſolatium eſt habere rem uidentiũ.* Certe *nunquàm illũ pater timuerat, nunquàm nouerca obiecerat.* Palàm *poſitum eſt ſub oculis omniũ tota domo notiſsimum ferrum. Scitis quantò negligentius cuſtodiat ferrũ bona cõſcientia, quàm etiã extra ſuſpicionem ſit res ſine uſu.* Innocẽtia *facit, ut ferrũ ſubtrahi poſsit & uidentibus.* Siue *igitur aliquis ex ſeruulis corruptus eſt, præſertim in tam facili occaſione, ſiue ipſi nouercæ non defuit audacia ad ferendũ, quod facere poterat & præſente priuigno, utiq; (quod dubitari nõ poteſt) quod facit certum ſceleris autorem, mauult in cæde alieno uti quàm ſuo gladio, quiſquis illum relicturus eſt.* Reliqua *iudices ſi fieri poſſunt, facta exiſtimate.* Dicitur *cæcus ſine rectore, ſine duce, ex illa penatium parte ſecreta, & penè ex alia domo, per inane longũ, per tot offenſa limina, per excubantes ſeruulos erraſſe cum ferro, cubiculũ deinde patris ingreſſus in neutram deflexiſſe partẽ, ſed recto gradu ſicut ducere oculi ſolẽt, ad lectulum acceſsiſſe leuiter, non in torum incidiſſe, non antè perueniſſe quàm crederet.* Vos *Iudices criminum tumultum ex rerum fide ducite.* Dormiens *ſenex, quẽ cæcus percuſſor quæreret, excitatus antè eſſet, quàm inueniretur.* Iungũt *his multò incredibiliora, ut occiderit patrẽ, pepercerit nouercæ, parricidium autem uno ictu explicuerit: quod ferè uix etiã ijs contingere ſolet, qui oculos manu ſequuntur.* Nulla *ergo luminũ uirtus, ſed homo ferrũ miſſurus in caſum, ſatis felix ſi percuſsiſſet quamcunq; corporis partem, in ipſam protinus animã incidit, & an morti ſatisfeciſſet, intellexit.* Officium *Iudices oculorum eſt renunciare manibus quid actũ ſit, cæci percuſſoris una ſecuritas fuerat ſæpius ferire.* Negat *præterea quicquã ſe ex his nouerca ſenſiſſe, cum iuxtà iacẽret, nec explicat unde illũd acciderit,*

derit, maximæ ſignū trepidationis. Si & pater uno ictu perierat, neq; iſta uigilabat, nunquàm gladiū reliquit percuſſor ſecurus. Reliqua Iudices nimiū ſuſpecta, improbè aßimulata. Spatioſißimus paries & longißimū domus latus habuit notas ſanguinis, quas reliquiſſe uideretur manus reuertētis. O quàm bene quicquid uolunt imitantur oculi. Stupeo (ſiqua eſt fides) omnia priuignum illa nocte feciſſe. Dicitur ad uotū nouercæ gladium in uulnere reliquiſſe, quem ſuum negare nō poſſet. Deinde per totum parietem quid aliud inſcripſiſſe, quàm ſe parricidam ſanguine patris uſq; ad cubiculū ſuum perduxiſſe, & uiā ſequētibus reliquiſſe? Hæc fecit aliquis negaturus? Gratulor tibi adoleſcens, ſi non potuiſti parricidium illud admittere, niſi ut relinqueres argumentum cæcitatis, habuiſti innocentiæ neceßitatē. Cauſám igitur miſerrimi adoleſcētis ſic apud uos agēre propoſui, ut primùm ipſum defendā quaſi reus tamen ſit: deinde cum eſſe ſecurus de huius innocentia cœpero, tunc ingrediar nouercæ accuſationem. Spectabitis utrunq; ſuis moribus, ſuis cauſis: eritq; facilior uia ueſtræ religionis. Quāquàm duos iudicia complexa ſunt, uos tamen tanquā de ſingulis cognoueritis. Et primum ſic agam, tanquam iuuenis habeat oculos, tanquam impetus eius nulla corporis debilitate frangantur. Interrogabo quid antè perdite, quid flagitioſe, quid impie fecerit, per quæ ſe parricidam ſcelera promiſerit. Innocentia per gradus certos ab homine diſcedit, & ne in maximis trepidet audacia, diu uires in minoribus colligit. Nemo inde cœpit, quò incredibile eſt perueniſſe. Dicas neceſſe eſt quæ huic cum patre odia fuerint, quàm uiolēta diſſenſio inter ſacrorum infinita nominū pignora. Crede mulier etiā tua cauſa. Nam ſi facile eſt filio occidere patrē, facilius eſt uxori maritum. Loquar nunc de infirmitate miſeræ cæcitatis. Temeritas omnis animorum calamitate corporum frangitur, & frigeſcunt impetus mentium, quos nō explicant miniſteria membrorum, ad ſolum ſe alligat deſtituta

mœrorem. Vultus ille perpetua nocte coopertus ac timidus nō cōcipit nefas, ad quod ducibus oculis peruenitur. Cogitat ſemper errare, & offendere, cogitat eundi redeundiq́; difficultatē. Magna innocentiæ neceßitas eſt, neminem facilius poſſe deprehendi. Semper ſe cuſtodiunt miſeri, ne eſſe miſerabiles deſināt, & quiſquis amiſit oculos, laborat, ne meritò perdiderit. Quid aliud cæcitas diſcit quàm rogare, blandiri? Odium omne adiuuant oculi, & hunc in pectoribus humanis furorem lumina accendūt, nec leuis animis accedit inſania, quoties quem execreris, aſpicias. Cæcus miſerior eſt quàm ut inuiſus ſit, timidior eſt quàm ut oderit. Prætereà nocentibus liberis frequentißimas ad parricidium cauſas ſuggeßit illud, quod uidebant. Vitijs enim noſtris in animum per oculum uia eſt. Alijs tradidit in parentum ſanguinem luxuria ferrum, luxuria uidentium crimē: Alijs meretriculæ immodica poſcentis amor, cui renunciāt oculi. Cæcus infelix patrem occidit: deinde cui manū porriget ſecurior? cuius humeris leuior incumbet? Quis contumelias ſeruorū caſtigabit ſeuerius? quis calamitatem tam obnoxiam maiore reuerentia proteget? Inter felices alius eſt ordo uotorū: cæcus filius optat ſuperſtitem parentem. Volo nunc ſcire quemadmodū dicat explicitum tam difficile facinus. Cæcus parricidium cogitauit. cum quo? cuius ſe commiſit oculis, iturus per totam domū? quem ducem elegit ille, qui erat in cubiculo ſuo ſolus? Secum (opinor) ſecum deliberat. Sufficit ſibi, cum homine expeditißimo loquitur. Cur enim ſocium conſcientiæ quærat? omnia poteſt ſcire. Primùm uel nox quanta ſit. Deinde proſpicere ſolicite, an omnis familia dormiat. Gradu ſuſpēſo ponere certa ueſtigia, & in omnē timoris ſui partem ſolicitū circumagere uultū. O quàm parum eſt in metu ipſos etiam oculos habere. Ita non iſte ſibi dixit? Occidere quidem patrem uolo: ſed quem ſequentur hæ manus? Nocte ſolus egrediar, ſed quando perueniā? Putas nos iunctis habitare liminibus? domus inter patrem filiumq́; media.

media. Quantum erroris, quantum moræ, ſpatiũ ingens, & uix metiendũ? Cæcitas incõſulta quid agis? nox antè deficiet. Quid ſi deinde uterq; uigilauerit? quid ſi nouerca? Agè limẽ inueniã, cardinem ſine ſtrepitu mouebo, dormientis cubiculum intrabo, quieſcẽtem feriam patrem, ſemel ſatis erit, nec nouerca uigilabit. Securus egrediar, ſciente nullo reuertar. Vota ſunt iſta, ſed oculorum. Cæcus deſperaret etiam ſi tam multa nox polliceretur. Hoc loco quærã neceſſe eſt, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidium ſuo potiſsimum gladio uteretur. Nimirum illud in mentẽ uenit, quia erat relicturus. Nam ſi alienum, & ignotum in uulnere patris gladiũ reliquiſſet, potuerat de percuſſore dubitari. Hic attulit ſuum, ut etiam ſi euaſiſſet, tamẽ ferro ſuo teneretur. Cur ergo, inquis, gladium in cubiculo tuo habebas? quia habuerã ſemper, quia uſurus illo non erã. Ferrum ergo parricidio meo tot ante annos præparaui, & ſecundum illum quẽ minabar patri, tandiu innocens fui? Ego eram ferro ac mente paratus, & tot abiere noctes? Antè gladiũ illum familiarẽ oculis tuis feci, antè omnibus ſeruulis notũ. Pependit in cubiculo tanquam teſtis cõſcientiæ meæ palàm in medio negligenter, ſic ut ſubtrahi poſſet. Non illũ conſcientia trepida uelauit: tam notus in cubiculo fuit, quàm cæcitas domini. Quiſquis ferrum præparat ſceleri, ſic illud habet, ut poſſit ſuũ negare. Ponite nũc ante oculos actum parricidij, deprehẽdetis difficultatẽ. Dono illud, dum à ſuo limine egreditur, dum illos quos accepit à patre ſeruulos fallit, ecce cubiculũ ſenis inuenit aliquãdo, ecce paries ille deficit, & percuſſoris manus ſubitò deſtituit, ceſſere fores ſine ſtrepitu. Quid poſtea agit? Vtrũ ipſum cubiculi parietẽ circuit, an ſe cõmittit in mediũ? & per ſpatia tenebrarũ armatam manum iactat? Ecce patris lectulũ tenet, etiã dormientium anhelitus imminens audit, unde ſciet quò dirigat ferrum, quẽ potius feriat ex duobus? Tentauit ergo uultus, & pectus obiectũ, breuiſsimã perituræ animæ uiam quærit, & quantus erit ſopor

qui iſta non ſentiat? Dices, neq; ego ſenſi. Ideo intelligis quàm malã cauſam habeas, cuius & una, & incredibilis defenſio eſt. Ita feritur in ſinu tuo maritus, & tu nihil ſentis? Ad latus tuum fata hominis peragũtur, tu taces tanquã te priuignus occiderit priorẽ? Ita nõ ille percuſſus eſt homo, quẽ cæcus occidit? Te uerò (ſi nihil aliud) calens ille cruor deniq; ſuſcitaſſet. Sed quàm manifeſta eſt cõſcientia, quæ te cõpellit ad hanc neceſſitatem, ut cum occiſum à priuigno tuo patrẽ uideri uelis, cogaris dicere nihil ſenſiſſe? Sufficit, uicimus, innocẽtes ſumus. Cum in eodem lectulo fueris, cum amplexa ſis forſitan illũ qui occiſus eſt, tam incredibilẽ profiteris ſoporem? Cur ergo tu incolumis es? quæ tam iratis manibus ſanguinem tuũ fortuna ſubtraxit? Certe dormiebas, certe nihil ſenſeras. Ita priuignus te reliquit, qui deprehendi timebat? Occìdit ergo aliquis patrẽ, & nouercæ pepercit? Maximum omniũ nefas, fortiter fecit, minori ſceleri ſtatim par nõ fuit? Omnia humana ſacra cõfudit, uiolare non eſt auſus pectus odiorũ? incredibile eſt, ſine fide eſt, nou occidere nouercam, cui imputes, quòd patrem occidat. Quid ais adoleſcens? tu'ne circa illũ ſanguinem defeciſti? illa te blandius rogauit animas? perdidiſti ergo illud, quod nihil ſenſerat, quod nox, quod ſilentium, quod tempus ſupererat ſceleris alterius? Tu ſi facere parricidiũ poſſes, ideo patrem tantum occidiſſes, ut tibi & nouercã liceret occidere? Non uideo cur, niſi uideri uelit relictam mulierẽ, ideo tantum ut uideretur illud nefas illa feciſſe. callide ſatis. Sed hoc alio protinus argumento ſubuerteretur. Non eſt eiuſdẽ conſilij nouercæ parcere ut ſubſtituat ream, & gladium relinquere quo ipſe deprehẽdatur. Sæpius uti neceſſe habeo argumento cæcitatis, & hoc etiam loco quo de illo uulnere diſputandũ eſt. Mehercule ſi percuſſor intraſſet, qui uideret, qui lumen præ ſe tuliſſet: nõ tamen tam feliciter libraſſet ictum: quem etiam ſi nullæ fallerent tenebræ, metus & conſcientia magni ſceleris teſtes incertum feciſſent. Raròcontingit ſemel ferire

carnifi

carnifici, quamuis componat ipſe ceruicē, & exercitata manus homicidium nouiſſime uelut quoddam genus artis exerceat. Sic ergo librauit manum cæcus, ut ipſam protinus feriret animam? Ego mehercule etiā illud admiror, quòd cum patrem uellet, nō nouercam percuſſit. Præter animum nihil uirium habet parricidæ primus ictus: ille trepidat, ille cogitat, ille erubeſcit, ille eſt ab innocentia proximus, ille præſtat hoc ſolùm, ut ſequens fortius feriat. Interrogare nūc uolo quæ iuueni cauſa fuerit, ut reliquerit gladium. Scilicet noluit nouercam ſuam infamari. Abſtulit ſibi omnem defenſionem, & ſe parricidam confeſſus eſt, ferrum in uulnere reliquit. Si nondum occiſum putabat, iterum feriret. Si iam perfectum nefas intelligebat, auferret indicium. Sed quid ego rem manifeſtiſſimā colligo? Si uultis Iudices ſcire à quo ſit gladius relictus, cogitate cui expedierit, ut inueniretur. Sed paries uſq; ad cubiculū priuigni ueſtigio manus cruētatus eſt. Cogitate Iudices ante omnia, nō eſſe incallidum hominem, neq; conſilij iacentis, qui cæcus explicare conetur facinus etiā oculis difficile. Ille ergo nō exiſtimat cum manum cruentam parieti applicat, ueſtigiū à ſe parricidij ſui relinqui: cum dexterā, qua duce utebatur, ueſte tergere, atq; ita abire ſine ueſtigio poſſet, totum parietē cruētabat, & ubi aliquid de patre miſero relinquebat, quid futurū eſſet poſtero die, quantam expectaret inuidiam ad lucem, nō cogitabat: ſed diſponebat indicium certum, indubitatum, ſine errore, quod nouerca ſequeretur uſq; ad cubiculum ſuum, uſq; ad limen ipſum. O admirabilē caſum, nec cruor antè defecit. Vtar hoc loco natura ipſius rei. Palmatus ſanguine paries inuentus ſic eſt, totam manum explicuit, omnes digitos diligenter expreſſit. Totum ergo ſanguinē conſumeret intra prima ueſtigia. Pone enim manū cruentatam, atq; adeò (ut iſtis etiā blandiar) madentē: pone menſurā itineris, ſpatiū parietis, diu enim in ſecretam domus partē reuertendum eſt: debet proxima pars à cubiculo patris habere plurimū

ſanguinis,ſequens minus,tertia minimũ,ultima nihil. Nã cruor quoties admotus eſt, trãſit,aut in manu tardè reptantis areſcit. Hoc quid eſſe dicamus,quòd circa cubiculum utrũq; ſanguinis iſtius ueſtigiũ quaſi incipit? hinc eſt paries palmatus,& illinc? Quomodo pertulit manus quod relinquebat? nouerca iſtud,nouerca ſecuris compoſuit oculis: illa miſerum dextera ſanguinẽ tulit,& manum ſubinde renouauit. Palmatus paries,habet diſtantiam,uacat aliquid loci,integrũ ubiq; ueſtigium eſt, cæcus manus traxiſſet. Quæro nunc,unde tantum ſanguinis in manu? Tunc enim ex omni uulnere cruor profluit & effunditur, cum ferri recentem uiam ſequitur. At quoties eodem quo factum eſt cluditur telo,latet tota mortis inuidia. Præterea cum manus ex parte qua palmare ueſtigium poteſt,plicetur in capulo, & ſe, dum telũ occupat,claudat,neceſſe eſt exteriore ut parte reſperſa ſit. Tuus autem qui palmatus eſt paries, ueſtigium eius partis oſtendit,ad quam cruor peruenire non potuit. Veſtrum eſt nunc comparare omnia iſta,perpendere. Cur prudentior ſit iudex in deprehendẽdo ſcelere,quàm reus in admittẽdo, hoc eſſe in cauſa puto,quòd alter tantum pro ſe cogitat, alter pro parte utraq;. Tuitus ſum adoleſcentis miſerrimi cauſam,nũc inſpicere uolo quanto certioribus argumentis nouerca teneatur. Tranſeo illum uulgarem & omnibus notum de comparatione perſonarum locum. Alius diceret maritum & uxorem niſi liberis initiarẽtur,non fortiſſimis corporũ uinculis inhærere. Ego illud potius dicam,decepta eſt mulier expectatio tua. Veneras quaſi in uacuã domũ,& ſine hærede. Expectaueras, ut infelix iſte iuuenis ab ipſis protinus nuptiarũ tuarũ expelleretur auſpicijs,extorrem & inopẽ ſummoueret pater blãdo corruptus amplexu,& omnino ſummã calamitatẽ corporis occurrere delicatis uxoris oculis uetaret. Inueniſti piũ & deuotũ unico ſenẽ,& de omnibus coniugis tui deſperaſti ob id affectibus. Miſerrimus eſt maritus,quiſquis inducit filio nouercã,quòd uxori

non uidetur utrũq; poſſe amare. Quæro igitur ante omnia, ubi occiſus eſt maritus? In cubiculo ſuo. hoc paulò antè priuigno defendendũ nõ fuit. Occiſus *eſt in cubiculo ſenex.* Ita *ille percuſſor nõ timuit uxorẽ?* Audeo *ſecretum nuptiarum, & matrimonialis lectuli ſolitudinẽ occiſurus intrare.* Quem *quærã? ubi relinquitur maritus ab uxore innocẽs?* Noctẽ *autẽ ad ſcelus quis elegit?* Nox *tuũ tẽpus eſt, quid ſi accedit huic etiã ſceleris occaſio?* Non *uenire debes ad ſecretam domus partẽ. nocturna tibi penatiũ ſacra peragenda ſunt?* Tu *non cogitas quẽadmodũ ſuſpenſa manu ſonantẽ blãde cardinem flectas?* Iaces *ſecundũ occaſionẽ, & expeditũ tibi in proximo facinus eſt.* Non *times, ne quis deprehẽdat.* Ipſi *quoq; ſeruuli lõgius quieſcũt, & præſtatur grande ſecretũ genio loci.* Tibi *quoq; ferire cum uelis, ſcire an dormiat licet.* Nox, *& ferrũ, & ſecurus maritus, quidnam iſto declaratius ſcelere?* Occiſum *eſſe miſerũ ſenẽ, cum tu uolueris, ſcimus.* Quomodo *tamẽ, inquit, gladius peruenit in meã poteſtatẽ, qui priuigni fuit?* Hæremus, *hic difficilis expugnandus eſt locus.* Quis *credat mihi, ſi dixero? gladium cæcus ille perdidit, perpetua nocte clauſæ genæ nõ cuſtodierũt.* Fingere *nimirum ad tẽpus uidebor, & rem nimiũ manifeſtam impudẽter cõplorare.* Scilicet *ſemper iſti appoſita capulo manus, & diebus ac noctibus curæ.* Nolo *tanquã callido glorieris ingenio, nõ accepiſti trucẽ horridumq; latronẽ, noſtri tibi occaſionẽ præbuere mores.* Nã *quòd uno ictu occiſus eſt ſenex, ad te ſuſpicio magis reſpicit.* Tu *præparare corpus illud ad ictus potes, dum uideris amplecti.* Tu *blãda manu prætentare pectus, ubi aßiduo uiſceris pulſu nõ quieſcat anima, ubi ſtatim mors ſit, ubi de ſpiritu ſanguinis ictũ explorare antè & cognoſcere licet, poteſt & uno ictu mulier occidere.* Venio *nunc ad ueſtigia parietis cruẽtati, quibus te ſatis abũdeq; preßimus, dum adoleſcentẽ defendimus.* Hæc *ſunt tamẽ quæ contra te reſeruata ſunt.* Cũ *maritus tuus in cubiculo occideretur, ſciebas nullũ tibi relictum pa-*

trocin

trocinium, niſi aliquid cæcitati ſimile feciſſes. Ideoq́; ſanguinē in illā partē induxiſti, in quā quæri uolebas, ut poſtero die omnis inuidia ſanguinis notas & ueſtigia præparata ſequeretur. Infamas cæcū, conſilium ex calamitate ſumpſiſti. Sciebas illum nō aliter, ſi dux defeciſſet, ingredi poſſe, quàm ſi ueſtigia parietis perpetuitate dirigeret. Simulaſti itaq; cæcitatē, & nequid ſceleri impio deeſſet, mariti tui cruore liuiſti. Omnia tibi compoſita atq; ſimulata ſunt per ociū & ſecuritatem, tanquam ſcelus transferatur ingenio. Nunc enim tu innocens, quia priuigni gladius in uulnere, quia paries cruētus: hoc ſufficere utrūq; iudicio putabas? quàm facili momēto cauſæ fata uertūtur, quòd feciſſe etiā is ſcelus frequenter inuentus eſt, qui obijciebat. Sed cauſas, inquit, parricidij iſte habuit, quē iratus pater in ſecretā domus partem relegauerat. Mulier illa forſitan ignominia felicioris uideretur eſſe priuigni. Cæcitatis beneficium eſt, cum illi ſecretū datur. O' præclarā ſenis optimi ſingularemq́; pietatē, quàm blande ille ſepoſuit miſerū ſuum, quàm diligēter uxoris gaudētis excluſit oculos? quàm multo cæcum pudore donauit? Si felicior, inquit, eſſem, pater, ego tibi potius cederē domo tota. Nūc miſer illam occupa partē, in qua nemo te uideat, in quā ſolus ego ueniā: ſint circa te ſeruuli fideles, nō gemitus tuos audiat quiſquā, non flebili mœrore paſcatur. Nihil eſt quod te ſolicitet conuerſatione noſtri. ſecretum quod cæcitati præſtatur, ideo præſtatur, ut minus oculi deſiderentur. Aliquis odit filium cæcum, & hac tantū ultione contentus eſt, ut illi aßignet quietem, & ſepoſitam, & meliorem domus partē? Ita ais, ego ſic intelligebā, quaſi abdicaret, quaſi expelleret. Iratus igitur ſenex tenet iuuenem ſuum uelut interiore complexu, & à limine obſtat? Rogo, quòd duos ſeparat media domo, te integram, ſanā, & illum infelicem cæcum, cōtumeliæ opportunum, iniuriæ facilem, utrū filio iraſcatur, an uxori? Nolo, inquit, iuuenis utaris amœna domus parte, ne hæc quæ nitidioribus tectis elaborata

ſunt,

ſunt,pertineāt ad oculos tuos. Quis tam ſtultè iraſcitur cæco, ut putet illius intereſſe ubi habitare iubeatur? Te potius ille ſummouet,tuis inuidiā facit oculis,tibi dicit,Sufficiat,ſatis eſt, habes maiorem domus partem,abſentem puta,miſero in pater=nis ædibus aliquem angulū relinque.Pater,qui filio ſub nouer=cæ aſsignat ſecretam domus partē,confitetur uxori ſe abdicare nō poſſe.Tranſit ad aliud genus defenſionis. Sibi cauſam cædis non fuiſſe,cum hic hæres inuentus ſit omnium bonorum. Quis enim alius eſſe debeat,ut huic properandum fuerit ad hæredi=tatem? Filius ſcriptus non timet pœnitentiā teſtamēti. omnium bonorū hæres relictus eſt.Non ergo iraſcebatur pater,cum da ret ſecretam domus partem.Non poſſunt tibi diuerſa prodeſſe: eadem obijceres reo,ſi exhæredatus eſſet. Elige utrū uoles. Si ſciuit ſe eſſe hæredem,amare magis patrē debuit:ſi ignorauit, non habuit quod ſperaret ex morte patris. Reliquum eſt ut in=tueamur,ille qui perijt,ab utro magis ueſtrum deſideretur. Te opinor hic grauius afficit dolor,impatientius hic luctus exani=mat,tuq; obſoletam protinus nubem,& tempori accommodata lugubria flammeo reuertente mutabis. Hic uerò iuuenis, qui ſi fortunæ ſuæ mala cum præteritis comparet,cæcus cœperit eſſe nunc primum. Nam quid non miſer in hoc ſene perdidit? uiue=bat illi magna pietas, aderant quocunq; iuſſerat de facie patris oculi,non illudere infelicibus tenebris cōtumaces ſeruuli pote=rant,nec(quod extremū cōtumeliarum genus eſt) ut dominum ageret,rogabant.Nunc quanta dij boni ludibria ſunt ineunda? Iūxere ſe pariter cæcitas & ſolitudo. Quid tibi nūc miſerrime adoleſcēs hæreditas prodeſt,quam tantū audis?quid enim circa te pecunia poteſt?quæ fruēdi uoluptates?quid aliud quàm ſpo=liorum facilis occaſio?Quàm bene iſta omnia paterni oculi cu=ſtodiebāt?quàm facilè decipi,quàm facilè denudari, quàm citò ſine labore falli potes,quàm cito inops fieri? Morte patris ex=hæredatus es.Quid nūc tibi niſi perpetuus imminet mœror,&

execrat

execratio uitæ? Miſer poſt omnia & lacrymas perdidit, nec dolentẽ adiuuãt oculi. Incipit apud te gladius habere quod agat. Quærit ecce, quærit miſer ferrũ. Nũc, inquit, huc reddite illud, innocẽs donec habuit meas manus tantũ. Si mori neceſſe eſt, illi potiſsimũ incumbam. Hoc illa iam olim grauis & infelix anima querebatur. Vbi nunc meæ uires? ubi impetus? ubi dextra tam fortis? uno ictu puto ne me quidẽ ipſum mihi cõtinget occidere.

CAECVS IN LIMINE.

ARGVMENTVM.

Ex incendio domus adoleſcens patrem extulit. Dum matrem repetijt, & ipſam & oculos amiſit. Induxit illi pater nouercam. Quæ acceſsit quodam tempore ad maritum, dixitq́ parari illi uenenum, quod iuuenis in ſinu haberet, & ſibi promiſſam dimidiam partem bonorum, ſi illud marito porrexiſſet. Intrauit ad cæcum pater, interrogauitq́, an hæc uera eſſent: ille negauit: exquiſiuit, & inuenit in ſinu uenenum. Interrogauit cui paraſſet: ille tacuit. Receſsit pater, & mutato teſtamento, nouercam fecit hæredem. Eadem nocte ſtrepitus in domo fuit. Intrauit familia in cubiculũ domini, inuenitq́ ipſum occiſum, & nouercam iuxta cadauer dormienti ſimilem, cæcum in limine cubiculi ſui ſtantem, gladium eius ſub puluino cruentatum. Accuſant ſe inuicem cæcus & nouerca.

Pro cæco contra nouercam. 2

**cui pro minimo*

SENTIO *Iudices pudori iuuenis, *pro quo minimum eſt, quòd parricida non eſt, grauiſsimũ uideri quòd abſoluendus eſt contra nouercã: & plurimum cæco de reuerentia deperire uirtutũ, cum in patrocinio ſummæ pietatis aufertur quicquid aliũ defenderet innocẽtem. Hoc primum itaq; publicis allegamus affectibus, quòd pro ſe reus indignatur uti corporis probatione. Solus omnium non remittit ſibi, ut incredibilior ſit in parricidio cæcus, quàm fuit, cum uideret. Homo omnium quos unquam miſeros fecere uirtutes, innocentiſsimus, parricidium negauit, antequàm pater occideretur: & ne quid hodiernæ ſolicitudini præſtari putetis, fecit, quod eſt ſummum in rebus humanis nefas, ne uel in alio crederetur. Ignoſcite per fidem, quòd indignatur ſe iuuenis in honorem tantum calamitatis abſolui. Filium qui pa-*

trem

trem ex incendio ſua cæcitate ſeruauit, facinus eſt hoc tantũ innocentem uideri, quòd illũ nõ potuerit occidere. Nam quod ad mulierem Iudices pertinet, quæ defendi non poteſt, niſi patrẽ cæcus occidit, tam impudentem delationis neceßitatem malo, quàm ſi tantum negaret. Viderit qui fiduciam ueritatis putat, quòd cæco facinus obiectum eſt. Deprehenſa mulieris audacia eſt, quæ nõ poteſt niſi incredibilium comparatione defendi & quiſquis cæcum inuicẽ accuſat, ſolus eſt reus. Aliæ Iudices eſſe debuerunt aduerſus hãc debilitatẽ probationes. Cæcus in parricidio non debet ſuſpectus fieri, ſed deprehẽdi. Quæſo itaq; Iudices, ut hæc prima propter cauſam iuuenis putetis, quæ cõtra illum nimia ſunt. Nihil magis debet eſſe pro cæco, quàm quòd aduerſus illũ fuerunt multa fingenda. Et conſtat de pietate, de innocentia hominis, qui expugnandus fuit parricidij ſimilitudine. Cõgeſta ſunt aduerſum miſeram debilitatem ferrũ, cruor, uenenum, & quicquid non poteſt eſſe negligentiæ, niſi neſcientis. Nemo Iudices, nemo diligẽtior debet eſſe ad facinus, quàm qui parricidium potuit facere cæcus. Iuuenis iſte de quo ſumma in rebus humanis monſtra finguntur, eius fuit erga parẽtes ſemper affectus, quẽ nefas eſt optare de liberis. Cũ domus igniũ ſepta uiolentia rapuiſſet miſeris ſenibus omne præſidiũ, illa feſtinatione qua fugimus, erumpimus, in medium cucurrit incendium In quãto tunc periculo fuit rerũ naturæ pietas? Dum diu multumq; attonitus hæret, dum ad utrunq; reſpicit, ad utrũq; diſcurrit, penè infelicißimos parentes perdidit pietatis æqualitas. Vt demum miſerrimos ſenes cluſerat iam propior ignis (audiat licet inuita pietas) patrẽ iuuenis elegit, & de pariter ardentibus uices diſpoſuit affectus. Vixdum poſito ſene, cum illum quoq; miraremur explicitum, iterum flammas aperuit, et undiq; coëuntis incendij redditus globis arſerat iuuenis, ſi tardius perdidiſſet oculos. Facinus eſt exiſtimare Iudices, nõ hoc quoq; maximis contigiſſe conatibus, ut ſeruaretur & mater.

Munus

*Minus *Munus tamen in utroq; fecerat, niſi perdidiſſet oculos. Videant qui filium in eo magis parente mirantur, in cuius ſalutem faciē uultuſq; conſumpſit. Patri præſtitit cæcitatem, qui amiſit oculos, dum repetit quam reliquerat matrem. Non expectatis, certū habeo Iudices, ut excuſem quòd pater induxit cæco nouercam. Factum eſt eo tempore, quo conſtabat patrem filio ſenem ſoluendo nō eſſe. Contenderim quinimo iuuenis fuiſſe conſiliū, ut pater cui matrimonium filiumq; abſtulerat incendium, reſidua ſenectutis alia ſolaretur uxore: & ut domus quæ cæcū tantùm habebat & ſenem, acciperet ex coniugio miniſteria cuſtodita. Facinus eſt Iudices, quòd bonos priuignos nouercæ facilius decipiūt, nec leuius oderūt. Quàm multis inſidijs, quàm multis artibus patet cæcitas innocentis? Mulier cui ſpem inuadēdæ hæreditatis præſtabat debilitas priuigni, ſenectus mariti, intellexit hoc ſolū deeſſe ſceleris occaſioni, ut prius infamaretur parricidij cæcus. Viſo igitur hoc, quòd ſibi iuuenis non uidebatur eſſe priuignus, uenenum quod in miſeri ſinu abdiderat deprehenſura, nunciauit patri, tanquā parricidium pararetur. Et quia mendacium poterat facilè nudari, ſiquem conſciū nominaſſet, totam delationē ſic ordinauit, ut ſibi crederetur promiſſam dimidiam partem bonorum, ſi uenenum ſeni uoluiſſet ipſa porrigere. Videtis Iudices, qua præparatione nouerca ad teſtamentum patris acceſſerit. Mulierem quam credit maritus noluiſſe partem bonorū accipere pro ſcelere, neceſſe eſt ſic remuneret, ut faciat hæredem. O quātò aliter probaretur parricidium, quod iam poteſt deprehendi. Mulier quæ ſe dicebat in conſcientiā ſceleris admiſſam, nō hoc primum exegit à patre, ut quæreret quis paraſſet cæco uenenū, quis dediſſet, unde maximum ſciebat poſſe fieri quæſtionis errorem, inſtituit ut innocētiſſimus iuuenis interrogaretur repētè, ſubitò infamatura uelut deprehēſi trepidationē, ſeu tacuiſſet cæcus, ſeu negaſſet. Adductus ad filiū ſenex dixit iuueni, quicquid audierat. Nūquàm

Iudices

Iudices, tam ſimplicis innocentiæ fuit facinus actū negare. Non
*eſſet auſus iuuenis coram ea muliere mentiri, quæ prodidit, & *
ſciiſt ubi eſſet uenenū. Vt uerò ſenſit infelix inſtātem nouercā,
poſtulantēq; ut ſinus iuuenis exquireretur, tunc uerò attonitus
& hærens, & tota malorū ſuorū cogitatione cōfuſus, intellexit
hoc argumentū eius eſſe quæ paraſſet, ut poſſet deprehēdi. Igi
tur propere, feſtinanter omnia membra pertractans, & merſis
in ſinum manibus, dum cūcta ſuſpectionibus, dum tactu iuuenis
explorat, uenenum primus inuenit. Laudo Iudices innocētiam
ſilentij, laudo fiduciam, quòd interrogatus cui paraſſet, non pu
tauit ſibi defendendum uenenū. Rem quinimo fecit eius, qui ſci
ret patrē nō crediturū, & (quæ maxima eſt innocētiæ cōtuma
cia) perſuaſionē ſenis nulla uoluit excuſatione corrūpere. Nō
fuit illud trepidatio, nō tacita cōfeßio. Quiſquis habet uenenū,
habet & quod reſpondeat deprehēſus. Fecit poſt hæc ſenex rē
hominis quē non mouiſſet, quicquid inuenerat. Non torſit mini
ſteria cæci, & de ſcelere in quo ſolus nocēs eſſe parricida nō po
terat, non explicuit ordinē quæſtionis, ſed quod plus eſt, quàm
abſoluere, remiſit iuueni defenſionē. Vtrū deinde intellectis de-
terrimæ mulieris inſidijs filiū pauliſper uoluerit exhæredatiōe
protegere, & diligentius de patrimonio ſuo deliberaturus inte
rim captauerit, ut uideretur mulieris cupiditati iam nō obſtare
priuignus: an facilimū fuerit, ut exhæredationē quoq; impetra
ret nouerca cæci ab homine, cui tam multa perſuaſerat, cogita-
tionibus ueſtris relinquo. Hoc tantū dixiſſe cōtētus ſum, Teſta
mentū cōtinuò mutauit. Et ne quis miretur hanc feſtinationem,
ſtatim ſubſequutū eſt, ut periret. An interfuerit Iudices iuuenis
huius, ut uiueret pater, qui iā alio moriebatur hærede, uos exi-
ſtimabitis. Certe non interfuit, ut occideretur. Facinus Iudices
quod illa nocte in cubiculo nouercæ, quod in lectulo factū eſt,
domus tota perſenſit, nemo nō ſibi uiſus eſt iuxtà fuiſſe. Excita-
ri ſola nouerca nō potuit illo in loco, unde uenerat fragor. Cō

currit familia quò ſolicitos atq; trepidantes ducebat ſtrepitus, quem ſequebātur. Inuenerunt *ſenē occiſum, nouercam iuxta cadauer ſic iacentē, ut ſtatim poſſent interrogare quis occidiſſet.* Nunciatū *eſt deinde facinus & cæco.* Inuentus *eſt(quod innocentiæ ſufficit)non à ſcelere rediēs, ſtans in limine cubiculi ſui animo quo diſcurrebant uidētes.* Vt *deinde ferrum iuuenis inquireretur, exegit eadem utique, quæ poſtulauerat de ueneno.* Quòd *in lectulo gladius cruentatus inuentus eſt, non deprecor* Iudices, *quin contra cæcitatem non minus argumentum putetis, quàm quòd inueniri potuit uenenum in parricidij ſuſpicione.* Gladius *cruentatus nouiſſima probatio debet eſſe, non ſola.* Ignoſcite *malorū periculorum metus, ignoſcite humana diſcrimina.* Defenſionem *iuuenis primùm lacrymis gemituq; proſequimur.* Perdidit *infelix iuuenis patrem, perdidit & cæcitas illum ſenem, cuius oſcula, cuius amplexū imponebat uulneribus oculorum, cui præſtabat cæcus, ut uiueret.* Miſera *ignorantia, miſera debilitas, quòd te nouerca non ſic potius decipere maluit, ut biberes uenenum.* Facinus *eſt* Iudices *cōparationem fieri, ut incredibile ſit parricidium.* Idem *uos putatis efficere noctium merita, & affectus oſculis blanditijsq; quæſitos, quod natalium pignorumq; reuerētias?* Nullas *ego facilius perire crediderim, quàm corporum charitates.* Et *licet matrimonijs paulatim reuerentia grauitatis accedat, poſſunt tamen diſtrahi facilitate, qua coeunt.* Vxor *eſt, quam iungit, quā diducit utilitas: cuius hæc ſola reuerentia eſt, quòd uidetur inuenta cauſa liberorum.* Aſpicimus *matrimoniorū ſingula momenta rixantia, mutant quotidie domos, & per amplexus lectulosq; diſcurrūt.* Placet *etiā poſt liberos alius maritus, & unde deprehēdas omniū ſcelerum facilitatem, poſſunt non amare uiuentes.* Quid *ſi huic uxoriæ utilitati nouercale nomen adiungas?* Mulieri *quæ poſt liberos inducitur, matrimonij nō cōtingit tota reuerētia.* Quāto *alios præſtat affectus diligere uitæ lucisq; autorē?* Liberi *ac*

parentis

*parentis non alius mihi uidetur affectus, quàm quo rerum na=
tura,quo mundus ipſe conſtrictus eſt.Quiſquam'ne mortalium
confodiet illud ſacrum uenerandúq; corpus,quod poteſt ex igni
bus rapi,pro quo bene conſumuntur oculi? Non inuenio Iudi=
ces quemadmodum poßit eſſe contra liberos ſalua reuerentia.
Non eſt difficile,ut maritũ uxor occidat:ſi nõ eſt difficilius, ut
filius patrẽ. Non eſt Iudices,quòd putetis inter mulierem &
uirum de ſcelere quæri:neq; eſt quòd ſe nouerca ſexus occaſio=
ne tueatur. Maior eſt cæcitatis infirmitas. Sunt & fœminis ad
ſcelera uires,cum habent cauſas uirorum. Quinimo ſi interro
ges,facilius hæc pectora metus,odium,ira corrumpũt: & quo=
niam non habent roboris tantũ,unde uitia mentiũ uincant, ple
runq; facinus infirmitate fecerũt. Sanè tamẽ illis ſceleribus ſuffi
cere nõ poßint,quæ diſcurſum,quæ exigunt laborẽ.Quod ue=
rò tam muliebre poßis inuenire facinus,quàm occidere hominẽ
iuxta te iacentem? aggredi ſenem, qui ſe tuis crediderit ample=
xibus? cuius ſomnos ipſa diſponas? ipſa cuſtodias? Omnis alius
percuſſor deprehẽdi poteſt antè quàm feriat,uxor nõ ſentitur,
niſi dum occidit.Nõ eſt Iudices incredibile,ut occiderit mulier
hominem,quem dicitur potuiſſe cæcus occidere.Facinus eſt Iu=
dices,ſi cæcos habere nõ credimus,niſi neceßitatis innocentiã.
Prima eſt infirmitas cæcitatis,ut nolit. Fallitur quiſquis hãc ca
lamitatem non animorum putat eſſe,ſed corporum. Totius ho=
minis debilitas eſt oculos perdidiſſe.Et ſi diligẽter actus intuea
ris humanos,miniſteria luminum ſumus. Cæcus non iraſcitur,
non odit,non concupiſcit.Et cum corpora noſtra uigorem de
luminibus accipiant,pereunt cum ſuis uitia cauſis.En ad quod
erumpant manus,quam proxima quæque tandiu quærunt,ma=
nus quæ ſua quoque miniſteria non explicant? Audebit quic=
quã corpus illud quod ad ſingulos ſibi uidetur decidere motus?
cui quicquid ante ſe eſt,donec exploretur,abruptum eſt? Faci=
nus admittet,in quo nihil ipſe facturus eſt? Facinus,quod totũ*

credat alij? Quid ſi cæcitas ſit, quã fecerint ignes? Nemo in incendio ſolos ex homine perdit oculos. Tunc facies ſentit incendium, cũ ambuſti defecerunt greſſus, cũ opponi nõ poſſunt pro oculis manus, & ad lumina noſtra flãmas omniũ membrorum uulneribus admittimus. Cæcum uel hoc faciet innocẽtem, quòd licet uiribus, licet ſufficiat audacia, nõ habet perſuaſionẽ hominis, qui poßit imponere. Nefas eſt Iudices hunc iuuenẽ reliquarum debilitatũ ratione defendi. Quàm incredibile eſt, ut occiderit patrẽ, qui pati nõ potuit, ut perderet eum? Rogo quid opus gladio, quid ueneno parricidæ? quantulum fuit potius ſeruare matrẽ? Rapiatur ex parẽtibus illa infirmior, illa peritura: parricidiũ ſic facere potuiſti, ut optimus filius uidereris. Quantũ deinde putatis impatiẽtißimis affectibus acceßiſſe poſt cæcitatẽ? charior eſt pater, cũ in locũ ſucceßit oculorũ, et tũc eſt infinita pietas, cũ in illa debeas amare, quod feceris. Quid dicitis Iudices? trãsferet in facinus, hunc cæcitatis ſuæ iuuenis fauorem, ad quẽ quotidie laudatura ciuitas coit, cui aßident omnes liberi, omnes parẽtes, faciet ſe pietatis pariter & ſceleris exẽplũ? Facilius eſt ut occidas patrẽ à quo ſis ipſe ſeruatus. Nullius unquã Iudices parricidij magis debuiſtis excutere cauſas. Cupiditas, inquit, iuuenẽ egit in facinus. Hoc ſi credibile, ſi uerũ eſt, debet uideri, mulier hæres maritũ, an patrẽ cæcus exhæredatus occiderit. Habeãt ſanè Iudices hãc nefariæ cupiditatis feſtinationẽ, quos uitiorũ ardor, quos quotidie luxuria præcipitat. Quò cæco hæreditatẽ uel innocentẽ? oculi ſunt, oculi per quos paupertatem ferre non poſſumus, oculi tota noſtra luxuria. Hi nos in omnia quotidie uitia præcipitant, mirãtur, adamant, concupiſcunt. Facilius impleas animi ſatietatẽ. Quò per fidẽ diuitias iuueni, apud quem omniũ rerum diuerſitas perit? Circundes licet hanc debilitatẽ fulgore, diuitijs, cæco tamen tunc magis cuncta deſunt, cum cõtigerunt: nec inuenias debilitatem cui magis cum paupertate conueniat. Homo in honore parentũ excæcatus, pa

trimo

*trimonio ſub patre melius utetur.*Et *quod per fidem parricidij genus iuuenis elegit?* Venenum,*inquit,*parauit. *Cur per fidē, ſi ſufficit ferro, facinus aggreditur; cui adhibere cōſcium, cui præſtare debeat miniſtrum, cum maius habere poßit in gladio parricida ſecretū?* An *poſtea iuueni ſuccurrit, quid poſſent facere manus, & ſe circa uenenū deprehēſa debilitas collegit in uires?* Nemo Iudices, *nemo neſcit quemadmodum poßit occidere.* Intellexit Iudices *nouerca quàm incredibile eſſet, ut uideretur cæcus paraſſe uenenū.* Igitur *adiecit tentatam ſe, ut illud ipſa porrigeret.* Date *per fidem* Iudices *operam, inuenite uerba, ſecretò priuignus & nouerca de parricidio loquuntur.* Ita *ſe nō putat uterq; tētari?* Quid *cogitatis, quid dicitis* Iudices? Nullū'ne *in tota domo quod corrūperet aliud parricida pectus inuenit?* Difficilius *hoc credas nouercæ, ſi te à nullo alio putes impetraturum.* Non *ergo iuuenis credit hoc omnes loqui cum patre? omnium blanditiarum primum eſſe ſermonem?* Nouercam *timeas*negantem.* Non *habet fidem ei credere parricidiū, quem* **uel non* *ſcias proditurum, niſi impetraueris.* Per *fidem* Iudices *diligenter attendite criminis diuerſitatem.* Tētatam *ſe in parricidij conſcientia mulier affirmat.* Quis *uerò dubitet, nunquàm hoc priuignum fuiſſe facturum, ſi habere conſcium potuiſſet alium?* At *qui uenenum iam parauit, emit.* Et *cum hoc ipſe facere non potuerit cæcus, quis eſt iſte, cui parricidij tantum inſtrumenta creduntur? cur non idem porrigit ſeni? uel ſi non poteſt decipi maritus, niſi manibus uxoris, cur antè parricidium ſtruitur quàm ſciat, an nouerca promittat?* Nam *quod uult uideri, promiſſam ſibi partem bonorum, non eſt argumentum, niſi & ipſum probetur.* Mulier *quæ ſolicitatur ad facinus quemadmodū ſibi cōſulit, ne illam parricida decipiat?* Et *probationes proſpicere debuit, ſeu factura quod rogabatur, ſeu proditura.* Adde *quòd neq; odit nouercā cæcus, cui parricidiū credit: neq; hæreditate corrūpitur, cuius cōtentus eſt parte dimidia.* Nemo Iudices *par*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ricidium faciet,quo alius utatur.Exigo igitur,ut iſtud parricidium cæci tu ſocia, tu conſcia manifeſtius probes. Quid opus eſt,ut iam uenenum iuuenis habeat? potius ſermonibus ueſtris interpone teſtes,fac coram ſeruis loquatur,fac interſint amici, fac audiat pater.Facilimum eſt cæci decipere ſecretum. Vtere mulier homine qui ſe commiſit oculis tuis.Vtere uerbis quæ regis,manibus quæ moues.Volo uenenũ ipſe proferat,ipſe porrigat, uolo te rurſus in facinus hortetur,uolo plura promittat. Parricidium cæci deprehendi poteſt,dum tibi fatetur. Sed,inquit,inuẽtus eſt tenens uenenũ.Exiguum argumẽtum nouerca de magna facilitate feciſti.Non accuſas cæcum,ſed oſtẽdis. Homo expoſitus ad omnem occaſionem,ad omne ludibrium,quem tactus,quem proxima quæq; decipiunt,quid refert,quid in ſinu habeat ille,quem deprehendere poſsis,qualẽ relinquas? À quo modo nouerca digreſſa eſt,cuius ordinauit ueſtes, tetigit ſinus, membra compoſuit,uenenum poteſt habere ſic,ut neſciat: poteſt ſic,ut aliud putet.Si mehercule uolueris,tenebit palàm: ſi iuſſeris,accipiet coram ſeruulis,coram amicis:& ſi uenenũ non dices,hauriet,bibet.Nullo magis Iudices argumẽto poteſt innocentia cæcitatis intelligi, quàm quòd uidetur iuuenis deprehenſus.Si parricida eſt,& exquiritur,hanc ſaltem ſibi præſtabit diſsimulationem,ne teneat uenenum. Neminem Iudices credo mirari, quòd iuuenis interrogatus cui paraſſet, uerba non habuit.Non fuit illud patris indignatio, non fuit dolor, uenenum iuuenis expauit.Auferunt nobis uocem,quæ fieri poſſe nõ credimus,& ſilentium eſt admiratio ſubita miſerorum. Neſcit tacere deprehenſorum ſcelerum trepidatio, & ſtatim reſpondet illa cum ſuo ſibi ſcelere parata defenſio. Tacere facilius eſt deceptis,quàm deprehenſis. Quid per fidem facere uultis iuuenem,quem de parricidio cõſulit pater ille ſeruatus? miror hercule nõ dixiſſe,Volui,ſum ueneficus,ſum parricida.& inuidiã putarẽ,ſi confeſſus eſſet.Bene quidẽ quòd neſcit iuuenis,quem-

*admodum parricidiũ neget,neq; habet illa deprehẽſorum multa uerba.*Venenum *quod tenet cæcus,ipſius eſt,ſi illud excuſet. Sed inquit,exhæredatus eſt à patre.* Poteram Iudices *ſecretum hoc ſenis profundumq́; uocare conſilium: contra iuuenem tamen eſſe non debet, etiam ut de parricidio crediderit nouercæ.* Notum *hoc* Iudices *ac uulgare facinus eſt,quòd plerunq; contra liberos amantur uxores, & ſequentium matrimoniorum non aliunde,quàm de damno pietatis affectus eſt.* Genus *infirmiſsimæ ſeruitutis eſt ſenex maritus,& uxoriæ charitatis ardorem flagrantius frigidis concipimus affectibus.*Quid, *quòd neceſſe eſt impatientius amet maritus uxorem,qui ſibi uidetur filium iam perdidiſſe?* Facilimum *eſt de cæco parricidium credere,cum hucuſque erraueris,ut inquireres.* Volo *ſcire* Iudices, *quid fecerit homo ſenex,qui parricidam filium ſciat.* Non *culeum parat,non illud porrigit uenenum,nõ ſaltem abdicatione dimittit:teſtamentũ tantummodo mutat, & parricida ſola paupertate punitur.*Rogo *quis præcipitat?urget?adeò'ne non poteſt fieri idem poſtero die?grauius hoc faciet pater,ſi non præſtiterit uxori?* Quid,*quòd hoc ipſum tam placidè,tam quietè facit,quaſi captet imponere?* Quid *dicitis miſerorum parentum affectus?* Exhæredaturus *filiũ pater non aduocat propinquos, non contrahit amicos,nullis lacrymis tabulæ, nulla uociferatione complentur.*Neſcis *ſenex, quanta tibi opus ſit ratione tabularũ,exhæredas miſerabilem parricidam.* Nõ *eſt* Iudices *quòd putetis,ideo nullum adiectum ad exhæredationem iuuenis elogium,quia de ſcelere cõſtaret.* Nemo *unquam ideo nõ obiecit filio parricidiũ,quia crederetur.*Per *fidem* Iudices, *duorũ;inter quos de ſcelere quæritur, æſtimemus mutato teſtamento proximam noctem.*Iuuenis *ſeu innocens, ſeu parricida eſt,adhuc in ſuo ſilentio ſtupet,nec facile dixerim,unde maior trepidatio,ſi alienum tenuit,an ſuum uenenũ.* Nouerca *rem inter manus habet anxia, trepida.* Nihil *eſt difficilius,quàm differre gaudia,*

quod ſcias te non mereri:& filio ſe eſſe prælatam,nõ eſt longa
perſuaſio.Expectat nũc ut iuuenis agat cauſam poſtero die,ut
credulum ſenem propinqui, ut ciuitas uniuerſa caſtiget, & ſe
nouerca ſenſit unius tantũ noctis hæredem, non creditur teſta=
mento hominis,qui eadẽ nocte,qua filium exhæredauit,occidi
tur.Tractemus nunc Iudices ipſius ſceleris comparationẽ.Cæ=
cus ignorat,ubi iaceat ſenex,an iã quieſcat. Et quàm difficile
eſt,ut credat illũ,qui modo de parricidio ſuſpicatus eſt, dormi=
re patrem?Tu ſentis quãdo ſenem uicerit laßitudo curarũ. Cæ
co quis renunciat,quod diei noctis'ue ſecretum?Scis pariter an
unà quieſcentium fores uallauerit cura ſeruorum.Tu facere po
tes occaſionem uxor & domina. Cæco fortaßis ad aliud limen
errãdũ eſt.Tibi hoc ſolũ reſtat,ut ferias. Cæcus neceſſe eſt qui=
etem patris ipſa corporũ electione cõfundat.Tu iugulũ,tu po=
tes pertractare pectus,dum amplecteris.Nobis iterum caſus re
dit,rurſus incerta tentanda ſunt.Tibi reſtat, ut ſtatim mẽbra cõ
ponas,ut quieſcas. Non ſufficiunt facinus facturo ſolæ cogita=
tiones,& uix tam multa pariter ſciretis oculi. Per fidẽ Iudices
ab utro credibilius eſt occiſum ſenẽ?à nouerca,quæ proſpexit,
ut alius poßit eſſe ſuſpectus:an à iuuene,cuius inuidia periturus
erat,etiam ut illum alius occîdat? Intuemini per fidem Iudices
procedentem parricidam. Quos nõ iſta ueſtigia frangant rum
pantq; ſomnos?Veſtigia plura ſemper errantium, quæ non ua
lent ſuſpenſis prætentatiſq; greßibus librare corpus, & quia
diu ſunt incerta,nutantia, neceſſe eſt grauius premant ſolum,
cui crediderint. Quantò ex hoc turbæ plus accipiat neceſſe eſt
illa nocturni ſilentij quies,quòd ambulantis cæci nec manus ceſ
ſant,præmittuntur,explorant, & adeſſe ſe nunciant? Illa per
quæ complexus ueniunt,non ſunt in poteſtate cæci,quibus to=
to ſe fateatur ſtrepitu. Quicquid occurrit, nequaquàm poteſt
euitare cæcitas niſi offenſa.Vt ambulare,ut ingredi nocte poſ=
ſimus,dies facit. Quàm multa deinde ſuperſunt, poſtquàm ad
patrem

patrem peruentũ eſt? Exploretur neceſſe eſt pariter iacentium prima diuerſitas, uultus, ora tractentur, detrahantur uelamenta corporibus, quæratur uulneri locus. Ita ex duobus neutrum excitat? Grauior ſemper dexteræ tractatus errantis. Paulatim deinde admouẽdus eſt pectori mucro, & ne qua cõfundatur ignorantia nimium liber ictus, præcedat oportet gladium manus. Vnde tantum uirium cæco, ut in uno ſtatim ictu mors tota peragatur? Incertum uulnus ſit neceſſe eſt, cuius impetum non regitis oculi, nec poßis cuſtodire deſtinatum ferro locum, dum ad colligendum uulneris pondus, dextera redire permittitur. Vtrum deinde iuuenis poſt uulnus unũ continuò fugit? Et quẽadmodum ſcit, an facinus expleuerit? an potius expectat, ut de parricidio cadaueri credatur? Ecce iterum per eadem incerta redeundum eſt, omnia rurſus periculoſe uenienti tentanda. Fidem ueſtram Iudices, ut nobis proſit argumentum criminis noſtri, cæcus ſi nec uenire, nec reuerti ſine ſtrepitu poteſt: neq; ſic occidere potuit, ut deciperet nouercam. Te, te hoc loco mulier interrogo, quæ tam grauis quies, ut te mors tam uicina non excitet? Paruulis noctium turbamur offenſis. Excitant nos exigui plerunq; motus, uox incerta, longinqua, & aliquando ipſum ſilentium. Illorum ſanè iuxta te ſuprema non ſentias, quos ſenectus languoresq; diſſoluunt: hominis qui ferro occiditur, tumultuatur exitus, & ſimilis eſt repugnanti. Quid quòd neceſſe eſt nulla mors inquietior ſit, quàm quæ ſtatim tota eſt? Nam quòd dormiens occiſus eſt, nõ eſt quòd ſic æſtimetis, tanquam per illã quietem tranſierit in mortem: ſit aliquid neceſſe eſt inter ſoporem mortemq; mediũ, nec poteſt iungi tanta diuerſitas, cũ ſit ſomnus ipſe pars uitæ. Non multũ intereſt quietẽ noſtrã ratio uitæ rũpat, an mortis. Hominẽ qui dormiẽs occiditur, ipſa mors excitat. Sanè non habuerit ſupremam uocem, habet utiq; palpitationes, habet motus, & quicquid totus lectulus ſciat. Et quãdo mulier ſeni tuo blandius implicita iacuiſti? Siccine dormis,

quæ modò turbaſti totam domum, cuius priuignus parricida, miſer eſt maritus? Ecce *uitalibus ruptis in amplexus tuos effunditur cruor, & fugiens per uulnus anima agitante ſe anhelitu, agit crebra ſuſpiria.* En *iterũ largus ille ſanguis circa tuos duratur artus, ſtringeris deficientium rigore membrorũ: non moueris, nõ expaueſcis, ſed dormis per tot diuerſitates?* Non *relinquitur, quid aliud ſimulare poßit mulier, cui neceſſe eſt iuxta eum inueniri, quem occidit.* Non *eſt* Iudices *quòd incredibile putetis, ut quis perferat dormientis ſimulationẽ, nihil eſt quod facilius humana calliditas poßit imitari.* Sic *quidam cadauerum expreſſere pallorem, & contra uerbera, & experimenta telorum, mortium pertulere patientiam.* Quantò *facilius eſt ſimulare rem, cuius imitationi ſufficit clauſiſſe lumina, laxaſſe membra, dediſſe ſuſpirijs modum, & anhelitus negligenter egiſſe? Inter dormientẽ ſimulantemq; non eſt niſi cõſcientia.* Nã *quòd ad tot ueſtigia, tot manus, tot proclamationes in eodẽ tenore durauit, nolite mirari, facilius excites dormientem.* Et *hæc eſt omniũ natura rerũ, nequid diutius perferas, quàm quod imitaris.* Simulare *ſomnũ habet & hanc facilitatẽ, quòd uidetur ſimilis excitato, qui deprehẽſus eſt.* Quid *hoc eſſe uis mulier, quòd te nõ excitet res, qua domus tota turbatur?* Illam *ſeruilis negligentiæ quietem, illos ſine curis, ſine affectibus ſomnos, illos qui non ſtatim primo timore proſiliũt, fragor noctis agitauit.* Quã*tus deinde fremitus diſcurrentium tota domo?* Prima *ſunt euigilantium præſidia clamores, nec poteſt quieta res eſſe noctis auxilium.* Minore *ſtrepitu commota es, cum excitareris.* Ecce *cubiculi ueſtri fores trepidæ feſtinationis effringuntur impulſu: en lumen ſuper lectulum ingerunt multæ manus, & ad proſtratorum corporum ſimilitudinem cubiculum gemitu, uociferatione completur.* Tu *iaces, & in cadaueris ſimilitudinem uſq; reſoluta es.* Hoc *tu quietem putas eſſe?* Patientia *eſt.* Veſtræ Iu*dices exiſtimandum relinquo prudentiæ, ſtrepitum quem in cu*

biculo

biculo ſenis fuiſſe confeßi ſunt, qui illò potißimum concurrerunt, utrum putetis factum colluctatione morientis, an à peracta cæde referentis gladium mulieris fuiſſe diſcurſum. An hoc quoq; inter artes nouercæ, ut omnibus ſceleris ſui partibus ſenſim quieteq; diſpoſitis, ipſa ad excitandam familiam fecerit ſtrepitum, cui hoc ſolum ſupererat, ut ſic inueniretur? Fragor quo familia excitata eſt, ſi redeuntis cæci fuit, deprehenſus iuuenis eſſet antè quàm gladium referret. Vt ſciatis Iudices neminem fuiſſe in domo, quem nõ fragor ille cõfuderit, cæcus quoq; inuẽtus in limine eſt, ſicut ſolet ultro citroq; commeare. Iuuenis ſi inter ſuum patriſq; cubiculum facile diſcurrit, quid adhuc in limine facit? Euaſit, effugit, gladium iam repoſuit. Et quãtò facilius eſt cæco ſimulare ſomnos, uultũ quietis imitari? Quod per fidem maius ſubitæ confuſionis argumentũ eſt, quàm quod cæcus exiliuit, & ſtetit? Grauius neceſſe eſt expaueſcãt, quibus de ſolicitudine ſua non renunciant oculi: & quorum concluſus animus non exit in uiſus, non habet unde timori ſuo par ſit. Deprehenſus eſt iuuenis ubi illum deſtituerat impetus timoris. Poteſt negligere cæcitas in cubiculo ſuo ducem, in quo dies omnes cunctaſq; noctes agit iter, quod iam multis offenſis, multis edidicit erroribus. Extra limẽ cæcitas eſt, inde error, inde tenebræ. Nihil eſt innocẽtius cæco qui nec in ſcelere deprehẽſus eſt, nec in dißimulatione. Proclamat hoc loco iuuenis: Vt primum, inquit, mi pater fragor domus, & uelut tui cõfudere gemitus, iterum tanquam te rapturus exiliui. Tunc primùm miſer ſenſi facinus cæcitatis: ſteti, donec mihi nuntiareris occiſus, & in illa diſcurrentium trepidatione tenui miſer otium timoris. O ſi numen aliquod pauliſper accommodaſſet oculos, primus in cubiculum intraſſem patris, inueniſſem fortaßis adhuc aliqua uerba morientis, loqui & interrogare potuiſſem. Tarda & trepida ſunt officia ſeruorum. Ego te deprehendiſſem nouerca uigilantem. Sed, inquit, gladius cæci cruentatus inuentus eſt. Non eſt Iu

dices cæcitatis audaciæ, de parricidio referre gladium, & homo cuius paulò antè exquiſiti ſunt ſinus, non referret in cubiculum ſuum ferrum, quod non tegere poſſet, non abſcondere, & tamen cruentatum ſciat. Quis hanc Iudices *impudentiam ferat?* Negat *cæco ſubripi potuiſſe gladium mulier, quæ ſe quiete defendit.* Et *quantò facilius eſt ſomnos decipere miſerorum?* Grauior *eſt quies, quibus ex laßitudine calamitatũ uenit. Cæco uerò facile eſt etiam uigilanti ſubripere gladium. Quemadmodum autem paratur argumentum? quædam facere non poteſt negligentia, & facilius eſt ut cæcitatem oculi imitētur gladium cruentatũ reponentes.* Has *tantũ cauſas habet qui occidit alieno.* Sentio *iandudum indignari miſerrimum iuuenem, quòd argumentis, quòd probatione defenditur: reddenda ſunt maxima uiro patrocinia tam piæ cæcitatis, & agenda reliqua pars cauſæ admiratione.* Intueri *mihi* Iudices *uideor expeditionis illius incredibilem nouāq; faciem.* Vadit *rapto patre iuuenis per ardentes creſcentesq; flammas.* Dicturum *me putatis, ut euadat, ut fugiat?* Properat *miſer, ut reuertatur.* En *mēbra cōtactu ſtringuntur igniũ.* Pater *tamen toto cooperitur amplexu, & ardentibus tunc quoq; penè luminibus, texerunt manus alterius oculos.* Hoc *me nũc putatis ſtupere, mirari, quòd huic iuuenis oneri per medios ignium globos, & ruentia tecta ſuffecit?* Illud *eſt cui uix habere poßit mortalitas fidem.* Viſus *eſt ſibi feciſſe rem facilem.* Quãta *dij deæq; pietatis audacia eſt, ire rurſus in flammas, illò ubi patrē penè perdideris.* Iam *non erat illud penetrale, iam non erat domus, ubique tamen iuueni uidebatur ardere mater.* Iam *miſer undiq; flagrantibus membris cum diſcurrentem clauſiſſet ignis (quod ſolum ſupererat uirium genus) matrem quærebat oculis.* Non *fuit illud primum ignium perire lumina candentia, non protexerunt flagrantem ſua membra faciem, oculi quærentibus matrem manibus arſerunt.* Rurſus *infelix totum tactu perluſtrat incendiũ, & unde maximus eſt col*

laben

labentium culminum fragor, illò debilitas tanquam inuentura reuocatur. Solus omnium ſeruatus eſt beneficio cæcitatis. Pro*trahatur* Iudices, *ſi uidetur, in medium reus, plurimum probationibus adijcere debent truces uultus, terribilis minaxq́; facies.* Hic *eſt* Iudices *qui dicitur tota nocte diſcurriſſe.* Hic *ille circumſpectus, hic ille felix parricida.* Re*ceſſerunt cuncta debilitatis officia, & hominis qui circum genua ueſtra ducẽdus eſt, non eſt qui dirigat greſſus, non ſeruuli ſuperſunt, non penates.* Re*ſpondete per fidem, reſpondete mortales, utrum hic patrem occidit, an perdidit?* Q*uid agis infeliciſsime iuuenis? rogandum eſt, neq; habes totas preces, perit ille ueſter ambitus, ueſtra miſeratio: ſed nefas eſt, ut reatus iſte ſentiat debilitatis aduerſa.* N*os agedũ iuuenis duc, imò noſtris humeris, noſtris manibus innitere, nos tibi preces, nos accommodamus oculos.* Q*uid aduerſaris infelix?* Q*uid repugnas?* S*cimus te non rogare pro uita, ſed dura miſer, dura ſaltem, uiue dum uincas: decet te hic quoq; uirtutũ tuarum cumulus, decet ut digneris moriturus abſolui.*

MILES MARIANVS.

ARGVMENTVM.

Bello Cimbrico miles Marianus Tribunum ſtuprum ſibi inferre conan tem propinquum Marij occidit, reus eſt cædis apud Imperatorem.

Pro milite contra Tribunum. 3

SATIS *dedecoris, atq; flagitij caſtra ceperunt, cum hæc furenti Tribuno mens ſubiecta eſt, ut in medio belli Cimbrici ſtrepitu ante ſigna (tuis honos ſit habitus ſanctiſsimis auribus) iuberet proſtare gladio cinctum, & uim turpiſsimam ac nefariã tentaret inferre (ne quid aliud dicam) fortiori.* Habet *æternam labes illa memoriam, & in exemplũ, in quod facilimè uitia proficiũt, noua culpa pernotuit.* Et *licet impunita ſit reo uirtus ſua, tamen in hoc ruentis in deteriora ſeculi curſu, affirmo, plures erunt qui* Trib. *imitentur, quàm qui militẽ.* Etſi *nihil minus conuenire ui-*

detur

detur partibus aduocati ſumme Imperator, *quàm reo capite periclitāti ſubſidiū miſerationis auferre, memor tamē pro quo, & apud quē loquar, audacter, atq;, ut ſpero, tutò profiteor militē tuū, quicquid afferat caſus hodie, ſub ipſo fortunæ minātis ictu ſtare ſecurū.* Aut *enim abſolues tanquam innocentē, aut punies tanquam uirū.* Fas *eſt uita periclitari, qui natū ſe meminit lege pereundi.* Neq; *in militiam grauißimo aſperrimoq; bello ita uenit, ut neſciret ſibi mortē in procinctu habendam: neq; eſt tam imbellis, ut non forti pectore aduerſa, dum nō inhoneſta, toleret.* Affirmo *tibi* C. Mari, *non ſic nuper repugnaſſet, ſi illum Tribunus uoluiſſet occidere.* Neq; *ignorauit quæ maneret cum pericula, cū obſcœnos furioſi corruptoris amplexus gladio diuelleret.* Nec *habeo ſanè quid in milite præſertim tuo laudē, ſi pudicus eſt tantū, quia expedit: nec ſi ſit uitæ cupidißimus, pœnitere cum facti ſui poteſt.* De *interfectore corruptoris fortaſſe dubites: illud utiq; ſcio, de impudico milite nō deliberaſſes.* Hūc *uerò* C. Mari *(defendatur enim tā fortiter miles tuus, quàm uindicatus eſt) nec ſi damnaueris, pœnitebit.* Si *fors ita tulerit, ibit ad pœnam pleno gradu, tam paratus mori pro pudicitia, quàm occidere: laudemq; perpetuam fortißimi pudoris ſecum feret. Omnis licet delatorum uis ingruat, nunquàm tamen effici poterit, ut miles tuus magis doleat, quòd accuſatus, quàm quòd appellatus eſt.* Sed *neq; hoc* Roma *parēs, nec ſigna militaria aquilæq; uictrices, nec tua ſumme* Imperator *diuina uirtus ſinat, ut tua quoque ſententia quiſquam uir &* Romanus, *& miles nimium pudicus ſit, apud quem ante principia agendum eſt.* Ecce *cum maxime hoc agitur, ut inter* Romanorum *legionum manipulos ſcorta deligere, & ad ſtuprum trahere ſacramento rogatos poſthac liceat ex decreto tuo: nec pudet accuſatorem apud* C. *Marium (quod exemplum diuinitus nobis datum uidetur, quid in homine uirtus poßit) aßidentibus* Legatis, Præfectisq;, *& iſtis illi prodigio dißimilimis* Tribunis, *toto armatorum*

iudi

iudicio, obijcere militi, quòd uir ſit, tantumq́; nõ durum ac ru=
ſticum, ſed parum meretricijs artibus queritur educatum. At
ego ſi qua eſt fides, pudicitiam in milite etiam laudare erube=
ſco. Fœminarum eſt iſta uirtus. Aliter laudandus eſt uir fortis,
idoneus bello, promptus ad pericula, præſtantis animi: liberè
dicam, dignior qui Tribunus eſſet. Hoc enim propinquo Mari
non erubeſceres. Pater huic emeritis bello ſtipendijs tum, cum
tota ſubnixum Numidia fregimus Iugurtham, exautoratas ar=
mis manus agreſti labore ſubegit. Prædura priſcis moribus ma
ter, frigoribus ac ſolibus peruſta, & in pleriſque ruris operibus
marito particeps, affirmo, quam nemo appellaſſet impune. His
ortus ipſe procul ab omni cõtactu receſſerat: pueriles quoq; an
nos aliquo ſemper opere durando, ſequi pecora primò, arcere
gregibus feras, aliquid ſemper audere maius annis. Ludus fuit
rotare ſaxa, uibrare iactu ſudes, ſaltus agitare uenatu, mox ui
gẽtibus lacertis humũ ſcindere, ſegnẽ futuris noualibus eruere
ſyluam. Sic effectum eſt, ut (quemadmodum aliqui putant) poſ
ſet citò militare. Interim ex ultimo litore Oceani, & dirempta
frigoribus plaga, gens à rerũ natura bene relegata, ſtolida ui=
ribus, indomita feritate, inſolens ſucceſſu, nec minus animorum
immanitate, quàm corporũ belluis ſuis proxima, Italiam inun=
dauit. Nec tamen tantum ui ſua, quantũ luxuria ſocordiaq́; no=
ſtrorum ducum elata, dum nos in bello quoque uitia pacis ſe=
quuntur, & delicati ſumus etiam miſeri, uaſtitatem agris, ſoli=
tudinem iuuentuti, periculũ imperio, ac propè exitium attulit:
apparuitq́; nunquàm Po. Rom. ad propulſandã perniciem ma=
gis uiris opus fuiſſe. Itaque cum appareret ſoluta militiæ diſci=
plina, & non minor nobis pugna cum moribus eſſet, quàm cum
hoſtibus: ad unicũ C. Mari cum uirtutis tuæ, tum ſanctitatis ſe
ueritatisq́; præſidium confugimus. Et mehercule feſtinarunt pa
rentes ad nomen liberos mittere, quamuis aſperrimo bello, ue=
lut occaſionem complexi, ut ſub te ponere rudimenta militiæ

contin

cōtingeret, cernere quotidie diuinæ uirtutis exemplum, te hortatorem operum habere, te teſtem. Et *cum hæc cōmunis totius exercitus eſſet felicitas dux* Marius, *tamē(ô facinus indignum) plus reliquis cōſecuti uidebantur, quibus* Trib. *contigerat propinquus tuus.* Q*uanta cura robora militū legeris* Imperator, *ut hoſtibus propè humanas uires excedentibus opponeres parem delectum, uel ex eo manifeſtum eſt, quòd cum ſcires non ex cenſu eſſe uirtutem, præterita facultatem cōtemplatione, uires tantum animosq́; ſpectaſti.* Q*uid prodeſt? en quāta delectui tuo fit inuidia? diceris aduerſus* Cimbros *puerū probaſſe. Sed neq; te militaris ætas fefellit: cuius certiſſima mēſura eſt, poſſe fortiter facere.* Neq; *illa libido fuit ſaltem uitijs uſitata, quæ ad obſcœnos* Veneris *impetus formæ cupidine incenditur, ſed quidam perditus contumeliæ amor ac ſumma flagitiorum uoluptas, inquinare honeſta: hoc ipſum quòd primus ante ſigna procurrit, quòd ueteranos tyro præcedit, quòd redit, puluere & cruore concretus, iſtud iſtud quòd tam uir eſt.* Vulgaria *ſunt irritamēta cupiditatis, forma, ætas: ſingularis res eſt fortis cōcubinus.* Illas *cicatrices, illa uulnera, illa tot eximiæ decora militiæ, quid exequar ultrà?* Imperator *pudet me quod intelligis.* Tranſco *oblatam nolenti munerum uacationem, & blandius quàm militiæ diſciplina poſtulat adulatum militi* Tribunum, *imperatas aſperrimas expeditiones, ut remitterētur, ſæpe ordinis, ſæpe affinitatis tuæ iactatam gratiam.* Confitemur C. Mari, *diutius uixit obſcœnus corruptor, dum iſta miles non intelligit.* Non *audeo dicere* Imperator, *concipe animo temporis illum habitum, reforma cogitationes tuas, in alijs forſitan cauſis permittatur indignitatem rei oratione exaggerare, de iniuria noſtra* Latinè *queri non poſſumus, parcendum uerbis eſt, inhibenda magna ex parte ueritas, præuaricandum mihi eſt, ſi pudorem habeo.* Collatis *cum hoſte grauiſſimo cominus caſtris, cum totum bellum quodam genere ad pedem ueniſſet, & omnium mentes imminentis pugnæ co*

gnæ co

gnæ cogitatio impleſſet, circunfremente undiq; barbaro ululatu, Romano militi pro uallo excubāti meretriciam obſcœnæ libidinis patiētiam aliquis imperat? Suum quiſq; habeat fortaſſe iudicium: mea ſentētia non ſatis pudicus eſt miles, qui armatus tantum negat. Hoc expoſitionis loco Imperator *malo accuſatoribus credas.* Illi *narrarunt rem uiro &* Romano, *& milite tuo dignam, tantumq́; non ardorem luminum, horrorem capillorum, fremitū indignationis ante oculos dicendo poſuerunt.* Ad *primum ſtatim obſcœnæ libidinis ſermonem, non aliter quàm ſi in hoſtem claßicum ceciniſſet, gladium illum quem à te pro pudicitia noſtrarum coniugum acceperat, per pectus infandi corruptoris exegit, & in latus ultra pedē. Si omnes milites tales habemus, Mari, uicimus.* Verebar *equidem, ne fugandi corruptoris cauſa ferrū ſtrinxiſſet, & (quod accidere interim ſolet) dum alter receſſurum putat, alter percuſſurum non putat, tam honeſtū opus caſus feciſſet.* Neq; *enim(ut opinor)hoc quoq; exigendū fuit, ut cum cæcus amentia corruptor per uulnera ipſa rueret ad prendēdos amplexus, miles etiam gladium reduceret.* Ego *uerò parum uiriliter iſtum indignatum puto, ſi in tanto dolore* Tribunum *potuit agnoſcere.* Ipſe *nihil excuſat.* Percußi, *inquit, gratia Marti ſigniſq́;: occìdi, hauſi noxium ultrice dextera ſanguinem, ſiue licuit, ſiue nō licuit.* Atq; *utinam plures mortes cepiſſet, ut impurum ſpiritum renaſcens pœna torqueret.* Parum *ſeuere militarem redeūtibus ſupplicijs diſciplinam continemus, ſi* Tribuno *poſt hoc factum bene ceſſit, quòd occiſus eſt.* Reum *ergo cædis non inficiatione defendam: uiro forti præſertim & innocenti nihil facere conuenit, quod negandum ſit.* Non *abnuo crimē, imò ſi accuſatores tacerent, ipſe narraſſem.* Obijcite *igitur, ſed, ut delatores decet, totum.* Verecundißimum *enim militem apud ſanctißimas* Imperatoris *aures minus pudet confiteri quàm queri.* Parum'ne *dedecoris ſubimus, quòd non de honoribus fortißimi uiri quæritur?*

&,ut longiſsimè uota procedant, rem honeſtiſsimam militi fe- ciſſe impune erit. Damnetur etiam,& pudicitiã ſupplicio pen dat. Conuenite legiones,intendite animo ſancto tracta undiq; auxilia. Lex dicitur caſtris,nec pauci ſunt,qui hoc nolint licere,illud uelint. Non mehercule poſſum tenere, quo minus in accuſatorẽ dolor meus erumpat. Quid dicis? Tu ſi tribunus eſſes, hoc feciſſes? Si miles eſſes,hoc tuliſſes? Date præcepta,cõponite diſciplinam. Miles hac cõtumelia percuſſus eſt, indignis uocibus contaminatus nihil amplius aget,quàm renuet? Et quis non illum inter proſtitutos habeat,ſi commiſerit, ut poſsit iterũ appellari? Neget tamẽ,& ultionem iniuriæ ſuæ differat. Ita puto, cum illuſerit Trib. quæretur. Inijcitur manus, & ab aſsignata ſtatione miles abducitur,ut ſtuprũ patiatur. Vos interrogo accuſatores, quid faciet? feret libidinoſas manus uulnera ſua tractantes? deponet arma,an reponet? Vir eſt enim,autorẽ habet, hoc primi ordines iubent: Aequum eſt Trib. militem parêre,in diem ſperare etiam proceſſus poteſt. Pro hoc merito accipiet fortaſſe uicem,ordines ducet, & ſub illo alij militabunt. Si hæc conditio cauſæ eſt,ſi defenſio ſui nõ permittitur,indicate, prædicite: ſi corruptorem non licet feriri,feret: nõ enim poteſt nuda manu repelli. mementote,corruptor armatus eſt. Implicitus tamen infando nexu,cogitate,quid ſibi feciſſet, utrum id ſi plura diſpiciat, imò ſi uidetur, quò iuſtius queri poſsit, patiatur. Iſtud uerò flagitium in conatu pereat. Nam ſi libido ad motũ obſcœni corruptoris proceſſerit, duo occidendi erunt. Liberè itaq; dixerim C. Mari,quam de fortiſsimo milite ſententiam feras,magis tua intereſt. huius quidem gloriæ nihil plus adijci poteſt, quàm ſi pro re tam honeſta moritur: hunc mirabitur ſola uirtutum incorrupta teſtis uetuſtas. hoc factum patres liberis uel poſt pœnam præcipient. Tu cogita quid te ſenſiſſe homines ſciant. Hoc exemplum in neutram partem poteſt taceri. Cogitare certum eſt id quenq; cum iudicat, probare quid in re ſimili

ipſe feciſſet. Omnibus enim ad uirile robur per pueritiam iter eſt, & contra libidinem maturuiſſe non prodeſt. Recognoſce incrementa tua, & honeſtam tantæ magnitudini memoriam priſtinæ tenuitatis. Sine dubio te ad tot Conſulatus, & actos aut deſtinatos triumphos diuina uirtus tua ſuſtulit. Memēto tamē, & tu ſub Tribuno militaſti, nec ad hoc faſtigiū dignitatis tam breui tibi uenire contigiſſet, ſi ſerò cœpiſſes. Dicam nunc ego præcipuam ſemper curam Romanis moribus pudicitiæ fuiſſe. Referam Lucretiam, quæ condito in uiſcera ſua ferro pœnam à ſe neceſſitatis exegit, & ut quàm primùm pudicus animus à polluto corpore ſepararetur, ſe ipſa percuſſit, quia corruptorē non potuit occidere. Si nunc placet tibi miles, quid ego Virginium narrē, qui filiæ uirginitatem, qua ſola poterat, morte defendit, raptumq́; de proximo ferrum non recuſanti puellæ immerſit? Diuiſit illi ſolum Appium, quem tabello populus Romanus ſeceſſione à Patribus, & propè ciuili bello perſecutus in uincula duci coēgit: neq; ulla res tum magis indignationē plebis commouit, quàm quòd pudicitiam auferre tentauerat filiæ militis. Hæc ſunt honeſta, hæc narranda fœminarum exempla. Nam uirorum quæ pudicitia eſt, niſi non corrumpere? Non ſit mihi forſitan querēdum aduerſis auribus, ſeculi in tantum uitia regnare, ut obſcœnis cupiditatibus natura ceſſerit, ut pollutis in fœmineam uſq; patientiam maribus, incurrat iam libido in ſexum ſuum. Finem tamen aliquem ſibi uitia ipſa exceperunt, ultimumq́; ad hoc huius flagitij crimen fuit, corrupiſſe futurum uirum. Hoc uerò cuius dementiæ eſt? in concubinatum iuniores leguntur, & in muliebrem patientiam uocatur fortaſſe iam maritus. Ego uerò gratulor militari diſciplinæ, gratulor opinioni caſtrorum, ſi huius mentis Trib. in hunc primum incidit. Ita'ne tandem (iuuat enim uelut præſentis inſequi furorem) ſcorta tua ſtipendium merētur, & ſub ſignis exoletos trahis? Ideo meretrices ab exercitu ſubmouentur, intrare caſtra fœminis non

licet? Ita puto, non opus eſt. Militem, hoc eſt, pluſquàm uirum, iamiamq; in acie ſtaturum cui pro uirili portione ſalutem ſuã patria commiſit, appellas. Fortaſſe claßico ſonante, ideo ſtationes circuis, ideo uigilias ambis. En quem Trib. faceres, cũ prætextati militabant? Non is profuſus eſt furor? nõ manifeſta dementia eſt? Vides munitum gladio latus, loricam ferro aſperã, clauſam galea faciem, & ad terrorem belli criſtas minãtes, inſcriptum in ſcuto C. Marij nomen, totum deniq; uirum Martio habitu horrentem. Hic tibi cultus proſtituti uidetur? Appellabis de ſtupro? uim afferes? Quid deinde expectas, ut ille te Tribunum putet, cum tu illum non putes militem? Vacat enim uitijs noſtris, & ad omne uotum fluente fortuna laſciuit ocium: aut in eo ſaltem ſtatu reſp. eſt, ut ad reſtituendam eam ſatis ſit milites impudicos nõ eſſe. Non de prolatando tibi imperio res eſt, nec tranſmarinas (ut nuper) prouincias petimus: de Italiæ poſſeßione certatur, pro aris focisq; conſtitimus, an hæc omnia igni ferroq; uaſtẽtur, an nobis caput barbarus hoſtis excidat, an Cimbricè loquendum ſit. Vita omnium noſtrum, & ſalus (pati nanq; aliud, ne ſub hoſte quidem uiri timemus) in ultimũ diſcrimen adducitur. Influxit Italiæ inaudita multitudo, quam ne ea quidem potuit ſuſtinere terra, quæ genuit: inuſitata corporum magnitudo, mores etiam Germanis feri. Strage noſtrorum campi latent: iam fugatorum Carbonis atque Syllani ſub comparatione felix militia eſt. Iacet poſt amiſſum Scaurus exercitum. Seruij Manlijq; bina cum tot legionibus caſtra perdidimus. Gens maiorem terrarum partem uictorijs peruagata, tantum in Mario ſtetit. Libenter te Imperator interrogo, in hoc rerum ſtatu tales milites habere malis, an tales Trib. In tanto belli diſcurſu, ne conceſſæ quidem ueneri dares ueniam. Nam quo ad altiorem quiſq; honorum gradum extenditur, magis in exemplum ſpectantibus patet. Cum alij excubent armati, alij clauſtra portarum tueantur, alij uallum foſſasq; ſcutis innixi

cingant,

*cingant,cibum ipſum ſtantes capiant, Trib. inter ſcorta uolu=
ptabitur? & has ſolas uigilias aget? ac ne ideo quidem breuem
ſaltem frugalitatis perferret ſimulationem, ne hæc illum facere
milites ſciant? Agè porrò ſi uiueret Trib. & hoc ad te factum
Imperator deferremus,circũſtaret uniuerſus exercitus,nec hãc
militis cõtumeliam,ſed militiæ putaret,quid ageres? quid con=
ſtitueres? Beneficium accepiſti Mari,beneficium, nõ habes ne=
ceſſe propinquum tuum occidere. Nam ſi uere æſtimemus,Im=
perium populi Ro.ad hanc diem militari diſciplina ſtetit. Non
enim nobis aut multitudo maior eſt quàm cæteris gentibus, aut
uehementiora corpora,quàm uel his ecce Cimbris,aut maiores
opes quàm locupletiſsimis regnis, aut mortis contemptus faci=
lior quàm pleriſq; barbaris cauſam uitæ non habentibus. Prin=
cipes nos facit ſeueritas inſtitutorum,ordo militiæ, amor quidã
laboris, & quotidiana exercitatione aſsidua belli meditatio.
Itaq; plura penè moribus quàm uiribus uicimus, cum captiuæ
quoq; ſanctæ habebantur, & contumelia etiam hoſti aberat.
Quæ omnia lõga ſuperbæ nobilitatis intermiſſa luxuria tui no
bis mores retulerunt. Dij profectò magnitudinem tuam curant
Imperator ac dirigunt,qui tibi ſuper cæteras laudes obtulerũt
tam honeſtæ ſentẽtiæ occaſionẽ.quod miles fortiter fecit,ſi ab=
ſoluis,tuum exemplũ eſt. Niſi fortè hoc me perturbari putatis,
quòd Tribunus fuit. Ideo hercule turpior, ideo morte omni di=
gnior. Hæc enim conditio ſuperiorum eſt,ut quicquid faciunt,
præcipere uideantur,& pernicioſiſsimus eſt malæ rei maximus
quiſq; autor. Quis continebit militiam? Quis caſtrẽſis diſcipli
næ præcipiet ſeueritatem? Quis te Imperator maioribus curis
diſtricto,delicta militũ coërcebit? Tribunus corpus & pecca=
tum corriget. Ad quem cõfugiam? cui querar? Sic eſt ut neceſſe
habeamus ipſi nos uindicare. Tribunus fuit, & hic miles fuit.
Tribunus. Hoc dicis,cui parêre caligatũ lex iubet,qui non ſo=
lum militibus, ſed centurionibus præpoſitus partem quandam*

imperatoriæ poteſtatis obtinet. Ita *opinor contra iura caſtro=rum fecerat miles, etiamſi tantum negaſſet.* Neſcit *quod iſtius honoris faſtigium, quæ poteſtas ordinis. tyro eſt.* Agè *ſi ad te* C. Mari *aliquis impudicum militem detuliſſet, ferres dicentem,* Tribunus *me iuſsit?* Quòd *ſi par in utraq; parte delictũ eſt, hoc tamen crimen militem ſaltẽ decet.* Tribunus *fuit.* Videor *meher cule* Imperator *oblitus mediocritatis meæ, cum uix unius defen ſioni ſufficiam, quædã pro uniuerſo dicturus exercitu.* Omnes *has quæ circũſtetere legiones, florem* Italiæ, *ciuium ſociorumq; robora una uoce proclamare apud tribunal exiſtima,* Nõ *igno miniæ* Tribuni *parêre poſſumus: nemo noſtrum recuſat itine=rum laborem, nec inuiſum ſuper arma faſcem, non æſtiui ſolis ardorem, nec ſub pellibus actam hyemem, ferienda ſit fatigato foſſa, pro uallo portisq; uigilãdum, fortiter ancipites inibimus pugnas, uulnera laude pẽſabimus, mors erit ignominia potior.* Quicquid *in pugna patimur, uirorũ eſt.* Imperet *aſperas* Trib. *expeditiones, ſi quo uertice montis hoſtis pellendus eſt, ſi inter infeſtos armatis ſaltus ſpeculandum, ſæuiat deniq; in terga uer beribus, exigat ſeruilem plagarum patientiam, leno etiam ſer=uis excipitur, fortaſſe hac lege captiuos uendes.* Si *meretricia imperatur neceſsitas, ſi aduerſus obſcœnam uim corruptoris ar ma tantum contumeliæ cauſa habemus, potius caſtra capiãtur, & uim* Tribuni *interpellet* Cimber. Nihil *tale nouere* Germa=*ni, & ſanctius uiuitur ad* Oceanum. Quid *futurum eſt* Impera=*tor, ſi ad pudicitiam militum pertinet uinci?* An *ignoramus* Im *perator quanta quondam* Pop. Ro. *exarſerit ſeditio, cum ex do mo fœneratoris, addictus lacero uerberibus tergo prorupiſſet in publicum, & illas ſuppliciorum notas tuliſſe ſe quereretur, quòd uim corruptoris pati noluiſſet?* Et *ille tamen quanquàm hoc flagitium conatus in addicto ac penè ſeruo, & uix libero, uidebatur aliquatenus memor fuiſſe* Romanæ *ſanctitatis, qui uim obſcœniſsimam non tentauerat, niſi aduerſus alligatas ma=nus.*

nus.Eò tamē uſq; Pop.Ro.uindicta proceßit,ut ardentibus bello finibus ad delectū nemo reſpōderet, niſi & pœna corruptoris,& abrogatione legis ſatisfactum eſſet. Nolebant militare, quāuis hanc iniuriā non miles acceperat.Quid de Fabio Eburno loquar, qui filium impudicum cognita domi cauſa necauit? Iam iam commilito quicūq; caſus manet, etiam ſi te Imperator damnaturus eſt,habes ſolatium, ſatius eſt quàm à patre occidi. At propinquus C.Marij fuit. Corrumpitis iudicem, & animo alioqui leui gratiæ pondus imponitis. Propinquus tuus fuit. O rem omnibus narrandā,cum abſolueris. Nam ſi quid tibi iudicādi fides tua cauſa facere permittit,cogites profectò,quantum tibi hoc ipſum apud æmulos,quos uirtutibus offendis, allaturum ſit inuidiæ, cum uideberis aut corruptorē militis iudicare innocentē, aut propinquum tuum etiā uindicare nocentē. Olim iam Imperator inter fulgentes uirtutes tuas liuor locum quærit,& natura quidem omnibus nouitatis incremētis aduerſa nobilitas, tuis tamen laudibus preſſa,& obruta, rimatur occaſionem criminum. Quòd ſi bene inuidiā noui, hoc quoq; tibi obijcietur,quòd ſaltem propinquus tuus peccauit.Quare abdicandus & eiurandus eſt, non tuus ſanguis. Certe nihil minus committendum, quàm ut ulciſcaris flagitium in eo præſertim, qui apud malignos poterit uideri te permittente feciſſe. An ille ſi unquam cogitaſſet ſe eſſe propinquum tuum, nō has uirtutes tuas, inter quas fortuna tua minima eſt, cū ei uelut propius contemplari licuiſſet,toto pectore haurire debuerat? non huic affinitatis ſuæ felicitati referre gratiam? Miles te melius imitatur. Quòd ſi poſt hanc mentem uiueret Tribunus, neceſſarium forſitan erat hac quoq; cū premi inuidia, quòd iſta feciſſet Marij propinquus,quòd ex ipſa ſtirpe uirtutum ſuſtuliſſet ſe flagitij ſoboles. Nam cū bene ſit liberata probro familia,quid attinet illud ſubinde Mario obijcere?Optimū fuerat non habuiſſe ta em proximum,aut libenter perdidiſſe. Perorata Imperator,

ut mediocritas ingenij mei tulit,cauſſa, ſcio cōmendationis partes eſſe reliquas : ſed has ſuperuacuas facit ſanctitas tua. Quid enim uerear ne noceat reo humilitas apud te,cui uel gratior poteſt eſſe nuda uirtus,apud quē maximum eſt ex ſe cœpiſſe? Commendem tibi ordinē caligati militis, quem uelut incrementorū tuorum natalem libēter ab alto reſpicis ? Adhuc fortaſſe patritium ualuerit genus, ſed ductū eius lōga ſerie dignitatis ordinē ipſa uirtutum conditione meliorē feciſti. Nondū potuit altius procedere uir adhuc huius ætatis. Tamen cum uirū fortē, cum dignū tuis caſtris,tuis auſpicijs probarim, cōmendo tibi quicquid melius miles fieri poteſt. Hoc quidem profectò non expectas,ut in extrema actione miſerabili fletu, & humili obteſtatione uitam genu nixus petat:nec tu rogari ab innocēte exigis, nec uiro forti opus eſt precaria abſolutione. Vnū rogat,ut ſiquid de cauſſa illius dubitas,des dilationē uſq; ad proximū prælium:pone in prima acie:pone ante ſigna(fortiter dixerim) non inter tyrones:ubi plus periculi, quò maximus hoſtium globus ingruet,ſpecta pugnantem. Affirmo tūc minus ignoſces Tribuno. Liceat ire in aciē,cōgredi cum hoſtibus. Si perire debet,rogat te Imperator miles tuus,opera mortis ſuæ utaris feliciter.

MATHEMATICVS.

ARGVMENTVM.

Vir fortis optet præmium quod uolet. Qui cauſſas uoluntariæ mortis in Senatu non reddiderit,inſepultus abijciatur. Quidam de partu uxoris Mathematicum conſuluit: Is reſpondit uirum fortem futurum , qui naſceretur, deinde parricidam. Cum adoleuiſſet , qui erat natus , bello patriæ fortiter fecit,reddit cauſſas uoluntariæ mortis. Pater contradicit.

Pro filio contra patrem. 4

POSITVS P. C. *in ea cōditione triſtiſsimæ ſortis,ut nec morte dignus ſim, niſi me parricidā putetis:nec præmio,niſi me innocentem, adeoq; ludibrijs miſeræ ſim diuerſitatis uel neceſsitatis implicitus,ut impetrandum à uobis habeā odij mei fauorem. Quæſo*

præter

præter omnia, quæ ante hoc tempus circa nos ordo prædictæ ueritatis explicuit, attuliſſe me credatis urgētium malorū probationē. De parricidio uenit, quòd occidere me poſſum: de fato, quòd mihi non licet mori. Non ſolum Mathematicus ſeculo temporibusq́; prædixit has manus, ſed & ego me parricidium credo facturū: plus quàm reſponſum, quàm ſacræ artis præſagium triſte eſt, quod mihi ſic minatur animus meus. Non habeo infelix in cogitationibus meis, unde non timeā: & facinus quod ſibi pro me pietas patris, quod ſingulorū innocētia rogat, ſentio, patior, agnoſco. Ne quis me tamen laborare putet miſeræ perſuaſionis errore, accipite, cur non poßim dubitare de fato. Parricidiū credit, qui facturus eſt: non timet, qui periturus eſt. Ante omnia igitur à grauitate publica peto, ne pro tota innocentia mea cōtenti ſitis hoc, quòd uolo mori. Nec quia uideor contēdere cum Mathematico, uincere neceßitates, expugnare fatum, ideo mihi bene credi putetis & uitam. Aliud eſt facinus non eſſe facturū, aliud mori uelle ne facias. Quinimo (ſiqua eſt fides) hoc quod uos conſtantiam putatis, infirmitas eſt: quòd ad ſuprema confugio, animum meum noui. Nouißima uictæ mentis integritas eſt in mea poteſtate, breui non habebo nec mortē. Fidem ueſtrā P. C. nequid amplius de miſera pietate ſperetis. Qui mori uolo, ne parricidiū admittam, non inuenio quemadmodū illud poßim non facere uicturus. Nam quod ad patrē pertinet, qui me retinet uiuere nolentem, non miror, quòd adhuc recenti gloriæ ueſtræ gaudio ſtupet, & in opera mea totus oculis animoq́; cōuerſus, parricidam non uidet per uirum fortem. Hic eſt animus, quo me quāuis denunciatum prædictumq́; ſeruauit: & cum incertis adhuc dubijsq́; uirtutibus præſtiterit, ut uiuerem, præſtat meritis actisq́;, ne moriar. Nunc ille, quòd pietate, quòd uideor ipſius perire reuerētia, uocat parricidiū ſuum, & in orbitate, quā facere ſibi uidetur, non remediū meum, ſed ſuū ſpectat affectū. Filius qui uult mori, ne parricida ſit, aliter ſibi ui-

detur remunerari non poſſe, quàm ut ipſe moriatur. Meritò prorſus, meritò miſerum ſenem triſtes ſolicitudines & praeſcij metus ad Mathematicũ & reſponſa miſerunt. Debui uir fortis nunciari, parricida praedici. Siue enim miſerae coniugis prodigioſa foecũditas tumultuoſis pulſibus maritales inquietauit amplexus, ſeu per anxias noctes diroſq; ſomnos feralibus ſenex imaginibus agitatus dicitur ad notiſsimũ ſacrae artis antiſtitẽ, non ſpes, nõ auida uota, ſed ſuſpiria, metus & praeſagiũ magni neſcio cuius incerti detuliſſe pallorẽ. Quid aliud hoc eſſe uultis P. C. quàm primani fatalis inſtinctus neceſsitatem? De partu uxoris non potuit nõ interrogare, deinde non credidit. Referã nunc P. C. cuius artis, cuius fuiſſe dicatur autoritatis, quẽ putauit adeundũ, qui ſic timebat. Hoc quidẽ certum habeo, plurimis meruerat experimẽtis, ut ad illum uelut ad oracula deorũ, plenumq; ſacro ſpiritu pectus, hominũ ſolicitudines metuſq; confugerẽt. dicitur inſpecta totius ratione coeli, digeſtis ſyderibus in numeros, ad publici priuatiq; fati ſtupuiſſe cõſpectũ: & tanta proſperorũ triſtiumq; congerie magis ipſo conſultore perterritus, diu non cõmiſiſſe uerbis, quod uidebat. Sed ò uirũ grauitatis antiquae, dignumq; cui ſe fatorũ arcana nudarent. Cum partus de quo quaerebatur, multa praeſtaret propiora proſpera, laetos incipientes annos, non fuit cõtentus meliora edicere, ſed (quae certiſsima eſt uera proferentiũ fides) quicquid deprehenderat, protulit in mediũ, & proclamauit futurũ uirum fortem, deinde parricidam. Quis unquam P. C. fiducia maiore reſpondit? Cum ſummũ facinus denunciaret, antè ſe dixit probaturum. Fecerat profectò P. C. interrogando Mathematicũ pater rem non educaturi, ſi quid triſtius comperiſſet, niſi hoc primum de fato fuiſſet, ut uiuerẽ. Sed nec Mathematici fides circa momentum aliquem'ue ceſſauit ordinẽ: non numerus fefellit, nõ ſexus in partu, non iuuenta, nõ robur. Illa quoq;, quae uelut extrinſecus conſentiebant, affuere reſponſo, bellum, hoſtis, acies,

ad il

ad illam ipſam qua fortiter facere poteramus, ætatē. Pater uerò periculi ſui denūciatione non territus, arma mihi pater, prò triſtis neceßitas, arma ipſe circundedit, & ſuis ad pugnā manibus aptauit, tanquā Mathematico id iam credidiſſet. Quis miretur quòd reſponſum nō contēpſerit, dum ſperabat, ut fortiter facerem? Mori me non uult, & iam non ſupereſt niſi parricidium. O' mors laudanda fortibus, expetenda miſeris, nō recuſanda felicibus, quantū te quæſiuimus in bello? Tuli enim (deos teſtor) in aciem, tuli non uirium iactationē, non gloriæ cupiditatē, ſed, ut patriæ præſtaret aliquid utilitas mei, ut hunc mihi deploratum ſpiritū, hoc deſtinatū damnatumq́; corpus, publicarū utilitatū uſus abſumeret. Ibi miſer primùm didici, quàm multa neſcientes, quàm multa faceremus inuiti. In medios hoſtium globos perditus pugnator exilij, ceßit acies. Denſißima quæq; certamina ſolus inuaſi, reſiſtere nemo ſuſtinuit. Obuijs ictibus mēbra nudaui, & ad incurrens ubiq; ferrum uitalia parata circūtuli, uacua circa me tela ceciderūt. Miſerū me deceptæ cogitationis euentu, fortiter feci, dum mereor occidi. Recedite gratulationes, abite laudantes: nō circumeo templa, non reddo uota numinibus, ad parricidiū ueni. Quē ego paulò antè paſſus ſum miſeræ conſcientiæ pudorem? Ad patrē arma nō retuli. Timui quinimo ne mihi dū reuertor, occurreret, ne in oſcula mea plenasq́; adhuc uictricibus telis manus incauto rueret amplexu. Quam tunc inter cæteras exclamationes deducentis exercitus uocem, quod circūſtantis populi murmur excepi? Magnum felicemq́; me iuuenē, ſi ſubitò morerer. Adiuuate dij pariter atq; homines, dum perire concupiſco, dum uolo, miſeremini, ne hunc ardorem fugientis animæ dilatione laxetis. Proclamo, teſtor, in nouißimo fati ſtamus abrupto, propè eſt, ut occidat patrem parricida prædictus, cum eſt mori paratus. Quid me pater adhuc detines? Quid moraris abeuntē? Melius quidem fuerat hūc ſpiritum aut in ipſa maternorū uiſcerum ſede cōprimere, aut, ut pri

ut primum contactu ſuo cœlũ terrasq́; polluerat, feſtinata morte dimittere. Sanè tamẽ charitas patriæ priuatos uicerit metus, & in honorẽ uirtutũ ſcelera nutrita ſint: quicquid eſt propter quod educari me tãti fuit, explicitũ peractumq́; eſt. Reſtat una pars fati ultimũ ſolumq́; facinus. Fruſtra me cõſolaris æquanimitate patientiaq́; tua. Non idẽ utriuſq; noſtrũ diſcrimen agitur. Tu mori periclitaris, ego patrẽ inuitus occidere. Hoc primum itaq; excuſo uobis P. C. *quòd præmiũ peto, ſatis ſit hactenus uiri fortis nomen agnoſcere, hucuſq; autoritatẽ ſacræ legis attingere, ut illã in aduocationẽ ſacræ mortis adducã. Relaturum me putatis illa optionũ uerba ſolennia, nõ capere magnorum precia meritorum ſolas æquitates, tanta remunerandũ benignitate, quòd fortiter fecit aliquis, quanta ſolicitaretis, ut faceret? Nemini unquã minus ſoluendo ciuitas fuit: præſtiti poſt quod mori continuò deberẽ. Sed ſecuri eſtote de auiditate ſummæ poteſtatis: illud infinitũ, illud immodicũ, quod nobis uoluerunt licere leges, intra ſe conſumit ille, qui meruit. Titulos, imagines, honores, ſeruate uicturis, mihi præſtate ſalutẽ patris, innocentiã meam, temporum pudorem. Quæſo ne mihi ideo præmium negetis, quia fortaßis & hoc debeatis odiſſe, quòd fortiter feci. Extra inuidiã eſt optio, cum id exigã, quod impetrare potuiſſem, etiam antequàm fortiter facerem. Nam quòd obiter optionis reddo rationem, quæſo nequis ideo me parũ aut præmio fidere credat, aut cauſis, quia utriuſq; iuris miſcui preces: Ignoſcite ardori perire cupientis, quod pariter imploro, quæ ſingula ſufficere potuiſſent. Fidẽ quinimo ueſtrã, ſiqua adhuc lex eſt, quæ adiuuare poßit mori uolentem, cõmodate, conferte: eſt utriuſq; iuris & autoritas, quod in mea morte tribuatis. Præſtate cauſis, ut moriar, præmio, ut ſepeliar. Sentio* P. C. *hoc primum ab affectibus publicis petendum, ne quis mori me uelle non credat, quia potius ad cauſas ac uerba confugi, quia à uobis malui petere, quicquid ab his potui manibus accipere. Me-*

rui

rui,fateor, malignas interpretationes, uir fortis ut morerer,à bello reuerſus arma poſui,populi fauorem,gaudia ciuitatis intraui.Sed ſiue hoc eſt ſepulturæ ſuæ magna reuerentia, peßimæq; additæ pectoribus humanis infirmitates,ut eſſet,quod timeret,qui nō timet mortē:ſiue decuit innocentiæ amore pereuntem tranquillitas magna pereūdi,ignoſcite,quæſo, cūctationi, patientiæ,moræ.Si me continuò occidiſſem,tanquam parricida moriebar.Neq; eſt P.C. *quòd excludi præmiū putetis cōtradictione patris.Eximus per magnorum operū reuerentiā de neceßitate parendi, & aut interim nobis magna uenit cōtra nominis huius potentiā de uirtutum fauore libertas, aut obſequia peracta demum optione repetemus.Non eſt quòd uos reſiſtentis moueat autoritas:neminem inuenias mori uolētem, qui non habeat aliquē uetantem. Ille cui præſtò non ſunt pignora charitatis,lacrymis tamen audientiū,& cōſolationibus, & promptißima ſemper exhortatione retinetur.Parētibus uerò circa liberos unus affectus eſt,fauere uitæ,timere mortem. Non habēt patientiā nec iuſtæ orbitatis,& inter ſupplicia licet pœnaſq;, omnes tamen illis innocētes,omnes miſeri ſumus. Ego* P.C. *cōmunem hanc impatientiam ſenis accendo pietate, reuerentia. Fieri nō poteſt ut ſe mori debere perſuadeat patri filius, propter quem ſe uidetur occidere.Hactenus leges,hactenus merita uirtutū,ueniamus ad neceßitates. Mori uolo,mori uolo ita, ut reddidi cauſas.Ita nō ex hac deſtinatione ſentitis,quicquid dici poteſt,quicquid dici nō poteſt. Videritis, quid nos hucuſq; protulerit,hinc incipit ratio.Quod uolo,fingite unū ex populo turbaq; petere ius præmiorū. Non debet hoc uetari,quoties habet cauſas:non poteſt,quoties nō habet. Scilicet enim uerēdum eſt,ne ad hoc incōſulte, ne temere leuitas humana proſiliat:& credibile eſt, ut quicquid apud hominē pro uita dici poteſt,ipſa ſibi uita nō dixerit.Abite gratulationes,ſilete blāditiæ, quoties iam putatis noluiſſe me mori? Primū hoc maximū,*

quòd

quòd pro incolumitate hominis natura commẽta eſt, ut perire-mus inuiti, & contra tot aduerſos caſus, patiẽtiæ nobis æqua-nimitate ſuccurreret. Inde eſt quòd inter luctus & deſperatio-nes fœda uiuacitate duramus. An uos me moueri non creditis quòd iuuenis ſum? quòd modò uitæ uoluptates, modò gaudia lu cis ingreſſus ſum? Quãtopere mihi blanditur, quòd publicis ex acie reportatus humeris lætitiã ciuitatis impleui? Quoties me-hercule, hæc uulnera & rorantia hoſtili cruore arma comple-xus, animũ ſupra neceßitates erigo, ſupra fatũ pono. Sed omnia mihi iam diſcuſſa, cõſumpta ſunt, & honeſta percundi ratione uicta ceſſerunt. Quid mihi amplius cum corpore, quod oderunt oculi ſui, cum quo quotidie properans anima rixatur? Nõ ſunt mea mẽbra, quæ poßim (uelut hoſtis alicuius) lacerare, cõfode-re. Homini qui ſemel renũciauit rebus humanis, nõ redditur ui-ta, ſed tempus: & ipſa cupiditas ratioq; pereundi hoc ipſo quo uetamur, accreſcit. Felicior mehercule qui moritur antequàm debeat, antequàm uelit. Penè ſerò renunciat uitæ, quiſquis ſic ad exitum peruenit, ut hoc illum facere nemo miretur. Ei tantũ debet mors negari, de quo non ſufficit hoc pœnæ genus, ut ipſe ſe potius occidat. Nam quòd lex iußit, ut moriturus redderet cauſas, quòd inſepultum uoluit abijci, ſi ſic properaſſet erũpe-re, ut non nunciaret hoc prius, non fateretur, fallitur quiſquis ideo factum putet, ut teneremur inuiti. Illa uerò nõ timet per-eundi temeritatẽ, nec ſecretum doloris alieni libenter inquirit. Sciebat illos non aliter auſuros proferre cauſas, quos ſceleris conſcientia, quos maioris cruciatus metus in ſuprema cõpelle-ret. Igitur ne ſupplicia properato lucrarentur obitu, rurſus in pœnam nocentis inſepulti corporis reuocauit iniuria. Lex pla cida, mitis, cauſas mortis reddi uoluit, nõ æſtimari. Poſſum igi-tur P. C. publica quadã uoce generis humani reſpondere quæ-rentibus cauſas mortis interrogatus, at ego difficilius redderẽ uitæ. Quid iuuat ò miſera mortalitas animã per tot annos (etiã ſi natu

ſi natura patiatur) per infinita temporũ ſpatia triſtiſſimo corporis retinere cõplexu? Si cũcta gaudia noſtra, ſi uoluptates, & quæcũq; ex hac uniuerſitate mũdi uel ſolicitant aſpectu, uel blandiuntur uſu, diligenter excutias, tota uita hominis unus eſt dies. Humiles prorſus abiectæq; mentes, quas non implent hæc eadem, ſemperq; redeuntia. Vt qui honeſtis operatus artibus ſciat, quis finis bonorum, quæ uera felicitas, nunquàm ſibi uidebitur præmatura morte periturus, & lucis cauſas ad animum mentemq; referentiũ neminẽ quotidie uita non ſatiat. Relaturũ nunc me putatis, quãtò plura ſint in hac æui breuitate fugiẽda, comparaturũ gaudijs proprijs metus, calamitates? Illa illa æſtimemus propter quæ fatigamus uotis deos, propter quæ breuẽ querimur ætatem. Nempe ſunt uanitas, cupido, luxuria, libido. Non pudet propter hæc ferre debilitates, luctus, ſpatia morborũ, & cũ liceat euadere, malle pati? Finge tibi uelut ipſam proclamare naturã, Receptus es in hoc pulcherrimũ mundi rerũq; conſortiũ, & per ſuccedentiũ uices in ordinẽ mortalitatis natus, bona noſtra uidiſti, admitte poſteros, cede ueniẽtibus. Neſcis te quantò diutius uixeris, tantò magis impatientiã parere? Quantũlibet prorogentur tẽpora, iungantur ætates, quandoq; tamen non poteſt non exitu perire miſeri, qui moritur inuitus. Miraris quòd ſuprema mea ipſe præcipitem? Nunquid enim non hoc agunt ſinguli dies? Omnis nos hora per tacitos fallenteſq; curſus applicat fato, & in hac turpiſſima perpetuitatis cogitatione diſtricti, per exigua feſtinãtis æui momẽta præmorimur. Faciamus potius de fine remediũ, de neceſſitate ſolatiũ: exeamus ſponte, cõſilio, pleni ſecuritatis, gratias agẽtes. Solus uixit quoad uoluit, qui mori mauult. Indulgete quæſo ſæuæ triſteſq; cauſæ, indulgete uirtutes, ut mori tãquam magno animo uelim. Ita non ſufficit ad maturandos exitus quod fortiter feci? Infirmæ prorſus terrenæq; mentis eſt, ut numeretis annos: ego (quæ feliciſſima uel laſſitudo, uel ſatietas eſt) uirtute conſenui.

Quid

Quid adhuc inter accidentia fragilesq; caſus ago? homo receptus in publicas gratulationes præſentiæ humilitate decreſco. Minores fiant neceſſe eſt diuturnitate, quorũ initia cõfirmauere ſucceſſus, cũ iam nec operibus, nec felicitati poßit accedere. Cum fortuna ruere dementia eſt, & ætatem trahere pereuntem. Nullos ego ſenes degere turpius puto, quàm qui fortißimi fuerunt. Vultis expectẽ, ut putres artus fœdet pudẽda canicies, ut ſanguine mẽbra uacuata uix nitãtur ad greſſus, ut hæ laudatæ manus nec ad quotidianæ uitæ miniſteria ſufficiant. Quàm miſerũ, quàm deforme eſt meminiſſe quod fueris, referre cicatricũ tuarum redundationes, & frigidã præteritorũ memoriã, cum iam fidem membra non habeãt, ſupra ſua facta rideri? Feſtinatò exire de ſeculo debeo, dũ alacre corpus, dum ſpiritus uiget, dum teneor, dum deſideror: & hoc uolo deberi manibus meis, animo meo. Fauete dij pariter atq; homines, mortem uir fortis inueni. Eſt hæc communis mihi cum multis fortaſſe cauſa, ſed ueniamus ad meã. Si mihi Mathematicus denunciaſſet damna mẽbrorum, grauem corporis perpetuumq; langorem, ignoſceres tanta mala uel incerta fugiẽti. Plus eſt quod expaueſco, quod timeo. Minatus eſt mihi manus meas, meos animos: nullumq; uoluit eſſe momentum, quo ſecurus intrepidusq; requieſcerẽ. Iuſſus ſum uitam per anhelitus metusq; cõſumere. Quis inter hæc ſpei, quis conſolationis eſt locus? Mori debeo tanquam nocẽs, ſi Mathematicus uerũ dixit: tanquã miſer, ſi mẽtitus eſt. Quid, quòd me futurum dixit parricidã? Ecquem mittamus in experimentũ, cui credamus? Placet pòſt futurorum incertam tractare rationem. quid ad diuerſas ſuaſiones, & ad loquacißima humanorum pectorum ingenia uariaris? Parricidium dictus ſum facturus: ſi poſſum poſthac uiuere, nõ ſum innocens, etiã ſi non fecero. Interrogare mehercule hîc libet uos omnes liberi, omnes parentes, quem mihi poſt hanc denunciationẽ aßignetis animum. Homo ſum cuius corpus iratum fortaſſe ſeculo numẽ,

uelut

*uelut aptiſſimam facinori uidetur elegiſſe materiam, cui in pri
mis continuò natalibus aſſignata eſt uirtus pariter & facinus,
omnium incredibiliū diuerſorumq́; pariter capax, omnibus dif
ficultatibus nouitatibusq́; ſufficiēs, ſceleribus miſer, & ſine mor
te ſua nocens, in quo debeatis ipſas quoq; odiſſe uirtutes. Ne=
ſcio quæ me prodigioſa feritas in patrem uelut telum aliquod
caſurumq́; pōdus librat, impingit. Facinus me manet, quod cō=
tra fidem eſt, quod profuturū mihi negatur, & nolim, cuius nō
tempus, nō locus, nō cauſa prædicitur. An mori debeā, uos æſti
mabitis: nō debui naſci. Sentit pater, quāta ſit prædicti ſceleris
immanitas: & ideo tentat efficere, ut Mathematicam artem non
putetis: ac modò contendit non eſſe fatum, & cuncta caſu for=
tuitoq́; decurrere, modò etiā ut prouidentia regātur, non poſſe
tamen humana ſciētia deprehendi. Dum utrūq; colligo, interim
apud grauitatem ueſtram depono ſenſiſſe aliquid patrem, etiā
cùm metuit. Ego Mathematicū probaui dixiſſe, uerum ille cre=
didit eſſe, quod dixit, uēturū. Caſu'ne tibi pater hæc diuerſitas
uidetur in corpus unum diſſentientibus ſolidata primordijs, ut
ſummo uertice locatus igneus uigor cūcta leuia calidi ſpiritus
ardore ſuſpenderet, profundus humor ad ima demerſus, unde
quotidie ſuperpoſiti caloris alimenta traherentur, terrenū pon
dus in medio quāto ſuperne ſpiritu, tāta penitus inanitate ſub=
nixum librata mole conſideret, ut ſeculorum infinita ſeries, per
aſſiduas tēporum uices ſua lege feſtinet? Quid hæc fulgentium
ſyderū uenerāda facies? quòd quædam uelut infixa ac cohæren
tia perpetua ſemelq́; capta ſede collucēt, alia toto ſparſa cœlo
uagos curſus certis emetiuntur erroribus? Iſta credis paſſim for
tuitoq́; diſpoſita? Rogo, qd melius ratio feciſſet? Deus hæc deus
fabricator operis uniuerſi ex illa rudi primaq́; caligine protra
ctum poſuit in uultū, digeſſit in partes. Poſtquàm dederat uni=
uerſitati parem dignamq́; faciem, ſpiritum deſuper quo pariter
animarētur, immiſit. Inde eſt quòd quicquid naſcitur cōſociata*

numini proprietate ſignatur, & in totam æui ſui breuitatē conpoſitū firmatūq; ſic accipit futura quaſi uitam. Hæc credo pater terrori primus fuiſſe mortalibus, mox admirationem conſumpta nouitate meruiſſe. Paulatim deinde quod ſtupemus, animus auſus diligenter attendere, in arcana naturæ ſacrum miſit ingenium, & aßiduis obſeruationibus notisq; redeuntibus latentium ratione collecta, peruenit ad cauſas. Miraris fatū hominis poſſe prædici? Defectiones ſyderum laboresq; narrantur, nuntiatur origo tempeſtatum, laßitudo uentorū, quod ſidus immodicos Solis ardores, quod ſeueras minetur hyemes, quid ſignificent ſparſi longius crines, quid ardentius ſolito iubar, quid excuſſa flamma ſyderibus. Non inuenio quid poßit eſſe certius ueræ artis ingenio, quàm dicere quid futurum ſit, fieri deinde quod dixerit. Quod ſi eſſe artem mathematicam probant natura, ratio, experimenta, pater quoq; qui credidit conſulendū, ſupereſt ut oſtendamus uerū dixiſſe de futuris, quem de præteritis non poſſumus probare mentitum. Accipite primam certiſſimæ ſcientiæ probationem. Homo qui de partu conſulebatur, non cōfudit turbauitq; reſponſum, nec per uarias ambages indeprehēſibilem ſparſit errorem: nihil ita locutus eſt, ut illud audientiū interpretatio traheret dirigeretq;, quò mallet. Atqui in eo tota ratio fallēdi eſt, non dare cōſulentibus, quod depoſcāt, ſed caligine magnaq; promiſſorū uarietate ſuſpenſos ſic dimittere, ut quicquid caſus attulerit, putent eſſe prædictum. An ſcilicet hæc fuerit ratio fingēdi, quòd dicebat uſitata, communia, quæ futura pater facilè crederet, libenter audiret? Fortiter, inquit, faciet filius tuus. Rogo ubi magis definit, qui mētitur? Sed quibus ille dij deæq; ſignis, quibus impletus eſt notis, qui de parricida dißimulare non potuit, cum quæreret pater? Artem tantum mirari me pater putas? Ego miror animum, ſtupeo conſtantiam. Erit, inquit, uir fortis & parricida. Rogo quæ ratio fallendi eſt, ea dicere propter quæ nec prioribus debeat credi?

In parri

In parricidio, quod proſpiciebat Mathematicus, hæc ſola ratio fuit mēdacij, ne prædiceretur. Vero tamen, ut quis in alijs cōſultationibus decipi poßit aut errare, de futuro parricida nō magis Mathematicus poteſt, quàm pater interrogare. Omnes, ſicuti apud ſacræ artis antiſtites ſatis cōſtat, animæ proprietates, & futuras mentiū corporumq́; formas ex illorū ſyderum qualitate, quibus in ortu ſuo cūcta gignuntur, accipiunt. Aliquis uagi numinis errore perſtrictus eſt, uitam trāſiget ille diſcurſibus. Placida conceptum ſtella ſignauit, erit modeſta lenitate conſpicuus. Ardens naſcentis horā ſidus accēdit, uiribus pariter moribusq́; flagrabit. Languidi & iā uergētis in procliue mundi, hebeſcentibus tardior membris, ſimilis ſenectæ iuuenta pigreſcit. Iam ſi cui principaliū deorum fulgor illuxerit, in populi cōſurget imperiū. Credo mehercule in illū natalem mōſtri mei diem, iratorū numinum conſpiraſſe uiolentiam, ſedēq́; prodigioſi ſpiritus collato pariter igne preßiſſe. Si uerum eſt poſt uetuſta ſecula, & innumerabiles annos reddi rurſus alijs corporibus animas, fortaßis in me renatus ſit aliquis ex illis, quorū ſcelere uiolatus dies mundum ſubito mutauit, quos per maria terrasq́; fugientes, furiales faces, & ultricū dearū terror agitauit. Neceſſe eſt ut maiores notas uentura promittant, quæ nō temere naſcuntur. Sic futuras tēpeſtates, pelagi fragor, & conſcium nemorū murmur enunciat: ſic periturorū fata populorum ardētes cœlo faces, & crinita ſyderū flāma præcurrit. Prædicebar bello, monſtrabar armis, agebat ante ſe uentura feritas publicas calamitates, & omnium malorū cōſummatione parricida ponebar. At nunc iſta putet aliquis fortuito, nō arte ſentiri: poßit fortaſſe caſu euenire quod futurum ſit, nō poteſt caſu fieri quod prædictum eſt. Ecquando unquam pater explicuit manifeſtius ullius facti neceßitatem totus ordo reſpōſi? Vir, inquit, naſcetur. euenit. Educabitur, quamuis parricidiū prædictū ſit. accidit. Perueniet ad iuuentæ robur. adoleui. Viribus erit conſpicuus. & ni-

*mis. Aderunt bella, uenerunt. Ibit in aciem te uolente, miſſusq́;
fortiter faciet, feci. Erit parricida, ſi uixero. Si pater tam ſecre-
tæ profundæq́; artis ratio reddẽda eſt, non'ne habere tibi gran
de conſortiũ prædicti uidetur ipſa diuerſitas? Virum fortem di-
xit & parricidam. Vicina ſunt hæc, etiam ut diſsimilia: paria
uiribus, etiam ut mente diſſentiant. Quid enim me aliud notabi
lem fecit in bello, quàm quòd non parco cædibus, cruore non ſa
tior, exultans ſuper ſtratorũ corporum ſtrages, palpitantibus
adhuc cadaueribus alacer inſiſto? Virtutis ſunt iſta, cum hoſtis
contigit. Pax eſt quæ nos deprehendit: & cũ iſta graſſandi ma
teria conſumpta eſt, in facinus neceſſe eſt ocioſus ardor erũpat.
Ecce iam Reip. præbita eſt quies, mihi tamẽ plurimum eſt cum
gladio meo, totis diebus tracto ferrũ, ad arma reſpicio, tela mea
laudo, admiror, alloquor. Crede pater, & parricidiũ tam facile
eſt, quàm fortiter facere, cũ utrunq; de fato eſt. Sed quouſq; ra-
tione colligam, quod exitu iam probatũ eſt? quod nullis Mathe
maticus dixit ambagibus, nullis diſsimulari artibus poteſt? Par
tem reſpõſi futurã in alio opere iam uidiſti, & quod præcipuè
torquet animũ, fides ſceleris uirtus fuit. Explicata eſt autoritas
reſponſi, cum de duobus prædictis unum factũ eſt. Nec poſsis de
ueritate dubitare, quoties cũ incertis experimenta conſentiunt.
In reſpõſo cui cuncta ceſſerũt, fieri nõ poteſt, ut hoc ſolũ falſum
ſit, quod nouiſsimũ eſt. Nõ poteſt, inquit, fieri parricidium. Vis
mirer pater, ſi nõ creditur futurũ, quod etiam cum factũ eſt, uix
creditur? Falleris, ſi aduerſus prædictas neceſsitates ſufficere
credis, quòd ego bonus filius ſum, quòd tu optimus pater. Tu
nõ mereris ſcire, credo ego utiq; nolle me ſcire. Quid eſt ergo
fatũ, niſi quod fit, & non habet cauſas? Quemadmodũ ergo, in-
quit, iſtud uitari poteſt, ſi fieri neceſſe eſt? Scilicet hac ſola ra-
tione, ut mors inter facinus hominẽq; ponatur. Vincitur pater
fatũ, ſi reſiſtas: uincit, ſi cõtempſeris. Ago quinimo gratias hoc
ſolo nomine crudeliſsimis fatis, quòd maximũ facinus nõ in pri*

ma

*ma æui mei parte poſuerunt, quòd præmiſſæ ſunt antè uirtutes,
magnorũq; operũ prior ordo defluxit. Poteſt puto caueri par
ricidium quod & prædicitur, & nouißimum eſt. Fingamus pa
ter Mathematicum de hac ſola uitæ meæ parte mentitum, quid
tanti eſt, ut credam iſta, & uiuam? Occidi pater non poteſt. Sed
quid refert, ſi difficultas iſta nõ eſt ſalua animo meo? Excedit o-
mnem calamitatem, innocẽtiæ ſuæ non credere, diebus ac nocti-
bus timere, ſuſpectum habere animũ ſuum, calumniari manus,
incuſare uiſus, & parricidalem agere cogitationem. Maior mi
hi ratio moriendi eſt, ſi parricidium fieri non poteſt, & ego me
credo facturum. Quẽ tu mihi pater imperas laborẽ, quàm aſpe-
ram exigis patientiã? Horreo oſcula tua, ne ſeniles artus nimiũ
grauis amplexus elidat. Non ſuſtineo eoſdem expetere conui-
ctus, ne quos porrexerim cibos, uenena fiant. Timeo eiuſdẽ pe-
regrinationis adire comitatum, omne fugio ſecretũ, ne quid for
tuna, ne quid afferat caſus. Quouſq; timebitur animus? Mors
mihi præſtare poteſt, ne parricidium faciã, mors ut uidear nec
fuiſſe facturus. Sed me infelicẽ, quàm multa ſunt, quæ timere de-
beam, etiam contra animum meum? Vnde ſcio, an expulſum me
repẽtè ſenſibus meis aliqua magni diſcriminis imago raptura
ſit? Proſilibo fortaſſe tanquã ſequar claßici uocãtis inſtinctum,
tanquam me ruentis patriæ fragor & uociferatio captæ ciui-
tatis exciuerint. Me ſanè interdiu cuſtodire poſſum, ſed unde
ſcio, quid afferat nox, caſus, error? Mathematicus hoc nõ futu-
rum dixit, ut uellẽ, ſed ut occiderẽ. Tu quoq; pater quantò gra
uiores paſſurus es ex ipſa dißimulatione cruciatus? Felicius
prorſus eſt, palàm occidiſſe quẽ timeas. Cũ bene in oculis meis
amplexibuſq; requieſcas, ſubeat neceſſe eſt tacitas cogitationes
prædicti periculi metus, & licet cõponatur ad fortẽ ſuperbãq;
conſtantiam, naturalis tamen hominis infirmitas poteſt tam per
cuſſorem timere, quàm mortẽ. Explica nos pater tam miſero tri
ſtiq; complexu, & lõgißimas ſolicitudines breui recide patien*

 tia.

tia. Minus indignũ eſt ut morіar, ſi innocens futurus ſum: quàm ut uiuam, ſi parricida. Denuncio tibi pater, & de ſuprema neceſsitate confiteor. Iam non ſunt meæ poteſtatis hæ manus, non regere dexterã, non retinere ſufficio. Venit ille neſcio quis ardor, nõ ſentio, non intuentur oculi. Tunc omnia incipio ſcire, cum geſta ſunt. Quid, tu me lacertorũ uiriumq; beneficio ſtrauiſſe nuper hoſtes putas? Quantum dicuntur narraſſe captiui? neſcio quem in me monſtroſi uultus horruere conſpectũ, non tela iaciebã, non iaculabar ictus, furialibus miſer facibus ardebã, & pectus iſtud non lorica, non ferrum, ſed diri ſerpẽtium clauſerant nexus. Non fuit illud pugna, nõ acies: in bello parricida uincebã, exceſſerunt opera mea humanarũ uirium mediocritatem: quicquid factum eſt, rabies fuit, inſania fuit. Prædico, proteſtor, non ego parricidium faciam, non ego fortiter feci. Quòd ſi ulla ratione caſu'ue effici poteſt, ut prædicta non fiant, fidem ueſtrã P. C. ut mihi potius innocentia, quàm fato debeatur, ego dicar expugnaſſe conſtitutionem, fregiſſe uincula neceſsitatis, mea pietas, mea laudetur integritas. Dij non ſinant, ut inter me reſponſumq; diſcernat exitus. Mathematicum uincere malo, quàm reprehendere. Quid nunc agam P. C. quemadmodum me uir fortis ad preces, quẽadmodum parricida componã? Dicam miſeremini? dicam ſuccurrite? Sic rogari cõtra mortẽ ſolet. Nouo mihi inauditoq; opus eſt ambitu malorum. Niſi morior, periclitor. Ideo uideor cauſas reddidiſſe, ut contradiceret pater: & ſi bene noui malignas interpretationes, non exitum captaſſe dicar, ſed excuſationẽ. Explicate per fidẽ miſeri pudoris æſtum, nunquàm uidebitur mori uoluiſſe parricida, ſi uixerit. Ad tua nunc genua porrigo optime pater has ad ſcelus tantum fortes manus: per ego, ſi fas eſt, quicquid feci, per hanc ipſam mei charitatẽ, qua me nondum timere cœpiſti, miſerere, filium pietate pereuntẽ ne uelis exitum facere parricidæ. Præſta mihi patientiam, qua me modò bello credidiſti. Finge nos in ipſo proſperi

Martis

Martis cecidiſſe complexu, confectumq́; magnis uulneribus cadauer efferri. Relinquo tibi pro me omnes parentes: hunc quo nos retinere uoluiſſes, in ſuprema mea transfer affectum, tuis manibus compone corpus, extrue rogos, funeri iuſta perſolue. deinde cum iam nouiſſimis oſculis, ſupremoq́; diſcedens ſatiatus funeris amplexu, tunc te fas eſt ſublatis ad cœlum manibus proclamare, Mathematice mētitus es. Reddidimus cauſas peregimus preces, reliqua uos manus, uos adiuuate ciues, non ut liceat mihi mori, licet iſtud etiam ut negetis. Vir fortis cōmendo uobis exitum meum, ſi nō continuò letale uulnus impreſſero, ſi non cum ſanguine totam animā properans ictus egeſſerit adiuuate dexteram, deprimite telum, & ante omnia detinete patrem. Neſcio quàm longè manum ſparſurus ſit fugientis animæ dolor, quò cadat extractus mucro uiſceribus, in quem ſe collabentis corporis ruina præcipitet. Vultis ſcire, quantum debeam timere uicturus? Metuo, ne patrē, dum morior, occidam.

AEGER REDEMPTVS.

ARGVMENTVM.

Liberi parentes in egeſtate aut alant aut uinciantur. Quidam duos filios habebat, frugi, & luxurioſum. Peregre profecti ſunt, capti à piratis: luxurioſus languere cœpit. Ambo de redēptione ſcripſerunt. Pater uniuerſis bonis in unum redactis profectus eſt. Dixerunt illi prædones, non attuliſſe illum niſi unius pretium, & eligeret utrum uellet: ægrum redemit. Qui dum reuerteretur, mortuus eſt. Alter ruptis uinculis fugit. Alimenta poſcit pater, contradicit filius.

Pro patre contra filium. 5

QVAMVIS Iudices in tanta malorum continuatione iam potuerim nihil ex accidentium meorum nouitate mirari, nullūq́; mihi reliquerint impatientiæ genus aduerſa, quæ de ſolatijs remedijsq́; creuerunt: confiteor tamē hoc ſolū me proſpicere nullo metu, nulla triſtium recordatione potuiſſe, ut poſt piratas, orbitatē, famem, hinc quoq; calamitatibus noſtris pōdus accederet, quòd reuerſus eſt filius meus. Viuebā miſer, ut hunc uiderē, ſolaq́; ſuperſti-

tis expectatione ſuſpenſus, auidiſsimam moriendi cupiditatem contentioſa mēdicitate fallebā. Pudet perſuaſionis, rediſſe ſe iuuenis affirmat, ut uindicaretur morte fratris, ut patris orbitate gauderet: nec intelligit maiorem ſe factis meis autoritatem hac indignatione conferre. Nunc magis ſentio, quantū facinus fuerit ægrum non redimere. Queritur ſe relictum, qui potuit euadere. Vtcūq; igitur Iudices poterā redemptionis illius reddere de præſenti iuuenis impietate rationem, & mihi crudelitas iſta præſtabat, ut filium uiderer elegiſſe meliorem. Non utor tamen occaſionis huius inuidia, nec quicquid miſeræ pietatis impatiētia feci, querela malo defendere. Ego uerò tunc non mores liberorum, mētesq; tractaui, nec mihi in illa triſtiſsima conditione ſuccurrit de cōparatione conſilium. Sola, quid facerem, neceſsitas, ſola iuuenum meorum aduerſa ſuaſerunt. Ex duobus liberis neutrū magis amat, qui redimit ægrū. Illud planè Iudices ultra omnē malorum meorū fateor eſſe triſtitiam, quòd hac aſperitate iuuenis, hoc inopiæ ſqualoriſq; deſpectu famā optimi fratris inceſsit. Hominē qui piraticum carcerē, qui prædonum uincula diſcuſſerat, decuerat, ne uoluiſſet aliter reuerti, ex quo ſe nobis tanto uirium labore reſtituit: poterat eius quoq; admirationem mereri, qui pretio paulò antè ceſsiſſet. Dij immortales, quā laudem, quē gloriæ fauorem impleuerat, ſi paſceret patrē, redemeret fratrem. Relaturus uobis Iudices ordine malorum meorum euentū, quem nemo tam crudelis, nemo tam ſæuus audiet, ut me non paſcat, hunc ante omnia qui ſe queritur in fratris cōparatione dānatū, ſecreti doloris indignatione cōuenio. Quid agis impotēs, ſuperbe? Tu neſcis utrū fuerim redēpturus ex duobus ſanis, ex duobus ægris. Habui enim Iudices, filios diuerſiſsima mentium corporumq; qualitate cōpoſitos: & ſicut mox probauit ſæua captiuitas, in totam diſsimilitudinē uitæ quoq; genere diductos. Hic nanq; robuſtus ac patiens, non molliri proſperis facilè, non accidētibus frangi, & quem de uoluptatum gaudiorumq;

rumq́; contemptu ſcires parem quandoq; fortunis, traxerat ex firmitate mentis magnam protinus in membra conſtantiam. Ille uerò pariter in lætitiam metusq́; reſolutus, alienus à curis, ſolicitudinibus impar, delicatus, impatiẽs, & iam ſimilis ægro. Sed apud patris affectus, hæc ipſa liberos diſsimilitudo iũgebat, & erat quædam in inæqualitate charitatis æqualitas, quòd hũc ſeriò laudatũq; ſemper, illum iam quadã miſeratione diligerem. Quid profuit indiuidua pietas? Erat etiã me nolente manifeſtũ utrius magis colloquijs, magis lætarer aſpectu. Velit nolit Iudices ipſa quoq; querela iuuenis, quid de patris fateatur animo, probat. Iraſci quòd nõ ſit fratri prælatus ægro, impatiẽtia eſt hominis, quò magis ametur. Accipite Iudices maiorem pietatis æquè probationẽ: filium nec peregre dimiſſurus elegi, iunxi fratrem, aptaui comitem, & utroq; patris latere nudato uiſus ſum mihi magis habiturus utrũq; mecũ, ſi pariter eſſent. Hanc apud me iuuenum æqualitatem etiam in calamitatibus fortuna ſeruauit. Vterq; captus eſt, ambo de redemptione ſcripſerũt diſsimiles licet. Iterum tamen & inter aduerſa perſuaſionem charitatis inuenio. In captiuitate cõmuni, puto, minus ſperauit ille de patre, qui languere cœpit. Tu mihi nunc impotentiſsime iuuenis, tu quæſo reſponde. Quid aliud facere debuerit pater duos redempturus? Cũctas facultates in pretia collegi, rus, ſeruulos, penates, & omnia utiliora properanti feſtinatione parẽtis addixi, & ultrà quàm nõ poteſt excogitare ſummus affectus, nihil ſenectuti meæ, nihil dubijs caſibus (prò incõſulta pietas) nihil neq; illi reſeruaui, quẽ redemiſſem. Quantum Iudices ad piratas tulerim, ſcire poteſtis ex hac fame. Fuerit pretium licet exiguum paruumq́;, dum totum: fingite quãlibet diuitẽ, quãlibet pauperẽ patrẽ, nemo unquam plus pro liberis dedit, quàm qui ſibi nihil reliquit. Vtrum'ne igitur Iudices nemo mortaliũ habet pretium plurium liberorum? An piraticæ feritatis ingenium eſt, in captiuorum taxatione ſolos æſtimare redimentes?

Dij immortales, quàm arrogans me pirata, quàm ſuperbus excepit. Parũ, inquit, attuliſti ſenex, languet alter. Quid ergo à dijs hominibusq; merui, quòd mihi non redditurus utrunq;, non ipſe potius elegit? Sæuus & humani doloris artifex, negauit à me duos poſſe redimi. Deinde ut hoc triſtius, ut difficilius eſſet, redditurũ ſe dixit, utrũ maluiſſem. Vides iuuenis quãtũ pietati meæ teſtimoniũ reddiderit ipſa crudelitas. Conditio nõ ponitur niſi duos redẽpturo. Expectatis, certum habeo Iudices, ut in triſtiſſimæ neceſſitatis poſitus abrupto, ad ægrũ cõtinuò properauerim. Quis non putet audita conditione uincula me ſtatim detraxiſſe languenti? Oderitis licet confeſſionẽ meam, deliberaui. Tenuit inter illos inexplicabiles doloris æſtus, perquàm lõgum pietas miſera conſilium, & quod nunquàm ſatis manibus filij, nunquàm ſatis excuſabo conſcientiæ meæ, non ſtatim mihi ille deficiẽs unicus fuit. Diſſimules licet orbitas, ego mihi plurimum morbis, plurimum uideor adieciſſe languori cunctationis mora, et ſenſit infelix quid in electionis huius neceſſitate fuerim neutro languente facturus. Tandem quòd ſolum habebat ambitus genus, deſperatione præualuit. Accepi, fateor, illum, qui ſolutus quoq; nõ ſequebatur, quem non gaudium redemptionis, non lætitia prælati, non hortantis erexit patris amplexus. Si eſſet in rebus humanis ulla clemẽtia, merueram etiam de piratis, ut mihi duo redderẽtur. Vtinam Iudices iuuenis illius uita præſtaret, ut uideretur nõ periculi miſeratione, ſed charitate prælatus. Me infelicem, quòd bonam habeo cauſam. Explicuit iuſtitiam comparationis, qui deceſſit etiam redemptus, & in perituro filio nihil aliud electum eſt. In quo fui miſer famæ periculo? Filius meus languore defunctus eſt: tamẽ pater occiderat, ægrũ ſi reliquiſſet. Videram cõtinuo Iudices in carcere illo quantum promitteret conſtantia hominis, quem nõ captiuitas, non expectatio patris, non fratris fregiſſet infirmitas. Nec immeritò de fortiſſimo iuuene cuncta ſperaui, ſi fuiſſet ad omnes conatus explicato

plicato languente liberior. Tandem miſeros fortuna reſpexit, & puto contra prædonum commenta feritate ipſa conſenſit,ut nobis quem negauerant,nō abſtuliſſent. Non quidem mihi Iudices arrogo tēporis illius prouidentiam,nihil me fateor feciſſe cōſilio:poteſt tamen utriuſq; iuuenis exitus neceßitatibus meis aßignare rationem.Perijt,quem redemi:reuerſus eſt,quem reliqui.Inueniſſe te putas iuuenis patrē cibos & alimēta poſcentē? Quærebam precium tuū,teſtor clementiam mitißimæ ciuitatis: hæ preces,hic rogātis ambitus fuit,Miſeremini,date ſtipes,indulgete,conferte,repetendus eſt ille,qui redimi maluit fratrem. Sed & hac te decebat reuerſum proclamare uoce,Erige uultus pater,attolle triſtißimā faciē,uindicati de ſæuißimis prædonibus ſumus,duos redemiſti.Alimēta poſco. Poterā nō adijcere filiū pater,ſed mēdicus hominē,ſed iuuenē ſenex. Quis enim magis ex ipſis rerū naturæ ſacris uenerandisq; primordijs deſcendit affectus? Quid etiā inter liberos ac parentes tam cōmune, tam publicū,quàm ut alicuius famē proximus quiſque depellat? Voluit nos ille mortalitatis artifex deus in cōmune ſuccurrere, & per mutuas auxiliorū uices in altero quēcunq; quod pro ſe timeret aſſerere.Nondū hæc charitas eſt,nec perſonis impenſa reuerentia:ſed ſimiliū accidentiū prouidi metus,& cōmunium fortuitorum religioſus horror.In aliena fame ſui quiſq; miſeretur.Sic cibos obſidio partitur, ſic inopiā pariter nauigantium frequenter unius alimenta pauerunt.Hinc & ille uenit affectus, quòd ignotis cadaueribus humū cōgerimus,et inſepultū quodlibet corpus nulla feſtinatio tam rapida trāſcurrit,ut nō quantulocunq; ueneretur aggeſtu.Parētibus uerò liberi nō præſtatis alimenta,ſed redditis: quantò,dij deæq;,breuiora, quantò minora pro tot infantiæ,tot pueritiæ ſumptibus,tā uarijs uel abſtinentißimæ iuuentutis impendijs?Si mehercule hoc quoq; officij genus natura permitteret, bene pro deficiētibus aliquid & uita ueſtra deperderet,iterumq; ex illa, quam traxiſtis anima,

portio breuis in ſuum rediret autorẽ. Vultis ſcire quantus no-mini noſtro debeatur affectus? quanta ueneratio? Non eſt bene-ficium, quòd paſcitis: ſed eſt facinus, quòd negatis. Liberi parẽ-tes alãt. Pudet ſacrorum nominum, pudet religionis humanæ. Hæc ergo lex erit? quid imprecer homini, qui primus fecit ut pietate iuuaremur? Liberi parẽtes alant. O' crudele factũ. O' nũ-quàm triſtior fames: ita paſcit ille, qui cogitur? Nõ meruiſti, in-quit, accipere. Diſcede pietas, quieſce pauliſper: infirmitas re-muneranda ſit. Primũ lex ſeueriſſima eſt, ut fortius alimẽta po-ſcantur. Perdiderũt pulchritudinẽ ſanctitatẽq; naturæ, qui pu-tant illis parentibus iura ſuccurrere, quibus apud liberos ſalua eſt de mutua charitate reuerentia, colliſis proſpexere pignori-bus, & inter tam uenerabiles affectus hoc quoq; dignũ proui-dẽtia fuit, ut aliquid & odia præſtarẽt. Quereris, iraſceris, & ideo iuberis. Expectandũ eſt uidelicet, ut liberorum parentũq; concordiã præferãt totius merita uitæ, & ut pietas, natura, ſan-guis accipiãt quotidie tanquam amicitiæ nexũ: & ubi nos pro meruimus obſequijs, adulatione, patientia, natales ortus, & pi-gnora prima perierunt? Si uultis Iudices, ut huic nomini ſalua ſit in omni perſonarũ diuerſitate ueneratio, bonum patrẽ filius alat, lex malum. Non faciam hanc contumeliam rerum naturæ, nõ faciam legi, ut excuſem uel peſſimum patrem, ut ſacro nomi-ni tentem gratiam petere de uenia. Sim licet crudelis ac ſæuus, filium tamen diutius amaui. Clauſerim paternos penates, de te-ſtamẽto, de ſpe ſucceſſionis expulerim, onerauerim uinculis ma-nus, fœdauerim membra uerberibus, perſolui gratia nõ poteſt nec mala patri. Arrogans, impotens ſum, nolo quotidie mereri quicquid mihi deberi cœpit primo die. Facilis, mitis, indulgẽs, uocabula ſunt iſta minoris affectus, propter hæc aleretur ami-cus, paſceretur extraneus. Veſtrũ quinimo crimen eſt, quòd in-terdũ aliud ſumus, & unũ manifeſtum eſt, diuerſitatẽ noſtram uenire de moribus liberorum. Nõ inuenias aſperum patrẽ, niſi

*iam peccãtis ætatis. Quid ais? rigidus, immitis ſum: ideo paſce,
tantum paſce, non ultrà malo pro reuerentia nominis noſtri.
Quicquid præſtatis, inuiti: & cum alitur pater, quem quereris
indignum, accipere mihi uidentur omnes parentes. Si uis, affe-
ctum debes: ſin minus, neceßitate ſeruitutem, patientiam. Non
tanquam pater alitur, qui tanquam bonus amatur. Sepone iuue
nis, differ querelas, tunc iraſcêris, tunc obijcies mihi, cũ proſpe
ritatum, cum ſecundorũ officia depoſcam. Non talis ad tua ge-
nua prouoluor, ut extimẽdus ſim. Nulli malus eſt pater, cũ eſſe
cœpit infelix. Aſpicis collapſum, & ex omni calamitatũ gene-
re miſerũ, & ultrà, quàm accidentium menſura non exit, in or
bitate mẽdicum. Riget ſqualidi capitis concreta canicies, uigor
priſtini uultus uacuis luminibus intabuit, & per obſtantiũ cri-
nium illuuiem tenuis arentium iactus oculorum. Hæret aſtricta
nudatis oßibus cutis, & in fame ſua homine conſumpto iam mẽ
bra ſine corpore. Iterum bonus ſum, in priſtinam religionẽ de
calamitatũ horrore reſtituor. Adeo'ne nõ habent hæc ipſa ſup
plicia pœnas, quòd poſco, quòd rogo, quòd mendicus ſum filij
mei? Et quàm multa dij deæq; non poſſunt pro nobis impetrare
leges? Quantò plura ſunt, quæ negantur, cum præſtant inuiti?
Non exigo, ut tuis manibus porrigas cibos, ut conſoleris, ut fo
ueas: proijce quod rapiam, abijce quod colligã. Genus ultionis
eſt paſcere, neq; miſereri. Si tamen Iudices fas eſt impietatis hu
ius ullas accipere cauſas, & filium qui nõ alit, putatis reddere
poſſe rationem, æſtimate per fidem, quòd ſit facinus illud, cuius
ultionem debeat exigere aliquis de fame patris. Captum me, in
quit, nõ redemiſti. Quis non putet queri de filio patrẽ? Quen-
quam'ne dicentem feras, nihil tibi debeo, quia mihi uitæ luciſq;
beneficium ſemel præſtitiſti, quia hunc ſpiritũ, hoc corpus non
ex indulgentia tua rurſus accepi? Iniquißima magnorum con-
ditio meritorũ eſt, ſi quicquid nõ fuerit adiectum, de prioribus
perit, & peßimo exemplo gratiam præteritis auferunt reliqua
ceſſantia.*

ceſſantia.Non redemi,non tamen ideo minus eſt,quòd in hũc te diuinorũ humanorumq; conſpectum de noſtra protulimus anima.Maria terraſq; & infatigabiles ſiderũ curſus,& cuncta ſacro fulgorẽ lucẽtia nos,ut fruereris,oſtendimus.Has quas ſubtrahis manus,hæc uerba quæ negant,de meo ſpiritu,de meis uiſceribus hauſiſti.Gaude potius, exulta quòd tibi patris aſperitas præſtat beni filij iactationẽ.Solus habet, quod imputet patri qui queritur,& paſcit. Quàm multa Iudices huic querelæ reſpõdere poteram,propter quæ filiũ ſalua pietate nõ redemiſſem? Quis nõ acciperet excuſationẽ,ſi dicerẽ? Impedijt quamuis properantẽ ſenectus,inopia,languor, precium non tam feſtinanter inueni.Explicare nõ potui nauigationem, iuuenibus quoq; fortibuſq; difficilem. Solus ac ſenex non illa qua ſperauerã proſperitate,direxi? Per quos metus, per quæ peregrinationis incerta properaui? Remoue iuuenis indignationẽ,nihil plus pro filio factum eſt,quem recepi.Non fortunam tibi debeo, ſed affectum:non exitum,ſed uoluntatem.Pro duobus precia cõtraxi,pro duobus maria conſcendi,pro duobus genua tenui.Rogo uter magis amaretur,ſi mihi piratæ duos reddidiſſent? Agè tu nunc iuuenis ad faciendam inopiæ patris inuidiam (ſi uidetur) exclama,Famẽ obtendis,ad quam luxuria prodigarumq; uoluptatum continuatione ueniſti,exhauſiſti ſenex cenſus in precia meretricum: quã quàm & huic iubetur neceſſitati pietas ueſtra ſuccurrere,& lex quæ inopem, quæ patrem nominare contẽta eſt,filium non remiſit ad cauſas.Quid uerò ſi in educationẽ, in diſcurſus,in precia uacuatus ſum? Excedit omnẽ ſcelerum comparationẽ patrem mendicum facere,nec paſcere. Tentat Iudices hoc,quòd non eſt redemptus,ampliare alia iuuenis inuidia. Fratrẽ,inquit,mihi prætuliſti.Fateamur pauliſper hoc crimẽ, agnoſcamus hoc nefas.Impudentiſſime generis humani,tu non feres,ut frater tuus uel magis ametur? Vides enim,prælatus eſt tibi neſcio quis affectus, poſſident charitatis tuæ locũ pignora

de mi

de minoribus ſumpta nominibus. Illum nempe, cuius æquè ſpiritus de uiſceribus his trahebat ortum,qui patrem uel ſolus impleret. Peßimus eſt mortalium qui amari fratrem ſuum ſine ſui charitate putat.Tu cuſtodies,utrum frequētius oſculer, utrum ſtringam magis arctiore complexu? Non eſt hoc impatientia, nec circa patris affectus ſacra de pietatis cōtentione rixa.Eum tantùm fratrem putas amari magis,quem non ames? Falleris iuuenis,longeq́; te ab intellectu rerū naturæ ſepoſuit praua perſuaſio,qui putas ex paternis affectibus filio perire, quicquid in altero de neceßitate præponderat.Par eſt in omnes liberos,eademq́; pietas,ſed habet in aliquo plerunq; proprias indulgētiæ cauſas:& ſalua charitatis æqualitate,eſt quiddam per quod tacito mentis inſtinctu ſingulos rurſus tanquam unicos amemus. Hunc primus naſcendi locus,illū gratior præfecit infantia:aliū lætior uultus,& blādior oſculis amplexibusq; facies,quoſdam magis ſeueritas probitasq́; commendat,in quibuſdam diligūtur impatiētius calamitates. Et damna corporum debilitatesq; mēbrorum notabilius miſeratione complectimur. Salua eſt tamen uniuerſitas,cum quicquid in alio ceſſare creditur, in altero reſtituit alter affectus.Securus ſis,nō intercidunt iſta,nō pereunt, ſed inuicem uincūt,præualēt,cedunt. Filio non poteſt præferri niſi filius.Blandiar Iudices pauliſper calamitatibus meis,& ſic agam tanquam apud piratas inuenerim utrunq; ſanum. Attuli ſine dubio pretium duorum, ſed utrunque prædo non reddit. Offert electionē,ſuadete quid faciam.Quid dicitis? Iſta pietas eſt,abire,diſcedere,iraſci ſcilicet,queri, & inuidiā facere piratis.Vos interrogo liberi,uos parētes, Nō ergo facinus eſt,ideo neutrum redimere, quia utrunque non poßis? Egregia pietas æquare liberos iuſtitia deſperationis,& ex hoc quòd ſuccurrere non contingit duobus,orbitatem facere totam.Tu uerò ſenectus accipe quicq̄d datur,accipe quicq̄d offertur, dū hoc ſaltē feritati libet,anteq̄ in patientiā tam ſæua decreſcat immanitas.

Interim

Interim multa poſſunt afferre caſus, ſperare licet, repete ſperare pater, fortaßis euadat. Quæcunque explicari coaceruatione non poſſunt, per partes uiceſq; ſeruantur: & facilius eſt diuiſa ſubtrahere, quorum magnitudo laborat in ſolido. Quãtum intelligo Iudices, filius cui profuturum non erat, ut eligerem, hoc ſolum ferre non poteſt, quòd redemptus eſt frater. Quis hanc Iudices impudentiam ferat? Obijcit mihi, quòd ullum de liberis meis potuerim facere diſcrimẽ. Deinde queritur, non ſe potius electum, & cum fratri præter eiuſdẽ nominis par ac ſimile conſortium reuerẽtia quoq; languoris acceſſerit, indignatur apud affectus patris non eam præualuiſſe partem, in qua tantũ filius erat. Non inuenio Iudices, quemadmodum effugere potuerim criminis huius inuidiam, ſi hunc potius recepiſſem. Patri, cui utrunque pirata reddere nolebat, redimendus fuit aut æger, aut neuter. Quid quòd, inquit, etiam luxurioſum prætuliſti? Parce iuuenis maledictis, parce conuitijs. Reliquiſtis hæc nomina, domi erunt iſta uitia, domi erunt iſtæ uirtutes, ſed cum fueritis reuerſi. Interim nihil aliud eſtis quàm fratres, quàm liberi mei, duo captiui, ambo miſeri, & diuerſitas ueſtra de calamitatum ſocietate conſumpta eſt. Vides quàm nefas ſit alterum ex uobis mihi eſſe uiliorẽ: piratarum nõ intereſt, uter eligatur. Dignum hunc dereliquiſti, luxurioſum redemiſti. Comparatione ueſtri iuuenis circa patrimoniũ, honores'ue contenderes, & ego proclamabo, uiciſſes. Sed uentũ eſt illuc, ubi nõ probitas, nõ mores æſtimãtur, & de corporibus ſola taxatio eſt. Vnde triſtes tolleraret caſus, ferret ſordes uinculorum, piraticã famem iuuenis, quem torquere ſolebat noſtra frugalitas? Vnde in illa ſolitudine carceris duret animus cõuictibus ſemper comitatibusq; lætatus? Expecta tu, quem decet honeſta patiẽtia, laudabilis labor, qui tibi difficultatum reddis ipſe rationẽ. Tu differris, luxurioſus redimitur. Quid uis? Prætuli illũ, de quo ſoli tibi querebar, quem cum uellem caſtigare, reprehendere, te ſolebam laudare,

mirari

mirari. Exaggera quãtum uoles uitia fratris, luxurioſum, per=
ditum uoca, dum ſcias te ſic magis probare non animum fuiſſe
patris, ſed de calamitate rationem. Ille elegit, qui recipit antè
meliorẽ. Sed parce quæſo iuuenis aduerſorum interpretationi.
Non eſt electio alterũ recipere, cum precium attuleris duorũ:
diſcrimen illud non ego, ſed pirata cõmẽtus eſt. Quicquid in=
ter uos in alterutro fecero, affectus eſt, quo duos amo. Et homo
apud quem filius ſola præualuit gratia calamitatis, non fratrẽ
tibi prætuli, ſed quod in te fratri prætuliſſem. Conſiliũ hoc pu=
tas fuiſſe patris? Fortunæ eſt, qua capti pariter eſtis, qua decu=
buit alter, qua nõ conualuit redemptus. Cum propter duos ue=
nerim, quòd in altero mihi pirata conceſſit, idem eſt ac ſi mihi
neutrũ reddidiſſet. Sed quouſq; facti mei diſſimulabo rationẽ?
Aeger electus eſt, reſpõdete nunc, ſi uidetur. Luxurioſus, perdi=
tus fuit. Parcamus quæſo memoriæ, reuereamur ſuprema cine=
ris: pœniteret me fortaſſe, ſi uiueret. Iterũ ac ſæpius (quod ne=
ceſſe eſt) ipſa criminis mei uoce defendar, ægrũ redemi. Non ha
bent profectò, nõ habent diſcrimẽ liberi, niſi de calamitate: &
inter homines, quos natura pietatis æquauit, differentiã niſi de
dolore nõ explices. Non cum uſu nunc ueſtro, nõ cum moribus
loquor. Ille anhelat, illius ſunt laſſa ſuſpiria, ad illũ ſerius ueni.
Excogitaſti rúrſus fortuna, quod ſupercreſceret charitati, quod
poſſet ſacris nominibus accedere. Hic ſolus maior affectus eſt,
quàm filios amare, filij miſereri. Me quidem Iudices ſi quis in=
terroget, cõditio illa non fuit uera, non ſimplex, habuitq; pira
ticæ feritatis ingeniũ. Aegrum mihi nõ licuit relinquere, licuit
eligere. An fas fuiſſe credis, ut iuxta moriturum tu redderêris,
& homines eius immanitatis, ut poſſent liberos cũ patre parti=
ri, paterentur eum ſibi relinqui, quẽ periturum ex hoc proba=
bant, quòd illum pater non eligebat? Tentata eſt miſera pietas,
& placuit hoc quoq; addi calamitatibus noſtris, ut oneraret
pudore conditionis partes non habẽtis. Cum in comparatione

ſani æger offertur, ideo ponitur ut eligatur. Supereſt, niſi fal-lor, Iudices, ut cum ſibi prælatum fratrem queratur, exiſtime-tis utri tunc magis debuerit pietas noſtra ſuccurrere. Eſt quidē Iudices humanæ infirmitatis iſta natura, ut ex omnibus acciden tibus grauiſſimum putet quiſq; quod patitur: & cùm aliena co gitationibus, noſtra dolore tractentur, neceſſe eſt apud impa-tientiam ſuam uel minora præualeant. Languor eſt tamen, lan-guor, cui meritò ceſſerint cunctæ calamitates, in cuius compa-ratione conſolari ſe poteſt genus omne miſerorum. Stringat li cet manus ſæua captiuitas, profunda carceris noctē mēbra clau dantur, datur tamē colludere catenis, artus extrahere nexibus: & habet aliquid æquanimitatis, cū pœna ſua poſſe rixari. Sæ-uiunt regna tormentis, bella uulneribus, ſed leuius afficit, quic-quid uiribus feras: & cum in plenum adhuc ſanguinem aduerſa ceciderunt, repugnantis roboris colluctatione uincūtur. Quos cruciatus compares, quem dolorem, cum penitus uiſceribus im-miſſa tabes cotidie aliquid ex homine præmittit in mortē? cum cibos, hauſtus, & omnia blandimenta uitæ fames faſtidit, & poſcit? deſiderare aſſidentium officia, dehinc ferre non poſſe? grauari quos appetieris attactus? per totum cubile corpus ue-lut ſuper ardentes exagitare flammas? Lux fatigatis luminibus grauis, uox ſola de gemitu. Cum ex duobus captiuis languet alter, una eſt inæqualitas patris, eligere ſanum. Retuli Iudices uſq; adhuc in penatibus ſuis iuxta parentes propinquosq; lan-guentem. O carcer, ô morbi, quem uos non facitis ægrū? Et nō ille carcer quē ſeueritas legum, quem poteſtatum iuſtitia com-menta eſt. Non poſſunt humani metus, humanarum cogitatio-num ingenia ſatis abundeq; concipere quæ uidi. Iacet ſub im-menſæ rupis abrupto triſtis, & ultra naturalem profundæ ca-liginis noctem merſus piraticis artibus ſpecus, quē tota circun-fuſi uaſtitas maris, & undiq; minantibus ſcopulis illiſa tempe-ſtas terrore ruituræ molis euerberat. Horrent cuncta crucibus,

ſqual

ſqualent circũiecta naufragijs, nullus niſi in ſupplicia mortesq́; proſpectus, & ad infelicium captiuorum metum præmiſſus de ſimili exitu dolor. Spiritus ſolus intus uiuit, quem uinctorũ trahunt redduntq́; gemitus, quem tot contulere languentes. Hoc erat, ubi iacebat æger, illud tot annorum ex quo cœpit pirata graſſari, idem cubile. Corpus quod grauaretur aſsidentium ſedulas manus, iacet inter uincula, quibus inſtringat adhuc recentem pirata captiuum: & quamuis tenuata de nexibus membra labantur, rurſus in modum ſtringentiũ tenent, quæ nullo ſuſpenſa niſu uelut uicto homine ſederunt. Qualis erat ille ſub ferro, cuius exangues manus uix leuia uelamenta transferrent? Quis inter complorationes gemitusq́; ſomnus, quem uix ſilẽtia ſolicita præſtarent? Ad quæ colloquia triſtitia reſpiraret? Vndiq; pares ſimilesq́; miſeri, & ueteribus captiuis adiectus cotidie nouus aliquis impatiens. Compara ſi uidetur, huic ægro captiuitatem tantùm tuam. Tu quereris, quòd cibos pirata non præſtet: ille remittit oblatos. Te nuda humus, nudum cubile frãgit: ille ad ſingulos ardẽtis corporis motus in ſua uincula uerſatur: & quocunq; membra laſſata dolore tranſtulerit, in ſupplicium redit renouata patiẽtia. Breuiter ſæuiſsimi languoris definiẽda menſura eſt. Non poteſt ex illo ſanari, nec quem redemerit pater. Inſta nũc, ſi uidetur, ac ſubinde iuuenis interroga, cur ægrũ potius elegerim. Reddi à me poſſe rationem cur hoc fecerim, putas? Ego uerò non poſſem, nec ſi te redemiſſem. Quid enim ſi reſpondere iubeas orbitatem, cur in exequias totos egerat cenſus? Quid ſibi uelit ipſe ille funebrium longus ordo pomparũ? Cur ſuper flagrantes iaceant rogos? Cur ardentium non diuellantur amplexu? Et ego dico, proclamo, fateor, erroris aut dementiæ furor eſt, cũ feceris. Hoc eſt ergo, inquit, quod de te præcipuè queror, moriturũ mihi prætuliſti. Quæſo iuuenis, ne nobis putes tantum ineſſe feritatis, ut illum potuerimus exiſtimare moriturum. Vis non ſperem uicturum filium, quẽ tunc primùm

aſpicio,complector ægrum,quem pirata non recuſat ſibi relinqui? Si perſuaſionem patris interroges, quicquid eſt quo miſer torquetur,afficitur:non languorē credo,ſed impatientiā,deſiderium,dolorem. Hominis qui apud piratas languet,unum remedium putes,ut redimatur. Sed non eſt, quæſo iuuenis, quòd hoc patrocinium de tam calamitoſa pietate concipiam,ut dicā, uicturum putaui.Exaggero quinimo inuidiā criminis mei. Redemi fateor illum,qui dilationes, qui moras ferre non poterat, in quo mihi pirata uendebat breuia oſcula,paucos dies. Si mehercule uterq; fuiſſet æger,illum redemiſſem, qui prior lāguere cœpiſſet.Si duos pariter naufragia rapuerent,illi porrigerem manum, quem iam mēbrorum contentione laſſatū fluctus hauriret. Si uulneribus confectos remiſiſſet acies, properantius ei clauderem plagas, per quē animam largior ſanguis egereret. Ignoſcite dij pariter atq; homines,non poſſum de liberis, poſſum eligere de miſeris. Gratias quinimo Fortunæ, gratias ago quòd adhuc æger ſentit, intelligit. Alioqui cadauer acceperā, & precia duorum pro funere tantùm,ſupremisq; perſolueram. Neſcis quantum pudori, quantū adijciat affectibus meis inter tam impares æquata conditio. Aeger qui tantidē eſt piratis,pluris eſt patri. Velis tamē nolis infelix ſenectus,fatendū eſt quod meritò, quod ſumma pietate factū eſt,quàm difficile fecerimus. Quæ tunc mihi cogitationes,quis tēporis illius animus fuit, cū inter duos liberos incerta miſer electione diſcurrerē? Hūc diutius oſculabar,illum putabā deſperatione moriturū. Lacrymas ad languentē gemitusq; tranſtulerā,& tu mihi uidebaris futurus æger, quoties catenas tuas ſoluturus inuaſi: ſed mihi commendabat relictum,quòd te prætuliſſem. Quàm frequēter iam laxata miſero uincula rurſus impoſui, dum mihi tua potius ſanitas placet? Diſſimulare nō poſſum cōditionis illius ſecretas difficultates.Redimi debebat æger,ego te uolebam.Ponere uos Iudices uelut in illa neceſſitatis meæ præſentia uolo. Ecce infelix ad pri

ad primum aſpectũ patris conatus aſſurgere, illas pallẽtes ſordibus manus paululum tanquã amplexus erexit: nec uſq; in ceruices meas ſpiritu iam deficiẽte perlatas, in ſuum miſer iterum cubile deiecit. Totus ille circa nos carceris populus obticuit: & ne colloquijs noſtris terribilis catenarum ſtridor obſtreperet, laſſatos artus in ſua tenuere patientia. Ego ſerius, grauis, hinc, ſi uidetur, incipiam, luxurioſe meruiſti. Ignorat profectò paterni doloris æſtus, quiſquis ſolatium putat, ut de languente filio queratur, ut moribus mentiq; maledicat. Abite uirtutes, ignoſce probitas, charior eſt ex liberis ille, qui moritur. Mihi uerò fateor hinc aliqua languente filio ueniſſe ſolatia, quòd uixit infelix, quemadmodũ uoluit, quòd fuit hilaris ac læta breuis ætas. Crede iuuenis, & pro te iam maluiſſem, ut luxurioſus eſſes. Cui tu tempori, cui dolori rigorem ultionis, frontem caſtigantis iniungis? Impatiẽtiſſima res eſt perdere filiũ, cui uidearis iraſci. Corruptũ me precibus putatis ambituq; lacrymarũ? hoc uicit æger, quòd nõ rogabat. Aſſidebam miſero, dimittebat oculos, interrogãti reſponſum de lacrymis tantũ gemituq; reddebat, agebat me deliberante iam uictum, cum repentè miſeras manus uelut recidentis amplexus poſuit in ſinu meo. Et cũ laſſa ſuſpiria per ardentes anhelitus egeſtis ſæpe uiſceribus, cùm diu collatis uterq; ſingultibus miſcuiſſemus laſſas ſine uoce lacrymas, tandem ſpiritu uix in pauciſſima uerba collecto, Tibi quidem, inquit, gratias ago pater, quòd redempturus utrũq; ueniſti. Non adeò tamẽ ſenſus meos languor hebetauit, ut exitũ conditionis huius ignorem, ego luxurioſus, ego perditus, nũc uerò ſuper infamiã nominis huius immorior. Vtinam hoc ſaltẽ mihi ſerò fata præſtarent, ut reſiduum laborãtis animæ in tuo poneremus amplexu. Sed ſi mora eſt longior properantibus expectare pereuntem, ite ſuperſtites, ite felices, has tantùm reliquias commendate piratis, ne merſus profundo, proiectus in fluctus, exitum faciam hominis, ad quem non uenerit pater. Vnde enim

ſperare poſſum,ut reuertaris,ut facias? Tunc ſuper abrupta uerba tota defectione cõticuit, ſtrictisq; uitalibus circa dolorē ſuū mēbra riguerunt. Exclamaui, fateor, Quid agis infelix? cur deſperatione collaberis? Attolle paulisper oculos, cõfirma, dura, te frater elegit. Viſa eſt poſt hanc uocē meam pacta conditio, continuò pirata detraxit catenas, uincula laxauit. Vultis elegiſſe me negē? Vultis in lucē diemq; productus carceri ſuo redditur æger? Ego uerò non habui uerba, quibus me deliberare, quibus nolle contenderem. Vultis ſcire quid pater, quid pirata præſtiterit? Ego duos redemi, ſed alterum accepi. Vt ſcias, inquit, ægrum redimi nõ debuiſſe, defunctus eſt. Crudeliſsime generis humani, qui nos putas preciũ tuum perdidiſſe, audi quàm multa nobis in morituro filio pirata reddiderit. Frater ille tuus inter uincula catenasq; deficiēs, reſpirauit aliquid in toro, tandemq; liberas uinculis manus per totius lectuli ſpatia iactauit, poſt impias carceris ſordes illum cum ferali ueſte ſqualorem exuit, pauliſper æger uidit propinquos, adlocutus eſt amicos, mandauit, exegit: & quamuis ſuprema ſorte collabēs, prius tamen luce cœli libera ſatiatus eſt. Contulit mihi grãde uelit nolit fortuna in orbitate ſolatium: filium, qui relictus mea fuit moriturus inuidia, non occidi, ſed perdidi. Quid ais iuuenis? Ita ſi moriturum filium redimere non debui, non ſufficit hæc tibi de me pœna, quòd ille deceſsit? Iraſci patri tantũ fortaſſe fas eſſet, ſi uiueret frater: tunc alimēta quærēti reſpondere poſſes, poſce prælatum. Quantum intelligo, qui de mendicitate patris uindicaris, ægri es redempti iuuenis inimicus. Neſcis quid ſit inuidiã facere patri. Melior erat tua cauſa, ſi mei misereris. At quantò, dij deæq;, alius fuit ille infeliciſsimi iuuenis affectus? Nuncio enim, & audiente, & tota ciuitate teſte proclamo, tibi gratias agebat ille, dum moreretur. Credo mehercule hoc miſerum dolore conſumptum, quòd ſibi uidebatur precium ſuum mihi perdidiſſe. Non aliter igitur quàm ſi te præſente deficeret: Per illud, in

lud,inquit, frater optime natalium noſtrorum ſacrũ ueneran-dumq́; conſortiũ,per ſocias peregrinationes,per aduerſa communia,per hoc quòd & tu languere potuiſti,ſi te uel tua quãdoq; uirtus uel ſatietas ſecura prædonum piratico carcere emiſerit,cõmendo tibi ſenẽ,quem fecimus uterq; mẽdicum. Teſtor immortalia numina & infernarum ſediũ deos, paſcerem patrẽ, ſi te redemiſſet. Ego tamen, inquit, tibi debeo quòd reuerſus ſum.Non quidem quicquam uelim iuuenis de uirtutum tuarum admiratione detractum, audias tamen neceſſe eſt in hac pietate uerum.Euaſiſſe te putas ingrate?Dimiſſus es.Mea pietas iſtud, mea fecit electio. Vnde enim euenit quicquid antè captiuitas tua præſtare nõ potuit? Iacta quantũ uoles effractum carcerẽ, ruptas catenas:uis ſcire quid negligẽtes fecerit ſecurosq́; piratas?Acceperant precium duorũ.Intelligit Iudices & ipſe iuuenis,nõ eſſe ſe calamitatum noſtrarum iuſtitiæ parẽ,& ſic agit, tanquam alere non debeat. Itaq; transfert in hoc defenſionẽ,ut poſſe ſe neget. Quid dicitis Iudices?Feretis hoc dicentem iuuenem corpore atq; ætate robuſtum?Non habes opes,ſed mẽbra, ſed uires.Nam neq; ego laborem, nec difficiles poſco conatus, contentus ſum iuuenis,ut uelis.Cibos me poſcere putas? Humeros poſco,quibus incumbã, manus quas eliſo pectori apponã, ſinus in quos egeram exhauſtarum reliquias lacrymarũ, ut ſepelias,ut hæc cum miſeri illius membris oſſa cõponas. Non alimẽta quæro,ſed filium. Quid quòd nec graue longumq́; ſupremæ pietatis exigimus officium?Non diu uiuerẽ,etiam ſi me duo paſceretis.Securus ſis,breui te gemitus mei liberabunt,aßiduis planctibus euerberata uitalia.Quid me remittis ad turbã?Quid facis rurſus omnibus grauem? Conſumpſi fletus,clementiam ciuitatis exhauſi.Non alit populus hominem,quem paſcere filius debet. Quid ſibi uult hæc aliena calamitatibus noſtris, aliena uirtutibus tuis,iuuenis aſperitas? Abſtuliſti mihi malorũ quoq; meorum uerecundiam. Quicquid faciebam, mendicitas eſt, ex

quo reuerſus es. Durat in ſuſcepto rigore iuuenis, & ad miſericordiam non memoria fratris, non patris contemplatione deflectitur. Exclamaret alius hoc loco, ex tua fide dignus quidem eras impotentiſſime generis humani, quem in tormenta mea doloremq́; redeuntem uincula rurſus ac pœna carceris exciperet. Et inſultes huic confeſſioni licet, allegare non poſſum. Quid mihi miſeras ultiones, quid triſte monſtratis auxilium? Faceret hoc pater, qui redimere noluiſſet. Agè nunc uiuaciſſima ſenectus: redeamus ad preces, quod ſolũ uis paternæ pietatis agnoſcit, hìc quoq; rogemus. Per ego te iuuenis illos meos de quibus nunc quereris, annos, per expertos tibi notosq́; humanorum accidentium caſus, per infelicis illius manes, cui nec hoc ſaltem contigit, ut te reuerſo, te præſente moreretur, paſce nunc quòd te redimere uolui, paſce quòd fratrem tuum redemi. Non ego laſſitudinem tuam poſco: Nunquàm ocium meum, nec ut ipſe ſecurus quietusq́; tranſigam diem, tuis operibus manus, tuis laboribus aſſigno ſudorem. Iungamus mutuæ pietatis officia, par flebile, par omnibus ætatibus nominibusq́; reuerendum. Eſt nobis negotium cum ciuitate mitiſſima. Quantò libentius dabunt, cum uiderint pariter unaq́; miſeros mutua ſuſtentatione connexos? Et ego quidem rogabo qui ſoleo, ſed in tuos ſinus populus congerat ſtipes. Quicquid preces, quicquid impetrauerint lacrymæ meæ, accipe, tuere, diſpenſa, pro tua fama, pro tua ſum pietate ſolicitus. Ego mendicabo, tu paſces.

CORPORIS PROIECTI,
ſeu Anus cæcæ.

ARGVMENTVM.

Qui in calamitate parentes deſeruerit, inſepultus abijciatur. Qui habebat uxorem & filiũ, captus à piratis ſcripſit domum de redemptione. Vxor flendo oculos amiſit, filius retinẽte matre profectus uicarijs manibus redemit patrem. Idem in uinculis deceſsit. Abiectus in mare, & appulſus ad littus patrium, eſt eiectus. uult illum ſepelire pater, mater prohibet.

Pro patre contra matrem. 6

Etſi

ETSI Iudices in hac cõditione fragilitatis humanæ, in qua nemo propè mortalium impune uiuit, hæc omnibus natura eſt, ut ſua cuique calamitas præcipuè miſera atq; intoleranda uideatur: inter omnes tamẽ hoc conſtet neceſſe eſt, infelicitatem meam tantum cæteras ſupergreſſam, ut prorſus hæc ſit, quæ fleri debeat uſq; ad cæcitatem. Quid enim paſſus ſum tam leue, ut non comparatio mei felices aliorũ etiam miſerias faciat? Graue eſt à piratis alligari. magis dicat hoc qui ſciat, quàm citò capti moriantur. Alligatus ſum, ſed tamẽ miſer magis queror, quòd ſolutus ſum. Indigna eſt impietas in ſuos, quæ quanta uerſetur in hoc iudicio, uidetis. Sed mihi hoc querendũ eſt, quòd me & uxor nimiũ dilexit, & filius. Quid ego putarem in rerũ natura poſſe reperiri, quòd orbitate acerbius uideretur? Non cõtingit mihi, quod cæteris miſerrimũ eſt, filium efferre. Parum eſt quòd iuueni ſingularis exempli cauſa mortis fui, & tam pretioſa redẽptus anima, ſenex odioſus morte filij mei uiuo. Parum eſt quòd mihi luctum meum fluctus nunciarunt, & aliud agẽti patri ſubitò ad littus orbitas appulſa eſt, quòd miſerrimum iuuenẽ toto iactatum mari, etiamſi nemo interpellaſſet, ſerò ſepelirem: adhuc ſupremo prohibeor officio, & ne quid ſolatij contingat, perdo etiam matris miſericordiam. Inijcit errãti corpori manum mulier & piratis, & tempeſtate crudelior: atq; ut accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, uxor mea eſt. Ne quis tamen erret ignotus, non eſt filij mei nouerca, ſed mater. O facinus, ô cladibus noſtris mutata natura. Mater ignem ultimũ filio negat, & mulier quæ maritũ quoq; ſuum debilitata deſiderat. Quis hoc de iſta credat? Filium non flet funditus euerſa: fulmen hoc gladiumq; non ſentit. Comparate dolorem, quantò minore cauſa excæcata eſt. Huius iudices pœnæ ab ipſa morte repetite crimen. Ego ſum, ego & allegaui filium meum & infamaui, & ne non accedat grauiſſimi doloris comes pœnitentia, in illũ mor-

tiſtrum carcerem merſi. Quo facto parentes miſer ſortitus eſt, ut illi uitam pater, ſepulturã mater auferret? Nam ut pietatem filij mei ſemel indicẽ, patrẽ redemit. Si quòd ego redierim, uxor iraſcitur, reddat rationẽ, cur acceptis literis meis fleuerit. Atqui miſerrimus iuuenis quomodo magis temperare potuit officia? Lex parentibus in calamitate ferre opem iubebat, uterq; parens erat calamitate deuinctus: unus autẽ ſuccurrere utriq; non poterat: inuenit tamen ingenioſa pietas, & utriq; ſubuenit diſpendio ſui. Ipſe uenit ad patrem, me remiſit ad matrem. Hoc ſi defendendum eſt, agnoſco partes meas, cauſam planctibus agã. flere enim certè per legem licet. Alioqui diu laudare non expedit, diligenter defendere contrarium eſt actioni noſtræ, ut impetremus. funus moramur, dum nos litigamus, dum circa cadauer noſtrum orbi rixamur, dum agitur cauſa defuncti, dum ſepulchro lege præſcribitur, dum dantur legitima decentibus tempora, putreſcit interim corpus, nec totũ in ſicco iacet. Cadauer ab incurſu auium ferarumq; tantum miſerantium corona cuſtodit. Conuenerunt etiam alieni plorantes. totus in ſpectaculum populus effuſus eſt, & ignoto quoq; corpori publicas humanitas quaſi quaſdam fecit exequias. Deflent omnes homines, dolent, plurimorum tamen illa uox eſt, Iuuenis inſepultus iacet. Miſer, nec patrem habet fortaſſe, nec matrem. Iam hominis figuram uetuſtas penè conſumpſit. Iam lenta tabes in terrã defluxit. Iam ſoluta cute oſſa nudantur. Quamlibet duraueris animo, non ferres tamen iſta, ſi uideres. Sed audire certè potes. Ille eſt filius noſter, cuius ſpes ipſas amauimus, quẽ apud omnia templa & ſurdos uotis deos ſuperſtitem precati ſumus, à quo ſepeliri optauimus. Ille amabilis infans, ille blandus puer, ille iuuenis etiam ante hoc crimen pijſſimus. Ille dum par fortuna parentum fuit, propenſus in amorem tui. Mentior, niſi cum peregrinatio mea nos diduceret, maluit eſſe cum matre. Me per omnia maria uolitantẽ, ut plus filio relinquerẽ, circunuenit ſæ-

uium

uius ipſo mari latrocinium. Deſcribã nunc ego pendentem fluctibus carcerẽ, & catenas macie mea laxatas, & detritam lateribus meis conſciã malorum carinam, & obrutam perennibus tenebris feralis loci cruentam cæcitatẽ? Iſta uerò, ſi quid pudoris habeo, tacenda ſunt: alioqui quis mihi ignoſcet, quòd uicarium accepi? Etiam ſcripſiſſe pœnitet. O' literæ fletibus tremulæ. O' parũ alligatæ manus. O' delenda uxoris oculis epiſtola. Cur indicaui, cur ſcripſi, quod uxor ac filius ultimũ legerẽt? Vt incertum ſit, utrum me carius redimãt, an lugeant. Cognita clade rariſsimi uxor exẽpli, & prorſus talis filij mater totos effleuit oculos, fontemq; illum perennium lacrymarum tantum cæcitas cluſit. Si non tenuiſſet, filium uicerat. Continuus inde planctus, incredibilis mœſtitia, aſsidua lamentatio fuit. Iuuenem neſcio in me magis, an in te futurũ impium, ſi non redemiſſet, quem tu ſic deſiderabas. Ergo profectionem apparat, ut quoniam reddere matri nõ poterat oculos, redderet uirum oculis chariorem. Sed uidelicet eſt quædam ultima calamitatũ rabies, & nouiſsimè in furorem uota ipſa uertuntur. Retinuit iuuenẽ, & epiſtolis meis legem oppoſuit. O' uanæ figurationes, & pectora hominũ alto errore confuſa. Nemo illam non putabat timere de filio. Itaq; iuuenis quod ad ſolatiũ pertinere credidit, cõmendauit amicis cuſtodiam matris, ſubſtituit uici curæ ſuæ propinquos. Neq; enim aliter uſq; ad reditum meum cæca uixiſſet. Quicquid humana ratio ualet, contulit. Si potuiſſet redimere oculos matris, qua pietate fuit, uicarios ſuos dediſſet. Ipſe profectus eſt ſolo comitatus animo, nec ſe putauit ire ſine precio, quamuis ad piratas ferret inanes manus. Dicat aliquis, adeò domi nihil reliqueras, adeò longa ætate ſic uixeras, ut ne preciũ quidẽ tui paraueris? Si hoc ita eſſet, teſtor deos, de redẽptione literas non miſiſſem. Fuit unde redimi poſſem, Iudices, fuit: ſed illud totũ filius matri reliquit. Nauigat ergo per horridos fluctus, & gemẽtia littora, & ſpumãtes ſcopulos, & quacũq; miſer relatus eſt, inauſpi-

catum metiens iter,prorſus ominoſe retentus,peruerſis etiā ao tis,qui optaret alligari á piratis, quos uitare quoq; miſerū eſt. Quærit hæc omnia impius ille filius propter parētes,quod non præſtitiſſet frater fratri,nō uxor uiro. Quid differimus ultrà? nō pater filio. Dij immortales,cœli,maris,inferorum præſides, uni mihi adhuc omnes male experti,uos tamen ſolos habeo te= ſtes,quòd inuitus redemptus ſim. Miſerum me, perijt qui ſcie= bat. Nam ut primum peruenit iuuenis ad piratas afferēs redē= ptionis meæ ſe preciū,è ferali nauicula auidus exilijt, uicarias oblaturus manus,ſtrauit ſe ad genua ſingulorum,& ut cupidi= tas fecerat blandū,obſecrauit omnibus precibus,miſerabili plā ctu, & lacrymis penè maternis: nemo unquàm ſic ut ſoluere= tur,rogauit. Nec ſanè difficile fuit impetrare à piratis captiui= tatem,maior illi pugna mecum fuit. Non dignū illud ſpectacu= lum latronibus erat,cum pater, filiusq; de uinculis cōtenderēt, & ſibi quiſq; carcerē uindicarēt. Ego iam uſu defendebā meū, & in his annis iam maturam mortem aſſerebam. At ille cōtrà, Ego te in calamitate deſerā? Ego alligatū relinquam? Et quo= modo ad matrē redibo, quæ miſera deſiderio tui dies noctesq; fletibus iungit,quæ uiuere ſine te nō poteſt? Non dicebat tamen omnia: & cum aſsiduos planctus & irrequietas diceret lacry= mas,adijciebat,iam penè cæca eſt:fortaſſe ſi redieris,uidebit. In ſumma non recedo. Fas eſt mihi etiam inuitis parentibus piè fa= cere. Non recedo,ſi perſeueras:demus piratis lucrū. Aut uica= rius ero,aut comes. Quantum inter hæc fleuit,quandiu cecìdit oculos ſuos. Si perſeueraſſem,duos excæcaueram. Obſtupuerūt pietate tanta etiam latrones, & per immobiles antè uultus fle= tus cucurrit. Non tenuiſſent fortaſſe iuuenem, niſi redempturos parentes talem filium credidiſſent. Ipſe in ſe tranſtulit ferreos nexus,& hilarior alligatus eſt filius,quàm ſolutus eſt pater. Su premum tamē,& nefas in æternum, me iam catenatis manibus amplexus,poſtquàm mei cura diſceſſerat, Matrem,inquit,tibi

per

per hæc merita commendo. Tu illam tuere, defende, ama, ne relinque, ſic paria faciemus. Illic tu eris uicarius meus: ſi hæc feceris, non iraſcetur mihi fortaſſe mater, quòd ab illa receſſi. Sic in nauē filij mei male permutatus uector imponor, & quà uiſum oculi dederūt, ad piratas è puppe proſpecto, curua littora, & remēſum ſyderibus fretū, & turritos urbium ſcopulos retrolego. Miſerum me, quandiu à piratis etiam nauigatur. Mandata tamen tua fili perago, aſſideo, ſuſtēto. Imò mehercule tu aſſides fili, tu ſuſtines, propter quem mihi etiam huius propenſior cura eſt. Dum recedere ab uxore nolo, filium nō redemi. At illum interim quotidie ſitus carceris ſtrangulat, inſidūt oſſibus catenæ, exemplum ſeculi in myoparone moritur. Mater iam ſatis eſt, habes pœnas ſuper legem, ſepeliſſent talem uirum etiā ipſi piratæ, niſi eos conſcientia ſcelerū, metuſq́; pœnarum ab omni littore arceret. Quod unum poterant, ſecūdis proiecere uētis. Excepit mitior matre tēpeſtas, & (ſi qua dici poteſt calamitatum felicitas) proſpero curſu cadauer tantum nō ad ipſa malorum ſepulchra depoſitū eſt. Narretur res ſeculo noſtro diuerſa, et neſcio utra parte mirabilior. Filij corpus matri maria retulerunt, mater mari. Magnam quidem partem agnoſco culpæ meæ. Ego uxorem adduxi, & ne miſerā dolore fraudarē, ipſe meis humeris aduerſariā meam uſq; ad littora tuli. Et ſanè aduerſus eum prima uerba orbitatis, animo ea æſtimantem fefellerunt. Quis autē non dolentis affectum putaſſet, cum diceret defuncto filio mater, Quid enim nauigaſti? Quid maria ingreſſus es? Quid piratas petiſti? Nam illa quidem uulgatiſſima orbitatis uox eſt, Fili cui me reliquiſti? Etiam cùm tota ſuper corpus incubuit, amplexam putaui. Etiam cum iniecit tollentibus manum. Et hoc inquam ſolent facere matres, ut funus morētur. At iſta legem recitat, & in cadauer filij perorat. Tace, tace miſera, ita tu iſtud optaſti? Sola ſcilicet calamitatibus noſtris adhuc defuit culpa, ut cùm ſæuitia nimiæ quoq; felicitatis turpis ſit,

proced

procedat inauditũ antea monſtrum miſera, crudelis, ſi quid ira ti dij reliquerunt, ſi quid infelicitas oblita eſt, ſuis manibus perdere cupiat. Detracta eſt fortunæ inuidia, quando ſuo quoq; iudicio mater poſt amiſſum filium parum miſera eſt. Lacrymas ipſas nouiſsime perdo, inanis domi libitina plangitur, deriſus deſignator redit, refertur rogus. Inter hæc omnia non gemitus ullus matris, non lacrymæ, non queſtus. Putes appulſum ad littus aliquẽ eſſe piratam? Vnde hunc illi animũ? Si mala ſua ideo non ſentit, quia non uidet, & hoc boni cæcitas habet, eruat aliquis oculos meos. Sed tenebræ corporis affectibus nõ obſtant. Eſt'ne hæc uxor mea? eſt'ne ille filius noſter? Liceat dubitare, ſi fieri poteſt, & ſanè uix iam dignoſcebã, ſpeciem uetuſtas reliquit: ſed attritæ manus, & tumida ueſtigia uinculorum, & teſtis longæ captiuitatis macies, infelicia argumenta, conſentiũt. Miſerum me, certus luctus eſt. Filium agnoſco, uxorem non cognoſco. Ergo quoniã de iure longior pugna eſt nobis, feſtinãdum eſt, ſint primæ precum partes. Adeſte uniuerſi utriuſq; ſexus parentes, dum matrem in exequias filij rogo. Per matrimonium te uetus, & per mutuã charitatem, quæ utriq; noſtrũ magno cõſtat, adijcio per cõmune pignus, per annos pariter actos & beneficio filij plures, per meum in te obſequiũ, iam mei miſerere, cuius ſoles. Crede mihi, hoc quod patior, carcere peius eſt, captiuitate crudelius. Mea iſta pœna eſt. Quid tibi tantum mali feci? Quid offendi? Certe ego te nõ reliqui. Iam ſi totũ affectum in hunc conſumpſiſti uirum, & omnis per oculos miſericordia effluxit, tulerit ſanè filius noſter meritò pœnas, dederit ſpiritũ ſupplicio, nihil de præteritis loquamur, quod poſtulauit Cicero etiã ab illo crudeliſsimo Siciliæ tyranno, mors ſit extrema malorũ. Quod quidẽ cum permiſſum non eſſet, pernoctabant ante oſtiũ carceris, precio redimẽtes ſepeliendi poteſtatẽ. Quid tandẽ? hoc M. Tullius patres matresq; promeruit. Tu uende ſaltẽ, quod ſub Verre crudeliſsimum fuit. Certe ego

filium

*filium redimã, nec mihi preciũ diu quærendũ eſt, habeo manus.
Nihil moueris nunc, & debilitatẽ tuam iactas? Singulare fœmi
nis exemplũ oſtendi, narrariq; deſideras, ſepulturam filij mari
tus à te impetrare non potuit. Vade hercule, ſi libet, & corpus
in fluctus repelle. Aut ſi parum celebri loco uidetur abiectum,
inijce manum, & ne minus te ſatiet alienũ miniſterium, ipſa po
tiſſimũ trahe, alteram manum cadaueri impone, altera duc quà
frequentiſſimum rotis iter eſt, & nigra limo uia. Proterat mi-
ſerum onuſtũ uehiculum, & ſanctiſſimum pectus ungulæ rum-
pant. Ipſa quoniam defeceris oculis, eliſum caput, & oppreſſa
põderibus præcordia manibus tuis pertracta: ſi quidẽ audeas,
iſtis etiam lacera dentibus. Litigamus, conſiſtimus, in diuerſum
abimus. Nempe cum uiceris, omnia paria habebimus præter a-
nimum. Non ſepelies? uide quæſo, uide ne dum litigas, arenam
fluctus aggeret, inijciat humum miſericors populus. Obſtas? ſi
cuius clementia tumulum fecerit, effode: & cum talis ſis mater,
aude indignari, & exclama, Magis amauit patrem. Cruces ſuc
ciduntur, percuſſos ſepeliri carnifex non uetat. Ipſi piratæ ni-
hil amplius quàm proijciũt. Mater (quanquàm hoc nomẽ pro-
fanari nefas eſt) ſi perſeuerat eſſe filij ſui nouerca, ut hac crude
litate uideatur digna, quæ orbitatem ſuam non intelligit, ſi ul-
tra hoſtium affectum, qui cæſos acie ſæpe tumularũt, ultra ty-
rannos, ultra latrones parum habet non ſepelire; niſi aliorum
quoq; officia præciderit, & tantũ non petita ex fluctibus aqua
reſtinguit ignem, ſi adeò non genuit filium, ſed effudit, & illo
infelici partu ingratũ uteri pondus expoſuit, licet imputet no-
bis ut uolet, quod tueri non poteſt, ſingulare mariti deſideriũ,
dicam tamen, quod ſentio: excuſatius odiſſet uirum quàm filiũ.
Quanquàm in hoc mutuæ charitatis affectu paria fecimus: illa
oculos propter matrimonium neglexit, ego filium: uicem cæ-
citatis orbitate perſolui: tamen, quod inter hæc quoq; mala pri-
uatim doleã neceſſe eſt, omnem illam quam contraxerat, perdit*

opinion

opinionem. Iam inimici mei triumphant, iam paßim loquūtur, illa exempli mulier, illa ſeculi decus, uirū redinui noluit, nec filium ſepeliri. Equidem Iudices ut ſentio, neminem nō mortaliū fauere hominis ſepulturæ conuenit, quia hæc una res eſt, cuius exemplū ad omnes pertineat: ideoq; non niſi ab ultimo parricidio exigitur pœna trans hominē. Etiam ſi qua ſunt iura quæ obſtent, ſi tamen anguſtus ſaltē detur acceſſus, per quē intrare humanitas poßit, uera clementia occaſione contenta eſt. Siue omnis in defunctis ſenſus perit, & ad operiendam fœditatem ſubtrahendamq; dolori materiam mortui uiuētium cauſa ſepeliuntur: ſeu cum ad infernas ſedes anima migrauit, unus hic luce uiduis honos, & ſuprema face (ut uates ferūt) petitam ulterioris ripæ ſtationē contingunt, quæ uera eſſe & credo miſer, & opto, cito iturus ad filium. Certe rerum natura ut in generādis alēdisq; hominibus quæ neceſſaria erant, ex ſe ipſa proſpexit: ita cum rurſus opus ſuū reſoluit, corpora noſtra quàm primū reducere ad principia feſtinat, ut deſertis etiā locis circa cadauer tracta imbribus terra concreſcit, aggerant puluerem uenti & liquefacta multa die membra paulatim humus bibit, etiam ſi nullus operit. At ipſa longo tēpore in terrā oſſa deſidunt. Nobis uero aduerſus exanimes genuit nō ſolum miſerationē, quæ cogitationi noſtræ ſubit, ſed etiā religionē. inde ignotis quoq; corporibus tranſeuntium uiatorum collatitia ſepultura, inde iniecta ab alienis humus. Facinus indignū, cùm hæc ita ſint, ſepultus eſſet filius meus, niſi incidiſſet in matrem. Et hæc Iudices non ideo ego dico, ut affectu iura corrumpā, neq; uobis præcipio, ſed aduerſariæ exprobro. Legem quidē iſtam quidni horream, cum id unum miſerrimo iuueni ſit obiectū, quòd in calamitate, nō deſeruerit patrem? Sed quatenus luctus noſtri in ius uocantur, & flenti diſputandum eſt, & orbitati ſuæ mater iraſcitur: ſuperemus, quam exorare non poſſumus. Ecquādo duorum hominū miſeriora uota uidiſtis, ut de his pater ſi uicerit,

filium

filium ſuũ efferat: mater ſi uicerit, abijciat? Quæ tamen lex eſt? Qui parentes in calamitate deſeruerit, inſepultus abijciatur. Omnis nobis in hac prius cauſa Iudices de ſcripto & intellectu legis contẽtio eſt, utrum ius uerborũ ambiguitate, an uolũtatis fide ſtaturum ſit. Pars enim aduerſa id nititur, parentẽ fuiſſe in calamitate, eã quæ deſerta ſit: cuius rei pœna eſt abijci inſepultum. Quid tum fuerit in cauſa, quid ſit poſtea conſecutũ, quomodo legẽ intelligere cõueniat, ſubterfugit dicere, neq; à ueſtigio ſcripti recedit, ſed nuda recitatione contenta eſt. Nos neq; omnibus perſonis, neq; omnibus cæcis ſcriptam eſſe legẽ, & iuueni iuſtas ac neceſſarias recedendi cauſas: & cui rei ſemper ius ſatis plenum eſt, bonum animum fuiſſe, poſtremò non hoc eſſe differere cõtẽdimus, atq; eò cauſam dimittimus, ut nõ ſit abſoluendus adoleſcẽs, niſi etiam laudandus. Qui autẽ dubitat an ſcripti uoluntatẽ ſequi conueniat, is mihi uidetur quæſtionem tentare, incertus qua de re. Ideo pauciora adijciam, quòd nobis quoq; (ſi ita pergitis) afferet quandam cauillationẽ iſta ſermonis ambiguitas. ac uideri poterit omnẽ actionẽ partis aduerſæ prima ſtatim recitatione ſubuertere. Nam lex cũ dicit, qui parẽtes in calamitate deſeruerit: rurſusq; cũ dicit, inſepultus abijciatur: non utiq; id ſignificat, ut nõ liceat eum ſepeliri, poſtquàm proiectus eſt. Quare aut mihi quoq; permittite ſic agere, quomodo uolo, aut quod magis ueſtrã religionẽ decet, indignã ſanctiſsimis auribus uerborũ captionẽ, ex utraq; parte præcidite: & cum filium ſingularis exẽpli probauero, fortiter ſentite nullam unquã à maioribus noſtris pœnã ſcriptam eſſe pietati. Atq; in eo quod primùm poſueram, non ad hanc rem pertinere legẽ, non diu uerſabor, neq; dubitatione, quam non habet, afferã moram. Neq; enim puto, ſi ætas impediet infantẽ, ualetudo ægrũ, R. P. *Legatum, dux militẽ, nihilominus obſtricta crudelitas nõ accipiet rationem neceſsitatis: & cum ſemel apparuerit patere in eiuſmodi cauſis defenſionem, potero planè eſſe ſecurus: nec*

*timebo,ne teneri uideatur filius meus,ſi nõ potuit omnibus ſuccurrere,dum in ipſa lege occupatus eſt.*Pater *alligatus eſt,mater cæca eſt,unus utriq; filius,magna locorum diſtantia.* Habet *lex in medio debitorẽ.*Duc *ad utrum mauis,ad utrunq; nõ potes,niſi hãc conditionẽ miſero imponimus,ut quicquid fecerit, proijciendus ſit.*Si *exierit mater,ſepeliri uetabit:ſi remanſerit, pater.*Non *dubito fore dubium, quin ius in hac lege fuerit & mihi,niſi forte(ut omnia inique iniuſteq; cõquiritis) hic quoq; unius occaſione uerbi aliud putatis iuuare parẽtes,aliud nõ deſerere.*Id *eſt,de hoc dubitare uultis,utrũ parentibus ubiq; ferri oporteat auxilia,ut ego exiſtimo:an uerò nõ mereatur adiutoriũ,niſi qui præſente filio miſer eſt.* Nam *ſi deſerere in calamitate, nihil aliud putamus eſſe quàm à miſero diſcedere, duo ſimul ſcelera permittimus.*Primùm *illud,ut etiã qui aderit poßit impune nihil præſtare: ſi quidẽ abſolutus eſt hac lege,qui ſecũdum miſerũ ſtetit.* Quo *quidem modo non adiutores calamitoſis parẽtibus filios damus,ſed ſpectatores.* Dehinc *accidit illud uel grauius,quòd cum rerum neceßitas quotidie nos diuidat,ſi quædam fortuna parentes nos deprehenderit,quamuis exiguo diuiſus ſpatio impune opem non ferret,non ſuccurret,ut hac ſaltem ſe calumnia defendat,*Non *reliqui, non abſceßi:neq; pede, quod aiunt,uno à parente diſceßi:ſolutus erit omni auxiliandi neceßitate,quãdo ueſtra interpretatione abſentia impietatis occaſio eſt.*Hoc *uoluiſſe legum latorem putamus,ut natus ex nobiſmetipſis in rebus aduerſis præſidium parenti labore atque præſtantia ſolueret,lucis uſuram ubicunque, niſi fortè non ſumus parentes.*Quid *eſt ergo non deſerere?* Opem *ferre, nõ deeſſe.*Omnia *hæc eò ſpectant, ut auxilio liberorum tuti ſint parentes.*Quod *cum ita ſit,tam ad me lex iſta pertinuit, quàm ad matrem.*Duo *unùm uocabamus,uideamus quò ire debuerit.* Po*teram quidem fortiter dicere,pater iußi.*Hoc *nomen omni lege maius eſt.*Tribunos *deducimus, candidatos ferimus.* Ius *nobis*

*uitæ necisq; conceſſum eſt. Si non fecerit quod iubeo, non deferã
illum ad ſepulturam. Neceſſe habuit parere. Non deſeruit, ſed
abductus eſt. Crede non contemptu tui uenit in carcerem. Sint
ſanè iura paria, ſedeatq; medius inter duos filius, Iudices, non
cõparabo perſonas, quamuis apud omnes gentes plus iuris ha=
beat pater. ſit ſanè natura cõmunis: nõ imputabo, quòd nomen
dedi, quòd familiã, quòd impenſas, quòd dũ illa acquiro, captus
ſum. Non indulgẽtiæ diſcrimen excutiã, de qua iam lite cõceſ=
ſum eſt. Fuerint quidem iſta faciẽda; ſed ego ius meũ reprimo,
inter duos parẽtes cæcus affectus eſt. Exorabit, qui prior roga
uerit: Tempore certe uinco, antè miſer eſſe cœpi. Tu adhuc in=
tegra es, ego iam alligatus ſum. Tu ſana in domo, ego iã penè
defunctus in carcere. Tibi adhuc non opus eſt filio, ego iam ro
go. Nempe calamitas tua nata eſt poſt epiſtolam meam: niſi te
flentẽ conſolari filius uoluiſſet, ante cæcitatẽ tuam exiſſet. Noli
mirari, ſi te gratia uinco, antè exoraui filiũ quàm tu rogares.
Si quiſquam figuratione quadam in hac malorum conditione
iudicem ponat, fortuna quæſo abſit, cuius tanta calamitas fuit.
Abſtulerat quidem tibi oculos nimius affectus, & de quinq; re
rum ſenſibus pars una ceſſabat, & tenebras etiã ſaluis lumini=
bus alternans continua nox duxerat. Maius eſt tamen malum
quod ſic fletur. Nam ut meritò queri poſſit ablatas uidendi uo=
luptates, impeditos rerũ actus: tamẽ ſi nõ iniqui Iudices ſumus,
nec ambitioſe miſeri ſunt, qui mederi poſſint, referã, non ſolum
qua uincẽda mihi, ſed magis etiã qua conſolanda es. Nam quã=
do omne tormẽtum corporis abeſt, dolor membrorũ, qui totam
cogitationẽ in ſe rapit, feliciter ceſſat, ſupereſt ut cruciet nimiũ
otium & aſſidua quies, res ſi nõ ſint neceſſitate iucundæ. Nam
uiſus damnum ſarciũt reliquæ uoluptates, odor, guſtus, tactus,
auditus: quibus tametſi deeſſe ſummam fatendum eſt, non eſt ta=
men maximæ calamitatis loco numeranda parum plena felici=
tas. Domus certe propria, lectuſq; genialis, conuentus propin=*

quorum, ſermo amicorum, ipſa (quòd rarò contingit) honeſta calamitas, & in quacunq; fortuna beata libertas, tot uoluptates obruere poſsunt unum dolorem. Nam lucis deſiderium ſi malis meis compares, etiam delicatum eſt. Non enim aliquid rerũ natura genitura eſt ſpectaculo noſtro nouum, ac nõ quicquid ſpecioſiſsimũ pulcherrimumq́; uiſuri ſumus, uidimus. Nempe quotidie nox oritur, & æquam temporum portionem inuoluit obſcuritas, & ex parte ſui ipſa quodã modo cæca natura eſt. Cui alienis oculis uti licet, audire, imperare, cuius miniſterijs officia non deſunt (non enim defuerunt) niſi ſe erigit, & fortunæ ſuæ rationem reddit, miſer non eſt, præſertim in tam bona cæcitatis conſcientia, animi uitio miſer eſt. Non debet dolere quippiam, qui poteſt gloriari. quanquàm cuiuslibet & quacunque cauſa hunc incurſum paſſæ, leuius eſt tamẽ malum fœminæ. Nõ enim nauigatis, non legationem obitis, nõ frequẽti peregrinatione uariatis aſpectus: non militaris uos, non forenſis ratio deducit. Alioqui ſemper eſtis intra domum, uno plurimum in loco, leuibus officijs affixæ. Tuum quidem affectũ ſi bene noui, nulla magis cauſa cæcitatem doluiſti, quàm quòd ad redimẽdum maritũ ire non poſſes. Hæc tua calamitas erat, æſtimemus meam. Nulli quidem grauior uiſa eſt tibi, audi tamẽ quàm multa in illis epiſtolis non ſcripſerim. O` fili, in quibus te malis reliqui? Iam illa principalis ac maxima dono deûm conceſſa libertas, nec hominum ſolum, ſed ferarum uolucrumq́; ſenſibus fixa, & ingenita, primum ſpoliũ fuit. Me ipſe perdidi, teneor uenale mancipiũ, & ciuis Romanus merces fio, & libertatem ſenex dediſco, & natus ingenuus uenire opto. Minimum eſt, quòd habitamus in fluctibus, hyberni nos feriunt uenti, non ſtatio, non ſedes, non quies, ſed quod malorum meorũ maxima portio eſt, tam miſeri ſunt etiam domini mei. Sed citò prætereunda eſt memoria, propter me uxori grauis, mihi propter filium. Trãſeo hirſutos hoſtium uultus, & immaniũ barbarorum feros fremitus, tantumq́;

mihi

*mihi quotidie eſſe metuendum, quantum pati captus à uiolēto
pirata potuiſſet. Nihil eſt deſiderio ſuorum grauius, timui ne
quē ex meis uiderē. Nihil tēpeſtate minacius, quotidie naufra=
giū optaui. Nā mortē cōfitebor, ſenili inertia una cauſa minus
cupiebā, ne defunctum nemo ſepeliret. Quā ueſtem relictam ca
ptiuo putas, niſi quæ præda nō erat? quales epulas ciboſq; præ
bent, qui ipſi rapto uiuunt? Nam illa quidem ſatis digna quis
dixerit, udum carcerē, & inundatam ſentina nauiculam, & im=
poſitum nuda trabe irrequietum latus, reuinctas poſt tergum
manus, alligatos, tāquā eſſet quà fugeremus, pedes? Solæ in car
cere tenebræ iuuabant. Sæpe de auribus queſtus ſum, quæ ſonū
flagellorū, gemitumq; cæſorū, quamuis impexis obrutæ comis
acciperēt, dura metus ſui exempla. Miſerū me fili, nempe mor=
bo periſti Compara terram mari, domum naui, lectulū carceri,
libertatē ſeruituti, deſiderium oculorū totius corporis damno.
Quò nos longius ducit calamitatum noſtrarum miſera conten=
tio? Cæci tamē litigare poſſunt, captiui nec uiuere. Verum hæc
etiam ſi in æquo ponerentur, tum multum in alteram partē de
buiſſent habere momenti, quòd plus mihi poterant prodeſſe
quàm tibi. Ei labori incumbere oportet, ubi affectus promitti=
tur: Stulta cura eſt, quæ ſpem non habet. Ego redimi poteram,
tu ſanari non poteras. Qualiſcunq; iſta calamitas inemēdabilis
cecidit, non remedium accipere, nō uicarium poteſt. Aſſediſſet
ſcilicet lectulo inefficax ſedulitas, & acceptis epiſtolis meis iu
uenis filius nihil aliud quàm cū matre fleuiſſet. Quia profectus
eſt, alterius tantùm parentis calamitas emendata eſt. Si reman=
ſiſſet, & matrem cæcam haberet, & patrem captiuum. Adijcio
quòd tibi nō neceſſaria filij præſentia fuit. Aſsidere enim, cibos
miniſtrare, manum porrigere quilibet poterat. Mentior, niſi
factum eſt: me ab illis captū, tam dura cōditione uenalem, quod
utiq; in confeſſo eſt, nemo alius redemiſſet quàm filius meus. Et
ego ſic ago, tanquā hæc tantum filius propter me fecerit, quan=*

quàm in hoc litigatu quodãmodo tibi ipſa excidiſti, & quanquàm id agas, ut merita tua iniuria uincas, & quanquàm nouũ induiſti rigorẽ, non prohibeo tamen teſtimoniũ: ad redemptionem meam filiũ ipſa miſiſti, cum ſic plangeres, cum mortẽ precareris, cũ te omni uiduatam uoluptate clamares, cũ ſæpius gemeres captiuitatẽ meam quàm cæcitatem tuã. Non erat illi ferreum pectus, nec cor ſilice concretum, ut hæc pati poſſet æquo animo. Tu filium prima docuiſti ſibi nõ parcere, potius quàm plus flere, potius quàm ipſam reſcindere cæcitatẽ. Profectus eſt, maritum tibi reddidit. O' crimẽ graue. Si hoc antè feciſſet, uideres. At retinere nõ potuiſti. Non dicam tibi, habet pietas impetum ſuũ, nec ullum dominũ nouit affectus: nec ille te potuit retinere, ne flercs. Audi quod eſt uerius, aliud putauit. Nõ erat credibile obſtare te redemptioni meæ. interpretatus eſt maternum metũ, & maris domui noſtræ male experti periculũ credidit, timẽs ne ſi tibi paruiſſet, nemo nõ uos putaſſet colludere. Cæterum me poterat nõ redimere, cũ tu clamares, Cæca ſum, oculos deſiderio uiri perdidi, ſolitudinem ferre non poſſum. Ita ille ad redemptionẽ meam excuſatius profectus eſſet, ſi me minus deſideraſſes? Dubitabitur an tua cauſa fecerit? & filium & uirum habere non poteras, reddidit tibi quẽ magis amabas. Siſte iam lacrymas, maritum reducem & incolumẽ accipe. Quid iraſceris? Quæ tãta mutatio eſt? quis hoc crederet? Quereris diſceſſiſſe quem odiſti, cum eum rediſſe nolis, quem diligis. Atqui ſi (ut ſuprà probauimus) is parentes in calamitate deſerit, qui opem non fert, & (ut nunc oſtẽdemus) optimus filius corpore ſuo adiutoria matri redemit, profectò opem tulit: id eſt, non deſeruit. Nam ſi, ut antè dixi, ne ueſtigio quidem abiiſſe à miſeris licet, ne ipſorum quidem cauſa qui adiuuantur, diſcedere fas erit: nec cibos ſaltẽ petere, aut alia uſibus neceſſaria parare continget. Si uerò dum adiuuatur parens, nihil refert ubi ſit ille, qui adiuuat, quia præſens cura exhibetur, quicquid tibi ego præſtiti,

ad auto

ad autorem muneris,id eſt,redẽptorem meum trãſferẽdum eſt. Non aſſedi,non conſolatus ſum,non miniſtraui, non tuli, non deniq; totus tibi rediui. Verum fatendum eſt,ſi deſertam te putas,mea culpa eſt. Sed iam tempus eſt iſta quæ non excuſata debent uideri,uerũ pulchra atq; magnifica, animo maiore defendere,& cum iudicium agatur exempli, tandem cauſam ſuã intelligere. Hoc ſaltem habebis miſerrime fili,quod honoratis cõtingere funeribus ſolet,defunctus laudaberis. Omnia licet huc reuocemus præterita, & ad canẽdas unius laudes uniuerſorum uatum ſcriptorumq; ora conſentiant, uincet tamẽ res iſta mille linguas, ipſamq; ſi ſit aliqua corpore uno, facundiam materia ſuperabit,etiam ſi nihil dixero,niſi quod obiectum eſt. Lucem libertatemq; patri filius reddidit,& (quod antè inauditum eſt) magis me amauit quàm uellẽ. Ingreſſus eſt maria,in quibus iam minimum periculi tempeſtas habet,& quod inter iſta difficilimum eſt,amore mei uicit etiam matrem ſuam. Tace nefaria lingua,ergo tu iſta laudas? Obtulit ſe captiuitati:quia ſciebat graue eſſe alligari,malis patris ſucceſsit. Subit libẽs pœnam pietas etiam ſceleribus grauem. Tu melius uxor,quæ facturum retinebas. Comparate nunc,ſi quis patrem per hoſtes ſolus tulit,qui cum uenientia in patrẽ tela excepiſſet,ſimplici tamẽ morte defunctus eſt. Vnũ legimus,qui uicarias pro patre non quidẽ piratis aut in mari manus obtulerit,ſed ubi redimi poſſet. Me miſerum,dicendũ eſt quod hoc ipſo admoneor exẽplo,in honorem pietatis etiam dãnati ſepeliuntur. Hæc alij laudãt, ego queror. Te quidem iuuenis omnia ſecula loquẽtur,& admirabile exemplum tenaci memoriæ traditum, in ipſa aſtra ſublimem pẽnata uirtus feret. Sed mihi iſta laus tua carè conſtat. Non erat ſatius lectulo matris incumbere,& in huius miniſterijs deditũ ſecura ocia impendere? Soli tibi cõtigerat,ut poſſes patrem excuſare, non redimere. Me interim,ut cœperat, tabes lenta conſumeret. Me quæ debebat ſola,ſenem mors redemiſſet, & cum exanime

corpus in fluctus eſſet abiectũ,ſi contigiſſet ſimilis tempeſtas, quod æquius erat,tu me fili ſepeliſſes. Feſellit te ingenitus honeſtis animis gloriæ amor,ſpes tibi perpetuæ laudis impoſuit. Vbi uirtus?ubi pietas?periſti miſer,& malè audis. Nõ moriẽti pater aſſedi,non ægri caput molliori ſede cõpoſui,nõ fatigatũ latus mutaui,nõ ſpiritũ excepi. Abſens,extinctus,euerſus,mortem tuam inueni. Nemo ægro uincula laxauit, nemo manus ferro ſordidas ad accipiendos remiſit cibos. Tantùm catenarum cauſa ſolutus es neglectus,deſpectus. Quid? uilis ſenis uicarius inter tot ardentiſsima febrium deſideria,non habuiſti,quem poſceres:quomodo te uincula compoſuerãt,iacuiſti:matrẽ,patrẽ, propinquos tantum cogitaſti. Nunquid indulgeo mihi,quòd te puto exſpiraſſe in carcere meo? Nondum matri ſatisfactum eſt. Quoniam pœnas à cadaueribus exigis,audi ſequẽtia tempora: mors ipſa filij tui naufragiũ fecit,per tot fluctus uolutatum corpus intumuit,tot illiſum ſcopulis,tam ſpatioſis tractum arenis, nunquàm tamen infelicius,quàm cum uenit in terram. O quàm graue eſt mori: quantò grauius, quòd ego uiuo ſuperſtes filij mei? Viuo omnibus dijs hominibusq;, ſed ante omnes mihi & inuiſus,& infeſtus,& uxoris quoq; pietatem perdo. In funere filij diuortium fecit. Video hæc rerũ naturæ bona,quæ filio abſtuli. Omnis me ætas mei admonet luctus:ſenectus, ad quam nõ peruenit:miſera pueritia,quam nunc tranſiuit:adoleſcentia,in qua perijt. Superſum,ut, ſi feliciſsimè ceſſerit,rogũ meũ uideã, & edaces circa corpus filij mei flammas. Si hoc non cõtigerit, nigrũ cadauer & deforme etiã ignotis ſpectaculum. Inter hæc mala,credetis,puto,ſi dixero,uellem oculos non habere. Quid nũc amplius? Ad te uxor preces conuertã irritas,male tentatas? Tu uerò perge,& bono tuo utere,felicẽ te,quòd in hac fortuna iraſceris. Ad hoc cõfugiendum eſt. Per communes caſus,per calamitatem meã,humanæ calamitatis exemplar, ita uos cõiuges ueſtræ ament, non ſic deſiderent,ita hoc orbitatis meæ ultimum

exem

exemplum ſit, ita uobis habere tam pios filios nõ neceſſe ſit, miſeremini. Si uicariũ accipitis, me proijcite. Non inuidioſæ preces ſunt, nihilominus impero. Non læta ſententiam ueſtram ſequetur gratulatio, nõ ad tẽpla deducar, ſed ad ſepulchra. Etiã cum uicero, flendũ eſt. Si uerò uincimur, ibo in littus miſer, plãctibus aues abigam, aut me corpori filij mei uelut tumulum imponam. Iacebimus duo inſepulta cadauera: me feris obijciam, aut circa ſingulorum domus ad genua prætereuntium ibo, & recepto tam miſeris more, ſupplex non cibos petam, non ſtipem, mẽdicabo terram, & collatas miſerantium manu glebas: aut (quod certè licet) filiũ in mare proijciam. Iam crudeles aquæ, & uẽti male ſecundi reddo uobis ueſtrum beneficiũ. Ferte quò libet, ad barbaros licet, ad hoſtes licet, ad piratas. Fortaſſe aliquis iubebit ſepeliri, certe (quod ſciam) nemo prohibebit.

TORMENTA PAVPERIS.

ARGVMENTVM.

Liberum hominem torqueri ne liceat. Pauper & diues inimici. Pauperi erat filius. Nocte quadam pauper cum filio reuertebatur. Interfectus eſt adoleſcens. Offert ſe pauper in tormenta, dicens à diuite eum interemptum. Diues contradicit ex lege.

Pro paupere contra diuitem. 7

SENTIO Iudices plurimum detrahi calamitatibus meis miſerationis, quòd ad uos detuliſſe uideor nimiũ fortem dolorẽ, & triſtiſſimæ orbitatis mihi quoq; acceſſiſſe nouitatẽ: quòd cum aduerſus me tam grauia, & crudelia depoſcã, patior inuidiã hominis exigentis aliena tormenta. Non poſſum tamen uel in nobis approbare quid patiar, quòd mihi nõ eſt relicta miſeri patris infirmitas. percuſſorẽ filij mei uidi, & miſerior ſum, quàm ſi neſcirem, quis occidiſſet. Fateor igitur Iudices, ipſe miror unde ad hoc probationis genus repentè confugerim. Veneram tanquam nunciaturus indubia, manifeſta: nec alium expectaueram publicarum ſuſpicionum de filij mei morte conſenſum, quàm ſi per-

cuſſorē uideretis omnes. Hic hic ut torquerer, inueni. Poſtquàm ſatis non uidebantur explicare uerba quod uideram, confugi ad fidem doloris. Quid faciam, ſi temeritates quoq; noſtras conſcientia reorum non poteſt pati? Intellexi miſeratione factum, qui ut torquerer exegeram, ex quo me diues nō putat aliud in quæſtione dicturum. Neq; ego Iudices quenquam ueſtrum dubitare crediderim, ex qua conſcientia, qua trepidatione deſcendat, ut quis torqueri nolit inimicum. Quos nunc putatis cruciatus diuitem pati, quem dolorē, quòd hoc mihi negat? quàm uellet ideo tantum filium meum non occidiſſe, ut mihi poſſet indulgere tormenta? An hoc creditis Iudices diuitem facere legum libertatisq; reſpectu, & reum pro exemplo eſſe ſolicitum? Ille uerò nunc laceratur, & ſic magis noſtro dolore fruitur. Operæ precium eſt inimico negare tormenta, cum feceris, ut uelit ipſe torqueri. Illud igitur à uobis Iudices infeliciſſimus omniũ mortalium peto, ne cum inaudita, incredibilia paſſus ſim, miſereri uelitis corporis mei: crudelius & indignius eſt, quàm torqueri, non impetrare tormenta. Eſt aduerſorum meorum & iſta nouitas, quòd neceſſe habetis ea mihi ratione ſuccurrere, qua odiſſetis alium: nec quicquam eſt homine infelicius, pro quo tormēta ſunt. Percuſſorem à me filij mei uiſum eſſe cōtendo. Facinus eſt hoc uos non deprehendere, ſi mendacium eſt. Facinus hoc me non probare, ſi uerum eſt. Quòd ad me quidem Iudices pertinet, orbitatis meæ repeto præſentiam, & noctem illam rurſus ante oculos meos cogitationes reponunt. Iam mihi uideor & in tormentis eſſe confeſſus. Filium Iudices habui ſicut erecti ac ſublimis animi, ita qui nondum ſuos haberet inimicos, & quem nemo adhuc niſi cauſa tantum mei doloris occideret. O' parentum miſera conditio, quàm nouis inuſitatisq; patemus inſidijs? Nos exaſperamus, nos offendimus, inimici tamē liberos noſtros oderunt. Quis hoc unquam Iudices ſimulatum timuiſſet ingenium, ut eodem aliquis excogitaret animo, & quòd parcit, &

quòd

quòd occidit? Reliqua Iudices non debebam niſi in quæſtione narrare. Felices illos in mei comparatione patres, qui periſſe liberos ſuos nuncijs credunt. Ego ſum inaudita malorum nouitate perculſus, cuius unicus ideo tantū occiſus eſt, ut uiderē. Reuertebamur nocte pariter, ſicut omnia nos uitæ miniſteria iungebant, & homines quibus nō ſeruos præſtabat fortuna cuſtodes, tuebamur pauperem mutua pietate comitatum, inuicem ſuſtinentes, inuicem nixi, nec niſi magna percuſſoris diligentia ſeparādi, cum diues medio noctis horrore ſtricto mucrone proſilijt, & ſtupentibus attonitisq; miſeris confodit illum fortiorem: illum, qui fortaſſis aliquid in mea morte feciſſet. Confiteor Iudices, nihil tunc oculorum meorum diligentia, nihil egit cura miſeri patris. Percuſſor uoluit agnoſci. Vos nunc ciues, uos omnes humani generis affectus, miſerrimus interrogo pater. Suadete quid faciam. Hunc quem uidetis circa me ſanguinem, de filij mei uulneribus accepi. His manibus labentis unici membra ſuſtinui. In oculis adhuc uultus illius morientis hærent, auribus uerba ſuper cadauer habita inimici exultantis. Fidem tormentorum, quouſq; percuſſoris filij mei conſcius ero? Aperite pectus iſtud, & totum de uiſceribus meis latronis egerite ſecretum. Vidi, & mihi non creditur. Vidi, ita poſſim & in tormentis idem dicere. Aut ſi compono, ſi fingo, urar, lacerer, & non probem. Si uidetur, torquēdus ſum Iudices, ut hoc deſinam dicere. Nec me Iudices fallit quātam molem accuſationis etiā in manifeſta ueritate ſuſceperim. Diuitem detuli reum pauper inimicus, occiſi pater, & poſtulo ut mihi credatur teſtimonium in mea orbitate dicenti. Itaq; nō deprecor quo minus mihi uelitis iraſci: donec probem, torquete tanquā mētientem. Lex, inquit, liberum hominē torqueri uetat. Per fidem, Iudices, quis nō hoc cū reſpondere credat, cuius tormēta poſcuntur? Nemini Iudices credo dubiū, legem quæ torqueri liberū hominē uetat, hoc proſpexiſſe tantū, ne quis torqueretur inuitus, et iura quæ nos à ſer

uilium

uilium corporum conditione ſecernunt,impatientiæ tantũ ſuc=curriſſe nolentium.Omniũ beneficiorum iſta natura eſt, ut non ſit neceßitas,ſed poteſtas.Quicquid in honorem alicuius inuẽ=tum eſt,deſinet priuilegiũ uocari poſſe,ſi cogas. Cuncta ſi ui=detur iura percurrite,nuſquã adeò pro nobis ſolicita lex eſt,ut quod præſtat,extorqueat. Dedit cæco talionis actionẽ,non ma nus recuſantis impellit:iniuriarũ cædis agere permiſit,ſed non cogit inuitos.Adeò penè leuius eſt ultionẽ perire quàm poteſta tem.Genus ſeruitutis eſt coacta libertas,& eadẽ iniquitas quic quid de inuito homine facias. Vis ſcire quid lex iſta proſpexe=rit?Non exigo,ut torquearis. Quàm multa dij deæq; nõ minus ſunt iuſta,quàm lex exigit,quarundam inuidia rerũ,ut uinci ſe magnitudo patiatur,& quicquid accidiſſe mireris, tantundem poſcit in ultione nouitatis.Filius in cõſpectu patris occiſus eſt, torquete ſecuri,nihil iniquius fieri poteſt.Ignoſcãt perſuaſio=nes,ſi facinus iſtud omniũ illicitarum rerum cõſumpſit inuidiã. Et unde tormentis ſalua iuſtitia eſt, plus eſt de quo quæritur, quàm quomodo quærendũ. Nullum debet inimicum uideri ge=nus probationis eſſe,quod ſolum eſt. Et quicquid potuit pro=deſſe ſeueritati,nunquàm nocuit exemplo. Sufficit libertatis re uerentiæ,quòd torquetis inuiti,quòd cõtra me nõ alius inuenit. Liberum torqueri nõ licet. Hoc eſt Iudices propter quod filiũ meum diues corã me non timuit occidere. Filium igitur meum in conſpectu meo occiſum eſſe contendo. Quid dicitis? Ita non erat contra proclamationis huius fidem, ſi nunc agere poſſem quietum modeſtumq́; miſerum? Vultis cùm hoc uiderim,tantùm teſtimonium dicam? Mirum hercle,ſi ſcindo ueſtes, nudo cor=pus,ignes,flagella depoſco.Inſaniat neceſſe eſt pater,cũ ſolus hoc ſciat.Fallitur Iudices quiſquis hoc quod poſtulo,contẽptũ, quiſquis audaciam uocat.Filius urit,exagitat,& inter tormen ta fugio dolorem.Si mẽtientis eſt uelle torqueri, inuenite quid facere debeat,qui uerum dicit,& non probat.Mentiris,inquit.

*Bene quòd & tu fateris nō eſſe mihi ſine quæſtione credēdum.
Et quas per fidem mendacio meo cauſas diues aßignas? Ignoro
percuſſorem. Deinde te potißimum de quo quererer, elegi. An
ſcio, & ſimultatibus noſtris occaſionē orbitatis indulgeo? De=
cipi me non potuiſſe manifeſtum eſt. Filius meus cum pariter re
diremus, occiſus eſt. An dignoſcere percuſſorem nocte non po=
tui, cum percuſſor potuerit eligere, fugere? Quid ais? Iuuenem
meum alius occidit, & tu mihi ſolatium ultionis imples? Te ac
cuſo ſcilicet, ut interim neſcio quis ille fugiat, euadat. Quod tu
mihi genus furoris aßignas, ut maximi ſceleris ultio pereat fal=
ſæ accuſationis incerto? Homo qui me uidiſſe contendo, cū occi
deres filium meum, niſi de te uindicor, non reliqui mihi, ut hoc
de alijs probarē. O' te extra omnes humanorum pectorum affe
ctus inimice ſepoſitum, nunc qui me putas poſſe mētiri. Perdidi
infelix illum chariorem pauperibus affectum. Succurrere mihi
putas, quòd aliquando diſſedimus? Falleris, deciperis. Hominis
cuius occiſus eſt filius, unus inimicus eſt. Sanè poßit aliquis hāc
doloris dißimulationem mēdacio perferre uerborum, torqueri
uolo. Nihil eſt tanti niſi uerū: uidelicet inter ignes, ac flagella
ſufficit mihi, ſi dixero: hic eſt inimicus animæ, qui nobis ſubin=
de maledixit, hic ille cōtumelioſus, ille impotens. Ego neſcio an
mihi poßit in quæſtione ſufficere, quòd uidi, & quòd inimicus
me cōtendit ideo uelle torqueri. Tormenta poſtulo. En ad quod
confugiat homo, qui ſe ſciat poſſe mentiri? Nulla eſt ratio quæ=
ſtionum relicta mortalibus, ſi adiuuant cōtra ueritatem: & ſub=
lata eſt de rebus humanis neceßitatis huius utilitas, ſi uiam tue=
tur ultro, explicatq; fingentibus. Hucuſq; durant artis ingenia
mortalium, ut ſit aliquis ſecreti firmitate compoſitus, hominem
tamen ultrà non ſequitur animus. Non uacat aſſerere, quæ fin=
xeris, tunc cum uix prodeſt & uerum fateri. Et nemo non con
tra id torquetur, quod dixit ante tormenta. Non refert, cuius
ad equuleum nominis perſuaſionem, quas ſilētij afferas cauſas.*

In

In quæſtionibus tantum corpora ſumus, & nemo non contra aliquem torquetur affectum. Exigam quæſtionem, aut recuſem? Quid intereſt tormentis breui futurus ſimilis homini, qui fateatur inuitus? Nouum Iudices inauditumq́; rebus humanis aperitur exemplum. Nemo unquam ideo torqueri non debuit, quia mentiretur. Sed ſi fas eſt Iudices dubitare de fide quæſtionum, alius debet eſſe ſuſpectus, ille ſcilicet in quo ſeruilium pectorum receſſus, in quo uerniles excutiũtur artus. Quoties tortori eſt rixa cum membris, tum cruciatus agnoſcit aſsiduis ſupplicijs durata patientia: & homini non eſt noua res dolor corporis appliciti, quòd ſciſſa lacerataq́; ueſte primũ ferre non poteſt pudorem, quòd neſcit ad flagellorum uices membra cõponere, nec ullo uerbera frangit occurſu. Nos inquã ſumus, quos leges ſuperuacuum putauere torqueri. Vnde nobis inter iſta ſecretum? In tormentis libero homini opus eſt patiẽtia, ut uerum dicat. Sed, inquit, ideo torqueri non debes, quia exigis, ut torquearis. Aliud ſunt inimice tormẽta, aliud uelle torqueri. Felices illos qui recuſare uoluerũt. Meretur clementiam & fauorẽ quiſquis ad illa tremẽs exanimisq́; perducitur, quẽ uix à genibus tortor abducit, cui iam ſciſſas quoq; difficile poßis eripere ueſtes. Ego quẽadmodũ uultis depreceer, qui uideor prouocaſſe tortorẽ? Ille ille ſine ulla miſeratione laceratur, cui ad ſingulos ictus dicitur, ipſe uoluiſti, quem non decet rogare, qui creditur fingere proclamationes, ſimulare gemitus, de quo primũ uidentur uindicãda tormẽta. Non inuenio Iudices, quid ſperare poſſit, qui mentitur, & exigit quæſtionẽ. Homini qui uult torqueri, diu nõ creditur, nec uerũ dicenti. Nec eſt Iudices quòd putetis adeò mihi triſtißimã orbitatẽ omnes humanorũ pectorũ rapuiſſe ſenſus, ut non intelligã petere me, quod diues poßit euadere, & penè magis pro percuſſore torqueri. Sed quid me facere uultis? Nõ debeo uideri poſſe mẽtiri homo, qui cũ filius meus occideretur, interfui. Veritati tantũ præſto patiẽtiã, exigo quæſtionem,

ſtionẽ,in qua quid dicturus ſim,neſcio:quid debeã dicere,uidi. Scio,uultis poſt hoc argumẽtis,ſuſpicionibus agam.Breuiora tormẽta ſunt. Non inuenio Iudices, cur reuuat tantopere diues quæſtionem,poſtquàm ſuperſunt adhuc incerta ac dubia. Facinus eſt tamen me non torqueri,ſi mihi torto utiq; credendũ eſt. Quouſq; me crudeliſſime mortaliũ metus ſimulatione deludis? Ego magis qui poſtulo tormẽta,timeo: ego qui nihil facere potui,cum uiderem.Suſpecta tibi eſt noſtra patiẽtia. Vides enim, hortatur nos contra dolorẽ primæ robur ætatis,ſolidũ plenũq; corpus.Quàm facilis,quàm expedita res eſt torqueri miſerum? Affero ad quæſtionem iam planctibus membra liuẽtia.Quantũ animæ,quãtum ſanguinis orbitas traxit? Quantò imbecilliora ſunt hæc quotidianis lamẽtationibus euerberata uitalia?Quicquã ergo fingere poteſt hic pallor,hæc macies,& iam torto ſimilis infirmitas?Adijce quòd nihil minus in quæſtione diu poſſis dicere,ſi mẽtiaris,quàm quòd oculis ſcias:et breuiſſimũ cõfeſſionis eſt genus dixiſſe,quòd uideris.Felices dices quos tortor interrogat,qui non habẽt in ſua poteſtate credẽtes.Impatiẽtiſſima res eſt poſſe cũ uelis,deſinere torqueri . Quin potius,inqt, probas?Fiduciam hominis,qui ſcias hoc me uidiſſe ſolũ.Sine dubio diues multa te poterãt argumẽta cõuincere,ſi deferret alius: & eras manifeſtiſſimus reus,ſi mihi percuſſor quærendus eſſet. Quis enim credibilior in cæde pauperis, quàm diues inimicus? Aut de quo facilius cõſtare poſſet ſcelere, quòd cauſam non habet niſi de ſola ultione ? Non inuenit multa uerba,uidiſſe. Nec mihi debet perire probatio iſta,quia poteras & accuſari. Exigit probationes,cum facinus ſic diſpoſuerit,ne poſſit probari. Quẽ mihi nox teſtẽ,quos præſtare potuit oculos nuda ſemper, incomitata paupertas?Tibi ſeruus à conſcientia ſceleris ſummouẽdus fuit:& iſta ratione quis intereſſet, quẽ putares poſſe torqueri?Et totũ facinus in has anguſtias redegiſti,ut illud ſoli ſcirent,qui faciebant,& cui non crederetur.Nunquid dubitaretis

quærere

quærere,ſi alius ſciret hoc ſcelus? Facinus eſt ideo filij mei peri re uindictam, quia pater uidi. Ego uerò Iudices & ex hoc quòd recuſat diues quæſtionem, partem probationis impleui. Accuſatoris tormenta nunquàm timebit reus, niſi de quo credi poteſt & ante tormēta. Cur, inquit, ſi mihi cauſæ ſceleris ſimultates noſtræ erant, non te potius occidiſſem? Vere crudelis, ego te hoc maximè argumento percuſſorem probo, quòd mihi pepercisti. Tuum fuit hoc inimice commentū, occiſo filio ſeruare patrem, Parcendi tamen mihi uel hæc fuit ratio, quòd defendi non poteras, ſi duo periſſemus. Audire mehercle mihi uideor illas cogitationes, illa ſcelerum ſecreta cōſilia: Quid mihi cum uulneribus? quid cum cruore conſumptæ, & iam penè abeuntis animæ? Occidatur potius ille iam iuuenis, iam inimicus, de ſene uindicabitis me patris oculi. Vis mirer quòd me nolueris occidere? Queri mehercule te puto, quòd in ſenectute magni doloris uita breuis eſt. Pepercisti mihi, quo modo excogitāt artes detinere ſupplicia, & de percūtibus magis ſæuitia eruitur dolore ſuſpēſo. Agnoſco noctis illius inimicæ clementiā, quòd me torqueri non uis: ex hoc euenit, quòd neq; occidisti. Tētat Iudices efficere diues, ut incredibile uideatur quòd occiſum ab eo contendo filiū. Dicturum nunc putatis, magis intereſſe ſecuritatis, ut quis facinus ſibi tantūmodo credat, & id tutius eſſe inimico patre, quàm conſcio. Plus eſt quod affirmo. Filium in conſpectu patris occidere, ſic operæprecium eſt, ſi illud ipſe facias. Perdit plurimam de ſceleribus uoluptatem qui mādat, & minus gratiæ rebus ex nuncio uenit. Occidet alius te iubente, ſed uulneribus illis non fruentur oculi: ſed plus eſt, ut ſingultibus abeuntis animæ, ut cruore ſatieris, ut collapſum palpitantemq; uideas, ut me uidente. Conuenit Iudices quòd ipſe diues hoc fecit, & quòd ego uidi: ratio ſæuitiæ eſt, ut aliquis corā me occidatur, propter quē occiditur. Fidem ueſtram Iudices, ne me ideo non putetis uidiſſe, quia nihil feci. Seruulorū iste liberorumq; dolor eſt, occiſo

homine

homine ſtatim ſcire quid faciat, exclamare, procurrere, fidem deorum hominumq́; teſtari, poſtea cum lacrymis uenire. Vultis percuſſorem inuadam? Vultis fugiẽtem ſequar? interim deficientẽ quis excipiet? cui ſe morientis imponet infirmitas? Scis profectò percuſſor facinus ordinare, diſponere: filium occidere coram patre, ſecretum eſt. Miſeremini Iudices igitur, ut hinc quoq; uelitis exiſtimare diuitis conſcientiam, quòd contentus eſt, ne de ſcelere quæratur: non habet fiduciam hominis, qui me ſciat mentiri: & quod non minus debetis attendere, quàm ſi fateretur, nõ putat ſibi ſaluum, ut iterum neget. Diſsimules licet, non eſt innocentiæ metus cum timentur aliena tormenta. Quid ait diues? Orbitatem meam in tale genus uſumq́; cõuertet, ſi paterni doloris autoritas facinus impingit alienum? Deinde non ipſe affers equuleos, non ipſe diſponis ignes. Diceres mehercule te uelle torqueri: ego ſcindo ueſtes, tu intremiſcis: ego ad flagella nudo corpus, te facit pallor exanimem: ego equuleos, ego poſco flammas, tu non habes in meo dolore patientiam. Rogo quid aliud faceret, qui occidiſſet? Quid nunc agam miſer? gratiam confeſsionis ante tormenta conſumpſi. Scio quantò credibilius fuiſſet, ſi hoc ſtatim inter ignes, inter flagella dixiſſem, et multum de autoritate primæ proclamationis amiſi. Non eſt tamen quòd ſuperuacua putetis eſſe tormenta, quãquam dixerim quicquid ſciebam. Habeo adhuc ex illo multa referre ſecreto, quæ argumenta faciet dolor. Non refert an me uidiſſe dixerim, tormẽtis hoc probaturus ſum, debuiſſe mihi credi ante tormẽta. O` quantopere nunc inimice torqueris, quòd te coram iudicibus interrogo, quòd hoc nõ potes mihi fateri. Sed ſi bene gaudij tui perſpicio ſecretum, non putas te negare quia uidi. Arrogantiſsime percuſſorum euaſiſſe te putabas, quòd illud duo tantum ſciebamus? Meis, meis hoc ignibus nega, & dum me per ſingulos artus tortor interrogat, perfer ſaltẽ non credendi patientiam, cum ego me uidiſſe proclamẽ, tu nullam afferas inno-

centiæ probatioñe. Non potes aliter abſolui, quàm ut illud ego negem. Nec tamen Iudices putetis ſolo me calamitatum ambitu petere quæſtionem, dabo propter quod torqueatis irati. Filiũ meum illum ſingulis uobis uniuerſisq; laudandum, iuxta quem fœlix, iuxta quem arrogãs eram, occidit. Mea nimia libertas, ita ego te non equuleo efferam, non ſuper ardentes eximam flammas? Nunc me uindicas, nunc tueris. Modo coram me filiũ meũ diues occidit fiducia tui. Concurrite omnes liberi, omnes parẽtes, urite, lacerate hos primùm patris oculos, diſtrahite has manus, quæ nihil pro pereunte fecerunt, hoc corpus, hæc membra, quæ de complexu latronis uulnera nulla retulerunt. Siue hoc pœnam, ſiue uultis eſſe clementiam, debeo tam miſer eſſe dum probo, quàm cum uiderem. Miſerum me, ſi fas eſt in quæſtione mentiri. Sine dubio diues hoc captauit recuſando quæſtionem, ne crederetur. Sed dura parumper anime, uidiſti. Nunc infœlix ad nos miſeros pietas redi, quod fieri in ipſa orbitate non potuit, & uires quas improuiſus abſtulit dolor, probatio reſtituet. Cum flammis urentur nuda uitalia, nox illa occurret: cùm mẽbra fidiculæ flagella laxauerint, rurſum ante oculos ſit morientis unici uultus, hæreant uerba percuſſoris, mãdata pereuntis. Filium ſpectaſſe morientem longa præſentia eſt. Neſcis infœlix ſenectus, quanta tibi opus ſit ueritatis cõtentione, ut pœniteat diuitem, quòd non duos occidit. Iam nunc tamen uobis Iudices infirmitatẽ meam allego, cõmendo. Si me fortè fidiculæ flagella mutauerint, ego tamen uidi. Si uocẽ in equuleis ignibusq; perdidero, ego tamẽ uidi. Si totus undiq; dolor pariter admotus occiderit, ego tamẽ uidi. Alioqui niſi hoc animo meo, niſi licuerit oculis, morerer hoc dolore, quo puto me poſſe torqueri.

GEMINI LANGVENTES.

ARGVMENTVM.

Gemini quibus erat pater, & mater, ægrotare cœperunt. Conſulti medici dixerunt eundem eſſe languorem. Deſperantibus reliquis promiſit unus ſe alterum ſanaturum, ſi alterius uitalia inſpexiſſet. Permittente patre exe-

cuit

cuit infantem,& uit alia inſpexit.Sanato uno,accuſatur pater ab uxore malæ tractationis.

Pro matre contra patrem. 8

QVAMVIS Iudices plurimum infelicißimæ matris aduerſis miſerationis abſtulerit,quòd ex duobus liberis pari deſperatione languentibus alter euaſit,& pleriſq; maximum dolorē prima fronte tractantibus uideatur auiditas gaudiorū,ut modò ad totius orbitatis redacta patientiam,iam nō ſit unius ſalute contenta: nō poſſumus tamen affectibus ueſtris non hanc primam triſtißimæ calamitatis allegare menſuram, quæ ex ipſa quoq; ſolatij ſui conditione deſcendit. Minus miſera, quereretur de marito, ſi ſanari nec ille potuiſſet, pro quo eſt frater occiſus. Nunc infelix par non eſt dolori,nunc non inuenit ulla ſolatia,ex quo ſibi uidetur filium perdidiſſe uicturum.Super impatientiā triſtißimæ orbitatis increſcit, quòd intelligit illum non ſine ſanitate fuiſſe languorem, nec perſuaderi miſeræ poteſt perituro laboraſſe fato,in quo inuētum eſt quod ſanaret alium. Captet licet crudelißimus ſenex parricidij immanitatem metu maiore protegere,non inuenio unde colligi poßit utrunq; fuiſſe moriturum. Ex duobus ægris nō perijt,niſi qui occiſus eſt. Ante omnia igitur illud à uobis infelicißima mater petit, ne maximi ſceleris ideo decreſcat inuidia, quia pati uidetur & reus ex orbitate tantundem.Non perdidit filiū,quiſquis occidit.Explicat à dolore patrem, quòd ſibi uidetur feciſſe rem maximā, & in locū iuuenis amißi ſubſtituit de uanitate ſolatium.Alia eſt,alia conditio matris, quæ medico non credidit, apud quam ſæuißimæ conditionis immanitas fidē non potuit impetrare tentandi. Pro utroq; timuit,pro utroq; ſperauit.Facinus eſt eum maioris pietatis uideri, qui de morte filij putauit alterius uel certa ſalute transfigere. Sic debetis odiſſe patrem,tanquam duos occiderit, cuius non interfuit uter occideretur.Eſt tamen ſanctißimi Iudi-

ces quod de crudeliſsimo parricida queri poſsit nõ ſola mater. Adiecit humanis calamitatibus ipſam ſanitatem, & morborum languoriſq; uiolentiam medicinæ conceſsit. Filium occidit (ſi ipſi creditis) fortaſſe moriturum, & hominẽ cuius charitas debuerat ipſa deſperatione creuiſſe, in hoc ſolum impendit, ut tantundem ſupereſſet incerti. Non exonerat Iudices immanitatem ſæuiſsimi patris, quòd hac ratione credidit de languente filio. Rem inauditam, rem facere crudelem. unam rationem habet, ſi ipſe ſanetur. O' triſtior indigniorq; ſemper menſura calamitatum magna felicitas. Hunccine fecit exitũ illa modo ciuitate tota conſpicua mater? ille indiſcretus ab utroq; latere comitatus? ille gaudentium dulcis error oculorum? Quid mihi mortẽ nunciatis unius? Perdidit miſera geminos. Paſsi ſunt enim languorem miſerrimi iuuenes, ſine dubio pariter unaq;, nõ fraternitate, non animæ corporumq; conſortio, ſed conditione fragilitatis humanæ, qua ſic extranei quoque duo languere potuiſſent. Non negauerim morbum grauem, & parentibus utiq; metuẽdum: de cuius tamẽ adhuc, ut parciſsimè dixerim, remedio quæreretur. Quid refert an medici cõſenſerint utrunq; periturum, cum eundem dixerint eſſe languorẽ? Manifeſtum eſt de duobus non dixiſſe uerum, quos de altero conſtat eſſe mẽtitos. Iam tamen Iudices, de tam perdita pronunciatione nõ querimur, quòd ægros quos ſibi uidebãtur explicare nõ poſſe, parentibus crediderũt. Innocẽtior eſt ſimplicitas deſperare, ſi remedia nõ noueris, & hanc ignorantiæ malo probitatẽ, ut languorẽ quẽ neſcias, tantum neges poſſe ſanari. Maximi tamẽ uirorũ, & quibus artis ſuæ ſoluendo non ſit humanitas, ſi ſciebant hoc genus curationis, & illud nõ indicare uoluerunt. Vultis & illos mentitos breuiter probem? Deſperauerunt de languore, cuius remedium (ſi patri creditis) alius inuenit. Siue enim Iudices uaniſsimus neſcientiũ uidit hanc patris in periculo liberorũ rigidã nimiamq; patientiã, & hominẽ in filiorum languore ſolicitũ de

remedio generis humani: ſiue captauit ex hoc uultu quandã artis mutationem imitari, quãdo ſanare non poterat, & ignorantiæ pudorem tegere magno tentauit incerto: ſiue ut aliud uideretur dixiſſe quàm reliqui, uerba deſperationis incredibili uanitate uariauit, magnaq; miſeros parentes ambage ſuſpendens tutiſsimũ putauit promittere, quod deberet nemo experiri, cauſas quidem ſe dixit ignorare morborum, ſed ſalutem ſpopõdit unius, ſi licuiſſet alterum occidere, lacerare, perſpicere. En cui pietas patris, cui credere ſolicitudo debuerit, dixit ſe ſcire remediũ, quod neſciebat. Vultis intelligere Iudices nihil impatiẽtia charitatis feciſſe patrẽ? Non retulit ad matrẽ, adacta eſt à morte filij uel ſanitate diſcedere. Non propinquos cõſuluit, nõ amicos, ſed ſua tantùm perſuaſione, mediciq; cõtentus, quod nocentius eſt, quàm ſi ipſe occidiſſet, alterutrũ potuit eligere. Dicat nũc parricida, quid fecerit illud, quòd etiã de ſimilibus tam paribus ægris in alterũ deſperatio illa præualuit? Si medici nõ interfuit, uter occideretur, cõſtabit uiuere utrũq; potuiſſe: ſi interfuit, conſtabit non eundẽ fuiſſe languorẽ. Qualis fuerit illa curatio, quid paſſus ſit iuuenis in morte, qua medicus parabatur, omniũ cogitationibus liquere crediderim. Ideoq; parcimus auribus matris. Breuiter tamẽ longæ crudelitatis explicãda ſæuitia eſt. Ex omnibus quæ pertulit, leuiſsimũ fuit, quòd occiſus eſt. Non eſt quòd ueniã triſtiſsimæ curationis paret, quòd uidetur in alio fratre explicata promiſsio. An alterũ medicus ſanauerit, fortuna uiderit: quod negari nõ poteſt, alterũ medicus occidit. Erũpit hoc loco mulier infelix, & tota libertate proclamat, Redde mihi marite filiũ, quẽ tibi pariter medicoq; cõmiſi. Hic eſt ille ueſter inſanabilis, recipe quem mihi credidiſti, hic ille moriturus, hic quẽ permiſeras medico, ſi maluiſſet occidere. Vide quid profecerint anxia uota pietatis, ſolicitæ preces. Dum iam frigidi pectoris calorẽ ſuperpoſitis reuocamus uberibus, dum frigentia mẽbra cõtinuis oſculis, & ſpiritu tre-

ces quod de crudeliſsimo parricida queri poſsit nõ ſola mater. Adiecit humanis calamitatibus ipſam ſanitatem, & morborum languoriſq; uiolentiam medicinæ conceſsit. Filium occidit (ſi ipſi creditis) fortaſſe moriturum, & hominẽ cuius charitas debuerat ipſa deſperatione creuiſſe, in hoc ſolum impendit, ut tantundem ſupereſſet incerti. Non exonerat Iudices immanitatem ſæuiſsimi patris, quòd hac ratione credidit de languente filio. Rem inauditam, rem facere crudelem unam rationem habet, ſi ipſe ſanetur. O' triſtior indigniorq; ſemper menſura calamitatum magna felicitas. Hunccine fecit exitũ illa modo ciuitate tota conſpicua mater? ille indiſcretus ab utroq; latere comitatus? ille gaudentium dulcis error oculorum? Quid mihi mortẽ nunciatis unius? Perdidit miſera geminos. Paſsi ſunt enim languorem miſerrimi iuuenes, ſine dubio pariter unáq;, nõ fraternitate, non animæ corporumq; conſortio, ſed conditione fragilitatis humanæ, qua ſic extranei quoque duo languere potuiſſent. Non negauerim morbum grauem, & parentibus utiq; metuẽdum: de cuius tamẽ adhuc, ut parciſsimè dixerim, remedio quæreretur. Quid refert an medici cõſenſerint utrunq; periturum, cum eundem dixerint eſſe languorẽ? Manifeſtum eſt de duobus non dixiſſe uerum, quos de altero conſtat eſſe mẽtitos. Iam tamen Iudices, de tam perdita pronunciatione nõ querimur, quòd ægros quos ſibi uidebãtur explicare nõ poſſe, parentibus crediderũt. Innocẽtior eſt ſimplicitas deſperare, ſi remedia nõ noueris, & hanc ignorantiæ malo probitatẽ, ut languorẽ quẽ neſcias, tantum neges poſſe ſanari. Maximi tamẽ uirorũ, & quibus artis ſuæ ſoluendo non ſit humanitas, ſi ſciebant hoc genus curationis, & illud nõ indicare uoluerunt. Vultis & illos mentitos breuiter probem? Deſperauerunt de languore, cuius remedium (ſi patri creditis) alius inuenit. Siue enim Iudices uaniſsimus neſcientiũ uidit hanc patris in periculo liberorũ rigidã nimiamq; patientiã, & hominẽ in filiorum languore ſolicitũ de

remed

remedio generis humani: ſiue captauit ex hoc uultu quandã artis mutationem imitari, quãdo ſanare non poterat, & ignorantiæ pudorem tegere magno tentauit incerto: ſiue ut aliud uideretur dixiſſe quàm reliqui, uerba deſperationis incredibili uanitate uariauit, magnaq; miſeros parentes ambage ſuſpendens tutißimũ putauit promittere, quod deberet nemo experiri, cauſas quidem ſe dixit ignorare morborum, ſed ſalutem ſpopõdit unius, ſi licuiſſet alterum occidere, lacerare, perſpicere. En cui *pietas patris, cui credere ſolicitudo debuerit, dixit ſe ſcire remediũ, quod neſciebat.* Vultis intelligere Iudices *nihil impatiẽtia charitatis feciſſe patrẽ?* Non retulit *ad matrẽ, adacta eſt à morte filij uel ſanitate diſcedere.* Non propinquos *cõſuluit, nõ amicos, ſed ſua tantùm perſuaſione, mediciq; cõtentus, quod nocentius eſt, quàm ſi ipſe occidiſſet, alterutrũ potuit eligere.* Di*cat nũc parricida, quid fecerit illud, quòd etiã de ſimulibus tam paribus ægris in alterũ deſperatio illa præualuit?* Si medici *nõ interfuit, uter occideretur, cõſtabit uiuere utrũq; potuiſſe: ſi interfuit, conſtabit non eundẽ fuiſſe languorẽ.* Qualis *fuerit illa curatio, quid paſſus ſit iuuenis in morte, qua medicus parabatur, omniũ cogitationibus liquere crediderim.* Ideoq; *parcimus auribus matris.* Breuiter *tamẽ longæ crudelitatis explicãda ſæuitia eſt.* Ex *omnibus quæ pertulit, leuißimũ fuit, quòd occiſus eſt.* Non *eſt quòd ueniã triſtißimæ curationis paret, quòd uideatur in alio fratre explicata promißio.* An *alterũ medicus ſanauerit, fortuna uiderit: quod negari nõ poteſt, alterũ medicus occîdit.* Erũpit *hoc loco mulier infelix, & tota libertate proclamat,* Redde *mihi marite filiũ, quẽ tibi pariter medicoq; cõmiſi.* Hic *eſt ille ueſter inſanabilis, recipe quem mihi credidiſti, hic ille moriturus, hic quẽ permiſeras medico, ſi maluiſſet occidere.* Vide *quid profecerint anxia uota pietatis, ſolicitæ preces.* Dum *iam frigidi pectoris calorẽ ſuperpoſitis reuocamus uberibus, dum frigentia mẽbra cõtinuis oſculis, & ſpiritu tre-*

pidæ matris animamus,dum labãtes oculi ad noſtras exclamationes noſtroſq; plãctus admiſſa paulatim luce laxantur, dum multa mentior,multa promitto,& fratrẽ dico ſanatũ,reſpexit ad uitam,cõualuit,euaſit. Non tamen iacto pietatẽ,non arrogo mihi proſperæ curationis euentũ. Quid hũc ſanauerit,uis ſcire breuiter? quod potuit utrũq; ſanare. Pudeat uos ò iura legeſq;, quòd miſerrimi ſexus dolorẽ his cluſiſtis anguſtijs. Ita maritũ quòd occiſus eſt filius, malæ tractationis uxor accuſat. Perdiderũt legis huius autoritatẽ, quæ ad illas uxorias querelas matrimoniorũ ſolent deferre delicias. Ego illã datam miſeris tantum matribus puto poteſtatem,ab iniquo cõiuge explicare diuortium:& cõtra maritales tuetur iniurias,ubi nolis præſtare patientiã. Illis ſuccurrit, quas nefas eſt ab uiro diſcedere, quas in peßimi coniugij durum perpetuumq; complexũ, cõmunium pignorum nexus arctauit,quæ malos maritos pariter, & patres nec relinquere nec ferre ſufficiũt. Facinus eſt ideo euadere maritũ,quia damnaretur, ſi de illo minore dolore quereretur. Itaq; impudenter facit,quòd pro detracto matrona cultu,negatoq; comitatu,faſtiditis noctibus,pulſataq; facie, filium cõplorat occiſum. Sileo adhuc illa,per quæ parricidij creuit immanitas. Occiſum filium obijcio,putate luxurioſum,perditũ,nocentem:fingite hoc patrem ira,indignatione feciſſe. quãtum facinus ſit filiũ occidere,nemo magis fatetur, quàm qui uult uideri ſe illud feciſſe pro filio. Ecquid Iudices, uel ex hoc totus animus mariti,tota triſtiſsimæ coniugis calamitas perſpici poteſt, quòd ſe negat matri communium liberorum debere rationem? Placet ergo mortales, ut de hominibus in quos plus ex harum ſanguine,ex harũ tranſit anima,non habeant partẽ, niſi tantũ doloris? Solos ergo cõmunicabit miſera plãctus, & ab omnibus conſilijs,quibus ordinatur iuuẽta,uita diſponitur,extranea uolũtate,uilitate ſepoſita, circa mœrores tantũ lacrymarumq; conſortiũ orbitate iũgetur? Si mehercule fas eſt exiſtimare utri

plus

plus parenti debeatur ex liberis, nō improbe totam poteſtatem ſibi uindicabit affectus, quæ decē mēſibus antè ueſtrā incipit diligere notitiam, & cum uos patres gaudiū primum faciat oculorum, antè ſunt cōſcientia matres. Facinus eſt ideo tantùm illis minus licere, quia minus facere ſufficiūt. Vos eſtis qui creſcētes adhuc in peregrinationes, qui iam adultos in caſtra magnorum parentū uanitate dimittitis. Erubeſcitis deſiderijs tanquam infirmitate, & unde uelociſſimus tranſitus eſt in rigorē, liberos uultis amare patientiā. Quàm multa ideo tantū de filijs facitis, quia licet, & frequētius poteſtatis ueſtræ iactatione, tanquam aliquo grauitatis genere delinquitis? Non habet orbitas ueſtra lacrymas, ſuper ardētes rogos tenetis incōcuſſam rigidamq́; faciem, itis obuiā cōſolationibus, & quod omnem modū feritatis excedit, captatis in magna calamitate laudari. Quicquā ergo erit quod de cōmunibus pignoribus, nō pari mente, pari impatientia, uel ſi neceſſitas poſtulet, pari rigore faciatis? Mali tantū patris intereſt, ut matri minus liceat. Sanè cedat uobis circa regendas communiū pignorū mentes ſexus infirmior, uos mores, uos uitæ genus, uos matrimonia, cæterosq́; actus ueſtra perſuaſione firmetis: nūquid arrogās conſortiū, nūquid impotēs ſocietas eſt, liberos cōmunes eſſe languentes? Si quis imò pudor eſt, cede nunc tota poteſtate matri, illius ſit in ægri toro proximus locus, hæc adhibeat fomēta, porrigat cibos, ſi quid impatiētia, ſi quid flagrantiū uiſcerū poſſit infirmitas, mater neget, mater indulgeat. Illas quas immodicus ardor diſcutit ueſtes, hæc ſuper fatigatos reponat artus, illa iactatas toto lectulo manus ſedulo cōtineat affectu. Fruſtra captas uideri ultionem magnæ charitatis, ab omni curæ ratione ſepoſitus. Cum circa curationes liberorū nō cōſentiūt parētes, curationis eſt culpa, nō matris. Quid quòd filiū occidit innocentē, cui nihil obijcere, nihil poterat iraſci? Filiū (ſi ipſi creditis) pro fratre mori paratū, cuius ſuprema ferre nō poterat. Nouū Iudices, et incognitū rebus

humanis audite facinus. Iam *parricidiũ pietas, charitas, & impatientia orbitatis admittit.* Malo *odium, querelas, execrationes, quàm ut quis liberos affectu quo ſeruantur, occîdat.* Quid *refert an per hoc alterius filij anima redimatur?* Si *parricidium fas eſt ullas accipere cauſas, filius propter ſe tantùm debet occidi.* Adijcite Iudices *immanitati, quòd occîdit ægrũ.* Omnibus *equidem mortalibus maiorẽ crediderim de languorẽ uenire reuerentiã, & illorũ quoq; quos inter ſupplicia pereuntes auido ſpectamus aſſenſu, iuxta ualetudines tamen morborumq; uiolentiam quodã innocentiæ fauore miſeremur.* In *carceribus, & in illa profunda nocte pœnarum irreligioſius ille anheli pectoris pallor inſpicitur, nõ ſic cõfundunt obuios grauioribus catenis colla ſtridentia & diutino ſqualore cõcreta facies: ut ille quem ad ſingulos conatus, greſſuſq; labentem uix trahit impellitq; longus ordo uinctorũ, & inter tot deſtinatos, totq; perituros, omniũ tamen in ſe retorquet oculos unus æger.* Quid *ais? tu illũ quem nũc nefas eſt caſtigare, reprehendere, cuius auribus parcere debuerũt ſæuiora uerba, ſi quid negares, uidereris occidere, ferro, uulneribus aggrederis?* Nõ *poteſt hinc tibi uenire defenſio, ut hoc ſis pro alterius ſalute cõmentus.* Inter *duos liberos pari deſperatione languentes da bonũ patrem, nõ præponderabit alterutrum, non eliget, ſed ut incertũ orbitatis euadat, ipſe morietur.* Tentat *hoc loco* Iudices *crudeliſsimus ſenex excuſationẽ temeritatis ſuæ de medicorũ trahere cõſenſu.* Deſperauerãt, *inquit, de duobus.* Sed *ut incertũ orbitatis euadat, ſepono pauliſper immanitatem patris, qui credidit, & de arrogantiſsimæ perſuaſionis hominibus queri, de totius generis humani nomine uolo.* Quàm *multas artes miſera mortaliũ ſolicitudo feciſti?* Fato *uiuimus, lãguemus, cõualeſcimus, morimur: medicina quid præſtas, niſi ut iuxta te nemo deſperet?* Dicturum *me putas, non credo renunciantibus, non accedo cum deſerunt, relinquuntq; languentes.* Ego *uerò medicis non credo ſperantibus.*

bus. Aſpicite maiorem partem generis humani, & ſi me interroges, illam robuſtiorem, illam adhuc in prima rerum naturæ ueritate uiuentem, nullos artis huius nouit antiſtites, nec minus tamen bellorum uulneribus, morborumq; medetur incurſibus, non diſputationũ uanitate ſolerti, ſed experimentis, & inuicem per ſimiles diſsimilesq; caſus obſeruatione ducente, tradita ratione ſuccurrit. Non *medicina ſanat, ſed quicquid uidetur ſanaſſe, medicina eſt.* Quo *uultis animo feram, quòd ars (quantũ dicitis) inuenta pro uita, ſi dijs placet, autoritatem formamq; captat, ut longè uentura ſuprema proſpiciat, ut adeſſe fata denunciet, quæ nec timentur, & maxima ſcientiæ pars eſſe cœpit ſanare non poſſe?* Quiſquam'ne *ab homine, qui adhuc loquitur, ſpirat, intelligit, ſic recedet, quemadmodũ relinquitur exanime corpus, & ibi finem uitæ putabit, ubicunq; ſcientiæ ſubſtiterit infirmitas? Si fragilitatem mortalitatis, incertosq; uelimus æſtimare caſus, tantundem periculi habet omnis æger.* Iniquiſsimum *eſt deſperationes uocari, quoties remedium medicina non inuenit, & anguſtias ſiue artis, ſiue mentis humanæ, ad inuidiam referre fatorum.* Nihil *magis intereſſe omnium puto, quàm ut ſpes pro homine tam lõga quàm uita ſit.* Vnde *putatis inuentos tardos funerũ apparatus?* Vnde *quòd exequias planctibus, ploratu, magnoq; ſemper inquietamus ululatu? quid quòd facinus uidetur credere tam facile uel morti?* Vidimus *igitur frequenter ad uitam poſt cõclamata ſuprema redeuntes.* Pleriq; *conualuerunt negligentiæ bono, quoſdam explicuit quicquid alios fortaſsis occideret.* Hos *indulgentiæ temeritas, illos adiuuit deſperationis audacia.* Datur *fortaſsis huic arti perſpicere morbos, profutura meditari: ſed unde ſciet, quantum inter uiſcera, latentesq; pectoris ſinus, unicuiq; animæ natura cõceſſerit? quam proprietatẽ ſpiritus, quam corpus acceperit?* Non *tam uariæ mortalibus formæ, nec in uultibus noſtris ſedet tanta diuerſitas, quãta latet in ipſis diſsimilitudo uitalibus.* Inenarrabile

bile,indeprehenſibile eſt,quicquid nos alimẽtorum uaria compago firmauit. Et prout in nos plura ſeu rariora de terrenis ſeminibus cœleſtibusq́; coierũt, ita uel duramur tacita ratione, uel ſoluimur. An deſperantibus credi debuerit, uos æſtimabitis. qui negauerũt ægros poſſe ſanari, nec in hoc probauerunt, qui euaſit, nec in illo quem non languor occidit. Iuſtas mehercule haberet mulier cauſas querelarum,ſi noua incognitaq́; ratione uel utrunq; ſeruaſſet. Nunquàm ex magno uenit affectu incredibilia uel profutura tẽtaſſe, & in re quæ plus de incerto habet,temeritas experimenti ſolam probat deſperationis audaciam. Quid refert cuius ſit conditionis æger, quantum adhuc ſpei,quantum uideatur habere de uita? Sacroſancti ſint parentum metus. Dij non ſinant, ut ex liberis uilior incipiat eſſe periturus. Medici deſperauerunt. Quid iſtud ad patrem? Spera tu,iube ſperare matrem,tuis potius affectibus,tuis crede uotis. Et hoc de parricidij facilitate eſt, circa filiorum languorem ad deſperantes potius accedere.Fidẽ habes hominibus,quos mentiri alius affirmat,contra quos iterũ credis uni præſertim.Peſſime hercle de tua feritate ſentirem,ſi in quacunq; filij curatione non adhiberes propinquos, non interrogares amicos, non reſpiceres ad matris animum:non hanc primam impatientiam, non hunc conſulis timorem. De nullo filio minus debet ſoli ſibi permittere pater, quàm qui uidetur utiq; moriturus. Fratres, inquit,& gemini erant,ideoq́; credibile eſt illis eundẽ fuiſſe languorem. Rogo quis in ullo mortalium ferat ignorantiam pariter & affirmationem? quiſquis neſcit quod genus lãguoris ſit, non poteſt ſcire an idem ſit. Nihil Iudices in rebus humanis uoluit eſſe rerum natura tam ſimile, quod non aliqua proprietate ſecerneret.Quid refert an ex iiſdem prima illa duorum corporum animorumq́; compago ſeminibus oriatur? Sibi quiſq; firmatur,ſibi quiſq; cõponitur, & duo plures'ue fratres naſcuntur fato ſingulorum. Hanc ipſam uidi indifferẽtiam,quam mirantur

rantur occurſus,ſtupent ciuitatis oculi, parentum tamen agni=tio dignoſcit,ſeparat notitia nutricum,& fallentibus notis,eſt rurſus quod faciat ipſa ſimilitudo diſsimile. In pleriſq; quãuis ſit indiſcreta facies, inuenitur tamen alius oris ſonus,habitus, inceſſus:ſed ut ipſa conſentiant,diuerſa mens,contrarij mores, & uitæ genera rixantia. Quid quòd non eandem eſſe naturam geminorum probat etiã fortuna diſsimilis? Hunc percuſsit pau=pertate perpetua,illum inſperatis opibus excoluit.Illius per ti=tulos & honores, illius per ignobiles obſcuraſq; ſordes totam duxit ætatem. Simile eſt,quicquid accipiunt ex homine gemini: diſsimile,quicquid ex fato. Nec enim tam pariter in lucẽ de ma ternis exiluere uiſceribus,ut illos eadẽ origo ſignauerit.Quã=tum putas interfuiſſe tẽporis,dum primum uteri pondus egeri=tur,dum parumper exonerata uitalia altero rurſus homine la=xãtur? Breue fortaſsis exiguumq; uidetur mortalibus oculis,ſed ſi terrena mẽte perſpicere uelis orbis huius uaſtitatẽ, ſcies mul tũ eſſe,quod inter duas trãſcurrat animas. Voluitur ſuper nos hæc cœli ſyderumq; cõpago,& ſol præcipiti per procliue de=curſu,totius diei noctiſq; breuitate emenſus oriẽtis occidẽtiſq; curſus,diuerſorum ſyderũ in primo ſtatim ortu rotato ſe rurſus axe cõſequitur.Hoc tu paruum credis eſſe ſpatiũ,quod diuerſis pariter rebus impletur? Quantum inter illa tranſcurrentis ho=ræ momenta naſcitur,perit. Igitur quando unquã peregrinati ſunt unà,militauere pariter? quid non diducti ſeparatiq; fece=rũt? quãdo illos languor,quando ſuprema iunxerunt? Et quã=doq; ſit neceſſe eſt aliter,ex geminis quòd pariter languerunt, non ſic accidit quomodo fratribus,ſed quomodo duobus.Non eodẽ fato languere geminos,quemadmodũ uultis,breuius pro=bem,quàm quòd nec uterq; occiſus eſt, nec uterq; ſanatus. Sed fingamus hoc eſſe uerum, quòd deſperauerunt medici:relinque nobis pater innocentiam calamitatis, ſalua ſolatia ſint de libe=ris,quos tibi uideris nõ perdidiſſe niſi fato.Quis ex parentibus neſcit

neſcit hac ſe mortalitatis procreare lege? Sed indigni exitus ſupra orbitatẽ ſunt. Ideo magis flemus illos, quos bella rapuerũt, hauſit incẽdium, naufragia merſerunt. Fortius feras inter aſsidentium manus, inter ſuorum officia labentes, cum ſe inuicem oſcula, cum ſe ſatiauere ſermones, cùm data ſuprema mandata ſunt, & ſe ſcit pietas omnia feciſſe pro uita. Igitur uerum dixerim, illos mori credimus, hos perire. Non inuenio quemadmodum excuſationem pater de conſenſu poßit accipere medicorum. Hoc eſt quod omnem comparationem feritatis excedit. Filium pater propter hominem, quem non putauit poſſe ſanari occîdit? quod tu monſtri portentiq; genus es? habes parricidij patientiã, non habes orbitatis. Ita demum potes ferre filij mortem, ſi facinus adieceris. Tu occîdis, quia deſperauere medici. Quererer mehercule ſi reliquiſſes, ſi quid de continuatione curæ ſolicitudo laxaſſet. Nihil ergo plus facies, quàm illi qui nũc plures fortaßis circumeunt ægros, quos detrahit, quos auocat alia curatio. Filios ſaltẽ committe uel matri, de fortuna queratur, dijs faciat inuidiã. Mulieri quæ ferre nõ poteſt, quòd uideris deſperaſſe, nunquam ex hoc rationes reddas, quòd occideris. Quis hanc Iudices impudentiam ferat? tentat pater, ut & huic rei credatis, quod deſperauerunt omnes, & quòd ſperauit unus. Noſtræ quidem querelæ ſufficit nõ cõueniſſe medicis: & cum inuentus ſit, qui contra ſenſum deſperantiũ genus aliquod ſanitatis afferret, fas erat Iudices ut adhuc inueniretur alius qui lætiora, utiliora promitteret. Hoc nunc me queri putatis, quòd in re, de qua credere nec omnibus debuiſſet, acceßit uni. Non intereſt an ſuperſit remedium, quod tentare nõ debeas: & ubi tantundẽ periculi ſperes, quantum deſperatio habet, melior exitus eſt, qui facit miſeros innocentes. Quid inuidiã prioribus medicis paramus? Nemo magis deſperat, quàm qui ſe negat noſſe languorẽ. Quid agis pater? Ita tecum quiſquam ſic audet agere de duobus filijs, tanquã de duobus ægris? Tu ex geminis

alterum

alterum occidendũ dabis? Non ferrem, ſi ſeparare expoſiturus auderes, ſi cõtentus eſſes educaturus alterutrum, non ferrẽ à piratis captum filium alterius uicaria ſeruitute redimentem. Tu de orbitate facies uices, & caſum ſingulorum per utrunq; diffundes? Parricidium uocarẽ, *ſi promittente medico quòd ſanaret unum, poſſes eligere periturum.* Penè *crudelius eſt geminos diuidere quàm perdere.* En *ſciẽtia cui debeat credi: negat ſe ſcire cauſas lãguoris, deinde promittit quicquid licere nõ deberet nec intelligentibus:* Occidam, *inquit, deinde ſanabo.* Memineris *pater in hac cõditione prius eſſe, ut occidas.* Non *eſt tanta pietas ſeruare filium, quãtum facinus occidere.* Tu *nunc hoc putas profundæ artis eſſe ſecretum?* Verba *tantum deſperationis inuoluit, & homo cautiſſimæ uanitatis captat illã nouiſſimã circumire breuitatem.* Vides *quanta promiſſum ſuum experimentumq; caligine medicus inuoluerit? nunquàm cõſtabit, an fuerit lãguore moriturus æger, qui aliter occiditur.* Nõ *noui, inquit, languoris genus.* Poſt *hãc uocem mehercule non deberes committere ægros, etiam ſi uellet experiri potionis hauſtus, ciborũ fomentorumq; nouitates.* Neſcio, *inquit, ſed ſi permiſeris alterius aperire uitalia, pectus effringere, remediũ fortaßis inueniã.* Iam *excuſatus es medice matri, ſperaſti ne tibi crederetur.* Diſ*fero pauliſper quòd de fratribus, quòd de geminis, quòd pater hoc facit non conſentiente matre, publico potius mortalitatis contendo nomine, non debere genus iſtud curationis admitti.* A*ctũ eſt uelut de genere humano, ſi nobis pro ſalute ægri opus eſt morte hominis alterius: & penè ratio ſanitatis intercidit, ſi cõſumit medicina tantundem.* Ego *quenquam dicentem feram, ut inueniam ualetudinis cauſas, date mihi aliud corpus, alia uitalia, occidã, deinde ſalutaria quærã, profutura meditabor?* Ita *non facilius eſt noſſe languorem?* Quæ *hæc eſt impudentia crudeliſſimæ utilitatis?* Aegrũ *placuit occidere, ut inueniretur cur nõ debuiſſet occidi.* Nullum *ſanctiſſimi* Iudices *natura morborum*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

rum genus ſolis uiſceribus abſcondit, & quicquid cauſas ualetudinis de uitalibus trahit, in corpus emanat. Inde pallor, inde macies, quòd ad interiorem dolorem ſuperpoſita conſentiunt. Non inuenio, cur hominem uulneribus exquiras, cur remedia quoq; uitalibus per corpus immittas, & in latentes meatus per hæc quibus tegimur, medicina deſcendat. Cur ergo non eadem ratione languor admittit intellectum ſui, qua ſanitatē prodit? Abditos profundosq́; morbos aut citatior clauſit ſanguinis curſus, aut crebrior anhelitus laborantis animæ indicat. Crede de his ante omnia ſenſibus, oculis tuis, & ipſos de quibus agitur, modò ſingulos, modò pariter interroga, cui potiſſimum parti graue tacitæ peſtis pondus inſederit, unde prorūpat in gemitus conſcius dolor. Medicus qui per hæc non poteſt inuenire languorem, nō inuenit nec remedium. Quid ſi aliquid ſanato medicina poteſt præſtare rationis? Sufficit quòd aliquādo iam facta ex unius hominis inſpectione, ad totius intellectum naturæ medicina proficit. Quid allaturus huic ægroto eſt, quod nō tot ſeculorum, tot languentium experimenta deprehenderint? Vis tu potius hac audacia, qua ſecreta languoris exquiris, remedia tentare? Breuior uia ſanitatis humanæ, propior noſtræ ſalutis utilitas eſt. Si uiſcerū nimius ardor ſtricta circa ſe mēbra durauit, adhibe remedia laxantia. Si fluitat nimijs æger laboribus, præſtò ſint, per quæ preſſis cluſisq́; uenis in nouas uires corpus areſcat. Si parū prodeſt abſtinentia, rurſus ciborū qualitate foueatur. Si ſpiritus receptis premitur alimētis, ad puriores meatus ieiunio fameq́; tenuetur. Contigit tibi magna experimētorum materia medice, ægri duo, & languor idem. Non eſt opus ut expectes quando ſuper unius hominis patientiam explicet profuturorum magna diuerſitas. potes experiri pariter eadem conſentanea, diuerſa, pugnātia. Nulla ratio eſt uulnerum, ſanguinis, ſupremorum. Quemadmodū ſanari debeat alius æger, ſcire nō poſſis, niſi ex altero ſanato. Quid quòd etiam ut idem

ſit ua

ſit ualetudinis genus, neceſſe eſt tamen duorum corporũ diuerſitate uarietur? Nunquàm in alienis uiſceribus inuenias totum, quod de altero quæras, & alius languor eſt, alius æger. Cur maximum nefas alterius filij ſalute defendis? Homo in quo ſola quæritur cauſa languoris, propter medicum occiditur? Adijce quòd nec deprehẽdi ex non ſanato poteſt ullius cauſa languoris. quicquid nos in uitia morborũ à naturali ſanitate commutat, facit aut nimij ſanguinis pondus exæſtuans, aut ſuperfluẽs calor, aut naturalẽ modũ humor exundans, aut ſpiritus per tacitos meatus nõ ſolita laxitate diſcurrens. Quid horum, ſi uitalia ferro uulneribusq́; reſecentur, ſaluum poteſt eſſe languẽtibus, cum compreßi ſpiritus laborẽ protinus ille reſerati pectoris meatus emittat, ſanguis ijſdem pariter deprehẽdatur, egrediaturq́; uulneribus? An fas putatis, ut ſuam ſeruẽt uiſcera nudata faciem? ut nihil perdat ex priore natura illud pectoris uitæq́; ſecretũ, cum admiſit oculos? Plurimum in nobis etiã timore mutatur. Quantũ affert ſolicitudo, gaudiũ, dolor, & aliquis ſubitus affectus? Quoties dum ad curationẽ præparatur æger, dum cõponitur ad ſua remedia corpus, medentiũ manus anima deſtituit? Iam uerò ad ſingulos ictus, & lõgißimas uulnerũ moras quantũ ex toto homine cõuertitur clamore, gemitu? Neceſſe eſt omnes perire, quibus continetur uita, cauſas, quoties uita ipſa cõſumitur: & cũ homine qui propter intellectũ languoris occiditur, ipſe quoq; paulatim languor emoritur. Differ ſaltẽ pater hãc crudelitatẽ: quicquid ex filio facis, facies ex cadauere. Si poteſt deprehẽdi languor, cũ occidit, facilius cum occiderit. Interrogare mehercule hoc loco libet, utrum'ne periturum pater, an medicus elegerit? Negauit ſua intereſſe, quẽ occideret: hoc ſi alter periſſet, probauerat utrũq; fuiſſe periturũ: cum cõualuit, probat utrunq; uicturũ. Ad ſæuißimã curationem potuit ægrũ facilius mehercule explicare, ſi eſſet unici pater. Sufficit ergo cõparare, decernere, num iterũ ille tibi pretioſior, illa

melior

melior incipiet eſſe uicturo. Vbi eſt impatiẽtia patris, qua uix dimittitur cadauer in rogos? qua corpus exanime detinetur amplexu? Dij immortales quàm ſæua, quàm crudelis eſt ipſa cunctatio, dum deliberas, dum unũquenq; detractas, parricidiũ in utroq; conſumis. Duorum utilitate fit, ut ex fratribus poßit alteruter occidi. Nunquã Iudices res tam horribilis, tam inauditæ feritatis admiſſa eſt. Filiũ pater propter eum occìdit, quẽ etiam ipſum poterat occidere. Trãsfert Iudices reus in medicum electionis inuidiã. Ille, inquit, æſtimauit, ille decreuit. Ergo manifeſtũ eſt non parẽ fuiſſe languorem. Ex duobus ægris plus habuit ſpei, propter quẽ debuit alter occidi. Recede pauliſper mulier infelix, filij tui nobis referẽda curatio eſt. Felices ægri qui lãguore moriũtur, qui ſupremos anhelitus inter ſuorũ amplexus, inter ſuorũ alloquia poſuerũt. Vt erat iuuenis primo ipſo cõparationis incerto, mox electione cruciatus, abacta eſt à perituro prima mater, & modo ſedula miniſteria ſeruorũ repentè mutata ſunt in mortis officia. Detrahũtur tremẽtibus uelamẽta mẽbris, & ut graſſaturas manus totũ corpus admitteret, nudatur miſerabilis ac deflẽda macies. Toto deinde tẽditur thoro, et ad immobilẽ rigidamq; patientiã per omnia lectuli ſpatia duraturus exponitur. Accipit carnifex ille telum, nõ quò dextera ſtatim totum uulnus imprimeret, ſed quod leuiter paulatimq; deſcendens animã in confinio mortis ac uitæ librato dolore ſuſpenderet. Hæc exhortatio, hoc fuit perituri iuuenis alloquium: Fortiter dura, patiẽter admitte, ſanabitur frater. Non eſt quòd exanimeris metu, dolore deficias. Caue uiſcera exclamatione ne laſſes, anhelitu gemituq; cõcutias, ne remedium pereat alienum. Paſſus eſt miſer diſcurrentem per omnia reſerati pectoris improbum uagæ artis errorem. Contentũ fuiſſe medicum toto homine diſcurrentem primo putatis aſpectu? Egeſta ſæpe uitalia, pertractata, diducta ſunt: fecerunt manus plura quàm ferrum. Stat iuxta medicũ pater apertis uiſceribus inhians, ſtillantem

tem

tem animæ ſedem cruentis manibus agitantem: ne feſtinet, hortatur: iubet altius diligentiusq́; ſcrutari, interrogat, dubitat, cōtendit, affirmat, & accipit de filij morte rationem. At mulier infelix cluſis aduoluta foribus, cruentumq́; ſecretum toto corpore effringens, uelut ſuper buſta, tumulosq́; clamabat: Audi miſerrime iuuenis, ſi quis adhuc tibi ſupereſt ſenſus, exaudi, nō permiſit hoc mater, crede orbitati meæ, crede lacrymis, nec frater hac uellet ratione ſanari. Inter hæc reficiebatur miſer hauſtibus, detinebatur hoſtilibus alloquijs, comprimebatur reſiduus cruor, cludebantur aperta uitalia. Nemo unquam tam noua pertulit commēta ſæuitiæ: tanquam ſanaretur, occiſus eſt. Ite nunc & quærite, an potuerit medico ſanante uiuere, qui tandiu uixit, dum occiditur. Vos tunc putatis illius tantum languoris medicum quæſiſſe cauſas? quæſiuit quicquid neſciebat, & uſus occaſione rariſsima in omnem uoluit proficere nouitatem. Dij immortales quantum infelix iuuenis animæ, quantum ſanguinis, quantum habuit ex uita, qui pertulit ordinem longiſsimæ curationis? Vix ægrè miſero licuit mori, uix à cruciatibus ſuis anima dimiſſa eſt. Inuentum putatis eſſe languorem? Inuentum eſt illum potuiſſe ſanari. Agedum commento tuo ſenex ſuperbus exulta, habes quod liberis, quod parentibus, quod imputare ſeculo poſsis, feciſti medicum parricida meliorem. Libet mehercule intueri par illud: ægrum uidiſſes, hominem qualem non ſalutares medentium manus, non ars inuenta pro uita, ſed diri ferarum rabidiq́; morſus, & auium fames ſatiata deſtituit, hinc alium in nouas uires recēsq́; robur reddito uigore ſurgentem. Vultis ſcire Iudices, unde uenerit tanta diuerſitas? Illum pater curauit, hunc mater. Quantum, inquit, miſera pertuli laborem, dum tam magnam foueo triſtitiam? Nō fuit mihi rixa cum morbis, nec cum repugnantis ualetudinis rigore contentio: totus in lacrymas mœroremq́; reſolutus oderat lucem, reſpuebat cibos, faſtidiebat hauſtus, & uitam parricidij pudore fugiebat.

In omni proclamatione gemituq́; frater, ille diebus ac noctibus cogitationes, ille torquebat oculos. De quibus tu ægris impotẽtiſsima medicina mentita es? Non fuit, non fuit ſolo languore periturus, quem non potuit nec mors fratris occidere. Quid igitur, inquit miſerrima fœminarum, ſæuiſsime ſenex ex hac recordatione triſtiſsimæ orbitatis ad hos uultus, faciemq́; conuerteris? Sine dubio filius eſt, & poſt grauiſsimas denuntiationes redditus uitæ. Sed ignoſcat naturæ pietas, non eſt ſolatium matri unus ex geminis. Felicior ille dolor eſt, qui tranſigi ſaltem cum oculis poteſt, renouatur, accenditur, & in his uultibus illum quotidie putat uidere pereuntem. Sed & ipſe gaudio redditæ uitæ lætitiaq́; nõ fruitur, nec ſe credere poteſt charitate prælatum, quem medicus elegit. Sentit infelix cuius orbitatis unicus ſit, quibus lacrymis perfundãtur oſcula, quàm magnis profundisq́; ſuſpirijs concutiantur amplexus. Miſera uerecundia ſanitatis ingratæ, pretium ſibi uidetur fratris occiſi. Conuertitur hoc loco Iudices mulier infelix, & uelut ad quandam præſentiam amiſsi iuuenis, Siue, inquit, tandẽ ſecuritate mortis explicitus, in aliquo ſedis æternæ pudore requieſcis, ſiue excluſus ac uagus, & inter fabuloſa ſupplicia metuendus adhuc laceratione, per ſtupentes horrentesq́; manes umbra diſcurris, audi miſerrimæ matris iniquiſsimam complorationem. Non quidem licuit mihi in illud cubiculum conditorium tuæ mortis irrumpere, nec ſuper chariſsima membra proſtratæ meis uulnera tua tegere uiſceribus: quod ſolum tamen potui, corpus quod medicus, quod reliquerat pater, hoc ſinu miſera collegi, ac uacuum pectus frigidis abiectisq́; uiſceribus rurſus impleui, ſparſos artus amplexibus iunxi, membra diducta compoſui, & de triſti terribiliq́; facie tandẽ ægri cadauer imitata ſum. Hoc eſt tamen quod de triſtiſsima orbitate præcipuè ferre non poſſum, propter fratrem uideris occiſus, nec tamen unquam conſtare poterit, an tu ſanaueris fratrem.

Gladia

GLADIATOR.

ARGVM.

Abdicare & recuſare liceat. Pauperis & diuitis inimicorum filij iuuenes amici erant. Filius diuitis, cum in piratas incidiſſet, ſcripſit patri de redemptione. Illo morante profectus pauperis filius cum amicum apud piratas non inueniſſet, quia laniſtæ uenierat, peruenit in ciuitatem, in qua munus parabatur, ſub tempus ipſum, quo pugnaturus erat diuitis filius. Pactus eſt cum munerario pauper adoleſcens, ut uicarijs operis redimeret amicũ. Petijtq́; ut ſi egeret pauper pater, alimenta ei præſtaret. Ipſe in pugna occiſus eſt. Diuitis filius reuerſus egentem inuenit pauperem: palàm cœpit alere. abdicatur.

Pro filio contra patrem. 9

NEMINEM unquam Iudices intra tam breue ætatis ſuæ ſpatiũ plura terra mariq; perpeſſum, quàm quæ proxima peregrinatione uel tuli, uel timui, uel uidi, facilis, ut opinor, fides eſt, cum ex omnibus quos nouimus mortalibus unus nominari me miſerior poßit, quem infelicem ego feci. Tamen in hac quoq; omnia excogitantis in me fortunæ uiolentia, cõfiteor nunquam hunc me concepiſſe animo metum, ne poſt redemptum per alienas manus filium diſpliceret patri meo miſericordia. Illas uerebar magis iam non tacitas uulgi opiniones, quibus crudelitatis atq; ſæuitiæ reus peragor apud pleroſq; ſanctos & graues homines. Nondum excuſare potui, quòd redemptus ſum. obijcitur mihi orbatus ſenex, & ille qui mihi modò ſaluo filio etiam contra diuitem ſteterat, amißis in uno iuuene omnibus bonis inimicæ domus ſupplex. Licet enim totas aduocemus in odia fortunæ uires, & egentem unum ſenem uniuerſa gratiæ mole calcemus, confitendũ eſt tamen, plus amici nocuimus quàm inimici. Quin ipſa prorogatæ quotidiana ſtipe infelicis animæ uidetur quodammodo maligna clemẽtia. Quod enim beneficium eſt, efficere ut uiuat orbus? Vnum tamen uel grauius crimen infelix hæc abdicationis meæ fortuna defendit, quòd uix ad ſuſtinẽdum ſpiritum ſufficientes cibos, prorſus tantum mortis impedimenta,

auara manu dederim. Puto iam ignoſcetis omnes, ſi plus præſta re non potui inuito patre. Quanquàm Iudices *oboritur animo meo nonnunquam & illa ſuſpitio, quòd patrem non alimenta uni ſeni parce uiuere aſſueto, nec liberaliter data, nec diu dan da, in offenſam mei compulerint.* Quantulum *eſt enim facultati bus diuitis, quod ſub patre ſanè tenaci filio familiæ ſupereſt? Ac ſi foret maius fortè momentum: quis tamen parens tam durus eſt, ut propter aliquam impenſam carere filio uelit, quòd ipſe celatus ſit, quòd non ſuæ miſericordiæ pauperem commiſerim, non rogauerim, præſertim qui quicquid unquam petij à patre, exoraui? Sed neq; hæc ultimo fulmine caſtigari meruit in diffe rendis precibus uerecunda cunctatio.* Qui *dum tempus oppor tunum, faciles aditus, hilariorem animum capto, interim uolui ſupereſſe, cui ignoſceret. Neq; inficior tamē fuiſſe me lentiorem quàm oportuit, tametſi hoc præcipue habere uideor patris ſi mile. Sed ſi ulla emendatio pœnitentia eſt, hic in publico uobis adhibitis rogabo,* Non *ego æs alienum luxuria contraxi, nec profuſus in uitia fortuna noſtra male uſus ſum. Redemptionis meæ precium debeo. Si impetro, intelligam uerum eſſe, quod quidam opinantur, ambitioſum patrem publicare uoluiſſe do mus ſuæ miſericordiam, ne uiderentur pauperes tantum uitam inimicis ſuis dediſſe. Si perſeuerat, ut porrectos egēti cibos mea fame rependat, & expulſum omnibus bonis filium ſimilem fa ciat inimico, uereor ne iniquis exiſtimatoribus inexpiabilis il lius & ſæpe reprehenſi odij culpa uideatur penes patrem, qui tam facilè iraſcitur. Verum enim ſic placet, fortunæ magis mori bus diſsidere, quàm ſuis. nam & paupertatis eſt propriū, quan do alia deficiunt, exercere libertatem, & dum contemptus fa ma uitatur, potentiores uel ambitioſe offendere, & nacta bonā conſcientiam magna fortuna indignius imparem aduerſarium patitur.* Ergo *conſeruit, ut ſolet, caſus duratura longius à par uis initijs odia, dum contumeliam humilitas facilius intelligit,*

dignitas

dignitas grauius. Neq; ulla fuit æmulatio (quæ enim eſſe inter impares poteſt?) ſed fato quodam ſimilis ex diuerſis cauſis contentio. Hic iraſcendo pertinax erat, ille incendendo cõtumax. *in cædendo *Quanquam niſi ultimam exprimere confeßionem uicti utique placuiſſet, multa iampridem ſigna dederant ueniæ, finemq́; pugnæ petentis. Nam quò pertinuiſſe credimus, quòd pauper adoleſcens relictis omnibus, ſolum me quem coleret, quem amaret, elegerat? Sine dubio à primis ætatis annis iunxerat nos ille potentißimus amor puerilis, dum aut nulla erant inter parentes odia, aut à nobis non intelligebantur. Poſt diductas tamen domos perſeuerauit, imò impẽſius laborauit. Et ſi quid mihi in eo perſpectum eſt, nihil horum fecit inuito patre. Quantum intelligere potui, pauper ſine dubio pudore cedendi, ne dãnaſſe cauſam ſuam uideretur, ſimul quòd nulla ipſi dabatur gratiæ uia, ſtare uiſus in ſuſcepto circuitu, tamen quoſdam molliores tentauit aditus, & dum firma tandem pax interpretaretur, filium nobis obſidem dedit. Ac ne meus quidem offendi uiſus eſt pater, certe nunquam reprehendit, nunquam prohibuit, nec clàm feci, nec contumacem aduerſus patris imperia unquam fuiſſe me uel ipſe rerum declarat ordo. Nam quamuis infeſtum latronibus mare iuſſus intraui. Neq; dißimulauerim magnas fuiſſe cauſas patri, cur hoc mihi imperaret, quod ipſe facere non poterat: ego etſi neſciebam, nõ interrogaui, ſatis plena ratio fuit patrẽ uelle. Felix nauigantium cõditio, qui procellas modo & ſæuos tempeſtatis incurſus, & albentes fluctibus ſcopulos, aliaq; pericula tantum maris pertulerunt: ego miſer naufragis inuideo, captus barbaris manibus, nec tam nexu catenarum uinctus, quàm pondere, inundatum carcerem tuli, & uincula macie laxaui. Quis nõ ignoſceret omnibus, qui poſt hoc exemplum nauigare timuißẽt? Ego qua una ſpe miſera trahebatur anima, literas de redẽptione ſcripſi patri (teſtor deos) ſoli. Quid enim ſentire uiderer de parẽtis affectu, ſi hoc incolumi redẽptionẽ ab alio pe-*

tiuiſſem? Nam quod unum mihi ſecundum patrem fortuna ui-debatur paraſſe præſidium, hoc ſperare in illa ſorte nõ poterã. Quid attinebat amico ſcribere, quem ſciebam nõ habere, unde redimeret? Nunquam'ne mihi dabitur liberum tempus conquerendi apud patrem de amicis ſuis, qui proficiſci uolentem retinere tentarunt, qui piæ feſtinationi attulerunt moras? Profectus eſſet tamen uel inuitis omnibus (quis enim non hoc præſtaret filio pater?) niſi quòd interim amicus anteceßit. Illum nõ pericula maris, non infeſti latronibus ſinus, non uicinum meæ fortunæ documẽtũ prohibuit. Minus hæc miror de amico: illud eſt quod penſari nullis beneficijs poßit, proficiſcentẽ nõ retinuit pater. Imò ſiquid in ſubſidia uitæ ſepoſuerit parca frugalitas, id omne in impenſas itineris contraxit & cõtulit. Infelicißime ſenex, ſic egere cœpiſti. Dicam nunc ergo per quos iuuenis præſtantißimus nauigauerit fluctus, quos acceſſerit ſcopulos, quantos luſtrauerit ſinus? Faciliora iſta putant, qui nũquàm nauigauerũt. In omnia præceps, ſine reſpectu ſui, quẽ iam tũ apparebat uitæ nõ parcere, adijt, explorauit, & tamẽ ille quoq; qui tantopere feſtinabat, ſerò peruenit. Audite, audite Iudices nouam captiui querelam, iam miſer apud piratas non eram. Alebat deuotũ corpus grauior omni fame ſagina, & inter debita noxæ mancipia contemptißimus tyro gladiator, ut nouißime perderem calamitatis meæ innocentiam, diſcebam quotidie ſcelus. Hæc tamen omnia ſuſtinui, tuli: adeò difficile eſt etiã ſua cauſa mori. Et iam dies aderat, iamq; ad ſpectaculũ ſupplicij noſtri populus cõuenerat: iam oſtẽtata per arenam periturorũ corpora mortis ſuæ pompam duxerant: ſedebat ſanguine noſtro fauorabilis dominus, cum me, cuius, ut interiecto mari, nõ fortunã quiſquã noſſe, nõ natales, non patrẽ poterat, una tamen res faceret apud quoſdam miſerabilem, quòd uidebar iniquè cõparatus. Certa enim arenæ deſtinabar uictima, nemo munerario uilius ſteterat. Fremebant ubiq; omnia apparatu mortis: hic ferrũ acuebat, ille accende

cēdebat ignibus laminas:hinc uirgæ,inde flagella afferebātur, omnes piratas putares.Sonabant clangore ferali tubæ,illatisq; libitinæ thoris ducebatur funus ante mortē.Vbiq; uulnera,gemitus,cruor,totū in oculis periculum.Si quid eſt in me abdicatione dignū Iudices,unū crimen agnoſco,quòd in hæc amicum meū miſi. Eſt quidem felicibus difficilis miſeriarū uera æſtimatio,figurare tamē poteſtis qui tunc animus mihi,quæ cogitatio fuerit. Nanq; & natura redit in extremis triſtis præteritæ uoluptatis recordatio,& mihi cum generis cōſcientia,cū fortunæ cōſcius aliquando fulgor,cū liberales artes,cum omnia quondā honeſtiora munerario meo,domus,familia,amici,cæteraq; nunquàm uidēda in ultima mortis expectatione ſuccurrerēt tenēti ſeruilia arma,& ignominioſa morte perituro, tum(ſi ulla miſeris eſt fides) quod horum omnium ignari agerent propinqui, nihil peius de fortuna mea ſuſpicantes,quàm quòd ſcripſeram: illud tamen grauiſſimū,quòd patrē qui tandiu nō ueniret,captū putabam.Ergo tota cogitatione intentus in mortē,expectabam cruentum illum confectorem. Quis enim dubitet,quid futurum fuerit,ſi ego pugnaſſem? Ille quoq; occiſus eſt,qui inter nos, ut apparet,fortior fuit.His cogitationibus attonito, & in mortē iam penè demerſo, inopinata ſubitò amici mei ſpecies effulſit. Obſtupui,totumq; corpus percurrit frigidus pauor,neq; aliter quàm ſi uana obijceretur oculis imago,mente captus ſteti.Vbi primū lux redijt,laxatumq; eſt iter uoci,Quid tu,inquam,quo caſu perueniſti huc miſer? Nunquid & te uēdidere piratæ? At ille cōplexus ceruices meas,effuſis in pectus meū lacrymis ſolutus,& intercepto propè iam ſpiritu,ſero,iam trepidāte me,primā uocē, & diu ſolā edidit,Satis uixi. Vt uerò cauſas itineris reddidit,& ueniſſe ſe ad redimendū indicauit: Et unde inquam tibi pecunia? niſi rediſtis in gratiā,& te pater meus miſit. Audite gentes,audite populi,non ſolita iudicium noſtrum corona circūſtet,ſed ſi patitur natura rerum,totus ad cognitionē talis

exẽpli orbis circunfluat. Tacete priora ſecula, in quibus tamen à primordio generis humani, pauciſsima amicitiæ paria admirabiliora fecerat longa tẽporibus noſtris fides intercepta: quicquid hiſtoriæ tradiderunt, carmina finxerũt, fabulæ adiecerũt, ſub hac cõparatione taceant. Quis crederet (ſi dubitari poſſet) inter duos amicos, quorum alterum immunem malorum omniũ fortuna fecerat, alterum piratis ac laniſtæ tradiderat, meliorẽ cõditionem fuiſſe captiui? Si diues eſſem, inquit, pecuniam pro te attuliſſem. Quod unum pauperibus præſidium eſt, manus habeo, has piratis daturus fui, has pro te in pugnam uicarias dabo. Ignoſce pater, quòd nimia cõtentione affectus penè tibi orbitatis uulnus impreſſerim. Teſtor deos nõ per me ſtetiſſe, quòd uiuo. Neq; enim ita me efferarat ludus, aut in tantum durauerat animum cædis longa meditatio, ut eum amicum uellem occidi, qui pro me mori poterat. Vindicabã mihi fortunam meam, & adhuc neceſsitatis gladiator depugnare etiam uolebam, neq; ullis precibus poteram euinci: quanquàm ſe non ſuperfuturum alioqui minabatur, idq; unum affirmabat intereſſe, utrum uicarium mallem habere mortis, an comitem. Non uici. Quid igitur actum ſit quæritis? Duxit me ad munerariũ Iudices. Quas ego illius preces, quàm pertinaces lacrymas, quàm miſerabilem obteſtationem uidi? Nemo unquam ſic rogauit miſsionem. Transferuntur in illũ detracta corpori meo arma, & male aptatis inſignibus feſtinatum par producitur. Quid me admonetis ſupremarum amici mei precũ, quibus hæc alimẽta caro empta, inopi patris ſenectæ petita? adiutorium hoc ad cauſam putatis? Me pudet, quòd rogatus ſum. Per hãc, inquit, mihi lucem ultimã, per notiſsimã amoris noſtri fidẽ, nõ ſinas mẽdicare parentẽ meũ. Suſtineas, adiuues, præſtes affectũ: ſi mereor, tu ſis illi uicarius meus. Nec plura dicendi tẽpus fuit: iamq; ſuprema per galeam dederã oſcula, digreſsisq; in diuerſum miniſtris permiſſus Mars erat. O quàm ſolicitus ſpectaui, q̃ attonita mente, quàm

ſimili

ſimili corporis motu. Quoties ad infeſtum mucronẽ, quaſi ipſe peterer, me ſummiſi? Quoties ad conatus erectus ſum? O miſera cogitatio, ò crudelis natura metus, meritò tu amice pugnare maluiſti. Facinus indignũ, illum animũ, illum ardorem non cõtigiſſe caſtris, nõ bellicis certaminibus, ubi uera uirtus, nulla pugnãdi lege præmiũ ſcribitur. Qua ui præliũ inuaſerat, iratus etiãnum tanquam aduerſario meo, ad omnes impetus excipiebatur callide ueterani gladiatoris aſtu, omnes conatus cõtra ſe erãt. Nec difficilem tamen ſub illo præſertim autoramẽto habuiſſet miſsionẽ, ſed noluit gladiator uiuere. Igitur iam nudum corpus uulneribus offerens, ut totam propè mercedem ſemel ſolueret, ſtans perijt. cui licuit in patria, in domo, inter propinquos, ſecuro cõſeneſcere æuo, cui trãquillam ſine reprehenſione agere uitam, iacet cõfectus uulneribus, & primo iuuẽtæ flore fraudatus perijt miſer fato meo. At ego qui debebar illi fortunæ, quem mors ſibi deſtinauerat, emiſſus ludo nocentior, quàm uenditus, etiam uiatico illius infelicis reuertor. Placeamus licet nobis fortuna noſtra pater, pauperi ſoluendo non ſumus. Si qua eſt fides Iudices, pudet me contrà indicare mea beneficia, nec uideor uobis rationem poſſe reddere, quòd mihi tam parũ obijciatur. Redemptoris mei patri in pretiũ meum orbo, egenti, quid præſtiti? Quod pirata capto, quod laniſta gladiatori, exiguã ſtipem & cibos ſemper petendos. Quantulũ enim dari poterat, quod non ſentiret dominus tam curioſus? De hac re conſediſtis, hoc cõcitauit iſtam iudicij ſcenã, panis datus mẽdico, & dilata hac impotentiæ noſtræ opinione uidebamur amicos ferro occidere, inimicos fame. Computemus totam iſtam meæ luxuriæ impenſam, audite ſummã, & miramini, ſi hos ſumptus ne diuitiæ quidem ſuſtinẽt. Tanti conſtat patri captiuitas mea, cum tam carè redemptus ſim. Quo tandem patereris animo, ſi delicatus adoleſcens præſertim ſplendidis opibus, uel ex ætate mores, uel ex fortuna traxiſſem, & tempeſtiua cõuiuia, & peruigiles ludos

aduocata ſodalium turba, ſolutus atq; affluens agerẽ, tantumq́; impenderem, quantum non poſſet te ignorante conſumi, quæ tamen ipſa boni patres libenter annis remiſerunt, cum abdicatione dignum putes, & ultimo patriæ poteſtatis fulmine coërcendum, quare mendico ſeni porrexerim, ut parciſſime dicam, quod illi filius miſit? Non redempta meretrix, nõ egeſtum cõuiuijs fœnus, non lenonũ paraſitorumq́; chara adulatio in crimẽ uenit, cibaria ſenis nempe unius ætate ac malis confecti. Hoc diuitias tuas cõcuſſit, hoc fundatam paternis auitisq; opibus domum exhaurit. Si tam auarus es, computa, adhuc de alieno uixi. At hæc fortaſſe quæ circunſtat iudicium corona, & omnis ignara cauſæ turba, magnum neſcio quod & portento ſimile crimẽ expectat. Abdicas me pater tam citò? Modo tibi ex illa funeſta peregrinatione inſperatus reuertor, unde ut uenirem, uix optare potuiſti. Nulla adhuc pro reditu meo ſoluta ſunt uota, non percuſſæ dijs immortalibus hoſtiæ, redemptori certe gratiã nõ retulimus. At ego expectabã, ut deſiderio incenſus affectus uix poſſet expleri, ut poſt infauſtam profectionẽ uelut obiurgatus tanto periculo, nunquàm me poſt hoc ſaltẽ peregre dimitteres. Vix ſalutatis laribus expellor, & apud pleroſque dubitari poteſt, an admiſſus ſim. An hoc agis, ne quid tibi præſtitiſſe uideatur, qui me redemit? Sæuus enim credo & impius, & (quod maximum omniũ uitiorum ſignum eſt) ingratus beneficia patris non æſtimo. Fortaſſe cui uitã debeam, neſcio: nulla eſt apud animum meum memoria meritorum. Miſerum me quòd non poſſum tantum ſoluere, quantum accepi. Quanquàm cauſas abdicationis pater altius repetit, & ultra peregrinationem meam inquirit, idq́; ratione duplici. Primùm ut reum, quia premere atrocitas criminum non poteſt, turba confundat: deinde ut grauius uideatur iudiciũ patris, cum is damnet, qui ſoleat ignoſcere. Cur, inquit, cum ego inimicum haberem pauperem, tu amicum filium eius habuiſti? Volo Iudices omiſſa omni contentione ſcili

ne ſcili

ne ſcilicet ſic agere, peccaui, ueniã peto, & errare hominis eſt, & ignoſcere patris. Duxit me *ſimilis ætas, euicerũt officia, cepit fides, amantẽ odiſſe non potui.* Nihilominus *ſatis abundeq́; pœnarum eſt, & ſi pietatem tuam bene noui, plus quàm uelles, datum eſt.* Quantumlibet *peccauerim, quid amplius iratiſsimus dominus exigeret?* Ludo *tibi ſatisfeci.* Nullum'ne *cladibus meis finem dari placet?* Parum *eſt quòd inſanos pertuli fluctus, & ſæuis tempeſtatibus commiſſus, arbitrio uentorum pependi?* Parum *eſt quòd in nefarias latronum manus præda perueni, & (quæ ultima malorum etiam ſeruorum conditio eſt) ſine exceptione uenalis?* Inde *me ſi uoluiſſet, emere potuit inimicus.* Parum *eſt quòd me diu piratæ in carcere retentum, quia redemptorem illis diuitem promiſeram patrem, in ludum uendiderũt tanquam decepti?* Quòd *quotidianæ pugnæ meditatione tãdiu mori didici?* Quòd *compoſitus, armatus, inductus perieram, ſi melior amicus fuiſſem, niſi me noua uelut in portu adoptata tẽpeſtas, paternis laribus extorrẽ, & neceſſarij quoq; uictus inopem, circum ad alienas mitteret domos?* Pudet *enumerare calamitatum mearum gradus, piratam laniſtam, patrem.* Atqui *pars iſta criminis* Iudices *mei non defendi meruit, ſed laudari.* Neq; *enim reperio, quid in rebus humanis excogitarit natura præſtantius amicitia, quid cõcordia contra fortunã maius auxiliũ.* Nam *primum præter cætera animalia induit noſtris pectoribus quandam ſocietatem, quæ mutuo gaudere congreſſu, contrahere populos, condere urbes edocuit: & cùm mentibus noſtris uarios impoſuerit motus, nullum profectò meliorem beneuolentia tribuit affectum.* Quid *enim foret humano genere felicius, ſi omnes eſſe poſſent amici?* Non *bella, ſeditiones, latrocinia, lites, cæteraq́; mala, quæ hominibus ex ſeipſis nata ſunt, fortunæ acceſsiſſent.* Id *quia nimium deo uiſum eſt, at certe honeſtis conuenire mentibus, fidem colere, amoris gratiam referre, omnibus temporibus, omnibus gentibus præcipuũ, & quodam*

modo

modo ſacrum fuit. Neq; enim niſi optimis mentibus contingit, ut aut ſic amare ſciant, aut ſic amari mereantur. Hoc ego crimẽ *expaueſcam? Scires quantopere gloriarer pater, ſi cum amico ego rediſſem. Niſi fortè ſimilitudine flagitiorum ductus, turpi me coniunxerã iuueni, quæ uita ſine dubio nomen amicitiæ nõ accipit, tametſi ad paria ducente natura uitia conuenerũt. Obijce mihi amicum, & habes maledicẽdi materiam, gladiator fuit. Quare amicus illius fuiſti? Ita opinor, pœnitet. Effert te lõgius dolor, & nimia cõcitatus ira, quò progrediare nõ reſpicis. Non ſentis pater hoc te mihi obijcere, quòd uiuam? Quiſquam de illa amicitia queri poteſt præter pauperem? At ego inimicum habebam illius patrem. Decuerat quidem ſimultates, quas maximi omnium mortalium eſſe uoluere ſapiẽtes, in his deſinere in quibus naſcerentur. Nam ſic quoq; immodicas ſerit diſcordiarum fortuna cauſas, etiamſi non hæreditaria ſubeamus odia, ac diutius inimicitiæ maneant quàm inimici. Tamen ſi quid aduerſus te ipſe commiſit adoleſcens, ſit hoſtis & meus. Si innoxius & omni uacans culpa charitatem mereri cupit, ſi nullius me amici filius ualidius amat, quî tandẽ uis pater reſpuam, & iratas obijciam manus? Tu quoq; non odiſſes pauperem, ſi te amaret. Inſerit tamen ſe, & beneficijs certat. Noras adoleſcentem omnia ultro præſtantem, & ſic me amabat, quamuis tu eſſes inimicus patri. Adijce, ſi tanta in adoleſcente indoles fuit, quantam nulla unquam cognouere ſecula, ſi fides antiquiſſima, & cum deorũ cœtu permixtis inaudita temporibus, ſi me ſemper habuit chariorem ſpiritu ſuo, etiam'ne deſpicienda mihi rariſſimi boni occaſio fuit? At ego perpetuam quandam mihi gloriã reor, quòd ille cœleſtis animus me potiſſimũ quẽ amaret, elegerit, quodq́; ego ſim probatus tanto iudice. Me quoq; igitur feret fama per gẽtes, & amici laudibus illuſtrior uiuã. Credet aliquis idem me pro illo fuiſſe facturum. Cur cum inimici nos eſſemus, uos amici fuiſtis? Aliud hoc loco crimẽ agnoſco. Peccauimus enim fateor,*

peccaui

peccauimus, quòd cũ amici eſſemus, uos inimici fuiſtis. Hæc Iudices diutius exequerer, niſi abſoluta eſſent ipſo iudice patre. Lõgũ iam iſtius criminis tẽpus eſt, nũquàm obiecit, nunquã excauduit. Et quid hoc inter nos pater cõuenit? niſi longiores repetis offenſas. Apud malignos uidearis me iratus nõ redemiſſe. Sed ſi quid antè cõmiſiſsẽ odio tuo dignũ, potuiſti me redẽptũ non recipere. Manifeſtũ eſt ergo te patiẽte, id eſt, te uolẽte amicum mihi fuiſſe iuuenem. Et ſane non ſolus in hac fuiſti ſententia, idem filio permiſit & pauper. Atqui ſi pars hæc cauſæ, quæ confeſſione longi ſilentij abſoluta, hodie in acceſſionem criminis alterius deducitur, poteſt apud uos impetrare ueniam: facilior certe ſequẽtiũ ratio eſt. Ille enim ſanè fuerit inimici filius, hic iam eſt amici pater. Nec ignoro Iudices quàm male iſta defenſio de humano genere mereatur, ſi adeò nihil eſt per ſe miſericordia, ut niſi ulterior aliqua neceſſitas pudori uim fecerit, pro ſummo crimine damnanda ſit minus neceſſaria humanitas. Ergo ſi alienum & ignotum, tamen (quæ publica omniũ mortalium, quippe ſub uno parente naturæ, cognatio eſt) hominem cibo fortè iuuiſſem, pœna dignum uideretur ſeruaſſe perituram animam, & ignouiſſe rebus humanis, & reſpectu communis omnium ſortis, uelut adorato numini, ſtipem poſuiſſe fortunæ? Si hoc crimen eſt, laudetur ergo crudelitas, nihil habeatur piratis laniſtisq; prudentius. Ferantur ſanè profutura humano generi duo exempla intra tam breue tempus, propter miſericordiam alter abdicatus, alter occiſus eſt. Quod crimen ſi fatẽdum ſit, non animum mihi ipſe finxi, aut mea poteſtate regitur affectus, in arbitrio formantis more omnium naturæ cõpoſitus, cum crimine meo natus ſum. Nam ſiue cœleſtis prouidentia, ſiue irrationabilis caſus, ſiue aſſignata ſiderũ curſu naſcentibus nobis neceſſitas multa uarietate pectora noſtra diſtinxit, nec minus numeroſas animorũ quàm corporũ dedit formas. Sunt quorum mentes etiam nocentiũ ſupplicia cõfundant, qui ad omniũ ſanguinem

guinem palleſcant, ignotorum quoq; miſerijs illacryment. Sunt contrà qui ne ſuorũ quidem miſereantur. Mihi mite pectus, & mollis affectus ad omnem calamitatum cõſpectum tremit. Noli me existimare mea fortuna pater, nõ habeo gladiatoris animũ. Vtinam quidẽ mihi cauſa permitteret ſic gloriari, iuuenis cõceptus ſplẽdidis parentibus, cũ ſolũ tam ſpecioſæ fortunæ crederẽ fructũ poſſe prodeſſe, & cõtra uarios mortaliũ caſus quaſi portum benignitatis aperire, concupiui quandã humanitatis ciuicã gloriam, periturum hominẽ, ſiue illo naufragio ciectus, ſiue ſpoliatus incẽdio, ſiue exutus latrocinio erat, naturæ patriæq; reſtitui. Paria tecum facio R. P. *quæ propter me unicũ ciuẽ perdideras. Hæc me magis decet impẽſa quàm ueſtis, quàm argentũ, quàm ubi laus emitur. Vbi enim pecunia melius poni poteſt, q̃ ubi fœnus bonitatis extẽditur? Magna cõſcientia eſt felicitatem meruiſſe. Ignotus ſanè ſit et alienus: quid fuerit antè, nõ quæro, poſt hæc erit amicus. Et hercule quò quiſq; plus poteſt, quoq; latius patet ad fortunæ incurſus, hòc magis cogitare debet, atq; reſpicere, quãtum in nos fortunæ regnũ ſit, quàm inſtabili ſede humana cõſiſtant. Non me aurata laquearia nec radiantes marmore columnæ, nec graues cruſtæ fecerint immemorẽ fragilitatis. Multa ſæpe & locupletibus accidunt, ſæpe in imum ſumma decidunt. Ego uidi pauperẽ auxilia diuiti ferẽtem. Sed ſanè ſuperbius æſtimet miſerias longa felicitas, & alienũ caſum facilè deſpiciat ſecurus ſui. Ego quoties auxilia calamitatis petere aliquẽ uideo, nõ poſſum nõ moueri fortuna mea. Succurrit mihi cõtinuò tempus illud, quo ipſe clementiã optabam. Ignoſce pater, ſi penitus animo meo hic inſedit affectus: amare miſericordiam miſer cœpi. Sed inimicus, inquit, meus eſt. Nã quis nos tantopere laudaret pater, ſi hoc amico præſtaremus? Hæc eſt celebrãda uirtus, hæc animi ſuſpiciẽda moderatio, uincere iram, & inter ſimultates quoq; meminiſſe hominis. Vt Fabio Maximo immortalẽ attulit laudẽ ereptus ex hoſtiũ manibus inimicus, ut*

Tibe

Tiberiũ Gracchũ admirata ciuitas eſt, Scipione in carcerẽ duci prohibito, te quoque ſimilis animi magnitudo memoriæ dabit. Tuis enim opibus uiuit inimicus. Quicquid eſt iſtud quod ſenex inops ex noſtra domo accipit, ſi nõ iraſceris, tu præſtitiſti, tibi hoc pulchrũ atq; magnificũ eſt. Nã ego ſi quid in patrẽ ſeruatoris cõfero, non ſum laudãdus. Neq; expectaueris hoc loco pater, ut illa dicã: Semper odiorũ honeſtus occaſus eſt: & dum ſimultates nihil aliud habẽt quàm nocẽdi cupiditatem, ſpecioſa in melius animi mutatio eſt cũ exẽpli honore, iũctæq; ex hoſtili penè concurſu in affinitatẽ manus. Vnde tantũ miſero boni, ut inimicus ſit? Aſpice ſolũ, egentem, ſenẽ, omnibus præſidijs deſtitutum, non'ne contumeliam fortunæ tuæ facis, ſi hunc odiſti, & adhuc tua putas intereſſe, ne uiuat? Nulla tibi contingere maior ultio poteſt, quàm ſi talis eſt, ut illius etiam nos miſereamur. Magna mehercule iam de uetere æmulo pœna ſupereſt panem eripere mendico, & grauiſsimæ per ſe fortunæ manu põdus imponere. Age ſi periſſet, cadauer calcaſſes? Feræ mehercule generoſiores iacẽtes trãſeunt, & reſeruati hoſtes reſtitutæq; urbes maiora cauſæ exẽpla ſint: quod ſcio, uictis etiã gladiatores parcũt. Poſt orbitatem, poſt egeſtatẽ, quid amplius poteſt pati, niſi quod optat? Vlterior'ne tibi aliqua ultio quærenda eſt? aut aliquid rerũ natura peius capit? Quis nõ te omniũ mortaliũ inhumaniſsimũ putet, ſi hoc aduerſus inimicũ tuũ ſaltẽ optaſti? Si mehercule inexpiabiles odiorũ cauſæ, & cõpoſitis quoq; fabulis ulteriores inimicitiæ fuiſſent, auſim dicere, ſi propter illum liberos perdidiſſes, accipienda tamen erat à fortuna talis ſatisfãctio, certe ad uitandã inſolentiæ opinionẽ, quæ ferè immeritam quoq; patiẽtiã carpit, ne uagaretur per urbẽ inuidioſus mẽdicus, & calamitatis autori cauſas uulgus regereret odiorũ. Neſcio quomodo omnis pro laborãte fauor eſt, nec ulla perpetuã gratiã ſeruat, niſi modeſta uictoria. Noſtra potiſsimum clementia ſuſtineatur, ne illius alij miſereãtur. Facilis, ut animaduertere uos

re uos ſpero Iudices, defenſionis meæ curſus eſt: antequàm incipiã habere cauſam nimiũ bonam, hîc iam cõſcientia trepidat, & ratio uelut inter binos deprehẽſa ſcopulos, cum aliud obijciatur, aliud defendendum ſit, hæret indubio: cũ beneficijs meis computare non audeo. Cognouiſtis expoſitionem cauſæ, quãta quãq; excedentia fidem adoleſcẽtis optimi merita narrauerim: hæc mihi omnia ſine dubio ille præſtitit. Si quid intereſt, debitor delicatus ſum. Quid in hac parte defenſionis agam Iudices? Dicam, referre gratiam beneficijs uolui? Ita'ne tandem aliquis mẽdicare amici patrem æquo animo uiſurus fuit? At ille me redemit, cui nihil retuli. Dicã me moueri ſupremis amici mei præcibus? Egregia uerò cõparatio. At ille mihi præſtitit, quod nõ rogaui. Vtrò me uertam? Tanquam honeſtũ defendam factum, an tanquam neceſſarium? Alterum abſolui facilius poteſt, alterum laudari rectiſſimum, opinor, ueritatis intereſt. Audi pater, alimẽta iſta quæ donata egenti putas, quanti illi conſtent. Si accepto captiuitatis meæ nuntio nullis precibus adductus, nullis epiſtolis uocatus adoleſcens ad liberandũ me uinculis piratarũ profectus eſſet, quibus tamẽ meritis penſarem, cum id mihi præſtitiſſet, quod ego tantum à patre ſperaui? Intrare maria præſertim tam recẽti documento timenda, & latrones ultro quærere, & cum præter uicarias manus nihil eſſet, nauigare uoto captiuitatis, quis poſſet alius quàm qui paratus eſſet pro amico mori? Magnum hoc per ſe ac ſeculo noſtro uix credibile Iudices, illud uerò omni prædicatione maius, ad redimẽdum me profectus eſt, cum mẽdicaturum patrem ſuum ſciret. Atqui ſperare poterat futurũ, ut ſine ullo periculo ſuo redimeretur nihilominus amicus, cũ haberẽ diuitem patrẽ. Sed noluit ipſum itineris apparatũ, & ne qua periret redẽptionis hora, præceps cucurrit. Prò fidem deũm hominumq;, quemadmodũ ad redemptionẽ amici feſtinat, etiam cuius pater lẽtus eſt. Terẽtiũ, quẽ inter cæteros captiuos ſecũdo Punico bello Scipio Africanus uinculis

exoluerat

exoluerat, memoriæ tradidere maiores, inſigne receptæ libertatis pileo teſtantem in triumpho ducis eſſe conſpectum. Et ille *quidē maioris momenti acceßione publicam ſenſerat fœlicitatē, priuatim tamen debere ſe putauit uictoriæ beneficium.* Quid me *facere conuenit, qui per maria latrocinijs infeſta ſolus petitus ſum, qui lucem, libertatem, denique quicquid patri debeo, non ignarus, ut primo natalis horæ tempore, ſed uidens ſentiensq́; acceperim, nec ſolum donatus his bonis, ſed ſummis periculis liberatus ſum?* Non'ne me ex amici fide natum, & *tenacioribus beneficiorum uinculis fatear eſſe conſtrictum?* Miſerrime, *amice fideliſſime, ingratum me moriendo feciſti.* Et *quantulum eſt quod adhuc loquor de mea infœlicitate, de piratis? Leuis eſt iſta fortuna, hæc etiam nunc recepit morā, ſolent expectare latrones redemptorem.* In *ludo fui, qua pœna nullam ulteriorē ſcelera nouerunt, cuius ad comparationem ergaſtulū leue eſt.* Hoc *ſi ſciſſes pater, affirmo, promitto, cuius pietatis es, nemo te anteceßiſſet.* Illa, *certum habeo, expectas ut dicam, morabar inter ſacrilegos, incēdiarios, & quæ gladiatoribus una laus eſt, homicidas incluſos turpiori cuſtodia, & ſordido cellarū ſitu.* Iamq́; *in eam ueneram fortunā, ut me uictum recipere nō poſſes, uictorem nolles.* Aderat *hora ſupplicij mei, qua nuſquam morandum, iam præbendus erat iugulus, & fundenda uita cum ſanguine.* Neq; *enim dubitare de euentu licet, exemplar fati mei uidi. Si me ab his imminentibus malis pecunia redemiſſet, beneficium tamen potius dicerem magis æſtimandum eſſe quàm precium. Sed apud malignos interpretes poſſet uideri uel ſpem ſecutus aliquam uēturi temporis, uel præſentis uoluptatem.* Hoc *admirabile: & uni tantum pietati referendum eſt, dedit beneficium quod nunquàm reciperet, & cum amicum quem redimebat habiturus non eſſet, nihil aliud emit quàm honeſtam mortis conſcientiam.* Tranſtulit *ergo in ſe fortunam meam, ſubijtq́; non ſolum fortiter, ſed etiam libenter id, quod mihi miſerū putabat.*

tabat. Res dictu incredibilis, gladiator dimiſſus, redemptor occiſus eſt. Recepit pectore aduerſo ferrum, ut quaſi quam emittebat animam, in meum pectus transfunderet, & hoc uno triſtis occiditur, quòd amplius amicum uiſurus non erat. Eant nũc antiquarum conditores fabularum poëtæ, & ſe ad exhortandam amicitiæ fidem magna quædam compoſuiſſe carminibus putent, ſi dixerint aliquos per maria terraſq; aſperiorem fortunam amicorum tantum ſecutos, aut principem Græciæ uirum in ultionem interfecti amici inauſpicata bella geßiſſe. Nam inter fratres quoq; illa maxime admirabilis, tamen alterna mors eſt. Vna fingitur coniux, quæ iam perituri uitã mariti uicaria morte ſua redemit, adijciturq; miraculo fabulæ, feciſſe hoc eam quod nõ præſtitiſſet pater. En indubitabile ſeculi decus, & fictis maius, ut moreretur pro me amicus, ſuum reliquit patrem, meũ uicit. Et ſanè quid profuiſſet feſtinatio patris, etiam ſi ad redimendum me prior fortè ueniſſet? Hoc me precio nemo alius redemiſſet. Neq; uerò plurimũ fuit præſtitiſſe mortẽ, nãq; interim ſpecioſo titulo bene uita pẽſatur: illud uerò exiſtimo grauius, nomẽ gladiatoris accipere, ſubire dominũ laniſtam. Minus te amice laudarẽ, ſi uiciſſes. An ille animus rediret in cellulam, ferret ſaginã, magiſtrum, perſonam deniq; ſceleris? Mea depugnaſti cauſa, tua periſti. Hæc tamen omnia ultimæ fortunæ nomina, ut mihi detraheret, induit ſibi. Venit in arenã homo, nec ſceleratus, nec infelix. Ecquando Iudices hoc audiſtis? Bonitate ſua gladiator factus eſt. Vtinam Iudices hæc quæ illi ſpecioſa ſunt, tam honeſta eſſent & mihi. Quoties ad infelicißimum reſpexi ſenem, cuius orbitate uiuo? cum confectũ cladibus, & tantum pœnæ ſuæ reſiduum conſidero, uerum fatendum eſt, pudet me precij mei. Video ſenẽ meliore ſui parte præſepultũ, omnis etiam ſpei ſuperſtitem, orbum, deſtitutũ. Illud tamen ſolatium eſt, quòd niſi talem amicũ habuiſſem, hæc de te dicerentur. Huic patri inuidioſa quædã, opinor, & quæ beneficio mortis penſe-

tur

tur, crimino ſa liberalitas contigerit egenti. Alioqui duo egentes, & circa omnium uel ignotorum domos ſtipem rogabimus pariter. Si quis grandis natu parẽs eſt, miſerebitur ſenis: ſi quis iuuenis filius, miſerebitur adoleſcentis. Fortaſſe proderit mendicaturo mihi, quòd ipſe aliquando egentem pauperem alui. Accipe ſatisfactionem in quacunq; parte rerum naturæ es amice chariſſime, non excidẽre mihi tua mandata, fortuna deficit, opes auferuntur. Quod unum mihi relictũ eſt, en polliceor patri tuo uicarias manus. Quiduis porrò faciam? Agreſtia opera delicatior aggrediar? hoc à fortuna nõ didici: & quotidiani quæſtus operis duobus egentibus non ſufficit. Miſerum me, ſi exoluere fidẽ uoluero, fortaſſe mihi in ludum reuertendum eſt.

SEPVLCHRVM INCANTATVM.

ARGVMENTVM.

Malæ tractationis fit actio. Quæ amiſſum filiũ nocte uidebat in ſomnis, indicauit marito. Ille adhibito mago incantauit ſepulchrum, Mater deſijt uidere filium. Accuſat maritum malæ tractationis.

Pro uxore contra maritum. 10

QVAMVIS *Iudices inter eos qui liberorum mortibus deſtituti, cũcta uota, & præparatas ſpes in ſenectutem ante ſe egerunt, id ferè acerbiſſimũ certamen conflictationis oriatur, ut unuſquiſq; luctibus ac lacrymis ſuis credat accedere quandam dignitatem, ſi miſerrimus eſſe uideatur: hæc tamen fœmina neq; noto, neq; publico genere miſerabilis, nõ impudentèr inter cæteras matres, quæ aut unicos, aut iuuenes pios filios perdiderunt, eminere & occupare quendam mœrentium principatum differentia nouæ calamitatis affecta, quæ ſola omnium ſupra fidem infelix in uno filio iam alteram patitur orbitatem. Priorem quidem illam ut communem cæteris, & fato accidentem, fortius utcunq; tolerabat. Nã & de filio nihil aliud perdiderat miſera, niſi dies, nec iam timebat ne ille, quo fruebatur, mori poſſet. Planctibus, la-*

crymiſq;, penè improbe dixerim, parcius utebatur, nec ſibi permittebat dolor lugere uenientem. Nunc deſtituta ſolatio, perſuaſione fraudata, dũ non putabat periſſe, quem poterat uidere, eripuit ingrata filio alterum titulum. Miſer ille niſi teneretur, iam ad patrem ueniſſet. Tantum miſera petit, ne minus perdidiſſe uideatur, quàm ipſa deſiderat. Non inani perſuaſione, nec cogitationibus ficta lugentis umbra ueniebat, nec agitabat incertos leuis imago ſomnos, ac ne confuſi quidem triſti cinere uultus, & infernũ fauilla caput noctibus ſuis obibat, ſed filius erat qualis aliquãdo & iuuenis, & pulcher habitu, nec aſpici tantum uideriq; contentus, uerũ ſi quid deſiderio creditis miſeræ, quæ ſolam uidit, amplexus, & oſcula dabat, & tota nocte uiuebat. Multũ perdidit mater, ſi cõtingebat hoc illi, nõ minus ſi uidebatur. Nunc tenebras inanes, & longas oculis flentibus noctes, iuxta ſomnũ mariti peruigil, & tantũ deſerta metitur. Non deſiderio fictus, aut fucatus habitu, nec ut ſomniorũ uanitate conſpicitur, ſed experta nõ totũ mori hominem, illud quod nec flammis uritur, nec cineribus extinguitur, nec urnis ſepulchriſq; ſacris premitur, expectat. Nunc iſta carcere obſeratam animã, & repugnantẽ magico iuuenẽ cogitat ferro. Infeliciſſima omniũ mater plus aliquid eſſe quàm umbram filium putat, poſtquàm potuit includi: nec ſua tãtummodo pœna proprioq; ſupplicio deſerta cõſumitur reſciſſa orbitate: uel magis cruciatur, quòd non licet filio uenire cupienti. Nunc barbaro carmine grauem terram totis noctibus pulſat, & impoſitum ſibi ſepulchrum, quod nõ poßit euoluere, quæ ſolebat ipſos diſcutere inferos, umbra miratur. Miſer quem non tantum uerba clauſerunt (nam forſitan per illa pertranſiſſet) ſed uincula ferrea, ſolidi nexus ad mortem reduxerũt. Quomódo tenetur infelix, qui ne propter hoc quidem uenit, ut queratur? Miſereor fœminæ, cuius inuidiæ totũ facinus aſcribitur. Maritus ſic filium incluſit, tãquam ſe inquietari mater iſta quereretur. Igitur Iu-

dices

dices nemo miretur, ſi ad tam crudelem, ac tam immitē patrem umbra nō uenit. Sciebat ubi lacrymas, ubi poſſet inuenire ſingultus, à quo magis deſideraretur. Nanq; iſti ferreū pectus, & dura præcordia, nec ſunt de orbitate ſenſus. Quid enim inhumanius patre, quid inueniri truculentius poteſt? Inuidit matri, ne filio frueretur: nec hoc ideo fecit, quia uidere ipſe malebat, ne uiuentem quidem adhuc & incolumem tam blāda, tamq; debita pietate proſequebatur, ut defuncto ſeruaturus affectū, etiā ſepulti pater uideretur. Tanto magis effuſa mater, & ſuis ac paterni uicibus occurrēs. Hæc pallidior ad metus, ad uota pronior, non diebus ſecura, non noctibus. Et ille miſer intelligebat utri promptior ex parentibus, & facilior eſſet affectus. Itaque ab huius oſculis, ab huius fœminæ ceruice pendebat. Et quia longū eſt officia præterita debitæ pietatis agitare, illo ipſo languore quo filius caducū illud & fragile corpus amiſit, quàm perditè mulier, & uſq; in exemplum, modò ſuper ora pallentis infelices lacerabat oculos, nunc ſiccata fruſtra ubera querebatur, nunc ſuperſtitem cædebat uterum? Notabat hæc ille deficiens, mandabatq; morti ſuæ, cui periret. Vbi ſunt qui citò iubent ſtare lacrymas, quibus non placet longum agere mœrorem? Retulit umbra gratiam matri. Scio, intelligo, cum inter gementes cadauer iacet medium, & cum omnes uidetur remiſiſſe curas, tunc ſentit, & intelligit, & inter ſuos iudicat. Moneo te orbitas, moneo effuſius fleas, effuſius efferas, nunquàm periſſe credas. Filij ſui umbra cui non apparet, iraſcitur. Iam gelidi piger corporis ſanguis omnes in mortem ſtrinxerat uenas, & nutantium fulgor extremus uaneſcebat oculorum, & iam deſperantibus medicis crediderat pater, adhuc tamen ſperare mater uidebatur, & quamcunque corporis partem oſculis miſera tepefecerat, illi uitæ calorem rediſſe clamabat. Oderat ignes, oderat rogos, reponi corpus, & ſeruari membra cupiebat. Et nunc infelicem magis matrem pœnitet, quòd ſepul-

tus eſt, qui poterat reuerti. Scitis ipſi quo exequiarum die labore extracta ſit, quandiu filium tenuerit allambentibus flammis. Vnde enim ſperaret, ut poſtea uidere cõtingeret, ut extra orbitatẽ haberet oculos? Iam magũ miſera quærebat, ut umbra euocaretur. Reliqua, *mater infelix, tu ad Iudices referre debebas, & niſi orbitate, niſi lacrymis uox mutaretur in gemitus, noctes tuas quantò melius tuo ore lugeres?* Ego *utcunq; potero perferam. Satiare miſera, ſatiare ſaltem memoria diei illius, quo exequias unici duximus. Iam planctus, inquit, lacrymasq; conſumpſeram, & tenebras ueluti perpetuas uenire gaudebã, iam fatigata propinquorum officia defecerant, iam plangorem familiæ altus ſopor uicerat.* Rogo *nequis tam cõtumelioſus ſit in matrem, ut per quietem cõtigiſſe filium dicat.* Vnde *miſeræ tunc, unde ſomnus?* Nihil *de te marite nihil queror. Satis magnas dediſſes pœnas, ſi totis noctibus mecũ flere uoluiſſes. Vidiſſes utiq; non quemadmodum tenues rerum imagines ſolent cogitationibus accipere corpus, cum uanæ abſenti animo cogitationes finguntur: ſed ipſum filium, qualis blandiſſimus erat: & ſi admittatur, uidebo. Subitò ante me diductis conſtitit tenebris, nõ ille pallens, nec acerbo languore cõſumptus, nec qualis ſuper rogos uidebatur & flammas, ſed uiridis, & ſanè pulcher habitu.* Neſcio *ubi totam reliquerat mortem, nõ igni torridæ comæ, nec fauilla funebri nigra facies, nec uix bene cinere compoſito umbræ recentis igneus ſqualor.* Proclamaret *mater infelix, etiam ſi talem uidere deſiſſet.* Primo *tantum ſtetit, & ſe permiſit agnoſci.* Ego *tunc plurimum ſtupui, non auſa oſcula dare, non iungere amplexus: infelix primam perdidi noctem, dum timeo, ne fugeret.* Hanc *tu marite perſuaſionem putas, & uanum animi mei lugentis errorem?* Quicquid *eſt in filio, plus apud matrem fit, cum deſinit.* Vis *deniq; ſcire, quid uxori tuæ detraxeris? ex defuncto filio non habet aliud, quod ſperet.* Iam *nox altera aderat, & primis ſtatim tenebris præſtò filius erat;*

non ille ut pridie procul, & tantum uidendus, ſed audacius, & propius, & ad matris manus tanquam corpus accedens. Nec *iam niſi cum luce certa, fugacibusq; ſideribus, inuitus ille uaneſcebat ex oculis, multum reſiſtens, ſæpe reſpiciens, & qui ſe promitteret etiã proxima nocte uenturum.* Iam *mœrori locus non erat, mulier filium nocte uidebat, die ſperabat.* Quid *attinet ſingula referre?* Nullis, *inquit, deſtituta ſum tenebris, donec ſcelerata tacui.* Satiabar *oſculis, ſatiabar amplexibus, & colloquebar, & audiebam.* Miſera *plus perdidi, ſi nemo credit.* Iam *cœperam tuam quoque marite crudelis agere cauſam, rogabamq; iuuenem, ut paternis oculis quoq; lætus occurreret, & tibi ingrate dimidia nocte cedebam.* Iam *miſer & ille pollicebatur: hæc me fiducia perdidit, ut cõfiterer.* Rogo *quid tã muliebre, quid tam maternum fieri poteſt?* Gaude, *inquit, marite gaude, filium fortaſſe nocte proxima uidebis, illum quem crudelibus flammis exuſſiſti, ex quo cineres, & oſſa ſuper ſunt, iuuenem uidebis, & fortè etiã die ſperes.* Ego *certe totis noctibus mater ſum, uideo, fruor, iam & narro.* Exitum *paterni affectus quæritis?* Filium *uidere timuit.* Sic *magum protinus neſcia matre, cuius horrido murmure imperioſisq; uerbis dij ſuperi maneſq; torquẽtur, excogitator iſte mortis alterius aduocat, non ut exorati manes diducerẽtur, nec ut euocata nocturnis ululatibus undecunque umbra properaret, ſed tanquam parũ ſepulchra premerent, & tumulorum leue nimis pondus eſſet, filius, inquit, meus non ſatis perijt, adhuc fulgore ſiderum fruitur, & nocte noſtra.* Nam *cum dies occidit, imponit morti ſuæ finem, domũ repetit, & maternos territat ſomnos.* Inueni *aliqua, inueni uincla uerborũ, ſed arte tota, ſed labore toto.* Magna *tua gloria eſt, ſi retines filium, qui redit etiã à morte ad matrem:* Noxiũ *ſepulchro circũdatur carmẽ.* Tunc *horrentibus uerbis urna præcluditur, tũc primũ miſer filius mors, et umbra fit.* Ite *nũc, & putate uana fuiſſe matris ſolatia.* Filiũ *iſta ſi cogitationibus*

nibus & inani perſuaſione uidiſſet, adhuc uideret. At quæ ſupplicia ſuſtinuit infelix illa ſtatim nocte? Iam totam domũ ac familiam quies prima ſopiuerat, & tacentibus tenebris uenerat tempus dulciſsimum matri, iacebat hæc inſomnis, inquieta, cum diceret, Iam ſtatim apparebit, iam ſtatim ueniet, nunquã tamen tardius uenit. Miſeram me fili, proxima nocte iam ueneras. Ecce iam medios ſidera tenent curſus, indignor, iraſcor, ita demũ mihi ſatisfacies, ſi apud patrẽ fuiſti. Miſeram me, iam maligna mundus luce clareſcit. Quãdo uenies? iam redire debebas. At poſtquàm alterã tertiamq; noctẽ deſerta uanis queſtubus duxit, tũ triſtiora lugubria, tũ ſqualidæ magis placuere ueſtes, tum repetitis ſanguinauere plãctibus iã cõualeſcentes lacerti. Nihil eſt infelicius matre, quæ perdidit aliquid in filio, poſtquàm extulit. Cũ uerò cõperit noctes ſuas iuuenis neceſsitatibus magicis excãtato periſſe feretro, quantũ illa præfixũ clauſumq; tumulũ nudis cecidit uberibus, quo fletu ſepulchra perfudit, quo gemitu audientẽ forſitan, & exire cupiẽtem fruſtra uocauit animã? O' natura crudelis, plus magũ poſſe quàm matrem. Vbi ſunt qui acerbas mortium neceſsitates, & ferrea iura fatorum, & inuictas nec ullo mœrore mutabiles inaniũ leges querebantur umbrarũ? Filium tuum mulier infelix nõ impoſitæ inferis cluſere turres, nec ſpiſſa perpetuæ noctis caligo compeſcuit, non fabuloſa uatibus palus multumq; celebrati curuato igne torrentes: hæc permeabat, hæc omnia nocte tranſibat, leuioremq; mortem ſuam fecerat, quàm ſi peregrinaretur, & abeſſet. Et nunc minus mali pateretur, ſi non ſentiret. Ille qui non uenit in quendam carcerem translatus à tumulo, patitur ueneficia uitæ. Magnæ ſunt ergo umbrarũ catenæ, & quanquàm uolatilem uagamq; imaginem morti ſtringunt, atq; alligant, tanquan reum corpus animam. Ferro uerò ac lapidibus arctare, & ut ſolent bellicæ robur accipere portæ, ipſam umbram iam catenis alligare, iam clauſtris, non dico crudele eſt,

porten

portētoſum,nefarium,utiq; ſi hæc faciat,qui ſenſurū filiū credat. Et nūc illos miſerrima mater in corpus putat & in mēbra deſcēdiſſe mucrones. O' mage ſæue,crudelis,ò in lacrymas artifex noſtras,uellem non dediſſes tam magnum experimentum. Iraſcimur tibi, & blādiri neceſſe eſt. Dum cludis umbram,intelligimus ſolū te eſſe,qui poßis euocare. Videtur itaq; mulier infelix à dignitatis dolore ſecedere,quòd tam uxorias in forum querelas, & tanquam delicatæ matronæ deſideria pertulerit. Non enim ueſtes,nec aurū,nec ambitioſos quærit ornatus, cōtenta eſt orbitas ſordibus ſuis. Ac ne pellicis quidē dolore compellitur,nec tacita gaudia mariti, impatiētia & muliebri uanitate cōplorat. Sed nec relictum torum deſertumq; genialē uelut cōtempta uilitas uxoris ulciſcitur, alia longè,alia de noctibus cura eſt. Ne timueris,quæcūq; eſt dignitas,eſt magni doloris:nihil queritur miſera,niſi par orbitati, niſi matre dignum, quod publicos cōſumat oculos, quod ignotas quoq; exigat lacrymas. Quantam enim à marito acceperit iniuriā,ſcire uultis? Sola mater filiū perdidit,nec poteſt inuidiā facere morti. Antè itaq; quàm ſciatis Iudices,quis dolor,quis'ue mœror, quæ tanta impatientia eruperit,ut mulier aliquando dulcium oblita tenebrarum,clarum nitorem publicæ lucis,& diem etiā domi inuiſum, in foro, interq; leges notabilis & ſepulchris abſtracta pateretur,certum profectò habetis neq; audaciā,neq; impudētiam,nec uanitatem unquā querelas habuiſſe miſerorū. Quàm uerum eſt quicquid exclamat calamitas, nec ab infelicibus ficti temere excūt gemitus. Mulier quæ ſanguinātes ad Iudices porrigit lacertos,quæ ſciſſo laniatoq; uultu,quæ liuidis profertur uberibus,magno dolore cogitur,ut hoc potius agat, quàm cineres oſculetur,quàm cōplectatur urnam. Grauis teſtis querelæ orbitas eſt. Et antequàm ad genus illatæ iniquæ iniuriæ uenio,cur marite,quæ ex te filiū perdidit, quicquā poteſt queri? Crudelis orbitatem feris adhuc alio dolore,tanquam parū deſi-

deria conficiant, quæ de unico gerit, non pateris animam uacare lacrymis ſuis tu, qui ſinum debes, qui colloquia & amplexus. Quàm miſera eſt quæ queritur, & de ſolatio ſuo non coniugis deſiderijs large indulget, nihil aſpere, nihil cõtra uoluntatem. Habet priuilegium ſuum mater infelix, molles manus, & mitia fomenta magnis uulneribus admoueas. Quæ ſe adhuc ſecari plaga permittit in ſummo eſt. Viri forſitan quo modo fortior ſexus ſit, & cõtra dolorem quàm imbecillis animus magis pugnat. Itaq; totum iſtud lugere fœmineum eſt: & ſimul ac orbitas imbelle pectus inuadit, animus ille qui luctus ſuos ſequitur, incipit indulgẽtiam ſentire lacrymarum. Fidem tuam marite, cõiugi flere liceat, ſatiari gemitu, orbitati permitte quandiu uelit flere. Odi patrem, patrem, qui cum filium & ipſe perdiderit, putat nimis lugere matrem. Quid ergo queritur, inquis? Hoc primum, filium non quomodo debes ſcelerate deſideras. Magno animo orbus es, loqueris fuiſſe mortalem, & interpretaris nihil ſupereſſe poſt flammas. Flet iuxta latus & plangit uxor, tu ſiccos oculos habes. Illa totis noctibus funebres exercet ululatus, tu graues ſomnos ac placidã quietem. Pater crudelis, pater immemor, quid uis tibi amplius obijciamus? Ex quo perdidiſti filium, nunquam ſic deſideraſti ut uideres. Quid quòd eripuiſti matri ſolatium, puta uanum & ſuperuacuum? Nolo iudices, nolo corripias: ſcires, quantum eſſet hoc, ſi tantundem doleres. Res indignior non eſt, quàm quòd tibi de eo poſtulas credi, quod nõ uidiſti. Indulge ſanè uanæ rei, ignoſce, libenter ſe orbitas decipit. Magnas calamitates uana ratio ſuſtentat, quòd indulgent mala perſuaſionibus ſuis. Quicquid ad miſeros pertinet, crudelius eripitur, quo minus eſt. Clamat itaque, clamat mater infelix, ſi mihi aliquem imaginẽ filij mei, uel paruuli, uel iam adulti, uel nouiſſimã iuuenis auferres, inijcerẽ tamen miſera tanquam corpori manũ, illam ſimilitudinem flens tenerem, illos oculos, illam gratiſſimã faciem, & ritus oris expreſſos

preſſos & adumbratos artificis manu uultus. Sed illum perdidi, unde imago, unde ſimilitudo, unde ſolatium. Fili plus hodie amiſi, quàm cum elatus es. Poſt mortem te tuam uidi. Si meherculе notas in corpore unici ueſtes ſubtrahere tẽtares, dicerem, ſuccurre ſolatio meo. Hæc omnia apud me filij mei membra ſunt, ego oſculabor, amplectar, flebo ſuprà. Non eſt ratio forſitaſſe. Ideo quicquid rationem uicit, affectus eſt. Nihil eſt ſceleratius prudenti orbitate. Leuia, inquit, leuia loquor. Ego filiũ meum uidebam. Quę nam iſtum fortuna, quæ indulſerat conditio naturæ? Non excludebat orbitas oculos tuos. Eras iam conſecuta mater, ut iuuenem die abſentem putares. Maximam perdidit mors acerbitatem, ſi poßis uidere quem amiſeris. Videre ergo tibi cõtingebat ô mulier uultum, habitum, corpus, inceſſum. Non crederem, niſi te perdidiſſe ſentires. Tempora ergo cum morte diuiſeras, & ſuperſtite filio fruebaris omnibus tenebris. Quantum perdideris, hinc æſtima, hoc tibi ſi non contigiſſet, nõ eras tam improba, ut optares. Aliquis (ô pietas) ſepultus & conditus, cæteri corporis cinis & fauilla, tamen corpus ſumebat in nocte, & ad ſolita uiuentis membra reuocatus præbebat ſe matris oculis, qualẽ non crederes receſſurũ. Nec queri de luce poteramus, quantum licebat, aderat. Videbas ergo mulier ac præſentia fruebaris. Videbam, inquit, & fruebar. Et ad quem pertinebat rogo, etiam ſi decipiebar? Sed quid ego utor teſtimonio tuo? Mago credo & tunc uidiſſe te filium, & nunc nõ uidere. At tu miſera nihil crudelius ex marito timebas, quàm ne tibi non crederet. Nemo, inquit, oculis meis fidem detrahat. Fili indulgentißime adoleſcens uidi te, nec ſemel uidi. Certum eſt, fixum eſt, eripi non poteſt. Quatenus impius pater & hoc tibi auferre conatur, ut te ueniſſe non credam? Nec illud garrula, nec uana uoce uulgaui: uenire te nulli indicaui, niſi qui deberet optare, ut hoc poſſes. Patri tantum tuo, patri (ignoſce decepta) confeſſa ſum, dum interrogo an te & ille uidiſſet. Itaq;

das

das mulier infelix graues nimiasq; pœnas: effecit magus, ne filium uideres, & ſolum apud te reliquit, ut meminiſſes, quod uideras. Totū tamen illud ſolatium tuum refer miſera, ſi potes, & primùm confitere ſimpliciter, an ſoporis pondus illud, & neſciæ quietis uanitas fuerit. Apud me quidem ſatis miſera, ſatis eras mater infelix, etiam ſi tale ſomnium perdidiſſes. Miſerere, inquit, melius de affectibus meis ſentias. Non ego fatigata plan ctibus ſenſi ueniſſe noctem, uidere filiū peruigiles meruiſtis ocu li, ſed primùm dū metuo, umbra proceſſit ſubitò: dij boni quod ego gaudium, quam uidi felicitatē? Cōſtitit ante me filius meus, diſcuſſit tenebras, ita dimittatur aliquādo. Proſilui protinus, et acceſſi, uultus, comas, ora perſpexi, meus erat. Quàm lætum ſe, quàm hilarem offerebat, quomodo perſuadebat mihi, ne crederem morti? Scelerate neſcis pater, quàm ſimilem uiuenti filium cluſeris. Circumibant totum corpus oculi, nō inueniebam, quid ignis egiſſet. Subinde dicebam, hunc ego extuli, hūc rogo impoſui, ex hoc ego cineres et oſſa collegi? Si talis eſt, quid habeo quod lugeam? Periſſe filium meum hoc uno intelligebam, quòd illum non poterā & patri oſtendere. Confitebor, primæ tamen nec ego credidi nocti, & tanquam uictis iraſcebar oculis, & erubeſcebā miſera, ſi quies fuiſſet. Ecce iterū iuuenis, ecce iam quotidie uenit. Quid habeo quod imprecer? Verum eſt utique, quod ſemper eſt. Nouiſſimè non tanquam umbra ueniebat, ſed aſſidebat, ſed amplexus dabat. Ego ſentiebam & recipiebam. Quotieſcunq; domus fuerat grato ſopore proſtrata, aderat ille, quales humanis ſe offerūt oculis propitij dij, quale lætiſſimū numen eſt, cum ſe patitur uideri. Sicut omnis religio templorū, omnis religio lucorū, cum tacuere mortalia, & profani procul errauere ſedibus totis, ſolitudine frui, & de ſuis dicitur exire ſimulacris: ita iuuenis meus noctibus totis agebat filiū, & paterna domo ac penatibus ſuis fruebatur placidus ac mitis & matri propitius: ut numen & deus dilabi ſideribus, & uenire

de liq

de liquido puroq; aëre uidebatur. Quid imprecer ſceleratiſſimo patri? umbrã probare uoluit. Miſeremini Iudices, ut hoc facinus, quibus debetis, accipiatis animis. Maius parricidio, maius quàm ſi filij ſepulchrũ funditus eruiſſet, & ſacratos morte lapides, etiã cineres & oſſa religioſè quieſcentia fracta ſparſiſſet urna. Aduocatur homo, cuius ars eſt ire contra naturam. Qui ſimulac ore ſqualido barbarum murmur intonuit, fallereq; cogit ſuperos, audire inferos, tremere terras, ut experimentis loquentiũ fama eſt, conſtitit iuxta tumulũ miſerrimi iuuenis mors certior: Nunc opertæ, inquit, arcana mea tenebræ adiuuate me digna, nunc omne per unũ numen, & religio, quã iſti irrogo, propius adeſte, ſuccurrite. Magis mihi laborandũ eſt, quàm cum ſidera mundo reuelluntur, cùm iubẽtur hyberni fluuiorum ſtare decurſus, cùm potẽtiore carminis ueneno uicti rũpuntur in mea inſtrumẽta ſerpentes. Cuſtodiendus eſt iuuenis, aſſignandus eſt inferis, & denſioribus trãsfuga claudendus eſt tenebris. Quantò facilius opus erat, ſi reuocaretur? Mox in ipſam dicitur incubuiſſe pronus urnam, & inter oſſa & inter cineres uerba clauſiſſe. Hoc tamen ſubinde reſpiciens cõfitebatur, repugnabat umbra. Itaq; carminibus nõ ſatis credo, præfigamus omne tumuli latus, & multo uinciamus ſaxa ferro. Iam bene habet, expirauit aliquando, non uideri, non progredi poteſt. An mentiar, ſcies proxima nocte. Omnes mehercule parẽtes utiq; qui liberos perdiderunt, ire in iſtos oculos, in iſta ora debebant. Tu ſic filiũ tuum cluſiſti, tanquam nocentes ad inferos reuocari ſoleant animæ, quæ inter languentium familiam, & triſtes penatium morbos uagæ erranteſq; magica uanitate captantur? Laqueo'ne uitam damnatus eliſerat? Noxiũ per ſua uiſcera exegerat ferrum? An ex conſciẽtia uenena præſumpſerat, nec recipiebat ſe, niſi carmine incluſus? Quando domũ tuã funereus & ſqualidus, quando te terruit? Crudeliſſime omnium pater, de filio tuo malã umbrã feciſti. Quas nunc putas uxoris

miſerrimæ eſſe cogitationes? qua materna uiſcera perſuaſione torqueri? Nũc filius meus illic unde uenire cõſueuerat,iacet ſtrictus,alligatus,impatiẽs. Queritur ſolito terrã grauiorẽ, utiq; cum ſentit ueniſſe noctem,quando umbræ fœliciores dimittũtur ad matres. At uerò ſi qua inter manes colloquia ſunt,& eſſe credo,nõ deeſt qui iuueni meo dicat,Quàm uilis tuis fuiſti,qui libenter te perdiderũt? Quid illa mater,ad quã ire cõſueras,has tibi catenas,hæc uincula pro merito reddidit? Infœliciſſima omnium mulier,& ſi magus etiã recedat,hoc periclitatur,ne filius ſe putet ueniſſe ad inuitã. Agit iam hoc loco nobiſcũ maritus grauius,altius,ſapientius,ut homo ſine dolore. Negat ullos eſſe manes,contendit omnia perire cum corpore, nec remeare uiuẽtes à cinere ſenſus, nec tam uideri imagines hominũ, quàm cogitari,& oculos luctibus credere. Quod ſi ita eſt,magum ad quid aduocauit? Peſſimus parẽtum,qui dum liberos ſuos ſepeliant,flere contenti, ut obiter ab rogo ſiccis oculis reuertãtur, negat ad manes,negat ad umbras peruenire quod plãgas,affirmat perire lacrymas,affirmat perire ſingultus. O ſceleratum hominẽ,quiſquis luget & timet,ne hoc perdat. Vana ergo ſapientes perſuaſione fruſtrati, qui conſtare homines & perfici corporis alimentis animæq; dixerunt;corpus caducũ,fragile, terrenũ, ut ſicca humidis,calida frigidis,reſolutis aſtricta pugnarent,partim aut doloribus affici, aut nouiſſimis annis, aut ſenectute diſſolui. Animã uerò flammei uigoris impetũ perennitatemq; non ex noſtro igne ſumentem,ſed quò ſidera uolant, & quò ſacri torquentur axes,inde uenire unde rerum omnium autorem parẽtemq; ſpiritum ducimus:nec interire,nec reſolui, nec ullo mortalitatis affici fato: ſed quoties humani corporis carcerẽ effregerit,& exonerata mẽbris mortalibus leui ſe igne luſtrauerit, petere ſedes inter aſtra,donec in alia fata ſeculo pugnãte tranſmigret:deinde prioris corporis meminiſſe. Inde euocatos prodire manes,inde corpus & uultus,& quicquid ui-

demus accipere,occurrere ſuis imagines charas, aliquando & oracula fieri, & nocturnis admonere præceptis, ſentire quas mittamus inferias,& honorem percipere tumulorũ. Rogo cum *filius perit,non'ne ſatius eſt hoc credere? Tuæ tamẽ,inquit,hoc quieti præſtiti,ne attonitis agitata terroribus, ſolicitas ſemper ageres,ſuſpẽſaſq; duceres noctes.* Ita *parricida cõmune facinus feciſti:& imputas quòd filiũ uidere deſijmus? Somnũ enim antè petebamus,& placidũ ſoporem,crudelis.* Nunc *inquieta,nũc attonita mater eſt,nunc perdidimus noctes.* Vmbram'*ne tu filij rẽ formidoloſam,rem plenã putaſti eſſe terroris?* Quid *illa lætius facie? quid illo blandius uultu? quid magis adulatur oculis? quid poſſunt uidere libẽtius lacrymæ?* Non *magis metuenda eſt umbra filij quàm cadauer.* Neceſſe *eſt ut mors horrida fiat aliena. Sed aliæ forſitan animũ imagines territant, & tũc inferi uocãtur,cum ignoti ſunt.* Itaq; *prudenter ſi tantũ ad ſuos ueniũt. Sceleratus ille,ille impius,quicunq; defunctũ filiũ uidit, & meminit quòd elatus eſt.* Terrebaris,*inquit, & ſolicitis noctibus laborabas.* Ita'*ne es marite crudelis? Tu cluſiſſes filiũ,etiã ſi ad te ueniret?* Nec *magus,inquit,incluſit umbram,ſed perſuaſioni tuæ ſuccurrit: ideoq; putas nõ uenire illũ qui nec antè ueniebat,quia nec factũ eſt aliquid in quo auocareris.* Hoc *ipſo incipit mater ſibi gratulari.* Ita *nõ tenetur,inquit ille,nõ premitur, nullo carmine,nullo incluſus eſt ferro.* Remouete *ergo omnia et interrogabo.* Ego *autem ſcelerata tam citò credidi, ita non ille ad me ueniret ſolutus & liber? non ad hos oculos, non ad hos properaret amplexus?* Quando *enim me iuuenis ipſe niſi flentem, quãdo non liuidum pectus & ſanguinãtes uidit lacertos? quando non erubuit matri feciſſe terrorẽ? Arte cluditur miſer, arte retinetur.* Quid *uis carmina tibi amplius præſtent? effecerunt quod promiſerant.* Deſinis *erubeſcere iam quòd filiũ non uides? At tu cuius in leges dij ſuperi,maneſq; torquẽtur,qui nocturno terribilis ululatu profundũ ſpecus & ima terrarũ mo-*

ues,

ues,modo ſeruientium reuocator animarum, nunc idem crudelis & inexorabilis cuſtos,aliquando preces & matris admitte.Paciſcere quanti libet,totos lugentis poſce cenſus,non ut labores,nec ut horridum carmē exerceas: ſed ut ferrum tuum refigas,ut uerba tua reſoluas,ut nihil feceris,dimitte tantum, & euocaſti. Nihil ipſe crudeliter,patri ſcio paruiſti, ſed & huius etiam lacrymis, planctibus huius indulge, conſule famæ tuæ. Execrabilem te mage facies & inuiſum,ſi facilius de filio exoraris,ut includas. Nec tu marite, nec tu timueris,ne ultricis umbræ uanis exagitere terroribus, ulliſq; imaginibus, hinc ſecura dabitur quies,ſcit ad quā debeat uenire dimiſſus. Iuuenis pijſſime, iuuenis indulgentiſſime, nunquàm matri tuæ umbra nec manes, ſi modò ueneficū pondus & terroribus omnibus uerba grauiora mago patiente diſcuſſeris, ad me, inquit mater infelix,ad meas noctes,ad meas lacrymas,ad illos uiuentes mihi ſemper amplexus miſeræ propera. Scio quid mihi nocuerit,ſcio quid me torſerit. Fruar,& tacebo.

DIVES ACCVSATVS *proditionis.*

ARGVMENTVM.

Pauper & diues inimici, utriq; terni liberi. Bellum incidit ciuitati. Diues dux creatus,profectus eſt in caſtra. Rumor ortus eſt ab eo prodi Remp. Proceſsit pauper in concionem, & accuſauit diuitem proditionis. Abſente eo populus lapidibus liberos eius occidit. Reuerſus diues eſt uictor à bello. Petit ad ſupplicium filios pauperis. Pater ſe offert. Contradicit diues. Erant enim leges,ut proditor morte puniretur, & calumniator idem pateretur,quod reus,ſi conuictus eſſet.

Pro diuite contra pauperem. II

EXPECTAVERAM *quidem, ut de inimici mei ſupplicio non quæreretur,nec me decipi poſſe crediderā in ultione, quam mihi debeat ciuitas tam liberi doloris. Sed quatinus eò malorū nouitate perueni,ut in uindicta primùm mea conſulere leges ac iura uelletis,quæſo ne quis prodeſſe pauperi uelit,quòd nec defendi poteſt*

poteſt ſine genere pœnæ. Plus meretur pati homo, qui (ſi ipſi creditis) debet occidi. Hoc *eſt quinimo Iudices, quod ſupra omnes calamitates meas ferre nō poſſū, uidetur ſibi ſatis uixiſſe pauper, poſtquàm occidit liberos meos.* Operæpreciū *putat coram impatientia mea fælicē conſummare patrem, & gaudiorū ſuorum ſatietati hoc quoq; adijcit, ut orbitatē meā liberis ſuis relinquat.* Fidem *ueſtram Iudices, ne pereat, quod ultioni meæ cōtingit, bonus pater.* Actū *erat de ſolatijs meis, ſi liberos ſuos pauper mallet occidi.* Illud *planè Iudices etiā in hac pauperis impudentia miror, liberos meos pudore deceptæ ciuitatis occidit, deinde me crudelē uocat.* Paruulos *ſuos oſtēdit, allegat, tanquam non ego potius querar hoc de quoquam patre fieri, nec intelligit, quātū debeat ad impatiētiā noſtri doloris accedere, ſi paſſus ſum quod & in ultione miſerū eſt.* Facinus *eſt Iudices quēquam calamitatum ſuarum inuidiam pati: ſic ultionē meam debetis aſpicere, tanquā & liberos ſuos pauper occiderit.* Nec *me fallit Iudices pleroſq; credere, callidiſſimū pauperē nec mori uelle, & hoc quòd nudat iugulum, pectus opponit, artes eſſe pro uita.* Sed *ego illū non credo mentiri, ego qui ſcio, quid maluiſſem.* Nunquam *hoc aduerſus nos excogitaſſet, niſi impatiētiſſimus pater: & hanc pœnæ meæ ſuppliciorumq; nouitatem de ſua pietate commētus eſt.* Nihil *magis de inimico efficere uelis, quàm quod ipſe ferre non poſſis.* Habet *hoc mali Iudices principiū innocētia, quòd inimicos eſſe nobis, niſi poſtquam nocuerint, neſcimus, & tūc omnibus patemus inſidijs, quoties nos odit inferior.* Homo *qui omnem aduerſus ſuperiora rabiē de ſui utilitate ſumebat, qui genus libertatis putabat odiſſe maiores, nulli charitati, nullis implicitus affectibus, quòd humilis, quòd eſſet abiectus, in furorē ſe magnæ colluctationis exercuit.* Primo *ſe meū dixit inimicum.* O *dij deæq;, cuius ego monſtri artes pertuli? in cuius feritatis colluctatione duraui? Inimicum habui, neq; occidere cōtentum & mori paratū.* Gratias *ago ciuitati,*

 quòd

quòd in illis neceßitatibus, in quibus nihil adulationi, nihil præſtabatis obſequijs, laudatus ſum teſtimonio periculorũ. Bellum mihi fatumq́; publicæ ſolicitudinis credidiſtis. Sed neq; ego rẽ melioris ducis facere potui, quàm quòd ſine liberis meis profectus ſum. non reliquiſſet illos dux proditurus. Non puto Iudices adhuc quæri, unde illæ falſarũ ſolicitudinum fabulæ repentè proruperint, quis primus trepidæ ciuitatis aures rumore cõpleuerit, cum uideatis quis ſic egerit, ut crederetis. Vidit hanc inter metus ueſtros occaſionem, & quia ſemper apud ſolicitos in deterius prona perſuaſio eſt, abuſus eſt hoc, quòd poterat uideri timere uobiſcum. Igitur homo qui nullum conſciũ meum, nullum mihi crimẽ obiecit, de mendacij magnitudine fidem ueritatis captauit. Ciuitas deinde cui accuſator proditam ſe eſſe perſuaſerat, fecit quicquid de me facere potuit. Liberos meos, quos inimicus tota ſua concione monſtrauerat, occidit genere, quo pereunt nocentes. Feretis me Iudices liberius aliqua dicentem? Rem peßimi exempli paſſus eram, etiam ſi prodidiſſem. Scio uos Iudices hoc loco mirari innocentiam meam. Vt primũ enim mihi calamitates meas nuncius in caſtra pertulit, non arma proieci, non ſtationes uallumq́; deſerui, totam orbitatem meam in bella conuerti, tanquam liberos ibi perdidiſſem. Si unquam Iudices in me habuiſſent profanæ cogitationes locum, ſi patriam odiſſe uel pro liberis meis poſſem, proditorem me feceratis. Neceſſe eſt Iudices hoc primum reuerſus exclamem, Ita pauper etiam nunc liberos habet? Adhuc inimici mei plena domus eſt? O' miſeræ cogitationes, ò decepta ſolatia. Sic ego reuertebar quaſi uindicatus. Quas ego legionum ueſtrarum indignationes, quem fortißimi exercitus compeſcui dolorẽ, dum omnibus promitto liberos ſuos, dum minus pro uindicta mea puto, quicquid ipſe feciſſem? Congerantur iam licet aduerſus omnium mortalium nocentißimum cuncta ſupplicia, ego tamen maximum ultionis meæ ſolatium perdidi, quòd pauperi uos

potius

potius debueratis iraſci. Quoniam igitur adhuc cum paupere legibus ac iure conſiſto, liberos eius in ſupplicium patris peto. Quid ſatis imprecer homini qui fecit, ut quiſquam deberet ſic uindicari? Calumniator, inquit, idem patiatur. Permittunt mihi Iudices calamitates meæ queri de hac lege, tanquam parum nobis in ultione proſpexerit: contra nos inuentus eſt uindictæ modus, quo non debeamus eſſe contenti. Quiſquam'ne mortalium idem uocat facinus & pœnam? Tantum'ne doloris uenire de ſupplicijs, quãtum de calamitatibus putat? Neſcit profecto, neſcit quãtam patiẽtiã pater mœrori, quãtum animo membrisq; rigoris inducat, quod patiaris agnoſcere. Innocentia opus eſt, ut miſerum faciat dolor. Conſtet licet utrinq; mortium numerus, totidem nobis ultio cadauera aßignet, plus tamen eſt de innocentibus. Et quicquid patiuntur deprehenſi, licet ſolatio idẽ ſit, æquitate minus eſt. Vt idem ſit ſupplicium nocentis & facinus, una ratione efficias, ut illud ferre non poßit. Fruſtra æſtimatis quàm crudele, quàm ſæuum ſit quod petimus, inquantum exceſſerit uſitata genera pœnarũ. Explicata eſt Iudices, explicata legis inuidia, cũ quis quod patitur & efficit. Quid quòd hoc ſolum eſt pœnæ genus, in quo non debeat nocens niſi de ſe queri, & tanto minus habeat eſſe miſerabilis, quanto maior eſt quod patitur inuidia? Quid æquius excogitari, quid iuſtius poteſt? Graſſatus aliquis eſt ferro, præbeat & ipſe ceruices. Miſcuit noxiũ uirus, refundatur in ſuum facinus autorem. Oculos rapuit, effodit, reddat de ſua cæcitate ſolatiũ. In nullo mortaliũ perferre poſſum ſceleris ſui impatientiã. Breuißima eſt iuſtitia uindictæ, cum facinus mẽſura pœnæ eſt. Et ſi naturam ultionis inſpicias, optime uindicatur quiſq; quemodo miſer eſt. Fidem ueſtram Iudices, ne ideo tantum putetis iuſtum, quod exigit reus, quia ego recuſo. Nõ ferretis me pauperis mortẽ petẽtẽ, ſi liberos ſuos obtulißet. Ex omnibus tamẽ quicũq; incognita, inaudita paßi ſunt, nullos hac lege magis uindicãdos puto, quàm

quorũ liberos aliquis occidit. Quid mihi pro hoc redditis leges? ubi reſpiro? ubi claudo gemitus? ũde ſumo ſolatiũ? Bene, be*ne admones dolor, illos, illos liceat inuadere, qui nũc magis amãtur, quos orbitas noſtra cõmẽdat. Sic quoq; circũſcribimur, niſi totidẽ ſunt, niſi illis par eſt ac ſimulis ætas, & ante omnia optimus pater.* Deceper*as, me fortuna, deceperas, ſi mihi tam grãde fecißet facinus homo, qui liberos nõ haberet. Quid quòd ex omnium ſcelerũ comparatione nihil eſt deteſtabilius hominibus, qui leges ipſas faciũt nocentes?* V*eſtro mehercule nomine calumniãtibus debetis iraſci, quorũ nefas nõ poteſt niſi per iudicum facinus imponere.* Ac*tum eſt de rebus humanis, ſi de criminibus noſtris tãtundem mẽdacijs licet: nec ullus innocẽs hucuſq; felix eſt, ut diligentiæ fingentiũ par ſit. Quẽquam'ne mortalium in re quam finxerit, quam cõpoſuerit, inuenire aliquid quod poteſt probationẽ uocare, & facinus explicare facilitate uerborum?* Magis *oderis mendacium, cùm ſimile uero eſt. Quoties manifeſtum eſt aliquem perißſe ſine cauſa, calumniantibus iraſci debeas, ut poßis illis ignoſcere, qui crediderunt.* Adijcite *huic execrationi, quòd calumniatus eſt in bello, quòd de proditione, quòd de duce, quòd hæc omnia fecit inimicus.* Nõ *eſt qđ ſe publico tueatur errore, nec in excuſationem afferat, tanquã crediderit & ipſe fingẽtibus.* Nemo *ſic decipitur, ut de inimico ſuo mẽtiatur.* Rumor, *inquit, fuit te prodidiſſe.* Bene admones. Hunc *primum calumniæ tuæ obijcio rumorem. Quis enim iudices neſciat hanc famæ eſſe naturam, ut ſit primo unius hominis audacia?* De *nulla re locutus eſt continuò populus, nec quicquam adeò ſubitò ſtatimq; notum eſt, ut in illo pariter omnium ſermo conſentiat. Quam non poßit mouere ciuitatem, quem non replere populum, ſi quod omnibus nobis narres, in nullo non cœtu loquaris, & de re quam tum maxime fingas, iam dicas eſſe rumorem? Quanta tibi deinde mentiendi materia de periculorum noſtrorum occaſione ſuccurrit?* Nihil *eſt tam ca-*

pax

pax malignitatū ſermonumq́;,quàm bellū. Quid intereſt unde ſumpſerit rumor ortum? Quod negari non poteſt,tu cōcionaris,accuſas,tu crimē de fabula facis. In rumore,cuius probationes, cuius argumenta non habes, calumniæ genus eſt primum credere. Sed,inquit,mori debeo, quia lex qua te accuſaui, hoc proditorem pati iubet. Poteram quidem breuiter reſpondere, legem quæ calumniatorem idem pati iubet,eius pœnam exigere quod feciſſet, non quod facere uoluiſſet. Fingamus enim non hoc pauperem captaſſe quod accidit, cui debet imputari exitus, qui de calumniæ tuæ fluxit errore? Vultis ſcire Iudices aliud quæſitum quàm quod lex quæ mori iubet? Accuſauit me eò tempore,quo nō poteram damnatus occidi. Dic nūc,nō ego effeci,ut occiderētur liberi tui,& aude ciuitatis illud uocare facinus. Non tamen ullis efficies artibus, ut non potius miſerear reip.meæ,nō minus et illa facinus eſt paſſa quàm pater. Coacta eſt liberos Imperatoris uincētis occidere. Fallitur Iudices quiſquis ullum facinus in rebus humanis publicū putat. Perſuadentium uires ſunt, quicquid ciuitas facit, & quodcunq́; facit populus,ſecundū quod exaſperatur,iraſcitur. Sic corpora noſtra motum niſi de mente nō ſumunt,& otioſa ſunt membra,donec illis animus utatur. Nihil eſt facilius quàm in quemlibet affectum mouere populum. Nulli, cum coimus, ſua cogitatio, ſua mens,aut ulla ratio præſtò eſt: nec habet ulla turba prudētiam ſingulorum,ſiue quòd minus publicos capimus affectus,ſiue negligētior eſt qui ſe non putat ſolum debere rationē, & multi fiducia facimus omnium. Quam non poſſit Rempub. turbare, confundere,ſi quis repentè proclamet,Prodidit uos Imperator ueſter, addixit, & nunc ille liberos habet? Si mehercule poſt hanc inimice uocem templa monſtraſſes, ſacrilegum continuò flagraſſet incendium: ſi cōuelli ſimulacra uoluiſſes, feciſſet omne de numinibus ſuis facinus audacia. Vis ſcire tuū eſſe quicquid ciuitas fecit? Gloriareris illo,ſi prodidiſſē. Nō eſt Iudices

quòd uos à grauitate iuſtitiæ dolor ultionis abducat, quòd mortem ſuam inimicus offert. Non petit illud, niſi quiſquis ipſe nõ debet occidi. Sepoſita igitur pauliſper lege mei doloris, hoc tã tum ab affectibus ueſtris omnium mortalium nomine peto, ne cui nocenti pœnæ præſtetur arbitrium. Infinitam Iudices ſceleribus aperitis audaciam, ſi pœnam licet eligere cõdemnato: nec iam ullam mortalium innocentiam trepidatione contineas, ſi patitur deprehenſus quiſque quod ipſe maluit. Leuat omnes cruciatus, omnem dolorem, præparata mentem compoſuiſſe patientia. Fallitur quiſquis humana tormenta ſola nominum atrocitate metitur. nulla pœna eſt, niſi inuito. Non habemus ullum, niſi ab impatientia dolorem, & ut aliquid crudele, ſæuum ſit, metus facit. Suppliciũ quiſquã uocat ad quod proſilitur, quod expoſcitur, quod circa ſe non habet moras? Illò per fidem, illò trahite damnatos, quò non ſequantur. Tunc eſt pœna, cum periturus trepidat, hæret, cũ reſtringit ſupremo uincula conatu. Volo perituri prius uidere pallorem, audire gemitus, uolo circunſpiciat, uolo queratur. Fidem ueſtram Iudices, ne nocẽtibus ſupplicij ſui cõtingat electio. Minus iniquum eſt ut euadat nocens pœnam, quàm ut cõtemnat. Mortem uero damnatis quiſquis præſtat, indulget, nec ſunt alia beneficia pœnarũ. Fallitur quiſquis illam uelut omniũ ſuppliciorum ſummã putat. Occidi non eſt pœna, ſed exitus. Neq; enim habet impatientiã aut dolorem, quod poßis aſpicere quaſi fatum. Quòd ſi liberos relinquas, imò ſi ſerues, quàm felix exitus eſt plenusq; lætitiæ? Lucrifacit mortis atrocitatẽ, quiſquis laudatus occiditur. Me, inquit, occidite. Nõ habet liberos inimice, nõ habet, quiſquis hoc te uelle miratur. Sæue, crudelis, ego tibi permittã mori? Vt quid iam mihi melius optem? Vides quantum feceris nefas? Idem pro liberis meis offerre non potui. Tu uero paruulos tuos tene, ut in iſto potius moriantur amplexu. Tu nunc quoq; non euades, non effugies. Quacunq; te duxerit orbitas, ſequar: effundam,

ſi quod

ſi quod parauerit uenenum, ſubtraham omne ferrum, incidam quoſcūq; ſtrinxeris nexus, ab omni reuocabo præcipitio. Etiā *occiſis liberis tuis, non idem patieris inimice, niſi uixeris.* Nec *uereor* Iudices, *ne putetis utriuſq; noſtrum orbitatē ſimili eſſe ratione tractandam.* Admouebuntur *ecce cōtra lacrymas meas liberi, quos nemo noſcet.* Patris *innocentis occiſi ſunt paruuli, quos nunc circa templa ferretis, circa quos ſe celebraret ueſtra lætitia.* Facinus *eſt* Iudices *minorē eſſe tranſactarum mortium miſerationem.* Non *inuenio quemadmodum liberis prodeſſe debeat odium patris.* Perierunt *etiam illi quorum nec pater debebat occidi.* Me *miſerum, quòd ſic quoq; multa habiturus es, quibus ego qui uindicabor, inuideā.* Oſculaberis *antè perituros, alloquêris, accipies ſuprema mandata, & moriturum te continuò promittes.* Exonerabis *gemitus tuos, cum eorū ſepulchra numerabis.* Siccabit *oculos, quòd meam nunc quoq; reſpicies uacuam domum.* Me *miſerū pauperis tantū ſolatium futurum eſt, quòd pares ſumus.* Quid *quòd in ipſa cōparatione mortis non idem patientur liberi tui? occidentur uno fortaßis ictu, & erit ultio manibus contenta carnificis.* Paruulos *meos occîdit quicquid fuit tota ciuitate telorum, omnis ſexus, omnis ætas, omnis infirmitas.* Nihil *eſt crudelius morte hominum, quos populus occidit: & ſolus hic exitus eſt, à quo non eſt nec cadaueribus ſalua reuerentia.* Hoc *me nunc complorare tantum putatis, quòd non ſum liberis meis antè ſatiatus?* Miſer *ego nec ad cadauera acceßi, non in ſepulchra maiorum meis manibus intuli, nec licuit ſuper ipſa corpora proclamare, nō feci.* Qualē *ego illū patria perdidi diem, cū duces ab explicito bello reuertūtur?* Non *me lætæ cinxere legiones, non effuſi obuiam ciues triumphali circa currus meos exultauere lætitia, ſequebar captiuos meos triſtior, uictor mœſtus undiq; claudebat exercitus, occurrentium lacrymæ propinquorum & erubeſcentis circa me populi timida ſolatia.* O *ſucceßuum quoque noſtrorum*

miſera cõditio. Ergo ego uictoriã meam nõ narrabo ſine fletu, nemo amicorũ propinquorumq́; coram me de bello meo loquetur? Nihil eſt crudelius calamitate, quã gaudia reducunt. Quoties redierit ille lætus uobis in ſupplicia mea dies, lugubres mihi ferte ueſtes, renouate ſeruuli planctus, parate ſolatia propinqui. Nulli liberi impatiẽtius deſiderãtur, quàm qui propter patrem uidentur occiſi. Sed uerum Iudices fatendum eſt, timeo mehercule ne par ſolatijs meis non ſim, ne me iſte quo pro liberis iraſcor affectus, in media ultione deſtituat. Sed adiuuate, miſeremini propinqui, adiuuate amici, & ſi fortè defecero, tu ultionẽ meam popule cõſumma. Timeo mehercule ne cum carnifex propius acceſſerit, ſubitò proclamem, iam malo patrẽ. Sed ſi quis eſt pudor, oculi differte lacrymas, abite gemitus, horridum, trucẽ debeo præparare & miſerum. Deprehende igitur omniũ mortaliũ callidiſſime hunc, quẽ ſimulas, quẽ nũc imitaris affectum, tunc ſciemus quo animo rogaueris, ut potius ipſe morereris. Sed ſi bene noui capax omnium malorũ ſcelerumq́; pectus, inimice uiues & libenter, & fortiter, & quaſi uindicatus.

PASTI CADAVERIBVS.

ARGVMENTVM.

Cum ciuitas fame laboraret, miſit ad frumenta Legatum, præſtituta die intra quam rediret. Profectus ille emit, & ad aliam ciuitatem tempeſtate delatus duplo uendidit, & duplum frumenti modum comparauit. Illo ceſſante corporibus ſuorum paſti ſunt. Reuerſus ad præſtitutam diem Reipublicæ læſæ accuſatur.

Pro ciuibus contra legatum. 12

QVAMVIS *Iudices innumerabiles me indignãdi cauſæ initio ſtatim actionis ſtrãgulẽt, quia nec dicere uniuerſas ſemel poſſũ, nec gregatim erumpentes differre gemitus (leuior eſt enim dolor qui diſponitur) primũ tamen ille ſibi aſſerit locũ, qui eſt ex hoc iudicij tempore, & tam lentæ uindictæ dilatione ortus animi mei propè dixerim furor, quòd hominẽ tam ſceleratũ, ut nos quoq;*

fecerit

fecerit nocētes, legibus accerſimus, quòd defendi patimur, quòd ut puniatur, precamur, quòd damnatus quoq; uel morte defungetur, quam nos in illa funeſtiſsima fame, dum ſepeliri licuit, optauimus: uel exilio, quod hic quantopere contēnat, apparet, qui tam lente in patriā reuertitur. Quanquam de quo exilio loquar? Quātalibet ignominia dimittite domo notatū, habet quò eat. Non publicis manibus execūtem diſcerpſimus? nō (quoniā ſemel conſueueramus, & bona fide ferarū eſſe ciuitas cœperat) hic primus nobis ex tam tardo cōmeatu placuit cibus? Sic enim iſtum laniari, ſic confici, ſic conſumi oportuit iure noſtro. Quis credat? ego me ab hoc abſtinere potui, cū & eſurirē & iraſcerer? Sed frumēto occupati ſumus, nec quicquam aliud uidemus. O' quanta es fames, quæ tam grandē iram uiciſti? At ego etiam ſi talis ultio cōtigiſſet, ſi me à nefario graſſatore reipublicæ nō lingua, ſed dentibus uidicaſſem, nihil tamen iræ, nihil uindictæ præſtiterā, hoc & meis feci. Aeſtuant adhuc intra pectus ſepulta uētribus noſtris cognata uiſcera, & tumeſcere intus atq; indignari uidentur, & ſera pœnitentia redundant. Iam enim uacat nobis lugere, iā cibos noſtros efferimus, uiſcera cremamus: nam cætera nobiſcum ſepelientur. O' fames inaudita, in qua leuius eſt, quòd eſurimus. Ignoſcite tamē uiolati manes meorum, hic uos alloquor, ignoſcite quòd ora temerauimus, quòd ab homine deſciuimus. Non ut infelicem animam ſuſtineremus, non ut inuiſum ſpiritum produceremus, fecimus: una cauſa mortem diſtulimus, quòd ſi expiraſſemus, idem timebamus. Et ego quidem me conſumptis excuſo, qui mihi ipſe iraſci non poſſum: at ipſe interim ſtat, ut uidetis, lōga uia ſaginatus, & ſatur, atq; abundans publico commeatu, ad mentionem ciborum noſtrorū plenum faſtidio uultum trahit, & exangues ac pallidos ad calculum uocat, quaſi ego non cōfitear illum etiā nimium multum attuliſſe. Tam pauci, rari per uias interlucent, & quamuis odio euerſoris noſtri euocatus è latebris ſuis populus, ſubſellia nō im

plet. Pauci *ſceleribus paſti, alienis mortibus ſalui, quòd uiuunt ipſi ſibi rei, graues, ægra et tabida membra in publicũ protulerunt.* Hæ *ſunt ciuitatis reliquiæ, quas uidetis. Sic tabuimus, ut miſeri nec uiuos habeamus, nec mortuos.* Hic *eſt populus, hæ uires, hæ ſpes, hæ opes.* Niſi *tandem ad uadimonium legate ueniſſes, non multorum dierũ cõmeatum habebamus.* Quò *nunc tantum frumenti? quò claſſem commeatu grauem?* Multum *hercule negotiatione tua actum eſt.* Frumentũ *habeo, populũ non habeo, nuſquam opus eſt, iam licet uẽdas.* Dum *tu ſalutis publicæ nundinator proximum quenq; emptorem dimittis, dum aut funera noſtra uendis, aut ſcelera: dum populo tuo fame morien te alienæ ciuitati legatus es factus, nos interim cibos ex malis inuenimus, & fames ſe ipſa pauit, & miſeriæ noſtræ crudeles factæ ſunt.* Patiamur *te defendi, ſi abſolui ſaltem nos poſſumus.* Hæc *nunc Iudices ego ſolus queror? ad me magis pertinẽt? aliquid proprie paſſus ſum? non cõmunem dolorem accuſator habeo cum iudicibus?* Quiſquam *in hac uindicta alteri cedit? non publica inopia, non totius populi mẽdicitas una fuit?* Niſi *quia funeſtas epulas, & nefarios inuenimus cibos, non putamus famem fuiſſe.* In *omnes gentes, in omnia uentura ſecula proſcripti ſumus, omnes hæc prodigia narrabunt, omnes execrabuntur, niſi qui non credent.* Famem *ipſam infamauimus, & (quod miſeris ultimum eſt) miſerationem quoque perdidimus.* Adhuc *tamẽ una defenſio fuit, quòd uidebamur in hæc omnia iſtius opera impulſi.* Si *hic innocens eſt, noſtra culpa eſt.* Etiam'ne *publica mala narrabo, & miſerijs noſtris cõuitium faciam?* Exibunt *uerba? ſubſequetur ſermo? non alligabitur lingua?* Planè *nihil non poſſumus.* Exploramus *ordinem cladis noſtræ, & ſimpliciter omnia indicantur.* Decet *iſta noſtro ore narrari. Sed nouimus, & nimium meminimus, iudex doceri non debet. opinor, reo indicanda ſunt, qui à malis publicis abfuit, qui hoc certe maximũ debet patriæ ſuæ beneficium, quòd à fame ſolus dimiſſus eſt,*

ſus eſt. Audi itaq;, audi, frumentũ iſtud quod lucrifeciſti, quanti nobis conſtet. Aliquis fortaſſe Iudices miratur, etiam ſi huius feralis anni fructus ceſſauit, quòd tamen illa ſuperior longi temporis beata fœcunditas tabuerit: & ſecum iſte dubitat, quid ſit in cauſa, cur ciuitas opulenta quondam, nihil frumẽti niſi in ſpe habuerit. Sic fit, ubi uicinis ciuitatibus uẽdimus, & undecunq; offulſit lucrum, ſine reſpectu ſalus publica addicitur, in uacuã poſſeßionẽ fames uenit. Etiã ſi quid reſidui erat, ut carius quidam uenderent, ad annonæ incendium ſuppreſſum eſt. Teſtor tamẽ conſcientiam ueſtram, nõ ſumus queſti quãdiu duplo emebamus. Non enim uulgaris illa labes frumenti fuit, qualis nec alijs ab agricolis accuſari ſolet perfidia terrarum, & ingratæ meßis irritus labor. Noua & inaudita, abominãda lues, quæ nihil homini reliquit præter hominẽ. Aut aſtricta citra conatum ſata ſub ipſis tabuere ſulcis, aut leui rore euocata radix in puluerẽ incurrit, aut peruſtis torrido ſole herbis moribunda ſeges palluit. Nullus imber ſitiẽtis ſoli puluerẽ terſit, nulla ſupra arẽtes campos ſaltẽ umbra nubiũ pepẽdit. Calidi ſpirauere uenti, maturitatẽ præcepit æſtus, etiã ſicubi forte ieiunæ herbæ ſolũ uicerãt, uanis tantũ ariſtis ſpem feſellerũt, & inanes culmos triſtis agricola iactauit uẽtis nihil relicturis. Leuia queror, prata exaruerũt, perierũt frõdes, germina nõ exierũt, nuda terra & rudes glebæ, & aridi fontes erãt. Niſi hæc omnia inter ſciẽtes dicerẽ, poterã uideri falsò queſtus de hoc anno, quo tãtum frumenti uendidimus. Vtinam ſaltẽ nobis rudem uictum ſyluæ miniſtraſſent, & carpere arbuſta, cõcutere quercum, legere fraga licuiſſet, & quæcũq; primi mortales ante traditos diuinitus mitiores cibos cõtra famẽ obiecerũt, peſtifer annus reliquiſſet. Nõ erã delicatus. Sed ô triſtis recordatio, funeſta neceßitas, nihil habuimus quo uiueremus, præter famẽ. Nec tamẽ in totũ queri de numinibus poſſumus, maria certe ſecunda experti. Si uoluiſſet ſeruare legatus diẽ, quẽ illi felicitas temporis dederat, potuit

nobis

nobis frumentum bis afferre. Vt primum tanti mali ſenſus in ciuitatem percrebruit, cum iam urgente inopia quotidie malum arctius premeret, & præſente fortuna prior tamen eſſet futuri metus, apparuit nullum ex propinquo eſſe præſidium, cũ finitimas quoq; ciuitates incendium noſtrum adußiſſet. Erat quidẽ aliquid in uicino adhuc frumẽti, ſed iam nemo uendebat. Ergo ut uidimus ſalutẽ publicam trans mare petendam, ſe in curiam quiſq; cogũt. Vt arma bello, ut aqua incendio inclamari publice ſolent: ita uno quodam conſenſu non ætatibus expectatis, nõ honoribus, pariter retulimus, probauimus, decreuimus, pedibus manibus iuimus in ſententiam neceßitatis, nec ordo nos officiorum moratus eſt. Legationẽ multi pollicebantur, nec innocentiæ iſte beneficio uel autoritatis meritorumq; reſpectu electus eſt, una cauſa nos mouit, quòd ſe citò rediturum pollicebatur. Pecuniã ſine numero infudimus, frumẽtum ſine modo mandauimus, quantũ potuiſſet, afferret, feſtinaret modò. Hoc una uoce ſupplices acclamabamus, ac ne moraremur, ne hoc quidem diu rogauimus: una tantũ uox fuit, quã iſte pro quodam præiudicio amplexus eſt. Nihil agis afferẽdo frumentũ, ſi poſt illũ diem ueneris. Noſtris manibus legatum in nauem tulimus, ac ne quid moræ eſſet, pro ſua quiſq; portione etiam commeatum dedimus, retinacula incidimus, & littus ingreßi claßẽ publicis manibus impulimus. Inde fugientia uela longo uiſu proſecuti, facilem emptionẽ, ſecundos uẽtos, placidum mare, non ſecus ac ſi ipſi nauigaremus, precati ſumus. Quis credat hoc de tam miſeris? Omnia à dijs impetrauimus: ſcilicet unum ſupereſt, ut pro aliena ciuitate uota ſoluenda ſint. Citò peruenit, citò emit, citò redijt quò uoluit. Quid prodeſt expectare? Alia ciuitas prior eſt, & ſanè religioſus legatus diem expectat. Nos interim coacta primò ex agris pecora diripuimus, & ne uenturo ſaltem anno proſpici poſſet, non reliquimus qui ararent boues. Iam ſeruis fugas imperauimus, iam procumbentes ante limina

mina principum pauperes in ipſis precibus expirant. Plorantibus liberis legatum promittimus. Iam tantum ſibi quiſq; cura eſt. Nihil tamẽ horum etiam nunc in inuidiam legati queror, adhuc prior curſus eſt. Hactenus noſtra mala tulimus, in reliqua legatus nos uicarius dedit. Si quicquã tibi humani ſanguinis ſupereſt (niſi nimia ſaturitate alienæ fortunæ cogitatio excidit) reſpice patriæ caſum, reſpice neceßitatem grauißimã. Miſeri te miſimus, expectant pallidi, exãguesq; ciues tui, & quicquid extremi ſpiritus adhuc ſupereſt, ſpe tui trahitur. Figura tibi exeſos uultus, decreſcẽtẽ populum, iam præmortuas uires, nec quicquam horũ potes ignorare, ſi quid tibi credimus, fame laborantem ciuitatem uidiſti. Feſtina, dum ſuperſunt, quibus legationem renuncies. Feſtina, dum mori ultimum eſt, frumento digni ſumus. Quid in nos conuertis etiã alienæ ciuitatis famẽ? Quatenus nobis computandum eſt, propter te duplum mali tulimus, tu ſuper frumentũ publicum ſtertis, & omnes maris circumuectus oras, littora portusq; cognoſcis. Tu inter duas ciuitates fatorum arbiter, alienæ conditor, tuæ euerſor, ſalutem noſtram peregrinis admetiris, & ſecunda tempeſtate in patriã ferentes habens, cõtrarios uentos exoptas. Nos per arẽtes effuſi campos morientium herbarum radices uellimus, eò quidem fortius, ut ſi fieri poßit, in uenenum incidamus, ſubeũtes inſolitos cibos. Et ſicubi fortè uberius paulò pabulũ cõtigit, de paſcuis rixa eſt. Amaros fruticum cortices, & ramorũ male arentium pallidas frõdes decerpimus, morbida quicquid fames coẽgit, corpus admiſit. Iam paßim moriuntur: peſtilentiumq; more pecudum ſubinde aliquis ex populo in ipſis paſcuis procũbit. Crebrior quotidie interitus, & latior ſtrages, & me miſerum, iam fames deſinit. Quos teſter deos? ſuperos'ne, quos per tantum nefas fugauimus? An inferos, quos nobis permiſcuimus? An noſtram malam conſcientiam, omnia nos antè feciſſe, quæ nemo præter nos fecit? Pecora cecidimus, campos euulſimus, ſyluas deſtruxi

Pulcherrima famis expo.

deſtruximus, nouiſſimè nihil relictum eſt præter eſurientes, & mortuos. Si qua eſt fides, libenter hanc partẽ accuſationis ſubinde differo, adeò ubi tantum nefas narrãdum eſt, etiam exigua temporum lucra ſectari libet, & neceſſe eſt reo indicare, qui à malis publicis abfuit, quàm multis non ad diem uenerit. Ignoſcite dij homineſq́; ſceleri quidem ultimo, ſed tamẽ quod feciſſe miſerrimum eſt. Non habitant unà pudor, & fames, & cum ſemel intrarit impotẽs domina, feras etiã & ingẽtes belluas ſubigit. Terram moriẽtes momorderunt. Memetipſum, ſi nihil fuiſſet aliud, comediſſem. Sed confitendum eſt, legati beneficio non defuit. Poſtquam omnẽ patientiam uicerat ignea fames, poſtquam ſpes quoq́;, quæ miſeris ultima eſt, omnis abierat, & frumentũ toties ſibi fruſtra promiſſum animus iam ne cupere quidem audebat, ſubijt furor, & alienatio mentis, & tota ſui arbitrij fames facta eſt. Animus malis diriguerat, os inſolitis cibis ſtupebat, feris inuidere cœpimus. Primo tamen furtim, & intra ſuas quiſq; latebras admiſit hoc monſtrũ, & ſi paulò citius ueniſſes, potuiſſet hoc negari. Si quis ex ſtrage corporũ defuerat, ſepultum putabamus, nec tamen indicauit quiſquam, nec deprehendit aliquis. Nemo ut hoc faceret, exemplo impulſus eſt, ſe quiſq; docuit, omnes ſcire cœpimus, poſtquàm omnes fecimus. Quoties tamen antequàm inciperẽ, in portum cucurri, quãdiu in altum intentus, ſi quæ eſſent in cõſpectu naues, oculos fatigaui? Tibi legate tempus differre facile eſt, qui tuam tantũ partem non uendidiſti. Tu quem habeas diem uideris, ego ſeptimũ expectare nõ poſſũ. Ergo rabidi ſuper cadauera incubuimus, & clauſis oculis, quaſi uiſus cõſcientia acerbior eſſet, tota corpora morſibus cõſumpſimus. Subit interim horror ex facto, & tædium ac deteſtatio ſui, & planctus. Sed cum ab infauſtis fugimus cibis, urit iterũ fames et, quod modo ex ore proiecimus, colligendum eſt. Nunc mihi illa fœda uidentur, nunc abominãda, laceri artus, & nudata oſſa, & abrepta cute intus cauũ pectus.

ctus.Nunc occurrũt effuſa præcordia,& liuidæ carnes,& expreſſum dentibus tabum,& exhauſtæ oßibus medullæ.Quantulum enim corporis fames relinquebat? Nũc illud horreo tempus,ſi quando aut manus incidit,aut facies, aut aliquid deniq; quod hominem propria nota ſignat. Nunc cibi ſuccurrũt,quos imponere in menſam non auſus ſum. Confitendum eſt enim,deuorauimus homines,& quidem auide,qui diu nihil ederamus, & tamen cœpiſſe difficilimũ fuit. Poſtquàm ius factum eſt,poſtquàm nemo erat in ciuitate quem confiteri puderet, tum uero iam in poſterum proſpicimus,& funera horreis condimus. Retrò aguntur exequiæ,aut citrà,aut ad rogos pugna eſt. Hæres cadauer cernit. Nouum & incredibile,niſi noßemus, mõſtrum habuimus,ſine rogis peſtilentiam. Mortui ratio non conſtitit. Periſſe ciues ſcio tantũ,quia inter uiuẽtes nõ uideo. Aegri aßidentes timebant, & labẽtem animã ſupremis domeſticorũ oculis reducebãt. Primo tamẽ nihil rogabant ſuos,niſi totam ſepulturam. Vt maior urgere neceßitas cœpit,beneficium factum eſt expectare dum moritur. Nemo adeo affinis fuit,nemo tam coniunctus,quo pietas abſtineret,noſtros comedimus,noſtros. Nã ſi alienos uellemus,nemo audebat,nemo cedebat. nihil eſt tamẽ quòd indignari uelitis,narraui uobis lucrũ ueſtrũ. Frumẽtũ duplo uẽdidimus,et callidißimus legatus uicinæ ciuitati impoſuit. Plena nunc horrea,bonæ rationes, onuſtæ naues ſunt, & quò magis gaudeamus tanto bono,pauci ſumus. Nam quòd ad temporis excuſationem pertinet, nihil eſt opinor quòd æſtuet, in deſertum non incidit populum,nec ſanè fuit cur feſtinaret,etiã nunc expectare poteramus. Sola eſt noſtra ciuitas quæ fame perire non poßit. Dißimulaturum me putatis iſtius patrocinia? Confiteor,uenit ad ultimum diem,attulit frumentum,gratulemur,quòd iam nulla ciuitas fame laborat. O' ſi uires ſufficerẽt, latera durarẽt,aliquid ex aridis diu faucibus reſiduæ uocis exiret,quãta indignatione opus erat, ubi pro omnibus dolẽdũ eſt? Cerno.

Quod

Quod cum ita ſit, uniuerſi qui aſſumus, proclamemus, hæc tota concio in unam uocem cõſentiat, non eſſet tamẽ futura par crimini inuidia. ut omnes accuſemus, quota pars queritur? Secum quiſq; reputet, quæ tulerit, quid admiſerit. Planè immanis belua eſt, & nõ tantũ neceſſitatis cauſa per nefas paſtus, qui quòd comederit hominẽ, non iraſcitur. Succurrite dolor & ſeri uomitus, & ultrix pœnitentia. Ades lõgi ieiunij imperioſa neceſſitas, et uos intus implicitæ, ſi quid poteſtis, admonete animæ, & à ferali uentre prorumpite, dum commiſſum nefas deuoto capite expiamus, & quaſi luſtrata urbe feralem uictimã uiolatis manibus mittimus. Decẽt nos tales hoſtiæ, in iudicium perduxi publicũ ſcelus, & infamatæ ciuitati quæro uelamentũ. Nemo non commiſit aliquid, habetis tamẽ, ſi uultis, unum, & pro omnibus nocentem. Reip. læſæ accuſo. Mirari uos certũ habeo hanc uerbi ſegnitiem, cum ciuitas tota conſumpta ſit, cum populus in ſe tabuerit, quo perſtricta tantummodo patria, & leuiter (quod aiunt) manu offenſa intelligi poſſit. Sed ferenda eſt, ut in cæteris hæc quoq; rerum naturæ iniuria, quòd non tam immanibus factis paria uerba accõmodauit, & fames noſtra, fames dicitur: & cibi noſtri, cibi uocãtur, & Reſp. nunc læſa. Nec ſcilicet niſi peracto legitimo ordine reus puniẽtur. Omnia rogo ſcrupuloſe agantur. Videte ut iure iraſcamur, qui contra ius uiximus. Imò etiam, ſi libet, defenſionem audiamus, & iam nũc nos moretur. Neget læſam Rẽp. quia pluſquã læſa eſt. Nõ enim diſcuſſos alicuius operis angulos, nec reciſas lucorũ frondes, nec publicarũ ædiũ diſperſos parietes obijcimus. Ac ſi uidebitur, adijciet forſitan nõ eſſe Remp. quæ perierit. Id enim ſupereſt, ut iã hoc nomẽ extinctum audiamus. Præcedet euſq; fortaſſe, ut eſuriſſe nos neget. Nõ inficior autẽ parũ proprie hoc legis uerbo nefas iſtius ſignari non poſſe. Maiores enim ne lædi quidem Remp. impune uoluerunt, ideo q; exiſtimo etiam hoc eſſe comprehenſum. Nemo autem uerebatur, ne abſolui poſſet crimen

lege

lege maius. Quid quòd actionem Reip. læſæ tentat in legē malè geſtæ legationis deflectere? Eligit reus crimen, hoc eſt noxius crucem optat. Non ſuſtineo iudices in tanto animi motu argumenta conquirere, nec impetus iræ meæ in digitos deſcēdit, hoc tamen ſcio, non cadit in formulam publicus dolor. Nec ſi adeò iudicibus quid paßi ſunt exciderit, ut has ferant cauillationes nō diluentes crimen, ſed differētes, populus quoq; impunitū nefas ſine lapidibus præteribit. Nō præſcribes. Te accuſare malè geſtæ legationis poſſum. Agè porrò, ſi occiſos obiecero homines, non tu es cauſa mortium? Si uiolata ſepulchra, nō propter te rogos fraudauimus? Sed Legatus fuiſti, quod tamē ipſū quid eſt aliud quàm Remp. tractare? Rem autem qui male agit, ut arbitror, lædit. An exiſtimas hanc legatis dari peccandi licētiam, ut quæcunq; ſcelera in eo officio commiſerunt, cū his omnibus hac una lege decidant? O nimium inuidēdam huius legationis conditionem, ſi tibi & famem remiſit, & legem. Sed errauerim ſanè, & quia nullum in foro noſtro iudicium fuit, deſuetudine ipſa iura exciderint, quomodo legem meam effugis? Nam niſi malis ſtupeo, duo ſunt omnino quæ in eiuſmodi crimine queri ſoleant, An læſa ſit reſpublica, an ab eo, qui arguitur, læſa. In quibus ſi quid tibi fiduciæ fuiſſet, non à criminibus crimina appellares, nec ad alteram pœnam trāsfugeres, ſed te ab hac quæ intēditur, tuereris. Dico læſam eſſe Rempub. Oratiōe hic opus eſt, aut reliquorum more accuſatorum hoc nunc mihi quærendum, quomodo res uerbis aggrauetur. Adeo infirmata eſt calamitatum memoria, quæ ſi poſſet excidere, non tamen narranda ſolum nobis, ſed oſtendenda erat ruina publica. Agedum, ſi uidetur, extra portas proſpicite ſqualida arua, & ſpinis obſitas ſegetes, & ſemeſos arborum truncos. Viduis cultore agris, errant à fame noſtra innocentes feræ, inanes uillæ ſunt, & deſerta horrea in ruinam procūbunt. Nullus inuerſis aratro glebis campus uiret, nullum ſolum opere renouatur. Iam & in ſequē-

tem annum famem timeo. Redite in domos ueſtras, uidebitis nõ xios focos, & ignes tabo cadauerum extinctos, & tecta morti bus grauia. Cum maxime inferimus in tumulos oſſa inſepulta, ducimus opertas exequias, & ad ſepulturã reſidua conferũtur, tandẽ cadauera igni permittimus. Vbi uerò uniuerſas familias fames extinxit (quæ pars maxima eſt) inanes domus ſitum du= cunt, iacent relictæ ſine hærede ſarcinæ. Inuenitur tamẽ interim cluſa domo cõditus dominus, ſi cuius mors famẽ euaſit, quẽ ri= mantes non inuenere proximi, qui inter ſuos ultimus deceßit. Quò uos mitto? Ipſam intuemini concionẽ, unius deficiẽtis ſpe ciem tota ciuitas habet, cauum macie caput, & cõditos penitus oculos, & laxam cutẽ, nudos labris tremẽtibus dẽtes, rigentem uultum, & deſtitutas genas, & inanes faucium ſinus. Prona eſt ceruix, tergum oßibus inæquale, infernis imaginibus ſimile, fœ da etiã cadauera. At ſi quis talis non eſt, cõfiteatur ſe uſq; ad ſa turitatẽ comediſſe. Sua quiſq; cõſulat miſera præcordia, ſuum uentrem conſcientia grauem. Dic nunc Legate, innocens ſum, quòd ad illum diem ueni. At ego propter te nocens ſum, quòd ad illum diem uixi. Quæ comparata nobis mala nõ delicatas la crymas habẽt? Aliquem populum hoſtilis exercitus intra por tas cogit, ſolet uenire ultima obſeßis inopia, ſed euerti certe li cet. Victor captiuum aut occidet, aut paſcet. Tormẽta quidam piratarũ tulerũt felices, quibus contigit innocẽtia. Mors certe finis eſt, nec ſæuitia ultra fata procedit. Aut etiam ſi quis adeò hominẽ exuit, ut ibi pœnã quærat, ubi ſenſus doloris nõ inue= niat, nempe tamẽ cadauera feris obijciet. Circũdati ſunt quidã flãmis ipſa tamen pœna habuit ſepulturã. Nos incẽdij cinerem perdidimus, noſtra etiã ruina tabuit, noſtra mala non latent, nõ ignis defunctos cremauit, non feræ lacerauerũt, nõ aues attige= runt, & tamẽ cadauera mortibus annumerare poſſumus. Citra ſpẽ cõualeſcendi afflicti ſumus, imò etiam citra uotũ. Grauior in dies facti pœnitẽtia eſt, pudet uitæ, lucẽ ac ſidera intueri non

audeo, quotidie felices mortuos clamo, & malæ conſciētiæ faſcibus agitatus nihil fortunatius in æterna ſede utcunq; cōpoſitis puto (adeò mors placet) iam etiā cibis noſtris inuideo. Præterita differo, ipſa ex nimia cupiditate nocet abundātia, deſideratos diu cibos auide haurimus, & laſſam famem ſaturitate ſtrāgulamus. Morimur adhuc etiam frumento tuo. Atqui cæteræ Reipub partes, quæ ſunt ad uſum populi cōparatæ, & leuiore cum dāni ſenſu pereunt, & facile remedium accipiūt, cum reparari poßit amiſſum. Opera reſtituā, ærarium replebo, naues, arma reficiam: hic uulnus altißime penetrat, hic ipſa uitalia ſe rumpunt, ubi populus ruit, ubi continuis funeribus omnis ſexus atq; ætas ſemel ſternitur. Exhauſta eſt ciuitas, & deſolatæ domus, triſte florentis quondam fortunæ indiciū, laxi muri. Quàm multi in ciuitate noſtra perierint quæritis? Minima quidē portio ſupereſt, ſed etiā ex hoc intelligi poteſt, eſurienti populo ſatis fuerūt. Plurimum tamē intereſt quomodo perierint. Felix peſtilētia, felix præliorū ſtrages, deniq; omnis mors facilis, fames aſpera uitalia haurit, præcordia carpit, animi tormentum, corporis tabes, magiſtra peccandi, durißima neceßitatum, deformiſſima malorum. Hæc ad humile opus nobiles manus mittit, hæc alienis pedibus mendicātes proſternit, hæc ſæpe ſociorum fidē fregit, hæc uenena populis publice dedit, hæc ī parricidiū pios egit. Adhuc tamen unum uidebatur remediū non expectare mortis diem, & tabeſcentem quotidie ſpiritum ſuperueniētibus malis ſubducere: nam in fame nemo quidem mortis immunis eſt. At non tua culpa fames cœpit: Sed uulneratum iugulaſti, titubantem ſtrauiſti, fumantem incendiſti. Ne quid inique faciam, diuiſa ſunt mala. Primam famem fortunæ imputo, ultimam tibi. Moram tuam itineribus ſeparo. Deniq; ex eo inopiā tibi obijcio, ex quo propter te tuli. Itaq; caritas annonæ, rarum frumētum, cædes ac direptio pecorum, fuerint fortunæ, fuerint anni, fuerint temporum. Aliam cōditionem habent ciuiū mortes,

& cadauerũ dira laceratio, & peiores inopia cibi. Hæc *fames iam tua eſt.* Puta *me in præſenti nihil adijcere niſi hoc unũ, tardius quàm potueras ueniſti: nondum tibi obijcio duplicata tempora, nec remenſum toties mare, nec graues ancoras: nondum tantam moram, quanta legationi ſatis eſſet.* Si *innocentes eſſemus, populum ſeptem diebus perdidiſſes.* Anguſtos *humani ſpiritus terminos fames fecit, morimur, deficimus: feſtina miſericors, omnes excipe auras: etiam ſi tota ſecundis flatibus tetēderint uela uenti, tamē remis adiuua, ſalutem publicam uehis, ſpiritum populi tui reportas, omnium noſtrum in iſta claſſe nauigant animæ.* Iuramus *per tuum reditum, effuſi per gradus templorum uota ſuſcipimus, tēdimus manus, nam quas feriamus hoſtias non habemus.* Quid *ſpem publicam ad ancoras alligas? nō ſtat interim dies, & plenis uelis mors uenit.* Feſtina, *merita tua non conditores æquauerint, non ipſi dij plus præſtiterint.* Tibi *nos, tibi liberos noſtros, tibi quicquid homini iucũdum eſt, tibi debemus quicquid uicinæ ciuitati præſtitiſti.* Nō *dico illa quæ poterã, puta cærulus imber in naues ruit, claßis inter fluctus latet, nec inter canentes colliſarũ aquarum ſpumas uela dinoſcimus, egerit ex fundo arenas mare, micant ignes, intonat cœlũ, ſcißis rudentibus tempeſtas ſibilat, deniq; ſidus hybernum cōditur, tu tamen perſeuera, frumētum uehis, nihil horum neceſſe eſt feliciter nauiganti, feſtina.* Quererer, *ſi naues commeatu tardaſſes, dum uelocitatis ratio haberetur, mallem accipere dimidium.* Non *delicati ſumus, non luxuriæ quæritur abundantia, ſed unde ſpiritum ſuſtineamus, unde mortem differamus in præſentia quantulumcunq;.* Si *plus opus fuerit, redibis.* Siccæ *fauces ſunt, æger anhelitus os tendit.* Iam *fruſtra in ſinu parentũ liberi plorant, & nondum editi conceptus intra uterum famem ſentiũt.* Iam *nemo diues eſt.* Auras *captamus, & rore ueſcimur, & iam ſperare tormentum eſt, quotidie uires deficiunt.* Iã *non imus in littus, ſed redimus, in editis ſcopulis populus ſedet, dũ*

naues

naues expectat, in paſcua non redit. Aquas ingredimur, & unus aſpectantium rictus eſt, & cum deſecerũt omnia, expirãt. Te, te expectantes intentis oculis morimur, in mare mortui cadunt. Quoties ſole percuſſa nubes refulſit, nauẽ putamus, quoties fractus uẽto fluctus incanuit, uela interpretamur. O' mobiles miſerorum ſpes, ad unaquæq; ſolatia, ab unoquoq; quomodo nutant? Hæc certe nauis eſt, ecce uela pandũtur, propius appellitur, & accedendo creſcit, noſtra eſt, ſuos in utranq; partem uentos habuit, noſtris uotis gubernati flatus ſunt. Hæc dicimus, at illa interim tranſuolat. Fletus inde & deſperatio, & lucis odium. Nihil enim grauius quàm deſtitutæ ſpes torquent. Ne interrogare quidem licuit, aut quærere, nemo applicabat. Ergo incerti omnium rerum pependimus, nihil quiſquã cognouit. Saltem ſi ſcire licuiſſet ubi frumentũ uẽdidiſſet, ipſi petiſſemus. Iam quomodo ad ſingula momẽta tẽporũ mutabãtur animi, bene eſt, ſerenus ſol occidit, purus ſe dies tollit, ad nos uenti ferunt, iam ueniet. Pendet interim fames, & illud quod iandiu cogitat, differt, ita tamen ut ſubinde cõputet, quot dies ad mortem ſuperſint: nam quid profecit? Meminiſtis, cũ contrarij uẽti flare cœpiſſent, & in altum fluctus à terra uolarent, quanta cõploratio, quanti planctus fuerint, retinebitur, ſtabit, laborabit. At, ſi dijs placet, legatus noſter tum maxime bene nauigabat. Nos in hac fortuna, in tam graui caſu, in eiuſmodi cogitationibus ſumus: Tu ſinus maris circuis, & per omneis curuatorum littorũ ambitus terrã legis. Sic fit ut te iuuet diu nauigare. Nullus amœnus prætermittitur portus, nulla celebris ciuitas inuiſitata tranſitur. Mentior, etiã ad eſuriẽtes applicas. Dein ſi quã timoris iniuriam quereris, non ferã te morantem. Quomodo ſatis accuſabo uẽdentẽ? Spiritus noſtros trãſcribis, ſalutẽ noſtrã exponis. Quæ diu inæſtimabilis fuit, innocẽtiã publicam uendis. Frumẽtũ non naufragio perdidimus, non latrocinio, lucro perimus. Tempeſtas quoque aliquam nauem in medium littus

impingeret, et ex claſſe numeroſa omnes fluctus exhauſiſſet. Periyt frumẽtum, quia claßis uenit in portum. Ita nos alienæ ciuitati Legatũ miſimus, & uilia ac deuota capita uicinorum delicijs morimur. Nobis nihil iã reſidui ſpiritus ſupereſt, nos in cõſpectu mortis ſtamus, nos Legatũ frumẽtumq́; noſtrũ ore aperto expectamus, claßis noſtra uecturam facit, & uicinarum ciuitatum copias introducit. Penè à conſpectu noſtro uela cõuerſa ſunt, quantulo minus quàm congeſti frumenti puluerẽ uidimus, tantum iam temporis tranſiuit ex quo pecuniã contulimus, Legatum creauimus. Iam dinumeratis tẽporibus quæ ſecundi uenti breuiora fecerũt, quotidie ſpero, & ſanè propè eſt. At Legatus meus ad emendum modo proficiſcitur. Tibi ergo tot ciuiũ mortes imputo, tibi ſtragem populi, tibi liberorum parentumq́; miſerrimas pœnas, tibi quicquid paßi ſumus, tibi, quod grauius eſt, quicquid fecimus. Et ſcilicet ſperas, ut tãtam ſceleris inuidiã ab animis noſtris duplæ pecuniæ ſtrepitus auertat? Neſcis q̃ multa uendideris. Duplo uendidi. Ita'ne infelicitas mea negociãti tibi lenocinata eſt? Quòd fame perire ciues meos patior, quòd ut ueſtrã ciuitatem ſeruẽ, meam euerto, quòd à tam uicinis littoribus claſſem torqueo, quòd ad diem redire non poſſum, quòd precium conſtituitis, quòd occulto datis duplum, patrocinio meo quãtulum lucror? At nos inepti ac ueſani de fame querebamur, grauis nobis inopia, intolerabilis, et miſera: accerſita mors uidebatur. Nũc agimus gratias induſtriæ Legati. Reſpu. noſtra locupletior perit. Sacroſanctus mercator opportunum, opinor, inuenit mercis exactum. Miror hercule, ſi tã bene negotium geßeras, quomodo nobis pecuniã nõ retuleris. Duplo uendidi. Decepiſti uicinam ciuitatẽ, circumſcripſiſti, itaq; queritur. Duplo uendidi. Hoc enim unum ſupererat, ut deuectum tantidem uẽderes. Habita eſt itineris ratio, habita uſurarũ. Ego uerò malo quod tam magno uendidiſti. Apparet enim te nihil coactum. Sed ſi ſemel ponis haſtam ſalutis, ſi redemptores uitæ admittis,

admittis, & nos admone, melius uendes. Nos quicquid in domibus habemus, quicquid in templis, quicquid ciuitas ſuum uocat, congerere parati ſumus. Frumentum pecunia remetiamur, libertatem noſtram addicimus, fines publicos tradimus, omnia licet eadem uicina ciuitas polliceatur, plus non poteſt. Proſit mihi quod apud negociatores ſolet, in anteceſſus dedi. Triplũ, quadruplum, quantum popoſceris accipe, & illa pecunia frumentum licet uicinis afferas, ſi nobis nihil de commeatu noſtro partiris, nos uicinæ ciuitati uendemus. Liceat ſeruire ubi frumẽtum eſt. Non exigua res eſt, pro uita, pro ſepultura, pro innocentia licemur. Non poteſt hic commeatus tam care emi, quàm expectari. Sed niſi uendidiſſem, inquit, fame laboranti ciuitati, timui ne raperet. Et ita utiq; occupare uoluiſti, ut nobis iniuriã tu potiſſimum faceres. Multum mehercule uos fallit opinio iudices, ſi ullam cauſam ita euidẽtem deferri poſſe in forũ putatis, cui nulla ne mendacij quidem uelamenta contingant. Opinione ſua defenditur, & quæ res minime coargui poteſt, utitur ſe teſte. Ne nos periremus, non timuiſti, ne repetiti commeatus poſt diem noſtræ mortis applicarentur, non timuiſti. Noſtris certe malis quanquam nihil poterat accidere inopinatũ, tamen inter metus tempeſtatum, & ancipites incerti maris caſus, cõfiteor, ne frumentum ſalua claſſe perderemus, non timuimus. Non dico ut maxima uis parata ſit, ut more immanis latrocinij turba raptorũ littus premat, uel repugna, uel fuge, uel roga. Incenſurum naues depreſſurumq; minitare potius, quàm totum frumẽtũ utiq; populo pereat. Partire uel gratis, dũ nobis aliquid quo reſpiremus afferas. Illud quo certe nihil aſperius accideret, rapi patere. Faciat fortuna quod uoluerit, legatus à præcepto nõ recedat. Refer nobis ſaltẽ iniuriã noſtrã, mitte nũcios, ita famẽ differemus, rapiemus furentes arma, & ſe in obſidionẽ ciuitatis inimicæ ſine delectu populus effundet, uaſtabo interĩ fines, hoc eſt, per aliena prata paſcar. Siqua in uillis deprehẽdero pecora

diripiam, bellum me alet. Citius ad frumentum perueniemus, quàm tu cum frumento redibis. Adiuuabunt pugnantẽ iuſta ſacramenta. Si cõtigerit æquum fortunæ iudicium, non meos tantum cõmeatus recipiã: ſi minus, certe dabitur bene mori. Liceat & manũ conſerere, in acie confligere, cõdant ſe poſtea licet muris, lõgius obſidio eat, interim certe hoſtium potius cadaueribus uiuemus. Sed nulla uis fuit, nulla exterior iniuria, tuũ certum cõmeatum nemo rapuit, iure miſeri ſumus, & ex ſtipulatu Legati noſtri perimus. Vendidit quantum uoluit, quãti uoluit: et ut hoc ad noſtras accederet moras, fortaſſe diu cõcionatus eſt. Omnis cum fide perſoluta pecunia eſt. Hoc quî colligo? Qui quanti uult uendit Iudices, poteſt non uẽdere. Nam per fidem, ſi rapere alienum frumentum & poſſunt, & uolunt, quid ita duplam pecuniam ſoluunt? Nam quomodo in magna inopia quicquid emi potes, uile eſt, ita cum poßis habere gratuitum, duplo carũ eſt. Sed mihi credite, color iſte patrocinij eſt, & diu in ſaturo ocio cogitata defenſio. Nõ poteſt ſimilis uſquam fames fuiſſe. Nos graue huius anni ſidus afflauit, noſtrum hoc fatum fuit, quos non tantùm ſata, ſed etiam empta fallunt, qui noſtra pecunia, noſtra claſſe, noſtro legato, noſtro uento, felicißimo curſu, commeatum tamen perdidimus. Nos à frumento lõgius ſumus, ad illam ciuitatẽ potuit frequẽter accedere negotiator, ſæpius applicari onuſta claßis: itaq; non miſere Legatos, nullus illis cõmeatus longius petendus fuit, quòd felicißima annona, affluentibus copijs, fortunatis opibus contigit, nihil emerunt niſi deuectum. Quare nulla cauſa iſtius quẽ fingis metus fuit, nulla utiq; uis. Forum legiſti, & quia adhuc ſupererat tẽpus, obiter negociatus es. Rapturos putaui. Quid dicis ſcelerate? Et cũ hoc timeres, applicabas? Onuſtus uiator apud latrones hoſpitaris? Commeatum publicũ annonæ in ſcopulos impingis, & plenæ frumento claßis ancoras ad famẽ ducis? Non præcides medium mare, non uelut inhoſpitales Syrtes, aut uoracem Charybdim

preter

præteruehe ris? non tota in fugam uela torquebis? Nuſquam eſt periculoſius legationis tuæ naufragiū. Tu ut cogi poſſes, tu ut auferri frumētum poſſet, effeciſti. Tantū habituri ſumus, quantum reliquerit pudor eſurientium. Quid te duplo frumētum iactas uendidiſſe? Potuerūt nihil ſoluere: quod refers, alienum beneficium eſt. Alterū confingitur hoc loco mendacium. Tempeſtate, inquit, appulſus ſum. Ita planè infelix nauigator es, & cuius uotis auræ non reſpondeant. Neſcimus te duplo melius nauigaſſe, quàm ſperaueramus? Neſcimus ſingulis commeatibus bina itinera confecta? Neſcimus in una legatione uētos quater ſecundos? Sat erat uerbo negare, quod uerbo ponitur. Remoue hanc ſpem eludendæ mēdacio ciuitatis. Quo dāno probas tempeſtatem? Quid amiſiſti? Frumentum certe totum uenit in portum. Nec laboraſti, tanquam nimium onuſtas naues ſimulaueris, duplum afferre poterant. Non uexata armamenta, turbatosq́; funes, aut ſciſſos uelorū ſinus quereris: claſſis ſtatim exijt, & quod magnum integræ ſignum eſt, cita redijt. Porrò tempeſtas in unum agebat angulum, nihil potuerunt obliquata uela deflectere. Non potes ultrà procedere, citrà applica. Effuge raptores, effuge non dimiſſuros. Si aliud fieri non poteſt, cum tempeſtate decìde, naufragio in deſertum littus impinge. Quid deuitata procella prodeſt? quid ſubducta nubibus inuijs claſſis? In portu naufragium fecimus, & frumentum ad ancoras perdidimus. Ego uerò, inquit, attuli, & quidem duplum. O' nos felices, rumpamus ſaturitate præcordia, paſcamur in præteritū, & famem cruditate penſemus. Frumentum attuliſti. Quid quòd medicina mortuorum ſera eſt? Quid quòd nemo aquas infundet in cinerem? Quid quòd extincto populo etiam nouendialis tarde uenit? Quid quòd iam ego frumētum nō deſidero? Naufrago tabulam abſtuliſti, mortuo applicas nauem. Duplum eſt, infunde in ſepulchra, & admetire tumulis, ibi ſunt qui mandauerunt. Quid aliud effeciſti afferēdo frumentū, quàm ut nos

quod adhuc fecimus, pœniteret? Nunc me magis pudet, nunc ci bos meos obiurgo, potui heri nō comediſſe. O nefas, in quo me ſcelere commeatus deprehendit. Siccine paria fecimus? Adhuc nihil habuimus, ſed nunc licet reponamus. Quis autē unquam penſabit neceſſaria ſuperuacuis? Duplum attuliſti, ſed illis qui perierunt nihil. Sed nō poſſumus iam non feciſſe quod fecimus: plerunq; ſera pro nullis ſunt: ſed & temporū iſta mometis aut precioſa fiūt, aut uilia. Vis ſcire quantū inter hoc tēpus et illud interſit? Tenta igitur forum tuum, totum hoc nō potes dimidio uendere. Supereſt adhuc unum patrocinium, in quo ſpes omnis profligatæ cauſæ conſiſtat. Ad diē ueni. State hic certè iudices. nam ferri non poteſt, exundat altius dolor. Pudorem publicum quamuis proiectum & iam olim ſepultum hucuſq; protrahis? Cur non expectauimus? Cur famem nō ad conſtitutum diſtulimus? Cur ad tantum nefas acceſsimus? In hac lance publica cauſa iudices pendet: aut iſte tarde fecit, aut nos cito. Hoc uidelicet expectaſti, & ne captioſum eſſet officio tuo maturius redijſſe, ex induſtria tempus triuiſti. Non tempeſtas in cauſa fuit, non uis ulla uicinæ ciuitatis. Vna ratione moratus es, nondum erat tempus. Adeóne nobis miſeriæ publicæ exciderūt? Adeo inſperato frumento obſtupuimus, ut hæc audienda ſint? Vltimum omnis memoriæ reum una uox innocentem facit: Populatorem euerſoremq; ciuitatis niſi ad ſupremum damnabo, abſoluatur. Publicus reus redijt. Illum reſpondet diem dedimus. Tu tamen ſi interpellatus tēpeſtatibus ſerius ueniſſes, excuſares mare & ambiguos flatus, & tibi bonam cauſam habere uidereris, cum diceres, antè non potui. Et nos hoc cogitauimus, his caſibus ampliauimus tempus. Nos illū tibi diem dedimus, ſed quia illud citius emiſti quàm ſperauimus, ſupra uotum noſtrum nauigaſti, ad proximum littus mature claſsis applicata eſt: ego tibi poſsū ſatis iraſci? Felicitatem noſtram perdidiſti. Ergo quantū in te, tempus cōſumptū eſt, dies exceſsit, peius pati nihil poſſumus,

ſed

ſed peßima diu patimur. Imputa nobis propitios uentos, & ſecundum mare, & ciuitatis opulentæ liberalitatem, quæ tantum frumenti uendidit, quantum duobus populis ſatis eſſet. Quantumlibet uelocitate tua glorieris, cõputa, ſi placet, quando primum conterminos portus onuſta claſſe comprehenderis, quàm tarde à uicina ciuitate ueniſti. At etiã, ſi dijs placet, animo defenditur, & quam cauſam uexandæ ciuitatis habuerit, quærit. Iſtud ego interrogare debueram, non ubiq; iudices morandum eſt. Alioqui ſi quid requirere uellem, multa occurriſſent. Solent hi negociatores, præter hæc aperta pretia, priuatũ aliquid ac proprium ſtipulari, utiq; cum alienam rẽ uendunt. Poteſt fieri ut primo lucrari uoluerit pretium, ſerius deinde ſubuenerit reddendæ rationis, dicendæq; cauſæ cogitatio. Venijt fortaſſe frumentum lucro, redemptum eſt patrocinio. Poteſt fieri ut aliquam gratiam ſperauerit à ciuitate ſeruata, occulta quædam in ciuitate ſua odia, quæ plerunq; ex inanibus cauſis oboriuntur, habuerit. Multa ſuccurrunt, ſed (ſi qua eſt iudices dicenti fides) ego nihil inuidioſius reputo, quàm quòd ciuitatem ſuam ſine cauſa perdidit. Quæcunq; ratio, quodcunq; propoſitum fuit, audi quæ paßi ſumus, poſtquàm redire potuiſti. Tranſeo tormenta noſtræ inopiæ, maciẽ corporis, uulſos terra deſtrictosq́; ramis cibos, quòd aris altaria non impoſuimus, quòd populus corporibus ſuis uias ſtrauit, quòd mendicus quem rogaret non habuit. Non obijciam tibi famem. O triſtis recordatio, ò tormẽtis omnibus conſcientia grauior, rumpe ferreum pectus, & ardentia ſcelera uiuentesq́; intus epulas excute. Luctantur intra uiſcera animæ, & uterum funeribus grauidum mortes agunt. Credibiles fabulas fecimus, felices miſerias, ſcelera innocentia. Omnes quaſcunq; clades fama uulgauit, ſolatia hinc petãt, hic audiẽt occiſos ſine sãguine, ſepultos ſine ignibus cibos. Si quis mentitus eſt Cyclopas, Leſtrygonas, Sphingas, aut inguinibus uirginis latratum Siciliæ littus, & quæcũq; miſer didici domi,

comites

comites quæro, hinc argumentum, hinc fidem accipiant. Quædam planè falſa ſunt: Sol in ortu ſuo non occidit, nec ad humanorum uiſcerũ epulas diem uertit. Vidit nos uulneribus paſtos, & ad euiſcerata corpora illuxit. Publice monſtra cõmiſſa ſunt, & inexpiabile nefas uno ore ciuitas fecit. Pœnis noſtris iam ne fames quidem ſatis eſt. Hoc non omnes feræ faciunt, & quamuis ſenſu careant muta animalia, pleraq; tamen innocentibus cibis ueſcuntur, uti quæq; conſuerunt. Inter homines etiã, ſi qua alienis membris imprimunt dentem, mutuo tamen laniatu abſtinent, nec eſt ulla ſuper terras adeò rabioſa bellua, cui nõ imago ſua ſancta ſit. Nos quibus diuina prouidentia mitiores cibos conceßit, quibus ſociare populos, mutuo gaudere comitatu, ſidera oculis animiſq; cernere datum eſt: uiſa non ante nos fecimus, nigros fame dentes pallidis cadaueribus impreßimus, & inter horrorem ac famem reſtrictis labris morſus abrupimus. Cadauera rogis deuoluta ſunt, & ad funera tanquam ad naues concurrimus. Deficit aliquis extremo iam ſpiritu pedẽs, tamen durat, quia prius moriturum alterum putat: inuicem expectãt, et ſi ſpei figuratione tardius cadit, morſibus pugnat. nõ in omnibus morte is expectãtur, pater liberos eſurit, & oppreſſa decimo menſe mater ſibi parit, redit in uterũ laceratus infans. Cludũt domos, ne quis funus eripiat. Solæ sũt diuitiæ mortium: uelut infauſtæ aues ſupra expirãtes ſtamus. Secreta miſeri petunt, in ſolitudinem fugiunt, & ubi nulla ſpes uitæ supereſt, mortes ſuas abſcondunt, iam morituri ad feras confugiunt. Dehiſce terra, & hanc noxiam ciuitatẽ (ſi hoc ſaltem fas eſt) hauſtu aliquo ad inferos conde. Cœleſtes auras contaminato ſpiritu polluimus, & ſideribus ac diei graues, & inuidiam ſeculo facimus. Nullas iam ſpero fruges, propitios deos nõ mereor. Quomodo me à ſcelere meo diuellerem? in quas ultimas terras, quæ inhoſpitalia maria conderem? Meum ſanè conſciẽtia urunt animum intus ſclerum faces: & quoties facta reputaui, flagella

mentis

mentis ſonant,ultrices uideo furias,& in quãcunq; me partem conuerti,occurrunt umbræ meorum.Habitat neſcio quæ in pectore meo pœna,& ne morte ſaltem hos metus effugiam, occupant grauia apud inferos ſupplicia, uolucris rota, & ſagacibus cibis eluſus ſenex.Adeo ne apud inferos quidem ulla pœna eſt fame maior,& ille hæc patitur qui hominem appoſuit epulandum.Nobis imminet ſaxum,nobis ſtridunt ferreæ turres, noſtris cauſis urna iã ſtetit,nobis uiuax ipſum creſcit iecur, quia illic quoq; uiſcera tantum aues laniant. Excipiunt nos in proximo littore inhumatæ noſtrorum animæ.Miſerum me,uera'ne hæc ſunt,an mens aſpicit? Laceros uideo manes,& trũcas partibus ſuis umbras. Quid hoc eſt? Non de ſepulchris inſurgunt, non aliquo terrarum hiatu procedunt umbræ noſtrorum,de populo exeunt. Illum tedis incendite,illum anguibus petite,& tã longæ moræ exigite rationem. Vobis dicat,duplum attuli. Vobis dicat,ad diem ueni. Ego ſi huius pœnam uidero,poſſũ reddere rationem,quòd uixi.

APES PAVPERIS.

ARGVMENTVM.

Damni per iniuriam dati ſit actio. Pauper & diues in agro uicini erant iũctis hortulis.Habebat diues in horto flores,pauper apes. Queſtus eſt diues flores ſuos decerpi ab apibus pauperis.Denunciauit ut transferret.Illo non transferente, flores ſuos ueneno ſparſit. Apes pauperis omnes perierunt.Reus eſt diues damni iniuria dati.

Pro paupere contra diuitem. 13

CREDO *ego iudices pleroſq; mirari,quòd homo tenuis, etiam antequàm quod habebam perdidi, pauper, auſus ſim iudicio laceſſere diuitem utiq; uicinum,cumq́; notæ impotẽtiæ, expertæ crudelitatis,in tantis fortunæ uiribus pernicioſum inimicum, etiãſi uenena non habeat. Neq; ipſe hoc periculũ ignoro, expertus non leui documento,quanti ſteterit mihi quòd ſemel imperata non feci. Sed neq; illud iudices damnum tolerabile eſt pauperi,cum*

tam

tam paruis etiam diuites moueantur. Et mihi quanquàm propè nihil iam relictum eſt quod perderem, ſi tamen iſta impune ſuſtinenda ſint, ſolatiũ erit iram potius quàm contemptum pati. Nec ſanè uitæ cauſa iam ſupereſt, ſi ad cæteras humilitatis noſtræ contumelias hoc quoq; accedat, ut ſi habemus aliquid, migrandum ſit: ſi perdidimus, tacendum. Vnum oro, ne cui minor dignitate ueſtra uideatur cauſa litis meæ. Ante omnia enim nõ debetis expectare ubi pauper magna perdiderim: ſed quantulum eſt quod abſtulerit mihi diues, minus eſt quod reliquit. Et tamen quis indignatur apes formula uindicari, cũ uenenis etiã floſculi uindicentur? Quod tamen iudices (quanquam euerſus, & ab omni ſpe tuendæ paupertatis excluſus) æquiore animo tolerarem, ſi cuius culpæ, etiam ſi iniuſtam pœnam, meritam tamẽ iram tuliſſem. Sed circunſpiciẽti omnia nihil mihi obijci poteſt à diuite, niſi quòd uicinus ſum. Eſt mihi paternus iudices agellus, ſanè anguſtus & pauper, non uitibus conſitus, non frumentis ferax, nõ paſcuis lætus, ieiunæ modò glebæ atq; humiles thymi, & non late pauperi caſæ circuniecta poſſeßio. Verum mihi uel hòc fuit gratißima, quòd non fuit digna quam diues concupiſceret. In hoc ego uitæ meæ ſecreto remotus à tumultu ciuitatis ignobile æuũ agere procul ab ambitu, & omni maioris fortunæ cupiditate conſtitui, & dum moleſta lege naturæ trãſiret ætas, uitam fallere: Hoc mihi paruulũ terræ & humilis tugurij ruſticum culmen æquitas animi regna fecerat, ſatisq́; diuitiarũ erat nihil amplius uelle. Quid prodeſt? Sic quoq; me latẽtẽ inuenit inuidia. Nec ab initio iudices uicinus diuitis fui, pares circa me habitauere domini, & frequentibus uillis cõcors uicinia paruos limites coluit. Quod ciues paſcebat, nunc diuitis unus hortus eſt. Poſtquàm proximos quoſq; reuellẽdo terminos ager locupletis latius inundauit, æquatæ ſolo uillæ, & exciſa patria ſacra, & cum coniugibus paruisq́; liberis reſpectantes patriũ larem, migrauerũt ueteres coloni, & latæ ſolitudinis indiſcreta

unitas

unitas facta eſt, poſtquàm ad apes meas diuitis fundus acceßit. Nanq; ego iudices dum fortius opus permiſit ætas, terrã mani bus ſubegi, & difficultatem labore perdomui, & inuito ſõlo nonnihil tamẽ fœcũditatis expreßi: cito labitur dies, & procli uis in pronũ fertur ætas: abiere uires, ſenſus meus, defectaq; la bore ſenectus, magna pars mortis nihil mihi reliquit niſi diligẽ tiam. Circunſpiciẽti quod conueniret opus inualidæ ſenectutis curæ, ſuccurrebat ſequi pecora, fœtuq; placidi gregis pauper tatẽ tueri, ſed ex omni parte circuniectus diuitis ager uix tenuẽ ad greſſus meos ſemitam dabat. Quid agimus? inquam. Vndiq; uallo diuitiarũ cluſi ſumus. Hinc hortuli locupletis, hinc arua, inde uineta, hinc ſaltus, nullus terræ datur exitus. Quæramus animal quod uolet. Nam quid apibus inuenit natura præſtan tius? Parcæ, fideles, laborioſæ, ò animal ſimile pauperibus. Et ſanè dabat occaſionẽ mihi opportunitas hortuli mei. Eſt nanq; poſitus ad ortus ſolis hyberni, apricus, omnibus uentis medius. Fuſus ex proximo fonte riuus, crepitãtibus inter radiãtes calcu los aquis, utrinq; ripa uirente præterfluit. Satis conſiti flores, & uiridis paucarũ arborum coma naſcentibus populis prima ſedes, unde ego frequenter concertum nouæ iuuentutis agmen ramo graueſcente ſuſcepi. Nec me tanta capiebat uoluptas, quòd fluentia ceris mella conderem, quòd ad ſuſtinendas pau pertatis impenſas deferrem in urbẽ, quod diuites emerẽt, quàm quòd aduerſus omnia laſſæ tædia ætatis habebam ſenex quod agerem. Iuuabat aut lenta uimina uernis fœtibus texere, & ne æſtiuus ardor aut hyberna uis grauida penetraret aluum, hian tes rimas tenaci linire fimo, aut feßis apibus ultro præbere mel la, aut fugiens examen ære terrere, aut bella ſedare pulueris ia ctu: tum ne quid periculi ſaltem ſingulis eſſet, auidas longe fu gare uolucres, et arcere parua dictu animalia, recluſas interim ſcrutari apium domos, ne per uacuas aluos fœda peſtis inſidio ſas texeret plagas. Dederã laboribus meis iuſtam ſenex mißio-

nem,habebam quæ pro me opus facerent. Quò non penetras liuor improbe? Quid'ue ſcabræ malignitati clauſum eſt? Inuidit pauperi diues. Cum euocaſſet me ſubitò trepidum,totoq; fortunæ ſuæ ſtrepitu circũſtetiſſet, Quid tu,inquit,non potes imperare apibus tuis, intra priuatum uolent,ne hortorum meorum floribus inſideant,nec in meo rorem legant? Remoue, transfer. Impotẽtiſsime tyranne,quò? nunquid tam latum poßideo agellum,ut illum apes tranſuolare non poßint? Neq; tamen tantum inerat pectori meo robur,ut non perturbarer denũciatione notæ impotentiæ. Volui relinquere auitos lares, & conſcios natalium parietes, & ipſam nutriculam caſam, iamq; pauperem focum & fumoſa tecta, & cõſitas meis manibus arbuſculas tranſferre deſtinatus exul decreuerã. Volui iudices decedere, uolui, ſed nullum potui inuenire agellũ,in quo non mihi uicinus diues eſſet. Nec tamen licuit diu quærere. Forte ſerenus pura luce fulſerat dies, & hilaris matutini ſolis tepor ad quotidiana opera lætius ſolito agmen effuderat. Quin ipſe ſpectator operis (præcipua namq; hæc mihi uoluptas erat) proceſſeram, ſperans fore ut uiderem quemadmodũ aliæ libratæ pennis onera conferrẽt, aliæ depoſita ſarcina in nouas prorumperent prædas, & quanquàm anguſto feſtinaretur aditu, turba tamẽ exeuntiũ non obſtaret intrantibus, aliæ militaribus caſtris pellerent uulgus ignauum, aliæ longum permenſæ iter fatigatæ anhelitum traherẽt, hæc ad æſtiuum ſolem porrectas panderet pennas. Miſerũ me, ignoſcite modo gemitibus meis. Non floſculos perdidi, nec caduca folia proximo lapſura uẽto. Apes cum uolarent, ſuffugiũ tenuitatis meæ, ſolatiũ ſenectutis amiſi. Nunquam me aliás pauperem putaui, triſte me excepit, expectatq; ſilẽtium, & inanis alui inchoata tantum opera, & rudes ceræ. Vos Iudices æſtimate quatenus recipiatis hunc affectum meum. Libenter bibiſſem ſi inueniſſem uenenum. Hoc mihi damnũ nõ brumæ glacialis tetrabilis rigor, non ſuppreßi lõga ſiti flores induxerũt.

Ieiunam

lei unam miſeris famem non auiditas iniuſta domini nihil mellis reſeruantis, non æqualis feſſas morbus inuaſit, non damnatis ſedibus ſuis auias fuga petiere ſyluas. Apes pauper miſer in opere perdidi. Parauit homo nefarius ante omnia tantum ueneni, quod poſſet & diuitis hortis ſatis eſſe, & liniuit flores maleficis ſuccis, & in uenenũ mella cõuertit. Sparſit omnibus floribus mortẽ, & quantò plura interim corrupit, quàm quæ apes abſtuliſſent? Illæ ſtudio quotidiani operis excitatæ, ut primũ auro ra lucẽ uocauit, in aſſueta miſeræ paſcua uolant, ut antequàm noctis humorẽ radij Solis ebiberẽt, matutinos legerẽt rores, & cœleſtes aquas ad horreum ferre poſſent, nec ſibi, ſed operi biberẽt. Hic triſte ſpectaculum, & tantũ non ipſi qui fecerat, miſerãdum. Illa ad primum feralis ſucci hauſtum inſolito cõſternata guſtu fugit, ſed fugiſſe nihil prodeſt. Illa longiores expetitura paſtus in altum tollitur, uitamq; in aura relinquit. Hæc primo ſtatim floſculo immoritur. Illa rigeſcẽtibus morte pedibus exanimis, ſicut hæſerat, pendet. Alia defecta niſu uolandi adhuc per terrã languide repit. Si quas tamẽ uſq; ad ſedẽ ſuam diſtulit mors lentior, ſicut ægræ ſolent, ſub ipſis pẽdere portis, in globum nexas & mutuò amplexas mors ſola diuiſit. Quis figurare poßit, quis dicere quàm multas mali formas, quàm uaria leti genera fecerint tot mortes? Semel, ut ipſe triſtem finiam expoſitionem, dicẽdum eſt, omnes perdidi. Celebre illud aluearium, & domino ſuo notius, ad nihilum recidit. Audete nunc laceſſere diuitem quibus uitæ cauſa ſupereſt, exerite libertatem fortibus uerbis, ſi quid offenderit, & quod difficilimum fuit, iam expertus eſt uenenum. Quòd ſi mihi fortuna uel ingenij uires, uel ſuas dediſſet, crimen iſtud nõ priuatam taxationẽ formulæ merebatur. Venenum leges habere, emere, noſſe denique uetant, ineuitabilem peſtẽ occulta fraude graſſantẽ. Male hæret ibi innocẽtia, ubi in poteſtate eſt ſecretũ ſcelus, uelut uenenũ, et quidem præſentaneũ, inuentum, cõpoſitum, datum eſt. Quãtu-

lum intereſt quis biberit? Homo dedit, & homini dari poteſt. Non adeò deſunt odiorũ cauſæ, ut iam rara ſimultas ſit: & ut uideatur aliquis nihil magis quàm malos odiſſe, libebit aliquã-do longius manũ porrigere, & indulgere animis. Credite mihi Iudices, difficilius eſt uenenũ inuenire, quàm inimicum. Sed me cõſcia mediocritatis infirmitas intra meas tãtummodo cõtinet querelas, nam damnũ id eſt Iudices grauiſſimũ. Pauper uulnus accepi, quod mihi diutius deflẽdum apud uos, quàm probandũ eſt. Nam coarguẽdis quidẽ criminibus quis labor eſt aduerſus confitentem? Habent diuites hoc quoq; contra nos cõtumelio-ſum, quòd non tanti uidemur ut negent. Porrò qui cõfeſſum de-fendit, non abſolutionẽ ſceleris petit, ſed licẽtiam. Longius iſta quàm timui quæſtio peruenit, non de præterito tantum litiga-mus. hoc agitur, ut etiã ſi quid fortè reparauero, iterum diuiti liceat occidere. In duas enim, quantum animaduertere potui, quæſtiones diuidit cauſam, an damnũ ſit, & an iniuria datum. Negat eſſe damnũ, quòd animal liberũ, & uolucre, & uagum, & extra imperia poſitũ perdiderit. Negat iniuria datũ, quòd in priuato ſuo, quòd eas quæ ſibi nocerẽt extinxerit, poſtremo quòd ſparſo tantũ per flores ueneno ipſæ apes ultro ad mortẽ uenerint. Vt mihi eſſet quod his poſſem reſpõdere, æquum erat inter uicinos ſic agi? Sed excutiã ſingula, nec prius meis argu-mentis nitar, quàm diuerſa repulero, quoniamquidem quæri-tur an damnum ſit, perdere quod lucrum eſt habere. Liberum animal puto, nõ dico fœtus meis manibus exceptos, & in tutã conditos ſedem, & reſeruatis ad ſupplementa generis fauis exa-men uernaculum. Quoniam quidem tyrannorũ iura defendis, natos in priuato meo, puta me uel inanis arboris trunco, uel ca-uis inuẽtos petris, domũ fauos retuliſſe, multa nihilominus quæ libera fuerãt, tranſeunt in ius occupantiũ, ſicut uenatio & au-cupatio. Nam ut cætera animalia hominũ cauſa finxerit Pro-uidẽtia, quod omnibus naſcitur, induſtriæ præmiũ eſt. Quid au

tem

tem nō liberū natura genuit? Taceo de ſeruis, quos bellorū ini quitas in prædā uictoribus dedit, iiſdem legibus, eadem fortuna, eadem neceßitate natos. Ex eodem cœlo ſpiritū trahūt, nec natura ullis, ſed fortuna dominum dedit. Cur infrænatis equis uictor inſidet? Cur iniuſto quotidie iugo boum colla deterimus? Cur in uſum ueſtiū ſæpe pecori lanæ detrahūtur? (taceo de ſanguine & epulis per mortem paratis) Si omnia quæ libera generantur, naturæ demus, deſinitis diuites eſſe. Si uero hæc cōditio eſt, ut quicquid ex his animalibus in uſum hominis ceßit, proprium ſit habētis, profecto quicquid iure poßidetur, iniuria aufertur, ut uolucres mites, & aliæ quæ per ruſticas uillas, quæq; ditibus cellis ſaginantur, in quibus tamen domini ambigua poſſeßio eſt, & uaccæ, & armenta, & omne pecudum genus. Sed illa impoſitus cohibet magiſter. Peius'ne domino in ijs ius eſt, quibus cuſtode nō opus eſt? Nam ſi hoc dicitis, nihil eſſe noſtrū quod perire poßit, ex nullius animalis damno hæc edi formula poteſt. Nam & errare pecudes ſolent, & fugere quotidiana mancipia. Si hoc in cæteris non obſtat, uagari tu nolles, in opus exire, & ad quotidianum cenſum laboris aßidui non detrectare militiam. An non ipſæ domum ſua ſponte reuolant, finemq; laboris ſui ſole metiuntur, & omnis intra ſolitas domos turba conditur, noctemq; modeſto ſilentio trahunt? Age porrò, ut nō ſit earum certa poſſeßio dum uolant, nempe quia cum remearunt, cōcludi, trāsferri, donari, uenire poſſunt, in poteſtate ſunt. Quomodo autem poteſt ſine damno meo perire, quod quotidie meum eſt? At extra imperia poſitū eſt. Mirum hercule, ſi negato cōmercio ſermonis humani, ſunt in cæterorū animalium forma. Tamē quam dominus dedit, incolūt ſedem, laſciuientē luxuria fugam tinnitu cōpeſcimus. Etiam ſi diuerſis regibus coorta ſeditio ad bellū inflāmauit iras, exiguo puluere, uel unius pœna ducis reſedit omnis tumor. Illa uero admirāda ſedulitas, quæ operi totus inſumitur dies, in dominorū reditus ablata ſupplētur.

Age ſi obſequi poſſent, quid amplius imperares? Intelligo his uanis ultra neceßitatem eſſe reſponſum. Si non ſunt apes meæ, ne id quidem quod his efficitur meum eſt. Atqui nulla unquam inueniri potuit impudentia, quæ fructus mellis in dubium uocaret. Hoc ergo fieri poteſt, ut quod naſcitur, meum ſit: quod generat, alienum? Age ſi mihi alui furto abeſſent, utrũ nulla daretur actio? An uiminis modo uilisq; texti pretium formula taxaſſem, & perinde agerẽ, quaſi inanes perdidiſſẽ? Niſi fallor, eſſet æſtimatio & apum. An tandem quas ſurripere nõ liceret, liceat occidere? Non eſt damnum, quòd exutus ſum, quòd reditus perdidi, quòd annuos fructus præſidia paupertatis amiſi? Nõ eſt dãnũ id perdidiſſe, quod (ut proximo utar argumento) ſi habere uoluero, emendum eſt? Quid ergo tibi opus eſt maleficis ſuccis, cum liceret palàm trucidare, & plenas uel cremare igni, uel aquis immergere aluos? An eſt aliquod animal quod non liceat niſi uenenis occidere? Vt damnum ſit, inquit, iure tamen feci in priuato meo. Per fidem ueſtram Iudices ſuccurrite exemplo, non ſufficit his partibus unus ruſticus pauper, obuiã publice eundũ eſt, & obijciendæ aduerſus naſcentẽ licentiã cõſenſu manus. Credite mihi, maior lite quæſtio eſt. Hoc uobis hodie iudicandũ eſt, ubi ſcelus facere non liceat. Nam cur non hoc idem de homicidio reſpõdeat, cur non de latrocinio? Non enim iure iſta, ſed modo differunt. Aperitur ingens funeri uia, & obluctantia diu legum uelut clauſtris ſcelera libera porta prorumpunt. Si in priuatum iura non ueniunt, & in manifeſtißima quaq; noxa non de facto quæritur, ſed de loco, non æqua portione cum ſceleratis terras diuiſimus. Vbi enim non iam diuitũ priuatum eſt? Parum eſt proximos æquare terminos, & poſſeßiones ſuas uelut quaſdam gentes fluminibus montibusq; diſtinguere. Iam etiam deuios ſaltus, & ſyluas uaſta ſolitudine horridas occupant totas, atq; intra paucorum umbram latent, è finibus ſuis populus excluditur, nec ullus procedentis finis eſt niſi

niſi cum & in alterum diuitem inciderit. Adhuc tamen *ſpolia tranſeuntium,& abacti pecorũ greges, ſub hoc titulo defendebantur,iam priuati ueneni trãſcriptio eſt.*Iterũ *ac ſæpius* Iudices *admoneo,conſiderate,diſcite, aut nihil uſquã contra ius licet,aut in priuato omnia.* At enim *aduerſus inferentẽ damnum iſta ultio fuit.*Dicam *nunc quàm iniqua ſit inuicem iniuriæ cõpenſatio,quamq́; nõ ſolum legi aduerſa,ſed etiam paci?*Barbarorum *mos eſt populorum,quos procul omnis iuris humani ſocietate ſummotos proxima belluis natura efferauit*. Nos *ideo magiſtratus legesq́; à maioribus noſtris accepimus,ne ſui quiſque doloris iudex ſit,& aßiduæ ſcelerũ cauſæ ſe reſtillãt,ſi ultio crimẽ imitabitur.*Dãnũ *accepiſti.*Erant *lex,forũ,iudex,niſi ſi uos iure uindicari pudet.*At *mehercule iã ad arma mittimur, & inſtituitur pernicioſa nocẽdi contẽtio,& in uicem legis ira ſuccedit.*Premetur *quidẽ obnoxia infirmitas,& paucorũ dominio ſubiecta plebes triſte ſeruitium perferret.*Eſt *tamen & pauperibus interim dolor,& ut facilius nobis noceri poteſt,ita uobis latius.* Poſtremò *placeas licet tibi opũ tuarũ fiducia diues, ſi mihi uiuere nõ expedit,pares ſumus.*Quid *ergo?*Si *quid tibi dãni attuliſſent apes meæ,non mihi auferretur ratio,ſed forſitã aliqua daretur & tibi.*Nũc *uero quid quereris?*Credo *depopulatos agros, euerſosq́; reditus.*Nõ *enim debet leue eſſe damnũ, quod diues ferre nõ poßit.*Decerpebant,*inquit,flores meos.*Ec *quid intelligitis* Iudices *quanto dolore dignũ ſit,quod ego perdidi,ſi etiam hoc damnum eſt,flores auferre?*Ita *planè.* Alioqui *tu illos in uetuſtatem reſeruabas,& durarẽt adhuc,niſi ad hortum tuũ apes ueniſſent.*Cuius *rei inueniri poteſt breuior ætas?* Nanq́; *dum immaturos exterior alligat cortex,nodum dixeris florem.*Paulatim *deinde uiuidiore ſucco tumeſcit uterus,& albentes accipit rimas,necdum tamẽ flos eſt.*At *cum ſe ruptis iam tunicis in patulũ capita fuderunt, & uelut fiſſa in orbem, iãq́; corũ uidetur maturitas,& ignotus occaſus eſt,& iã ſine uẽtis*

quoq; ſoluta natura, labitur gratia, nec quiſquam eſt flos niſi nouus. Quare ſi dicerem, abſtulere peritura, & quæ protinus humi iacuiſſent, in uſus hominũ conuerſa, inauditus tamẽ liuor uideretur, etiam apibus inuidere. Nunc uero differendũ mihi eſt quàm momẽtoſa ſit huius animalis rapina. Neſcimus qua pernicitate plerũq; uix contactis floribus reuolet, diſcurratq; per ſingulos uelox experimẽto, quàm etiã ubi immorabãtur, libratis pẽdeant alis. Quis unquã quod ferentẽ apẽ uiderat, ubi deeſſet inuenit? Quantulũ uero eſt, quod ex his manu cõſitis floribus legant? Prata ſyluæq;, uel maturæ fructibus uites, & fragrãtes thymo colles (quantũ coniectura ſuſpicari poteſt) pabulum miniſtrant. Non ex omnibus floribus carpunt utilia operi ſuo, ſed in omnibus quærũt. Præſens & quidẽ protinus illa redditur merces, quòd omnibus quibus inſedere, odorẽ mellis inſpirant, & breui cõtactu uim ſui relinquũt. Hoc tu damnũ intelligis, hoc ueneno uindicas, quod mehercule inhumane etiã fumo probibuiſſes? An nõ te ſolus uicinus colui? Nõ frugũ mearũ primitias omni uere miſi? Nõ ſi quis ceris nouis cãdidior incidit fauus, tuis reſeruatus eſt mẽſis? Cũ paruis mediocritate munuſculis iſta ſẽper adijceretur cõmẽdatio, Hoc tibi mittũt apes meæ. Puto relata eſt mihi gratia. Admonui, inqt, & ut trãsferres denũciaui. Idcirco cõtumacẽ merito puniſti. Nõ enim uideo quid aliud patrocinio tuo cõferat hæc denũciatio, ſuperuacua ſi nõ licuit tibi facere qđ queror, iuſta ſit licuit: iuſta autẽ ultio ſine iſta aut ne cum iſta quidẽ ualeat. Pudoris uero quod uelamentũ eſt male audere, culpã defendi ſuperbia? An tãdẽ tuas pecudes quãuis diffuſa ſtabula nõ capiẽt, tibi omne armẽtis mugiet nemus, tu gregibus arua ſulcabis, & ad excolẽdos agros ꝓcedet ignota etiã uillicis familia, tuis horreis populi ãnona pẽdebit, nec tamẽ inuidebimus, nec quiſq̃ tam graue putabit ſibi iſtud fortunæ tuæ põdus: nos ſi paucas apes intra anguſtias pauperis horti cõpoſuimus, quæ tamẽ uobis mella faciũt, id prorſus indigne ferendum

dum eſt:& quod nunquã fando cognitũ eſt, uicinus diuitis pauper moleſtus eſt? Adeò parũ eſt plurimũ poßidere, ut cùm ſeruis quoq; ueſtris habere peculiũ liceat, inuidioſum nobis putetis, quicquid egeſtatis nomẽ exceſſerit? Tãto'ne his, in hac, ut putamus, æquißima libertate, legibus uiuimus, ut nobis habere me delam nõ liceat, uobis liceat habere uenena? Poſtremò quidem diuitis patrocinio nõ putaui Iudices reſpondendum, niſi rideri ueſtram maieſtatem contumelioſa defenſione non ferrem. Vltro enim, inquit, ad mortem uenerunt apes tuæ. Ita planè. Alioqui tu uenenum floribus dederas. Impudentiæ'ne Iudices eius aßignem, ſi hoc mihi apud uos obtinuerit: an ſtultitiæ, ſi ſperauit? Si uenenum homini dediſſet, diceret ipſum labijs admouiſſe pocula. Si percuſſorem poſuiſſet in ſaltu, ipſum in inſidias ultro ueniſſe clamaret. Si telũ obiectaßet in tenebris, non illatum ſua culpa contenderet. Ego Iudices quid dico? Duo eſſe ſola quæ omni in crimine ſpectanda ſint, animum & euentum. Quis animus diuitis fuit, cum uenenũ ſparſit? ut apes perirẽt. Quis euẽtus? perierunt. In ſumma Iudices quis dubitet, quin damnum ei ſit imputandum, ſine quo nõ accidiſſet? Intelligo neq; prudentiam ueſtram deſiderare plura de cauſa, neq; ueſtram fidem ac religionem egere exhortatione uere iudicãdi. Quid moror igitur? Tenet me dolor, & aſſuetæ uoluptatis deſiderium. Sunt quædam in hac cauſa, quæ ſarcire pœna non poßit. Maior forſitan materia uideatur affectus. Si pauperes amare niſi paria non poſſumus, & neceſſario nobis pretioſa quæ ſola ſunt, animum meum extinctæ unius horæ momento tot animæ mouent, quot perierunt de me bene meritæ. Quin ipſum leti genus addit indignationem, ueneno perierũt. Quis hoc ulla fatis proſequi poßit inuidia? Apes ueneno. Hæc illis gratia refertur, quòd fructibus noſtris inuigilant, quòd quotidiana ſtatione laboris aßidui ne dãno quidẽ ſummouẽtur? Nã et cætera animalia uidetur mihi natura uſibus noſtris genuiſſe, hæc etiã delicijs, cũ eo

quòd in illis quæ uel ſcindendo ſolo uel maturando itineri com paramus, multus ante reditus inſumitur labor, & cum perdomanda, cum alenda ſint, nihil tamẽ poſſunt ſine homine, & tantum coacta proſunt. Apes faciũt iniuſſæ fauos, ſine ullo ratiõis humanæ miniſterio totus fructus ultro uenit. Adijce quòd cætera animalia, aut ſatis incurrũt, aut uitibus nocẽt, primaq́; ut fama eſt, hoſtiæ cauſa pecudi fuit læſa fruges. Harum ita innoxius per prata ſyluasq́; diſcurrit labor, ut tantũ factũ opus appareat. Qua ſatis digna proſequar laude? Dicã animal quodãmodo paruũ hominis exẽplar? Hoc humana excogitare nõ potuit ſolertia. Etiã ratio noſtra, quæ ſub terris lucrũ iuenit, quæ maria inquiſitione ſua ſideribus immiſcuit, hoc tamen efficere, cõſequi, imitari nõ potuit. Venena potius inuenimus. Iã primũ futuræ laudabilis uitæ digna principia, non illas libido progenerat, domitrixq́; omniũ animaliũ Venus, utq́; homines in excuſationẽ ſui fabulis tradiderũt, etiã deorũ poſteritas has regnis ſuis excepit. Abeſt inimica uirtutũ uoluptas caſtis ſine labe corporibus. Solæ omniũ nõ edunt fœtus, ſed faciũt. Ipſæ paulatim ſicut ſtipatæ ſunt per mella uiuiſcunt, & ut oportet animal laborioſum, ex opere naſcuntur. Inde ut adoleuit iuuẽtus, & ad ſimiles labores ætas roborata conualuit, relinquitur liber parẽtibus locus. Et ñe coacta in anguſtum multitudo noua turba laboret, quaſi habita uerecundiæ ratione, cedit populus minor, ſuſpenſumq́; proximis ramis examẽ humanas manus expectat. Acceptas cum fide colit ſedes. Et cum ingenia noſtra, quæ nos ſcilicet ambitioſi noſtri æſtimatores proxima diuinis credimus, ad percipiẽdas diſciplinas multo labore deſudẽt, nulla apis niſi artifex naſcitur. Quid credas aliud, quàm diuinæ partem mẽtis his animis ineſſe? Quid præcipuum referas? Non ut cætera animalia per paſtus uaga incertum quieti capiunt cubile, noctis arbitrio ſemper habitatura: ſed tutas ſedes continent, urbes tectis, turba populos imitantur. Non ut feræ uolucres, non ut

præſen

præſentis modo cibi memores in diem uiuunt, duraturus hyemi reponitur uictus, & repletis uere cellis tutus annus eſt. Etiam cum ad humanos uſus opera ſubducta ſunt, reparare amiſſa cõtendunt, & labor damno incẽditur, & nũquam deficit animus antè, quàm locus. Quid quòd inter animalia quæ nõ uerba con iungunt, non uerba rationis inuicẽ negãt, tantus operis cõſenſus eſt, tanta difficilimæ rei laboris concordia? Non humano uitio in proprios quæq; uſus lucrum ducit, in publicũ uiuitur, & communes opes congeruntur in medium, nec fas eſt delibare guſtu, priuſquã plena horrea ſecuros ſpondeant mẽſes. Quis porrò tantus ardor operis, quæ'ue officiorum partitio, ut aliæ congerant onera, aliæ accipiant, aliæ linant? Quæ ſeueritas in caſtigãda inertia? Multa dictu uiſuq; mirãda: præuidere tẽpeſtates, nec dubio ſe cœlo tradere, nec ultra uiciniam nubilo ten dere. Iam ſi leues iniquior aura rapuit, ad dirigendos in deſtinata curſus modico lapilli pondere librare pẽnas. Illas maiorũ pectorum totis pro rege caſtris procurrere, & inire bella, mortemq; honeſtã pro duce oppetere. Adijce, quòd ſi quas aut ætas longior, aut morbus oppreßit, efferuntur prius corpora: poſterióq; operum quàm funerum cura eſt. Quid illigare cruribus flores? quid ore ſuccos in publicum ferre? Me tamẽ ipſius operis præcipua admiratio ſubit. Nõ eſt temere, nec fortuitã figuram, & ſedes modo reponẽdis cibis quæſiße credas, rudis cera componitur, accedit uſibus inenarrabilis decor. Nam primum tenacibus uinculis fundamẽta ſuſpendunt, tum ab exordio in omnẽ partẽ opus æqualiter creſcit, nec quicquam ex inchoatis paruũ eſt, quod nõ ſua portione perfectum ſit iam, nec alia parte opus eſſet. Gemina frons ceris imponitur, & cùm foraminibus tantum ſpatiũ detur, quãtum ad generanda examina purã ſpem capiat (ipſi enim ſibi inuicem anguli hærent, & ita mutuò uinciuntur, atq; alligantur, ut quod uoles, id mediũ ſit) his textis ne uniuerſi mellis effluat põdus, inter ſepta onera cludũ

tur: Quis non ſtupeat hoc fieri poſſe ſine manibus? nulla interueniente doctrina hāc artem naſci? Quid non diuinum habent, niſi quòd moriūtur? An uero autorem uini Liberū colimus, primitiæ frugum Cereri refferūtur, inuētrix oleæ Minerua narratur: mella genuiſſe minus eſt, & interponenda guſtus uoluptate tantum effeciſſe, quantum ne ipſa quidem rerū natura per ſe potuit? Ad plurimarum incurſus ualetudinum remedium eſt, & præſentiſſima medicina. Nam quòd ad cibos quidem pertinet, diuites uiderint. His animalibus aliquis inſidiari potuit, & inſidiari quare mella facerent? Hæc peſtiferis ſuccis exquiſita per fraudē morte cōfecit, et quod ſit indigniſſimū, quò facilius deciperet, fortaſſe uenenū melle permiſcuit. Quæ tam inhumana crudelitas? Quis tam inauditus liuor? Nihil enim eſt quòd utaris patrocinio tuo diues, paucorum damno foliorū doluiſſe te ſimulas. Dum meas apes occidere uis, flores tuos inutiles feciſti.

ODII POTIO. ARGVM.

Meretrix amatori ſuo pauperi dedit odij potionem. Adoleſcens deſijt amare. Accuſat illam ueneficij.

Pro iuuene contra meretricem. 14

SENTIO Iudices hanc quoque calamitatibus *meis acceſſiſſe nouitatem, ut uobis nōdum uidear odiſſe. Nec me præterit plurimū perire de nocentiſſimæ potionis inuidia, dū me putatis adhuc impatiētia priore miſerū. Quæſo tamē uel hinc totam delati ſceleris probationem grauitas ueſtra proſpiciat, quòd dolori meo querelæq; non creditur, nec amo qui accuſare poſſum, nec odi qui amare mallem.. Quid eſt aliud quod bibi quàm uenenum? Licet igitur nocētiſſima fœminarum rideat quòd accuſo, & in manifeſtiſſimi ſceleris cōfeſſione per ludibrium malorū euadere tentet meorum: non hoc eſt quod hodie me torquet ac lacerat, quòd à deterrimæ mulieris charitate diſceſſi, ſed quòd remedij mei patior dolorē. Fidem iuſtitiæ, fidem ſeueritatis humanæ, ne*

meretrici proſit, uel quòd præuaricatione uideor explicatus. Pro me forſitan fuerit, ut amare deſinerem, contra me inuentū eſt, ut inuitus odiſſem. Hoc primum itaq; Iudices à clemētia pu blica peto, ne quòd uidetis triſtē habitu, dirūmq; cōſpectu, uer bis aſperum, contentione terribilem, mores putetis. Hæc eſt illa ſanitas mea, ſi omnium in hac corporis mentiſq; dierum no-ctiumq; feritate, ille modo lætus, ille (ſi creditis) nimiū remiſſus amator excandui. Miſeremini Iudices, ne uobis uenefica ſic im ponat, tanquam hoc mei charitate commēta ſit. Suum animum, ſuum tantū ſecuta faſtidiū eſt. Odij potionē cōtra ſe nemo dabit homini, niſi quem oderit. Quæſo itaq; obteſtorq; uos ſanctiſſi-mi uiri, ut calamitatis meæ penitus uelitis æſtimare menſuram. Perdidi infelix quòd quādoq; potui amare deſinere: patior ne-ceſſitatem rei, quam breuiter utiq; uoluiſſem: excogitatur cōtra animum futuramq; rationem, ne quod relinqueretur, meus eſſet affectus. Iterum cum meretrice compoſitus ſum, rurſus in ſe co gitationes meas, rurſus retorſit oculos, & hominem quem ab incommoda charitate uel ſatietas, uel ætas, uel fortunæ ſuæ fuit dimiſſura conditio, ad perpetuā impatientiam uiribus nimiæ di uerſitatis implicuit. Hoc ſolum inſanabile genus mortis eſt, ut odiſſe cogaris Feſtina ad cōplorationem præſentis doloris ani me, feſtina, ſed te à prioribus malis recēs abducit indignitas, al tius gemitus, altius querela repetenda eſt. Cum meretricis ſit quòd amator odi, cuius putatis eſſe quòd pauper adamaui? Nō quidem ego Iudices ex illis unquam fui, quibus nobiles opes, affluētes indulſit fortuna diuitias, quorū felicitas capere poſſet in amore luxuriam. Habui tamen unde ad uitæ neceſſitates, con ceſſa gaudia parca mediocritate ſufficerent. Ideoq; meretrice tantū, & quæ certiſſima eſt in uoluptate frugalitas, una fui ſem per eademq; contentus. At iſta ſeria, grauis, quæ nūc amari re-cuſat, ò quàm uoluit amari, quibus artibus, qua calliditate miſe ram ſimplicitatem meam ſolicitauit primū, deinde tenuit, donec

quan

quantulamcunq; ſubſtantiam in huius ſinus credulus, iamiamq́; ſecurus amator egererem. Iam fruſtra captauit uideri miſerari conditionē, in quam nos ipſa detraxit. Breuiter totū nocentiſſimæ mulieris accipite facinus, pauperē me fecit, deinde ferre nō potuit. Siue enim Iudices communium, quæ ad corrūpēdas expugnandasq́; mentes excogitant ingenia, meretricū placuit experimentum, & in me tentatum eſt quantū quis amare, quātum quis poſſet odiſſe, ſeu mulier omnibus expoſita mortalibus uanitatem faſtidio mei deſpectuq́; captauit, ei fama inde quæſita eſt, ut à ſolis uideretur amari debere diuitibus. Non erat profectò quod paulò antè patiebar, iam tunc noſter affectus, quòd ſcortorum foribus hærebam, quòd (ſi iſtis creditis) paupertatē in lupanarium obſequia trāſtulerā, pallor & deformis macies inde ueniebāt, unde nunc quòd excandeſco, quòd fremo. Nunquam hoc tantū meretrix ſcit, quemadmodū non ametur. Quod negari igitur Iudices nō poteſt, uirus homine firmius, mente cōſtantius, quod immodico ardoris æſtu, & exūdante impatiētia poſſit etiam recuſantis animi dolorē compeſcere, diris utiq; carminibus, & feralium percantationum terrore permixtū, lenitate uultus, & blanda porrigētis diſſimulatione protectū, iā peruſtis, iam laborātibus uiſceribus infudit, & hominē ſolatijs potius ac molliū remediorū ratione tractandū exaſperauit ira, dolore concluſit, magnaq́; miſerum commutatione renouauit. An fecerit Iudices, ut amare deſinerem, uos exiſtimabitis, fecit ut amare mallem. Explicitum me putatis, & ab incōmodo hilariorem dimiſſum? Nunc nunc me fateor debere ſanari. Habet aliquod ſolatium quiſquis in amore miſer eſt, quòd abſtulit fidē: leuior eſt calamitas, cui blanditur aliquid de uoluptate lætitia. Nunc infelix uror ac laceror, nūc me retinere, nunc regere non poſſum. Crudelius eſt odiſſe meretricē. Veneficij ago. Sepoſita pauliſper Iudices noxiæ potionis inuidia, non'ne uobis uidetur implere ſceleris fidē, quòd abſtulit fidem conditio perſonæ? Veneficium

neficium Iudices tota uita meretricis eſt. Parũ ſe lenocinijs, parum putant agere mendacijs. Et cum omnis ad expugnandas mẽtes cura collata ſit, non ſufficit tamen, ut de ſui charitate corpori credant. In hoc noctium dierumq; ſolicitudo conſumitur, quemadmodũ de libidinibus fiat affectus, qua ratione tranſcurrentia quotidie deſideria teneantur: ne cui proſit offenſa, ne quem explicet pudor, ne quem ſatietas aliquando dimittat. En quam putetis ignorare quibus uincatur oculis, quæ per incommoda deſideria flagrantes mentes corrumpat primum, deinde conſumat, cum ſciat quibus oſcula, quibus arctiſsimi rumpãtur amplexus, quæ pro lætitia dolorẽ, pro blanditijs gaudijsq; triſtitiam præcipiti uelocitate ſubſtituunt. Infinitum eſt quãtũ ex medicamento deprehendi poßit notitia peiorum, nemo ſcit tantum remediũ. Tentat Iudices mulier impudẽtiſsima ſceleris inuidiam nomine potionis effugere, & uenenũ negat eſſe tãtum, niſi quod occidit. Facinus eſt Iudices euadere nocẽtes, quia iã facinus plura deuitat. Quid refert, animo noceat aliquis, an mẽbris? Eodem ſcelere porrigitur omne, quod non licet. Vnumquodq; ex his quod datur, uenenum eſt. Excuſatio mehercule adhuc pro ſexu tuo, pro conditione mulieris, ſed ut illa noſſes, gratia tui, deſideriumq; poſſes ingerere nolentibus, excogitaſti per quod maritos à coniugum charitate diducas, per quod iuuenum mẽtes abiungas ab alijs fortaſſe meretricibus: odij medicamentum nunquam ideo tantum meretrix habuit, ut illo contra ſe uteretur. Me quidẽ Iudices ſi quis interroget, in cõparatione ueneficij, de quo queror, minus odiſſe debeat, quod occidit. Et ſicut ex ipſis quoq; mortiferis mitiora ſunt, quæ ſtatim tota uelocitate graſſantur, & dolorem inter exitũ uitamq; non detinẽt, ita crudelius quod ſic ordinatur, ut corporis parcat inuidiæ, & ſit tantum animi uenenum. Quid ais? non eſt noxium uirus niſi quod occidit? Quid ergo uocaremus illud quo lumina ſola raperẽtur? quo pars aliqua membrorũ debilitate lãgueſceret

ſceret? Tu te uenificā negas, quæ potes potione facere tantum offenſæ, quantum ira, quantum dolor? Amabit cui permiſeris, execrabitur ille quem iuſſeris, accipiēt à te deſideria noſtra ortum, finem, modū. Sanè & amor, & odium naturalis uideatur affectus, ueneficium ſunt cum iubentur. Quid quòd non poteſt non habere uim ueneni, quod contra uoluntatem homini datur? Video cur ſibi medicina permittat corporum uitia mēbrorūq; morbos infuſis medicaminibus expellere, & ſine animæ ſpiritusq; contagione, quæcunq; extrinſecus accidunt, potione uincuntur. Non poteſt ullus affectus ſedibus ſuis per uirus expelli, niſi totorum cōcuſſione uitalium: & cum anima conſtet ex ſenſibus, quæcunq; auferre tētaueris, illa ſtatim prima noſtri parte corporis retenta, cōfectoq; quod petebatur, reliqua quoque uiribus uicinæ tabis expirāt. Quædam formæ medicamina poſſūt aliud uocari, quàm uenenum: dare quod non licet, non eſt aliud quàm ueneficium. Quantum nefanda de pœnis humanis excogitare potuiſti? Innocentius mehercule fuerat, ut amaret aliquis inuitus. Potionem excogitaſti, qua bella cōmittere, qua ſe totū humanū genus poſſet odiſſe. Potes efficere ut non amēt liberos parētes, ut propinquitas, ut fraternitas, ut amicitia ſe collidat. Odij potionē nemo accipit, niſi cōtra hominē quē non debet odiſſe. Tētat hoc loco nocentiſſima fœminarū de ſcelere ſuo facere beneficium. Meretricē, inquit, amaueras. Differo pauliſper Iudices affectus huius excuſationē. Dij deæq;, quantum in hoc contumeliæ eſt, quòd ſibi meretrix uidetur adamata? Tu tibi cuiuſquam affectus cenſoria grauitate præſtabis? Tu tibi æſtimare permittes, quàm frequenter aliquis lupanar intret? Tu cui non licet excludere debilitates, faſtidire ſordes, expoſita ebrietatibus, addicta petulantiæ, & quæ nouiſſima uilitas eſt, noctibus populoq; conceſſa, mores iuuentutis emendas? Aequiore animo feras, ut meretrix uelit adamari. Eras, inquit, amator & pauper. Volo Iudices ſic apud uos pauliſper agere, tanquam

quam in hoc me affectu propinqui amiciq; caſtigent. Non ego alicuius matrimonij corruptor inuigilo, nec efferas cupiditates per illicitos duco complexus. Inuētas credo meretrices, ut eſſet aliquid quod liceret amare pauperibus. Nullam ego circa corpora iſta conſiſtere impatientiam puto. Diliguntur immodice ſola quæ non licent. Vt in furorem charitas aliqua cōualeſcat. opus eſt difficultatibus. Breuis de conceßis, ſed ſtatim ſatietati uicinus affectus eſt. Non fouet, non nutrit ardorem concupiſcendi, ubi frui licet. Et quæcunq; in mentibus circa permiſſa coaleſcunt, non ſunt deſiderij, ſed uoluntatis. Hoc ipſum tibi mulier obijcio, quòd nos in fabulas ſermonesq; miſiſti. Solus debet amare meretricem, quē meretrix oderit. Pauperi dedit odij potionē. Quid illam putatis dediſſe diuitibus? Si mehercule repentè nobis contingerent opes, iterum nos in ſui charitatem alia potione reuocaret, & iſta nunc ſeria, grauis uellet impatiētia priore retinere. Meretrix pauperem amatorem propter ſe tantum non poteſt pati. Amanti, inquit, dedi. Hoc ſi remedium eſt, detur ſcienti. Prima pars ſanitatis eſt, ut libenter accipiat. Quinimo cur non potius datur amaturo? Quāto melius, quāto prouidentius, & minore bibentis dolore conſtabit, ut adhuc labentem aggrediaris animū, ut tum adoleſcētis ardoris impetus in paruis extinguatur elementis? Eo tempore das potionē, quo pariter duos patiar affectus. Aliam impatiētiam paras, & accipio odium, quia iam amorem ferre nō poſſum. Non deſino, ſed eſſe aliud incipio, nec emendor in amore, ſed tranferor. Illa uera ſunt remedia, quæ fugatis morbis cauſisq; lāguoris poſtea nō ſentiūtur, & ea tantū innocēter dabuntur, quæ potētiæ ſuæ qualitate conſumpta deſinunt cum profuerunt: tu mihi dediſti quod ſemper exaſperaret. Perpetua res eſt odiſſe ſine cauſa. Ducam licet uxorē, te tamē odero: in peregrinas expeditiones patria dimittat, te tamē cogitationes ſermonesq; reſpiciunt. Quid intereſt quemadmodum poſſederis animū meum, quēmadmodū

mihi

mihi à te non liceat abire, diſcedere? Feciſti ut te ubiq; perſequar, ut meis fortaßis manibus inuadam, uelim dare uenenum. Qui meretricẽ odiſſe nõ deſinit, amator eſt. Sed infelix miſereris mei. Quid ergo ſanitate tã rigida? Paulatim potius rationẽ cõpeſce, miſceãtur conſilia, blãditijs ueritas tẽperetur. Alioqui non eſt quòd abigas, quòd expellas. Exaſperãt neceßitates, & in amore cõtentio ſemper accendit. Adiuuabit te interim libertas ipſa qua fruar, tempus, ſatietas, & fortaſſe amator alius admonens cõditionis. Sed inter oſcula, inter amplexus, paupertatem non tanquam exploraris, ſed tanquam miſereris allega. quanquam quid opus fide? ſine curer ut deſinam, ſi quantum affirmas, inuitum miſeraris ac diligis. Amatori unum remediũ eſt, amari. Si tamẽ neceſſariam putas emendationem, quàm multa ſunt amantium remedia citra uenenum? exclude, dimitte, faſtidium poſſet quantum non poſſet præſtare paupertas. Fac ut me potius ipſe caſtigem, ut erubeſcam, ut aliquando deſperem. Is tantum in amore ſanatur, qui quòd deſinit, ſibi debet. Homo igitur qui meritò indignarer, ſi hoc tantum feciſſet aliquis, ut diligi deſinerem, quãto iuſtius queror, factus cum iam ſum alius infelix, alia patiens? Decipiunt nos rerum falluntq; nomina, & ille qui odit, de amore miſer eſt. Non refert animi quid nimium uelis, & inter ſanitatem languoremq; nihil intereſt, ſi utrunq; ferre non poßis. Fruſtra mihi quiſquam blanditur remedio, cuius patior tormẽta, cruciatus. Aliud eſt ut amare deſinas, aliud ut oderis. Receßiſſe nũc me tantũ putatis ab amore meretricis? Ablatus eſt mihi ille hominis melior affectus, perdidi miſer quicquid eſt, unde gaudium, unde uenit uitæ tota lætitia. Amor ille per quem rerũ naturæ ſacra primordia totiusq; mundi elemẽta creuerunt, qui tenet nunc figitq; rixantia, & de cõtrarijs depugnantibusq; ſeminibus molẽ perpetuæ ſocietatis animauit, fugatus eiectusq;. Non habeo infelix affectũ, quo quãdoq; poßim ducere uxorẽ, amare liberos, appetere amicitias, ſperare cõuictus.

ctus. Quiſquis odij medicamentum biberit, unum fortaßis oderit, ſed amare neminem poteſt. Dij immortales, quid ego hauſi, quale uiſceribus uirus ingeſtum eſt? Non fuit illud unum uenenum, bibi miſer execrationis quicquid totius mortalitatis ira cōtulerat, quod erat omnium animalium furor, omnium ſerpentium congeſta rabies. Odij medicamentum quid aliud eſt, quàm aßiduus animi labor, perpetua triſtitia, & homo ab omnibus gaudijs in contuberniū doloris abductus? Fieri nō poteſt ut uirus tam impotens ſemel in uiſcera receptū ſit, & in unum tantummodo ſenſum, mandeturq́; quouſq; dominetur. Ecce iam mulier odi, quid tamen adhuc facere illud in uitalibus putas? Paulatim ſe neceſſe eſt per totum diffundat animū, & quamuis primo ſtatim hauſtu illud expugnet in quod datur, breui tēpore in nominis ſui potentiā omnes reliquos ſtringit affectus. Medicamenti cui tantum contra animum primum licet, prima fortaßis uis erit odium, exitus iſte, ut uenenum ſit. Reſpondere Iudices illis libet, qui me paulò antè dicūt in amore fuiſſe miſerabilem. Quanto crudeliora, quanto grauiora patior, qui dicor explicitus? Modeſtior cum amarem, & quietior fuerat ſanè pallor in facie, ſed ipſa quoq; comis, optāda triſtitia. Inueniebam colloquia, merebarq́; ſermones, nunc me omnes fugiunt, auerſantur, oderunt. Tum frequenter à lupanari deducebat pudor, abijciebat occurſus; nūc publica detinent, conqueror, aßiſto, cōuitior. Prô miſeranda conditio, rideor ubiq;, narror, oſtēdor. Ego ſum tota ciuitate meretricis inimicus. Sic patior miſer illas lupanarium inſultationes, illa corriualium maledicta, conuitia: nō poſſum ſatis tormentorum exprimere menſuram. Odi, nec unquam uiſus ſum magis amaſſe. Intelligitis puto Iudices hominem, qui tantū ad uos detulit animi mentisq́; cruciatus, & pro uita queri. Sed potio infelix, quicquid eſt, per quam paulatim proficiſcitur ad mortem, aßidue mecum rixatur affectus, & breui neceſſe eſt conſumar. Quotidie uincor. Quæ putatis eſſe tormēta,

quem dolorem, cum mens uetatur oculos ſequi, cum à luminibus ſuis animus abducitur? Quod non proficit, hoc ſupereſt, ut occidat. Me infelicem, ſi uenenum iſtud non habet mortem, ſi mihi inter hos dolores longior uita ducenda eſt. Cur ergo poſt hoc animi uices commentaq; proſpicio? Si meretricis impotentiæ omnia licent, hoc erit remedium, ut amare rurſus incipiam.

ODII POTIO II.

Ex ſuperiore argumento Declamatio.

Pro meretrice contra iuuenem. 15

ETSI *Iudices ita à natura comparatum eſt, ne ſit ullus iuſtior dolor, quàm beneficij ſui perdidiſſe rationem, nihilq; grauius afficiat conſcientiã bonorũ, quàm quotieſcunq; nulla merita ceciderunt: non efficiet tamen nefandum præſentis reatus indignumq; diſcrimẽ, ut miſera puella non gratuletur ſibi, quòd illam pauper accuſare iam poteſt. Timuerat infelix, ne remedio ſuo ſic repugnaret pauper, ut magis amaret, ne iuuenis in omni genere animi contentioſus ac pertinax, potionem illam dolore coactæ ſanitatis expelleret. Bene quòd & terribilis, et minax eſt pauper, quòd pœnam noſtram, quòd ſanguinem petit, non expectes, ut ſtatim gratias agat, qui ſanatur inuitus. Nobis tamẽ Iudices hodiernam pauperis mentem non prima fronte tractantibus miſerrimus iuuenis nondum uidetur explicitus, & ſi bene prioris ardoris impatientiam noui, quod maxime facit, ira, non odium eſt. Alioqui ſi profeciſſet remedium, & à priſtino furore iam liber animo intellectũ ſanitatis admitteret, omnem adhuc puellæ uitaret occurſum, non ſibi crederet ultionẽ, & ipſum quoq; iudicij timeret adire complexum. Deprehenſa eſt puto nouiſſime potionis ſuperuacua perſuaſio. Amat Iudices, amat qui queritur quòd non ametur. Quid agã Iudices hoc loco? ſub quo temperamento defenſionẽ periclitantis aggrediar? timeo ne ſi cœpero ſimpliciſſimæ puellæ laudare mores, referre probitatem,*

amare

amare rurſus pauper incipiat. Siue enim Iudices malignitas eſt perſuaſionis humanæ formam uacãtem uocare meretricem, ſeu miſeræ nomen id impoſuit aliquis amator, cui cum corporis bonis fortuna non dederat unde ſeueri matrimonij caſtitati ſufficeret, laborauit neceßitatum ſuarum cuſtodire probitatẽ. Nullius unquam per hanc matrimonij turbata cõcordia eſt. Nemo queſtus eſt pro filio pater. Nemo exhauſtas facultates in auidißimos ſinus pœnitentiæ dolore defleuit. Tentet licet ingratißimus iuuenis inuidiam miſeræ facere prioris affectus, non poterit obijcere meretrici, & quòd amarit, & quòd amare deſierit. Ne quem igitur accuſator hac prima fortunæ ſuæ cõploratione decipiat, tanquã meretricis charitate cõſumptus ſit: ſecuri eſtote pro innocẽtia noſtra, talis incidit, talis adamauit, nec habuit quod perderet in tam immodico ardore, niſi mẽtem. Vidiſtis enim notißimũ tota ciuitate miſerum. Cum lupanari noctibus diebusq; deſeruiens, & quamuis indulgentißimæ puellæ ſimplicitate frueretur, modo tamen maledictis opprobrijsq; uulgi, modo crebra riualiũ contentione pulſatus, abigi tamẽ compeſciq; non poſſet, mouit mitißimam puellam hic infelicis affectus. Laboranti primo ſui uoluit facultate ſuccurrere, ſed quicquid indulſerat, fouebat ardorẽ, quæq; in hac impatientia, prona perſuaſio eſt, quia nihil præſtanti meretrix tam ſæpe contingeret, amari ſibi uidebatur. Poſtquàm nihil miſeratio, nihil proficiebat humanitas, tentauit aſperitate diſcutere. Popoſcit, excluſit. Non defuerunt miſero preces: adhibita ſunt ex ipſa iuuenis conditione cõſilia. Sed iſta uincebat, & uires amoris impedimenta perdebãt, donec intelligeret hominẽ, qui explicari ratione non poterat, neceßitate ſeruãdum. Puto Iudices fruſtra male audit in immodico pauper ardore. Meretrix magis amauit hominẽ, à quo noluit amari. Cõſumptis igitur optima fœminarum cunctis indulgentiæ ſeueritatisq; cõſilijs, dum apud omnes de pauperis ſui amore conqueritur, incidit remedium, quo iam dicebatur

batur alius amator explicitus. Quæ prima igitur medicamenti pariter ac dantis integritas eſt, nõ negatura porrexit, adiuuit, deinde quod dederat, imperauit ſibi, nequas admitteret amplius preces, ne querelis aſsiſtentis, ne lacrymis moueretur, excluſit. Vultis ſcire Iudices ubi ſit medicamẽti quod obijcitur totus affectus? Quiſquis odium dedit, omnia poſt hoc facit, ut debeat amari. Quanto iuuenis hoc melius in forũ aliquãdo uenisti? Incipis agere ſerium, grauẽ, iam leges, iam iura loqueris, cõuitiis, maledicisq́; meretricibus. Hunc tu animũ modo inter libidines ac ſcorta perdebas, macie notabilis, pallore deformis, ſolaq́; impatiẽtiæ tuæ fabula notus. Perieras infelix, niſi bibiſſes uenenum. Veneficij agit. Credam mehercule Iudices ad ſubſcriptionem huius immanitatis expectaſſe publicæ ſeueritatis aures. Quodnã ſeculo nefas nunciaret hic gemitus, quæ proſiliret orbitas de nouercalibus quæſitura cõmiſsis? Quæ peſtiferis hæredem medicaminibus enectum triſtis cõploraret affinitas? Non pudet ergo, quòd uacatis lupanariũ querelis, & ad uos deferuntur amantium rixæ? Videtis hunc accuſatoria fronte terribilẽ? oſcula poſcit, deſtitutos queritur ãplexus. Vultis uos abire potius in ueſtra ſecreta, ibiq́; gaudia querelasq́; mutata conuerſatione conſumere. Non agnoſcunt leges ac iura miſeros. Hic audiuntur ſeræ calamitates. Non eſt ultione dignus, de quo poteſt efficere meretrix ut queratur. Et quando unquam Iudices audiſtis de ueneficio uiuum querẽtem? facinus hoc ſemper ex mortibus cepit inuidiam. Si latrocinium probes, cruore, uulneribus: ſi ſacrilegium, ſpolijs numinum, prædaq́; tẽplorum: ita ueneficium ſi arguis, oportet oſtendas putre liuoribus cadauer, inter efferẽtium manus fluens tabe corpus. Vt iam iſtud obijcere poſſit, & uita debet aliquid eſſe paſſa, quod inuidiam mortis imitetur. Veneficium uoca quod cæcitate graſſatur, quod in aliqua deprehẽditur debilitate membrorum. Profer agedum corporis notas, in quas ſe noxiæ potionis uagus feruor effuderit, ubi depaſta

paſta ſenectus uiſceribus ſæuitura conſederit. Aſpicio par labo ribus corpus retinere ſua miniſteria, ſufficientem animũ ſerijs actibus, accuſatoria firmitate robuſtũ. Crede iuuenis omnibus qui te modo noueramus, nũc acrior erectiorq́; recedit in ſenſus uigor, in membra ſanguis, uiribus uelut nouæ iuuentutis exultans. Bibiſſe te medicamentũ probare non poſſes, niſi meretrix *fateretur.* Quòd ſi permittitis Iudices, ut quicquid extra cõſuetudinẽ datur, ad huius uulgi referatur infamiam, beneficiũ male audiendo uitetur ſanitatis, ſtatimq́; merebitur ſceleris inuidiã, quicquid profuerit inuito. Illud tantũ noxium uirus uocauere leges, quod non admitteret interpretationis incertum. Iniquiſſimum eſt uenenum uideri, quod in poteſtate bibẽtis eſt, an ſit remedium. Sentit Iudices iuuenis crimen quod detulit, nec nomine, nec effectu ſcriptionem legis implere, itaq; ex uocabulo mulieris quærit inuidiã. Meretricem, inquit, accuſo. Neſcis, mihi crede iuuenis, ſceleris, quod detuliſti, qualem mihi debeas probationem. Res expetit mehercule, ut ſit ante omnia minax uultus, feralis habitus, horreãt ſqualore crines, rigeat ſuper nefandas cogitationes efferata triſtitia. Facinus quod dicitur inquietare ſuperos, ſidera diris agitare carminibus, tumulos, buſta ſcrutari, & ãputatis cadaueribus ipſas in ſcelus armare manus, fieri non poteſt, ut autorem ſuum non ſtatim primo prodat aſpectu. Vides ueneficæ non horridos uultus, placidãq́; faciem. Si cogitationes, ſi conſilia pertractes, ſola cura de forma eſt, omnis in hoc collata meditatio, ut ſolicitet aſpectu, ſermone detineat. Audio ſubinde exactas mero noctes, tua mulier conuiuia, perditas amantium rixas. Meretricis unum ueneficium eſt, ne deſinat amari. Nunquid inique Iudices in tanti ſceleris ſubſcriptione depoſco, ne nominibus reos uelitis æſtimare, ſed moribus? Venefica tua quid prius unquam, quid ſimile cõmiſit? Cuius per hanc expugnatus animus? Quis queritur iuuenis, quis ſenex, quis pauper alius? In te ergo ſolo uenefica, in te tantum

aliud iſta quàm meretrix. Vultis integritatem puellæ breuiter probem? Hanc quam nunc deteſtatur, accuſat, amare mallet. Omnia Iudices facinora (niſi fallor) cauſas uel de cupiditate, uel de ſimultatibus trahunt. Quod odium de amatore meretrici? Quæ præda de paupere? Odiũ, inquit, accepi. Ecquid Iudices? Satis me contra infamiam ueneni uel ſolum medicamẽti nomen abſolueret. Nec inuenio, cur debeat idẽ uideri, quod non poteſt idem uocari. Agedũ iuuenis potionis imple huius immanitatẽ, dic odiũ accepi contra coniugem, contra liberos meos, ut à ſacris auocarer affectibus, ut pignora ſancta deſpicerẽ. Illud odiũ in meretrice facinus eſt, quo utitur in ſui charitatem. Ita uel hoc ſolum ſufficit excuſationi, quod illa contra ſe tantum dedit. Odium, inquit, accepi. Nũc te hîc repoſco iuuenis inuidiã, quam fortunæ noſtræ paulò antè faciebas. Dic, meretrix dedit, proſtituta porrexit. O' quàm timueram, ne diceres, amatoriũ ſui. Conſurge agedum iuuenis, & totis corporis animiq; uiribus imple ſuſceptæ accuſationis horrorẽ. Eſt quod audiente tota ciuitate proclames, Miſeremini mei, adiuuate, ſuccurrite, bibi medicamentum crudele, ſæuum: deſij pauper amare meretricẽ. Iamiam non inquietis noctibus uagus uiliſſimi cuiuſq; perditos patior ictus, non excluſus ante lupanarium fores poſterũ diem peruigil amator expecto. Poſſum nauigare, colere terras, ſufficio militiæ, redditus eſt mihi animus, quo fierẽ maritus, quo ſenectuti liberiſq; proſpicerẽ. Quantum dij deæq; remedium conditioni bibẽtis ualuit? fecerat te potio iſta felicem, ſi diuitem puella. Ita uel hoc non ſolum Iudices innocentiſſimæ puellæ pro defenſione ſufficeret, quod nihil fecit ſua cauſa? Amatorem dimiſit, explicuit illa, quæ captare dicitur, ut ametur, quæ ſolicitat, quæ corrũpit affectus. Ingrate quãta de te potuerit gratia frui. Nõ quidem confers precia, non ſtipes, ſed aſſides, ſequeris, hæres, præſtas comitatum, fauorẽ, laudas, ubiq; miraris. Hinc ergo iratus meretricibus, quòd illas etiã pauperes amẽt, quòd facilè cõtingant,

*tingant, quòd laboribus exorētur adeuntiū facies, hinc amator ut diuites ament, in crimen maximum captas transferre benefi-
cium. Vt aliquis amare deſinat, non niſi ab amante præſtatur. Quid ais iuuenis? Ita bibiſti potionem, quæ ſinē cupiditatibus daret, premeret ardorem, deſideria reſtingueret? Abi, recede, dum puellæ publico generis humani nomine gratias agimus, quòd hoc fieri poſſe monſtrauit. Furor ille, qui (ſi credimus) nu-
mina quoq; detracta ſideribus miſit in terras, qui de ſacris ue-
nerandisq́; pignoribus monſtra cōmentus eſt, ardor qui miſcuit hominū ferarumq́; cōcubitus, ferrū, ignes, clauſtra laxabat, per interiecta late maria fugiebat, uetatur, perit. Accipite, quod magis debeatis ſtupere quam mirari, remediū amoris mulier in-
uenit. Deſinite nunc inceſtum timere mortales, nulla pietas hor-
reat nefandæ cupiditatis inſtinctum: quicquid nō parentū miræ caſtigationes, non ſerij propinqui, non paupertas, non neceſſi-
tas poterat efficere, hauſtus breuis, facilis, unus extorquet. O ſi quis odium poſſet omniū bibere uitiorū. Felix profectò mor-
talitas, ſi reliquos lapſus incommodosq́; mētis errores fas eſſet infuſa potione cōpeſcere. Facinus eſt, quòd maximū remedium gratiā ſui, autoris uocabulo perdit. Miraremur hominem, qui illud contra meretricem dediſſet. Tibi tamen ultra omnes immo-
dica cupiditate flagranti, tibi præcipue ſuccurrendum iuuenis. Cuius homo cōditionis adamaueras? Diuitijs opus eſt, ne ſimus in amore miſeri: & impotentiſſimi mali difficultates illi fortaſſe non ſentiant, quos contra faſtidia cæterosq́; contemptus expli-
cat felicitas magna pecūdi. Felix profectò, qui nō niſi faculta-
tes in lupanari effudit. Tu perdis animum, ille æs: tu bibis uxo-
ria, tu lacrymis rogas, pallore blandiris, & quod ad peſſimum ſpectat euentū, miſerabilis ſis oportet, ut amator eſſe uidearis. Finge te nullum huius affectus ſentire cruciatum, id amare te pauper ſaltem nō pudet? Homo cui nō uacaret agere longa lan-
guoris ocia, ægrumq́; non deceret totarum noctium quies, ex-*

 cuſare

cuſare non poßis, ſi tantum perdideris dies, cuius cenſus ex ma nibus, ex laboribus ſubſtantia, quē quotidie poſcit ultra rationem in dies demenſus, amētiam pateris, fœlicium oſcula tantum amplexusq́; meditaris, & unde tibi calamitatis huius nō poteſt nec uenia cōtingere, de uoluptate miſer es. Expectandū uidelicet quādo te fames, inopia caſtiget, ſed inter iſta cœpiſti. Quid iam facere poteſt ratio, cōſilium? Odio ſanandus eſt, quem non explicat, quòd pauper adamauit. Non tamē intelligere poſſumus tecū ſolam fuiſſe paupertatem. Iterum, nō opes tantū tibi, non facultates defuerunt: non erant, quatum uideo, propinqui, non amici: alioqui illi te potius noſtra potione ſanaſſent: uel ſi ignoraſſent huius graminis uires, uinculis nexibusq́; tenuiſſent. Quid blandis affatibus impotentißimum eludis affectum? Datum eſt remedium dolori, qui ſæpe egit in laqueos, in præcipitia compulit, qui cruciatus laborātis animæ uulneribus emiſit. Quantū amori in hominem liceat, illi magis ſciunt, qui amant. Iunge nunc cum fortuna tua conditionem mulieris adamatæ. Incideras quidem miſer in puellam minimè ſuperbā, minimeq́; difficilem. Quaſdam tamen nō poſſumus circumire meretrices. Quàm multa pro illis exigit ſexus, ætas poſcit, ſemper neceßitas petit corporum, cultus poſcit, ſtationis triſtißimæ impatientia. Totos infelix dies lupanarium foribus impendis, ut quando proſtituta pauperi uacet. Contentione munerantiū dilatus, excluſus ocium meretricis expectas. Negatur tibi complexus, indignatione perſequeris. Contingit, uerū felicitate corrumperis. ſpem gaudia parant, aduerſa contritionem. Ex utraq; fortuna deſideria coaleſcunt. Nobis crede qui uidimus, quis tibi uni fuit corporis habitus, quis pallor, quàm miſerabilis, quàm pudenda triſtitia? Quoties tu uenenum bibere uoluiſti? Nō eſt igitur iuuenis, quòd tibi queraris illam mitißimam partē humanæ mentis ablatam. non charitatem, ſed impatientiam: non uoluptatem, ſed tormenta: non amorem, ſed quod amaueras perdidiſti.

Amoris

Amoris(ſi ſapientiæ ſequamur autores)antiquiſsimum numen, & cui ſe naturæ debet æternitas. Sed ille mitis & ſerius honeſtis cupiditatibus & uiribus ſacræ charitatis exultans, ut qui cuncta priſcæ noctis operta caligine diduxerit primum, deinde miſcuerit. Hic uerò quo perditis uiſceribus adhæremus inquieti, laſciuientis adhuc ætatis inſtinctu tumultuoſus ac petulans, telis funereis facibusq; armatus. Præſtat igitur ille mortalibus liberos hac uſitata coniugij pietate. hic inceſta, libidines, adulteria, meretrices. Referam nunc fabuloſas immodici furoris prodigioſasq; nouitates, conceptum neſcientibus oculis ignoti hominis aſpectum, formam ſuis in ſe luminibus ardẽtem, uirgines patrum ſenectute flagrantes, mortalium ferarumq; uultus uſq; in monſtroſæ fœcunditatis onera perlatos. Ex omnibus tamẽ quæ nobis patiẽtibus extorquet affectus, hoc ſæuiſsimum patimur, quòd nemo uult in amore ſanari. Ego tamen, inquit, amare mallem. Hoc eſt ergo propter quod opus odio fuit. Nihil agebant caſtigationes, nec preces, conſilia perdebantur. Odio debet amator explicari, quem ſanat adamata. Interrogare te hoc loco libet, nũquid accuſare poſſes, ſi quod fecit medicamẽto puella, feciſſet animo. Licuit te repoſcere quantum numerare non poteras, faſtidire, contemnere. Iam indignaris, quòd te maluit remedio, quàm dolore ſanari? Mulier cui ad dimittendum amorem ſufficiebat, ut odiſſet, ipſa pro te commenta eſt, ut illam tu potius odiſſes. Finge te tamen aliqua remedij tui ſentire tormẽta arrogantiſsime miſerorum: tu autem ſperabas ardoris immodici felicem ſtatim ſanitatem? Quid ſi queratur æger abſtinentiæ dolore ſanatus? Excuſſa ſunt plerunq; languentium uerberibus redemptaq; debilitate uitia: ignibus, uulneribus interdũ profutura graſſata ſunt, & quæ fuiſſent mala ſanitatis, in gratiam remediorum de maioris periculi comparatione redierunt. Vix mehercule contingere poteſt, ut hilares ab hac impatientia lætiq; diſcedant, quos pudor, quos ſatietas, quos pœnitentiæ ra-

tio dimittit. Nec ſine aliquo morſu reſilitur à malis, quæ uolu ptate tenuerunt. Iterum materia amoris eſt deſinere, nec queri. Opus fuit pari diuerſitate, uiribus quantis adamaſti, ne reſpicE res, ne frequēter in media ſanitate ſubſiſteres. Quale tibi reme dium debuerit adhiberi, uel ex hodierno ſentis iuuenis affectu. Pro homine qui poſt odiū queritur, quòd nō amet, parum fuit, ſi amare deſineret. Audi igitur ingratiſsime, quatenus ad publi cas aures ſecreta noſtra proferre uoluiſti. Dedi. quid enim, in= quit, facerem, quæ remedia tua multa perdideram? Ferre miſe= ra non poterā, quòd te iam cœperunt omnes ridere meretrices. Repete agedum illarum colloquia noctium, quibus te frequen= ter alterius, & fortaſſe diuitis amoris iniuria receptum inter oſcula amplexusq; monui. Quid miſer cum fortuna, quid cum mea conditione rixaris? Parce neceſsitatibus meis, duo paupe= res ſumus. Sed & tu quoties in ſinus meos lacrymis fletuq; re= ſolutus exclamaſti? Sentio furorem, ſed imperare oculis, ſed ani mum regere non poſſum: quàm libenter te mulier odiſſem. Non eſt igitur ingratiſsime mortalium, quòd beneficium noſtrum no mine potionis infames. Remedium bibiſti, ſed illud odiū tuum eſt. Quid? quòd furis, conuitiaris, exclamas, non eſt hauſtus il= lius affectus, ſed amor. Talis fuiſti. Aliud ſunt, aliud illi, quos in uoluptates ſuperfluentium facultatū mittit ſecura felicitas. Im= probius pauperes amant. Sic tumultuabaris admiſſus, ſic mo= ras, ſic impedimenta ferre non poteras. Maledicebas populo, cō uitiabaris intrantibus. Cuius unquam felicius commutata fortu na eſt, ſi tunc omnes oderas, nunc unam pauper odiſti? Quin po tius iuuenis admittis conſilij rationem? Quid agis infelix? Cur redditam modo ſanitatem rigore nimiæ contentionis exaſperas? Prædico, teſtor, conſumis odium, nondum totam mentem uis perfuſa poſſedit, adhuc circa te duo maximi rixantur affectus, adiuua potius, adiuua potionem. Contradic agedum quicquid eſt aliud quod tumultuatur, exæſtuat: totumq; ſanitas compo= nat ho*

*recideres.

nat hominẽ. Tũc te ſciemus amare deſiſſe, cũ deſieris odiſſe. Et innocentiã quidem puellæ ſatis, ut ſpero, defendimus, magnitudo periculi uocet preces. Conſurge agedũ miſerrima fœminarum, reliquã defenſionis tuæ partem tuere lacrymis. Accuſator quid ſperas? quid expectas? Ad genua tua nõ mittimus eam. Toto licet infelicem terrore conuenias, non exoſculabitur manus. Mortem, ſuprema denũcies, te nõ rogabit. Fruſtra tibi aliquid de periculo noſtro metuq; promittis. Neſcis, puella non habet odij remediũ. Sanè tamen uiribus potionis effectũ ſit, ut accuſaueris innocentẽ, ſufficit ultioni uidiſſe pallentẽ, ſatis eſt audiſſe gemitus, memineris hanc eſſe quam tu non iuuenis odiſti. Quid agis? etiã'ne perferres illud pronũciationis anceps, illud humanæ ſalutis incertum? Numerabis ergo ſententias, & ſi damnaueris, exultabis nefande, gaudebis? Puto nõ adamaſti. An et ſequeris, dum carnifex trahit? Intereris, dũ hos oculos occiſura cõtingit manus, dũ hæc amplexibus tuis nota ceruix ad ſupremos nudatur ictus? Non exilies, nõ pectus oppones, nõ fidem hominũ deorumq; clamabis? Accipies percuſſam ſuper palpitantia mẽbra conſiſtens? Potes hoc uidere? potes hoc ferre? Sanatus es. Quòd ſi quid triſtius iudicij huius attulerit euentus, dij rapide pereuntium beneficiorum ſemper ultores, dij quos iſte crudelis in amplexibus puellæ frequẽter mœrore, lacrymis, aut finem amoris rogauit, aut mortẽ, date nobis iuſtam de ingrato iuuene uindictam. Nõ imprecamur debilitates, naufragia, morbos. Pauper ſit, & amet quancunq; meretricẽ, & amare nõ deſinat.

AMICI VADES.

ARGVM.

Duo amici, ex quibus uni mater erat, peregre profecti, ad tyrannum applicíti ſunt. Mater cognito quòd filius haberetur à tyranno, flendo oculos amiſit. Oblata eſt à iuuenibus tyranno conditio, ut dimitteret alterum ad uiſendam matrem, ad diem præſtitutam reuerſurum, ita ut niſi occurriſſet ad diem, de eo qui reſtiterat, pœna ſumeretur. Et iureiurando aſtrictus eſt. Venit iuuenis in ciuitatem. Mater detinet ex lege, qua parentes in calamitate deſerere non licebat.

Pro iu

Pro iuuene contra matrem. 16

ESTI ſanctiſſimi uiri olim omnes uideor humanorum pectorum affectus in ſolam amicitiam contuliſſe, & patior inuidiam hominis, qui ſibi non reliquerit, ut amaret & matrem: quoties tamen uniuerſam pietatis cõſcientiam intueor, in qua minimum eſt, quod uideor bonus amicus: non poſſum non hanc primam electionis noſtræ complorare fortunam, quòd mihi neceſſe eſt, aut amicum relinquere, aut matrem. Facinus ſeueriſſimi uiri, facinus fit impatientiſſimis affectibus meis, quòd ſuccurri non poteſt duobus. Excedit omnem querelæ meæ complorationem, quòd tam diuerſis meorum conatibus aduerſa conueniunt, ut uidear eligere. Quid non darem miſer pro luce matris, qui ut illam uiderem, amicum dedi? Fidem ueſtram Iudices, ne inter maximas neceſſitates pereat uſus hominis, qui paratus eſt duobus impendi. Iam hic eſt tota ratio clementiæ, ne ibi me detineatis, ubi nõ proſum. Nec diſſimulo ſanctiſſimi uiri perferre me cũ maximi, tum incredibilis exempli fidem, ut non immerito poſſim uideri cum matre colludere. Ego uideor excogitaſſe iſtum colorẽ, & hoc quòd detineor, amicitiæ uocatur infirmitas. Miſeremini Iudices. tentate me & dimittite. An uoluerim reuerti, ſcire nõ poteſtis, niſi reuertor. Illud ſanctiſſimi Iudices, illud affectus meos torquet ac lacerat, quòd ſim ingẽti expectatione deceptus. Speraueram futurum, ut hoc loco rem magnam faceret & mater. Paraueram apud tyrannum hanc iactationem, ut me crederet remiſſum: & genus oſtentationis adamaueram, ut mirarẽtur hominis fidem etiam in orbitate. Quo uultis hoc animo ferã quòd etiam ut reuertar, amico meo mater impoſuit? Et quantum ad hanc pertinet, maximũ iuuenem decepit, illũ qui meos crediderit affectus. Nõ poſſum iudices litis huius diſſimulare facinus. innocentius fuerat, ut ego nollem reuerti. Viderint ſanctiſſimi

uiri qui receptas nominum perſuaſiones uelut aliquam ſeruitutem charitatis attendunt. Me ſi quis interroget, nullos affectus tantũ naſci puto. Et ſi quis omnia uera oratione reſpiciat quicquid liberos, fratres, propinquos inuicē tenet, amicitia eſt. Homines igitur, quos cum maxime incredibilium rerum loquitur inuidia, ſumus ſine dubio eiuſdem pars animæ, non eiuſdē ponderis uteri: & quanto minus in cauſis, tanto plus in affectu eſt. Admirabilior charitas, in quam coimus uiribus noſtris. Non pudet Iudices hanc fateri perſuaſionem, minus debetur homini, qui aliquē ideo tantum amat, quia neceſſe eſt. Ita eſt Iudices, ita eſt, à primis ſtatim ætatibus in eandē coire uitam, habet aliquē fraternitatis affectum. Sic effectum eſt, ut nos ſtatim fama committeret, & tali certamine coimus, ut ſiquid accidiſſet uni, deberet & alteri exemplũ. Inde eſt quòd & pariter reuerti cõtempſimus, & quaſi facilius eſſet inter fidos, placuit ſub incerto pelagi cohærere. Nec tamen uanitate, nec diſcurſu putetis extractos, magnas & inexplicabiles nauigãdi fuiſſe cauſas, uel hinc poteſtis exiſtimare, quòd nos non detinuit hic mater. Vtrũ'ne igitur Iudices ſumere de nobis etiam nunc uoluit experimentũ ipſa amicitia, & parum fortuna credidit hominibus adhuc tantum feliciter amãtibus? An hæc eſt magnæ ſemper opinionis inuidia, nec ulli unquam tam plena confeſſione laudantur, ut illos non ipſa quoq; amicitia tētare uelit? Littoribus appulſi ſumus homines, quorũ omnia caſus, fama cuſtodiebat, conſumimur terrore, qui parentibus ſtatim cæcitas eſt. Hinc illud euenit, quòd ſumus pariter alligati. Sic magis aduerſus ſolutum carcer inuētus eſt. Pudet Iudices fateri, iam in hoc uictus, iã inferior receſſi, ex duobus magis amatur, quē tyrannus paratus eſt alligare. Quantum tibi amice debeo? Non potuit nos diuidere niſi mater. Tibi primũ cæcitas nunciata eſt, tuus hic affectus fuit, quòd hoc crediderit tyrannus, Quid ille non fecit, ut Rex deſiderauerit uicarium corpus? amplexus eſt catenas. Sponderi ſibi uoluit hominem

hominem rediturum per maria, per matrem, repromiſit de incertis tanquam de animo ſuo. Quis hominum pro ſe tam multa feciſſet? Præſtitit inquam amicus, præſtitit rem quã uidebatur ideo tyrannus indulſiſſe, ne fieret: & hominem qui in rebus humanis hunc eſſe nolebat affectũ, decipimus, dum tentamur. Ego *non inuenio, cur horreat mater carcerem, quid ſibi uelit quaſi deſtinatas operire ceruices.* Non *odit me tyrannus, cuius nõ intereſt an alium occidat.* Miſerere *mater (ſi quis magnorum meritorum pudor) querere quòd unum de cæcitate impatientius ex nobis amaris ſemper abſentem.* Cui *tu fortunas, quibus neceſſitatibus inijcis manus? Me ad amicũ meum admitteret alterius catena, & tyrannus nunc mihi portas aperiret, ſubſidio nauigium pirata præſtaret.* Si *mehercule antè morerer, ire deberes mater ad diem. Miſera non intelligis quantò te magis & plus obligauerit amicus? plus debes homini, qui me tibi remiſit, ex quo pati non potes ut reuertar.* Libet *mehercule* Iudices, *libet miſereri hominum, qui me laudẽt reuertẽtem.* Amicus *mihi credidit, ut redirem.* Ita *nunc ego facio rem magnam, ego ſum ille bonus amicus, ille mirabilis, ille narrandus. Si qua dicentis fides eſt, facinus mihi uidetur, quòd ſcio me non eſſe periturum. Sentit* Iudices *& ipſa mater rem ſe facere turpiſſimã, ſi neceſſitate detineat.* Itaq; *mulier quæ adhuc de affectu cũcta fecerat, ad legem ſubitò cõuertitur.* Peſſima Iudices *cauſa matris eſt, in qua plurimum lex poteſt,* Liberi *parentes in calamitate ne deſerãt.* Facinus *eſt* Iudices *hoc dici homini reuerſo.* Ita *nunc ego contemno matrẽ, ego deſpicio cæcitatis obſequia, homo qui omniũ calamitatum mearum ambitum in hoc conſumpſi, ut redirem, qui inter ſupremas ſolicitudines nõ pro me rogaui?* Mihi *quiſquam contumacium ſupplicia liberorũ, mihi neglectæ pietatis minatur inuidiam?* Bone Iupiter, *quanti mihi cõſtitit, ne malus filius uiderer.* Imputem *tibi neceſſe eſt mater, quòd meum amicum propter te reliqui, ad quem facinus eſt nõ reuerti.* Nondũ

Iudi

*Iudices neceßitates meas,nondũ amici merita refero,interim cõ-
tendo tunc eſſe tantum legis huius uſum,cum in calamitate ſoli
ſunt parentes. Magnam partem mortalium fortuna dimiſit à le-
gibus,nec ulla iura tam triſtia ſunt, ut ea in diuerſis patiantur
homines.Ego cùm me neceßitas rapit,ſic habeo queri,quaſi re-
linquar.Excuſatæ ſunt parentibus liberorum calamitates,& ſi
quem lex iſta deprehenderit, in alterius fatum tranſeat neceſſe
eſt tanquam orbitatem.Quid enim ſi detinente matre alter è la-
tere reuocaret,& ſi bella militem poſcerent, ſi legatum patria
dimitteret, ueluti ad propriam deſcendam neceßitatis meæ cõ-
plorationem? Si me damnatum pœna cõſtringeret,uidelicet ef-
fringeres carcerem mater, inijceres carnifici manum & peri-
turi filij iugulũ autoritate iuris operires? Dij deæq;,quàm lon-
gè eſt lex quæ retinet hominem, qui pœnæ non uenit. Neſcis,
quantũ intelligo mater,quantam inuidiã debeant facere liberis
parẽtes,à quibus relinquuntur. Mater quæ ſe deſeri queritur,
illud exclamet,Filium meũ ciuitas peregrina ſolicitat,ut amœ-
nos neſcio cuius receſſus orbis petat, debilitati meæ ſubtrahit
humeros.Iuuenis meus abducitur amore meretricis, & ab offi-
cijs ciuitatis uitijs abſtrahitur oculorũ.Eiuſmodi gemitu filium
neceſſe eſt perſequaris, ut quòd detineor,obiter & pœna ſit.
Non facit iſta lex ad liberos,qui miſericordia detinẽtur.Vt tur-
pe ſit quòd recedo,in eo tantũ eſt ad quem reuertor:& ut faci-
nus ſit relicta mater,non faciunt niſi cauſæ relinquendi. Homo
qui ad tyrannum reuertor,ſi malo animo relinquo matrem, di-
gnus ſum qui detinear.Non eſt itaq; quòd ſubinde nominis ue-
ſtri beneficia mater opponas,nõ eſt quòd utilitati tuæ fieri po-
teſt,ſi credimus eſſe in rebus humanis & alterum affectum ami-
citiæ,quam mihi uidetur natura excogitaſſe,ut coire inuicẽ poſ-
ſit totum hominum genus, quæ ideo nondum circa ſe tenet o-
mnes admirationes,quia tota non contingit,quæ tamẽ peruene-
rat ad incredibilium fidem,niſi illam uos impediretis.Amicitia*

plurimorũ corporũ, unus animus, uicariæ manus fortior quàm matris affectus. Rogo quid refert, quid uocetur ille, qui ſic amat? Quid intereſt ex quibus magna merita deſcendāt? Vultis ſcire quid de hoc affectu ſentiat mater? Et amicum meum putat malle ne reuertar. Finge me poſitis paulisper meritis, quibus obligatus ſum, hoc tantũ dicere: Amicus alligatus eſt, ire uolo matter ut redeat, ut cõſoler, ut dominũ rogem, ut ſi tyrannus exegerit, uicarium corpus opponã. Quid detines? quid moraris? Hoc eſt tẽpus propter quod coimus. Neſcias an diligat, cuius nõ habet experimenta niſi ſola felicitas, & ſi uitæ præſtes omnia ſecunda, amicus otioſa res eſt. Dicturum me putas, hoc expectat alligatus, expectat totum imò genus hominum, & nos in hanc fidem perſuaſionis receperunt, ut ſi hoc faciam, nemo miretur. Vis ſcire mater quem affectum, quam reuerentiam in calamitatibus amico præſtare debeamus? Nullam legem timuit, ne relinqueretur. Differo interim cauſam amicitiæ, agere paulisper omniũ libet, & tyrãnus mihi credidit, uolo reuerti. Nulli unquã mater plus commiſit fides, neminem magis obligauerunt expectationes. Credidit mihi homo, cui res fauorabilis contingit, ſi decipitur, qui ſibi excogitaſſe contra omnes amicos uidetur, ut illi imponeremus. Non eſt quòd mihi ſupplicia, quòd omnẽ mortis apparatum mater opponas. Facinus eſt, id tantũ hominibus bene credere quod expedit: & actũ eſt de rebus humanis, ſi ſola ſeruatur utilitatũ fides. Infinitum eſt, quantũ mihi crediderit tyrãnus, ſi me occiderit reuerſum. intelligit Iudices & ipſa mater, quantæ reuerentiæ locum amicus obtineat, quæ incipit cõtendere affectu. Niſi fallor igitur, cùm ego ſim materia litis, hoc primum exiſtimare debetis, uter in ea calamitate plus fecerit. Ante omnia permitte mihi de hoc affectus tui genere mater queri. Quid tibi tam rabido, tam præcipiti dolore uoluiſti? Quid aduerſis tuis præſtare faciem, & in oculos tuos accipere nuncium? Non reliquiſti tibi, ut redimeres, ſine dubio adieciſti

ad matris affectus. oculos in media orbitate fudiſti, ſed illud nō laxat catenas, nō explicat corpus. Quid mihi prodeſt iſte qui ſe contra filiū cōſumpſit affectus? Plus feciſſet mater, quæ iſſet ad tyrannū. Alligatus ſum, tu nunc ſic flebis tanquam ſoluar in lectulo, tanquā in tuis manibus expirem. In quibuſdam calamitatibus deſperatio nō eſt ſummus affectus, & quiſquis orbitatē ſtatim credit, feſtinat ad impatientiæ ſecuritatē. Inſimules licet mater tātæ pro me impatiētiæ, tam incredibilis affectus, amicus rem difficiliorē fecit, quòd ſeruauit oculos ſuos, ut alligaretur. Dij deæq; quantū ille præſtitit, qui mihi inuidit pœnam meā, nec receßit. Ille, ille terribilē carcerem facit, qui inde procedit. Iam nō corpori nexus hærebat, nec aliud quàm reſederāt pondere catenæ, cōſumpti longo ſqualore uultus, concretæ noctibus diebusq; ſuper ora lacrymæ. Miſeremini Iudices, ne perdat autoritatē meritum quod ultra expectationem eſt. Ponite ſub oculis alligatos, quorum alterum amicus redemit, alterum mater. Rogo uter plus fecerit. Bone Iupiter quàm auide, quàm fortiter uincula noſtra tractauit. Quibus ille precibus exegit, ut ſibi crederetur. Accipe, inquit, has manus, hæc membra, ſi fieri poteſt, ut amicū matri remittamus. In totum explebo, ſi uideatur, uicaria pœna locum recedentis. Vel ſi uis utiq; tibi dimiſſa mēbra reſtitui, ſpondeo quencunq; iuſſeris aperto iugulo diem. Fidē deorū hominumq;, quid non factum eſt, ut amicū meū pœniteret? Ingeſtum eſt miſero illud carceris tenebrarumq; ſecretum, grauioribus uinculis opus eſſe carnifex dixit ad bonum amicum. Accedere ad illud cubile iußi ſunt homines nocētes: & ſubinde dictum eſt, Vide tamē, amicus ſi tanti eſt. Vna uox, unus miſeri gemitus, urite, lacerate, diſtrahite, ille tamē reuertetur. Miſerere mater, magna res agitur, amicum meū reliqui contendentē cum tyranno. Excuſo me uobis humani generis affectus, & tibi ante omnia mater excuſo, quòd hoc fieri paſſus ſum. Vlla ergo in rebus humanis neceßitas tanti fuit, ut illū amicum

meum in carcerē ipſe deducerē,ut ſqualorem meum, meas catenas in membra feſtinantis exuerem, ut tam abrupti cōmeatus diem contra tot incerta promitterem? Teſtor te miſera cōſcientia, & ſi quod nos in illa neceßitate numen aſpexit, quantū ſimus rixati circa catenas, quàm omnia fecerim, ut ille potius ueniret ad matrem. Fateor Iudices, unius cogitationis pudore uictus ſum, quòd tanti beneficij difficultatē ab amico nō accipere, affectus uidebatur hominis, qui nō credidiſſet. Miſerere mater, ne me ſolutum putes, amicum alligaui. Hæ ſunt catenæ quæ regunt membra, quæ per maria, quæ per infinita terrarum ſpatia reſtringunt. Sic non poteſt carcer effringi. Inuideo tyranno, ſcit alligare amicos, ſcit tenere dimiſſum. Iterū ac ſubinde proclamem neceſſe eſt, ego amicum meum alligaui, & ut te uiderem, pœnā meam altero homine impleui. Scio quo hoc amicus præſtiterit animo, ſed ego rem feci hominis non reuerſuri. Interrogo hoc loco impatientiā tuam mater, interrogo quid faceres, ſi nos ad te uidendā deduxiſſet alligatos aliquis ſatelles, ſi barbarus aliquis? Fruereris oſculis? fruereris amplexibus? Non eſt quòd te iſta tanquā leuior, tanquam expeditior cōditio decipiat. Quid putas eſſe, quòd me dimiſit ſolutum ire quò uellem? Crudelis artifex non reliquit nobis, ut imponeremus. Superuacuò igitur hoc uos in matris cauſa mouet, quòd cæca eſt, hoc quòd nobis inuidiā facit uulneribus oculorū. Nolite detinendi putare cauſas, idem uidens faceret. Nec plus eſt quod non poteſt cæcitas ferre, quàm mater: ut aliqua filio carere nō poſſit, nōnunquā calamitas facit. Quòd ſi Iudices in perſona mea, nec affectu, nec meritis inferior eſt amicus, quid aliud iuſtitia ueſtra debet attendere, quàm uter plus patiatur? Iam ſatiauit dolorem mater, egeßit æſtus, effudit impetum, iam non deſiderāt oculi, cum cadunt. Adijce quòd hāc qualemcunq; fortunam inter amicos tenet, inter propinquos, habet omnia miniſteria ſua debilitas, ſuas cooperationes. Vis ſcire quantò intolerabilius

ſit

ſit quod patitur amicus? Excæcauit te, *quòd ego ſic tenebar: ille accipit cibos, quos carnifex, quos tortor apponit.*

VENENVM EFFVSVM.

ARGVMENTVM.

Filium ter abdicare uoluit pater, uictus. Inuenit quodam tempore in ſecreta domus parte medicamentum terentem. Interrogauit quid eſſet, cui pararet. Ille dixit uenenum, & ſe mori uelle. Iuſsit pater bibere. Ille effudit medicamentum. Accuſatur à patre parricidij.

Pro filio contra patrem. 17

LASSATVS *per diuerſos miſeræ mētis æſtus, & eundem dolorem, dumme ab utroq; animi genere ſemper quod impulerit abducat, & in pertinaciā deſperationemq́; neutrā mihi liceat perferre patientiam, hoc primum à notiſsima clementia ueſtra peto, ne miremini quòd inter tam uaria triſtiſsimaq́; fata conſilio diductus ſum, nec pro malis meis quicquā melius inuenire potui, quàm ut morerer, nec pro innocētia, quàm ut uiuerem.* Nouo *igitur Iudices inauditoq́; genere diſcriminis utriuſq; animi reus qua ſatis calamitates meas cōploratione, quo deflebo gemitu?* Filiū *mori uolentē penè occidit, quòd interuenerat, pater.* Videtis *adhuc illa ſecreti noſtri cōtentione rixantē.* Quicquid *citra ſuprema, citra exitiū eſt, contumaciā uocat, quantū abſolutionem aſpicit, uitam.* Quis *poſt hoc quærat ac dubitet, quo me affectu iuſſerit uirus haurire, qui parricidium uocat, quod non biberim?* Permiſſurus *fuit, ſi bibere uoluiſſem.* Quæſo *itaq;* Iudices *delationis hodiernæ penitus uelitis perſpicere cauſas.* Obijcere *putatis parricidium patrē pro ſe?* Necatur, *uritur, ſine dubio torquetur uita. hoc enim nō poteſt ferre, quòd mori filiū iuſsit, nec coëgit, & ſcit facinus fuiſſe in imperio, ſi innocentia eſt quòd recuſaui. Siue quid crudelitatis eſt, uel ab inuidia ſe criminibus meis defendit, excuſat, & ne uocem illā tanquam peractum facinus oderitis, ſubſtituit pro malo patre miſerū.* Hic *eſt* Iudices *deprehenſæ impietatis æſtus.* Nemo *unquā*

uolet innocentem filium uideri, quem uoluerit occidere. Illud quoq; Iudices à grauitate publica peto, ne quis me mori uoluiſſe non credat contumaciter. Adhuc prioris conſtantiæ meæ more defendor: alia eſt mihi ratio cum uici: & fortior ſum reus quàm abſolutus. Sed tunc tantum par eſſe non poſſum calamitatibus meis, cum me conſtare cœpit nihil aliud eſſe quàm miſerum. Bene quòd rurſus uocauit in forum, iußit integritatis agere cauſam, fecit ut mihi uidear perdidiſſe mortē. Si pœnitet patrem, quòd me bibere iußit uenenum, ego ferre poſſum, quòd effudi. Licet igitur immitißimus ſenex confundere publicos conetur affectus, querelarum fronte mutata, non ſumus noui uobis accuſator & reus, nec nos modo pietatis euerſæ recens aſſeruit immanitas. Parricidā me olim uocat. Ita eſt enim Iudices, ita eſt, iam pridem hominum nefandorum ſolis nominibus accuſatur. Sic mihi illa prima patris maledixit aſperitas. Hic eſt ille, quem deſinere iam iuſſeratis, qui ſemper ad uos recurrit, & uincitur. Fallitur quiſquis illam de moribus ſenis laßitudinem uel patientiam ſperat. Patri qui abdicare non potuit, minus eſt filius nocens, quàm abſolutus. O pertinacißimum accuſatorum genus, uicti parentes. Dum autoritatem nominis ueſtri fortius imperioſis aſſeritis affectibus, & ne pudorem pœnitentiamq; fateamini, contumacia uindicatis errorem, calamitatibus meis acceßit, ut ter abſoluerer. Nanq; ut erat in ſuperuacuo odio mei ſenex prima luce deprehenſus, ferre non potuit, quòd redderar inuito: & quia à iudicibus non impetrauerat, ut abdicaret, apud ſe tenuit, ne deſineret hoc uelle. Credidit tamē aliquid profuturū querelarum errore repetito, & ſperauit iuxta contentionem ſuam, ut laceſſeret aliquādo pro me iuſta miſeratio. Quid facerem igitur? quò uerterem iam fatigatam innocentiā? Nec exire me decebat ex domo, ne uiderer quicquid uos non credideratis agnoſcere, nec expectare poteram, cum mihi rurſus aliam ſeriem malorū minaretur, quòd me iam cœperat pa-

ter

ter contentione qua uobis iraſcebatur, odiſſe. Tandem infelix miſertus mei, miſertus patris cum de præteritis proſpicerē iurgia tam longa quàm uitam, captaui fateor omnem occurſum, quē mihi uidebar exaſperare præſentia, exorare dum morior, & tanquā nouiſsimum ambitus genus excogitaui, ut me in honorem ſui reuerentiamq; pereuntem, ſic odiſſe deſineret, quomodo parcere ſolet ira cedenti. Non habet alium quàm mortis exitum filius, qui nec reconciliari poteſt, nec abdicari. Erat in domo noſtra locus, in quo ſedebam ſemper reus, in quem reuertebar abſolutus, querelis meis lacrymisq; iam conſcius, in quē ſe ferant. In hunc querens non tanquam cuſtodiæ patris imponerem (nam quid poſsit inueniri, quò non captantis aliquid deprehendere cura ſequeretur?) ſed ſicut ſolent qui immori uolunt pudore, non ira, ab omnibus quæ uidebantur auocatura, ſeceſsi. Nā nec placuerat exitus genus querulū, tumultuoſum, aut quod faceret inuidiam. Sed quid mihi tecum eſt integritatis nimia ſimplicitas? Non putat ſe poſſe deprehendi quiſquis uenenū parat ipſe poturus. Totus oculis animoq; cōuerſus hærebam miſer in opere moriendi (nec diſsimulo) cum quadam cunctatione, cum mora, ſicuti bonæ conſcientiæ lenta mors eſt, nec præcipiti per ſuprema trepidatione feſtinant, quos hoc ſolum quòd ſui miſerētur occidit. Abijt per tacitas cōqueſtiones mēs, in obitus contemplatione poſita, & hauſturus potionem, qua renuntiarē rebus humanis, totam apud ſe repetebat animus innocentiam ſuam, cum pater ſecretum quod per impatientiam pereuntis impleueram (quantum credo) lacrymis meis gemituq; perductus, intrauit. Non poteſt uideri Iudices ſuſpicatus aliquid de parricidio: quid tererē, cui pararē, neſciebat qui interrogauit. Nuntio uobis ſanctiſsimi uiri, nihil à morientibus fingi, nihil uita laborante ſimplicius. Ad ſubitum interuentum patris non tanquā deprehenſus obſtupui: facinus me tacente nō pallor, non eſt confeſſa trepidatio: nec ſicut accidere nocētibus

ſolet, illa obuia ſemper errantium patrociniorum uerba uariaui, cum me repente interrogatione ſubita auocauit, abduxit, quæſiuit quid tererē, cui pararē. Sed ego ſine cunctatione, ſine tarditate reſpondi, & me mori uelle: eadem ueritate & cōfeſſus ſum uenenū eſſe, quod terebatur. Date Iudices patrē qui filiū mori nolit & credit. *Quis habeat Iudices dicenti fidē? Venenū filij quod inuenerat pater, nō ille potius effudit: ſtetit quinimo intrepidus, arrogās iuxta orbitatē quam uidebat, & mihi mortem, quam promiſerā, quā minabar, ingeſſit. Bibe, inquit. Quis poſt hoc Iudices, expectat, ut continuò paream iubenti? Ita demum mihi nō eſt aliud relictum, ſi patri parui.* Audite nunc dij pariter atq; homines, quid poſt tres abdicationes, & querelas toties iudicum grauitate percuſſas, uelut attonitus, amens nuntiet ſeculo pater parricida ſæuus, parricida crudelis. Non bibi uenenum. *Hoc eſt totum facinus meum, uiuo, reſpondeo, nō fugio iudicem, non cedo criminibus. Iam non miror quid ſit circa quod impatientia deceptæ crudelitatis exæſtuet, pluſquàm orbitatis gaudiū, quod modo perdidit ſenex: ſperarat ut occidere me poſſet meo ueneno. Sed quatenus inueniſſe ſe putat quod crederetis, ut contētionibus ſubinde damnatis autoritatē de nouo dolore circundaret, inuſitata commentus eſt. Quæ ſola mihi ſupereſt ratio uiuendi, facinus ea ſimplicitate, ea fide denego, qua confeſſus ſum de ueneno.* Parricidij agis. *Abſtuliſti quidē mihi partem, ut exclamarem hoc loco, fieri non poteſt.* Scio quantū *defenſioni meæ difficultatis adiecerit, quòd iampridem in domo noſtra humanorum pignorum ratio non conſtat, ſed pronuntiatum liquet utri ex nobis facilior ſit impietas, uter iuxta alterius languorem ſuprema non fecerit.* Tu unicum quotidie proturbare conaris è domo, uelles inopiam meam, uelles aſpicere ſqualorem. Ego oſculor illas expellentis manus, ego abijciētis genua teneo, & ad patrem qui me tam notabiliter odit, nō habeo cur uelim redire, ſi non amor. *Præualeret nominis tui for-*

taſſis

taßis autoritas, ſi cōtētio noſtra cœpiſſet à ueneno. Conſumpſiſti quicquid eſt, quod parentes ab omnium ſcelerum ſuſpicione defendit. Non *habet pater unde parricidium de filio credat, niſi quem poſſet occidere.* Me *quidem pater infelicis huius perſuaſionis ſimplicitatē ſi quis interroget, nec à te parricidiū fieri poſſe credo, niſi meo ueneno.* Facinus *tamē in omnibus incredibile pignoribus, nullis difficilius quàm liberis puto.* Vos *adhuc in ſuprema noſtra præcipitat autoritas, qui filium occidere uocatis plerunq; grauitatem, ſicut abdicationis emendationem, ſicut reliqua ſupplicia noſtra rationis fronte protegitis, cunctosq; prærigidæ mētis affectus uocabulo molliore lenitis.* Nos *nec felices facinus iſtud poſſumus concipere, nec miſeri.* Non *perueniunt ad nefas iſtud nec neceßitates.* Omnis *citra deſperationem dolor, ira langueſcit.* Et *quantò dij deæq; difficilius ſi pararetur ſine conſcio, ſine miniſtro, totumq; facinus, & animum filij poſcat, & manus.* Memento *cuius obijcias immanitatis horrorem patrē occidere uelle.* Hinc *tantum accipis uires, ut mori poßis deprehenſus.* Vt *ſciatis, inquit, uerum eſſe quod obijcio, & abdicare uolui.* Non *poteſt pater efficere genus querendi, pertinacia probationis.* Tu *cum dicis, filius me uoluit occidere, uideris tibi facere prioribus iudicibus inuidiā, exclamare, uos faciles, uos miſericordes, hūc mihi redditis.* Sed *iniquißimū eſt, ut abdicatio, quæ nec in ſui ualuit effectum, fidem maiori crimini præſtet.* Non *ſum reus inexplorati pudoris, nec anteacta uitæ meæ ſub hodierna primum lite tractantur.* Felicior *innocentia eſt citra ſuſpiciones, certior poſt reatum, & quantum infamiæ præſtant obiecta, dum nutant, tantundem autoritatis abſoluta reſtituūt.* An *ſcilicet ſuperatus eſt gratia pater, & apud ſenes, & apud parentes autoritate præualui?* Viderint *qui calamitatibus ſuis ſic blādiuntur, ut ſibi affuiſſe credant miſericordiam, fauorē: filius à patre delatus nunquàm poterit ſuperior eſſe niſi cauſa.* Sanè *tamē feramus, ut pri*

ma abdicatione non egeſſeris totum dolorem, multa tibi de cri minibus meis uerecũdia querendi, multa paternæ pietatis abſtu lerit infirmitas, quid nõ implet repetita delatio? Reuerſus es in forũ iam ad Iudices iratos. Quanto terrore cuncta pertulit pu dor ille iam uicti, & redeuntis in damnatam colluctationem? Acrior ſemper ex uerecundia dolor. Sed & iudicũ cura quantò malignior circa redituru reum? Quàm multis placet illa de ſimilitudine pronunciationis autoritas, & ſeuerior uidetur diuerſa ſentẽtia? Tertia uero abdicatio dij immortales quem apparatum, quẽ mouit ambitum? Ego miror, quòd mihi licuit audiri, quòd me non ſtatim primus querelarum tumultus oppreſſit. Quid poſt iſta noui pater obijci poteſt? Inter leges, inter iura conſenui, non habeo in moribus meis, quod non melius Iudices ſciant. Scilicet capit natura rerum, ut futurus parricida nõ præmiſerit notas, nullis antè ſit maximi ſceleris immanitas tumultuata flagitijs, & quandoq; culeo, ſerpentibus expiãda feritas, ſub placida mente primam pertulit ætatem. Aliud eſt miſerorũ genus quod clemẽtia, quod ſuccurrendi fauore dimittitur. Abſoluerunt me, qui ſciebant non profuturum mihi quòd nõ abdicarer. Proclames igitur licet, ſubinde detuli, ſæpe queſtus ſum, ter abdicare uolui: hoc tamen res iſta debet efficere, ut tibi oporteat credi, quicquid aliud obieceris. Non enim ſequitur pater, ut me tuis criminibus accuſes, quòd nocentẽ tuis moribus probes filium. parricidam nõ facit ſeueritas ueſtra, nõ ſæuitia, non terror: ad tam grande facinus nõ ira opus eſt, ſed moribus: non dolore, ſed mente. Omnes iniuriæ leuius exaſperant, leuius oderunt, innocentis filij ultio eſt mori. Quòd ſi manifeſtum eſt, nihil tunc in moribus fuiſſe meis, quod poſſet eſſe ſuſpectum, exiſtimemus, unde poſtea traxerim parricidij cauſas. Vos libet interrogare hoc loco Iudices, quis magis debet innocentiã amare? Vici patrem, omni nunc ſolicitudine, omni labore cuſtodiam illam gratiam, illum ambitum meum, quo remuneror

neror aduocatos, quo perſoluo iudicibus illud, propter quod audeo domum reuerti, propter quod non timeo caſus, nõ ſubita pro patre, non maligna fata. Fidem non capit, ut me tres abſolutiones & innocẽtem probauerint, & effecerint parricidã. Præterea pater quàm infirmum me, quàm trepidũ reddit ipſa uictoria? An ſcilicet ignoro, quòd me reuerſum circunſiſtat totius domus maligna cura, quòd uiuo inter homines, quibus apud te gratiã parat, ſi de nobis aliqua mẽtiãtur, fingãt? Videlicet hoc nos in facinus præcipitat, impellit, quòd aliquid ſperamus de teſtamento tuo. Quid ego non ſentio, quòd ſimili ſcelere miſſus in domum, à charitate tamen excluſus, abiectus ſum? Rogo qua fiducia facinus paro toties delatus, & paterna conqueſtione petitus? Quod uis patrocinium ſperem pro parricidio meo? Defendi non poſſem, ſi bibiſſes tu uenenum. Finge me parricidij uoluntatem, finge habere cauſas, unde occaſionẽ, unde fiduciam? Ego nec mori poſſum, niſi ut deprehendar. Venenum paro, qui non miniſtrum, qui non inuenio conſcium. Deſpicior à liberis, contemnor à ſeruulis, euitant ſermonem meũ, colloquia fugiunt, & charitatem tui ſimulant odio mei. An uidelicet ſpero poſſe fieri, ut ipſe porrigam? Eſt enim mihi ad cõuictus tuos facilis acceſſus. Venenũ mehercule putabis quicquid dederint hæ manus. Et uirus præſentaneum paro, quod ſtatim, quod ſubitò corripiat? At quemadmodum mihi ſuperſit ulla defenſio? An lentum & quod tarda peſte conſumat, ſcilicet ut nõ ſtatim exclames, ut te meum uirus bibiſſe non credas? Rogo, cui paraui uenenum, quod dare non poſſum niſi mihi? Ita, inquit, parricidæ argumentum eſt & hoc ipſum, quòd habuiſti uenenum. Omnibus Iudices, quibus ad ſcelerum conatus adiuuatur deteriorũ quotidie fœcunda mortalitas, non hanc ſolam potentiam natura conceßit, in quam malis mentibus, & nocentiũ ducuntur ingenijs: ſed illis uſus ex animo eſt, totumq́; quod faciunt, de conſcientia poßidentis accipiunt. Quid enim ſi latro-

nem gladio tantum probes? Sic munimus & ſomnos. Excute peregrinantium ſinus, hærent tela ſolicitis. Non uetant iſta leges parare, proſpicere, nec inſtrumēta prohibent, ſed exiſtimāt uſus. Finge me uelut in media proſperitate uitæ proclamare: Venenum paraui, ad quod incerti caſus, ad quod languor, dolor, ad quod confugeret improuiſa debilitas. Miramini, quòd hoc fecerim homo, qui circa me fortunam, qui diſcrimina humana laſſaui, cui neſcio quid adhuc paret toties uicta delatio? Debuit habere in ſua poteſtate mortem, quem pater poteſt occidere. Nō eſt, inquit, credibile ut mori uolueris abſolutus, qui reus noluiſti. Poteram quidem dicere pater, uixi, dum ſpero fas eſſe, ut incipias aliquando miſereri, ut te ſqualor meus frangat, mitigent lacrymæ, pallor exoret: ſed ignoſce innocentiæ, tunc me decuit pertinax, & rigida defenſio. Vixi, ne me uideretur expuliſſe de ſeculo profundorum ſcelerum deprehenſa trepidatio: ne ſuper cadauer meum proclamare poſſes, certe meritò timui, meritò prædixi uenenum, qui uiuendi non habebat audaciam. Ne ſupremis meis conuitiareris, ne quid poſſes obijcere iam nō negaturo. Verum tibi de impatientia mea fatendum eſt, eadem mente nolui mori, cum abdicares, qua non bibi, cum iuberes. Sed fruere iterum, fruere ſæpius confeßione tam miſera, & quia oculos ſpectaculo non licuit implere, ſatientur aures, uolui mori. Adijce, ſi uidetur, hanc malis noſtris contumeliam, ut interroges, quare abdicare me ſubinde uoluiſti. Quid ais rerū naturæ pietas? ita iuſtiores cauſas habet impatientia, quàm corporum damna, quàm facultatū triſtis euerſio? In ſuprema præcipitat me pater. Ita non hæc uana uox complectitur omnes calamitates? Non uidemini nunc uobis uniuerſos audire miſeros? Poſſumus fortaßis aliorum accidentium ſperare finem, non habent proximorum odia regreſſum. Quæcunq; nexus accepere naturæ, & quæ ſanguine uiſceribusq; conſtricta ſunt, non laxantur diducta, ſed pereunt. Quæ de primo tenore naſcendi

uix in

uix in contrarium uicta deflectunt, diuq́; prauitatis ſuæ rigore durata, mox in priſtinum curſum remiſſa non redeunt, ſed quò totum pondus omnesq́; uires inclinata traxerunt, uigore quo ſibi permiſſa creuiſſent, in ipſius uitij robur adoleſcunt. In hoc eſt tota difficultas, ut incipiat non amare filium pater: hoc cum fronte confeßionis accipit, reliqua præcipiti furore decurrũt: redituris charitatibus obſtat, quicquid obſtiterat odijs. Semel ſibi parentes liberiq́; mutantur, ſemel auferuntur. Felices qui habent in conſcientia ſua, quod debeant emendare, corrigere. Illa demum poteſt ira deſinere, quæ coaluit ex uitijs liberorũ. Ego quid facio, cui non luxuria, non eſt mutanda petulantia, cuius abdicatio non de meis, ſed de patris moribus uenit? Fruſtra mihi exhortationes, fruſtra blandientur uana ſolatia. Hominis quem pater odiſſe nõ deſinit, unus exitus eſt, ut ſe oderit. Et quantulum habet de toto dolore noſtro ille quo uenitur ad iudicem dies? Ego cum dico, pater me odit, illud exclamo, omnes ſine me ſunt feſti dies, omnis lætitia ſine filio, non alloquitur mœſtum, non aßidet ille languenti. Gratißimus quiſquis de nobis triſtius aliquid attulerit, quiſquis maledixerit, conuitiatus abſenti. Ego ſi hoc poſſum ferre, merui. Alia ſunt aduerſa, quæ de continuatione ſui patiẽtiam parant, quæ durãt aßiduitate, firmantq́; mentem: quòd te pater oderit, quotidie nouũ eſt. Minus fortaßis urant inuicem ſimultates, & mutuis deteſtationibus inuiſa reſpirent. Odium is tantum filius perferre poterit, qui & ipſe oderit patrem. Vos nũc Iudices, uniuerſos quin imo mortales infeliciſsimus iuuenis interrogo, quid me facere uultis. Explicuit nos ſine dubio de criminibus exitus, quòd abſolutus ſum: tamen non hoc effecit, ne mori uelim, ſed ut mihi liceat & uiuere. Victus ſum enim mehercule, uictus ſum Iudices abſolutionibus meis, & (quæ certißima eſt animæ laborãtis infirmitas) miſera felicitate defeci. Quẽ mihi uultum domũ reuerſo, quẽ ſuadetis animũ? Nõ decet gaudiũ meũ, exaſpero hilaritate: nõ

te non decet mœror, offendo triſtitia: capto ſermonem, inuiſus ſum tanquã arroganter inſultẽ. Doloris cauſa dicor, ſi propius aſpiciar: uideor, ſi recedo, cõtemnere. Quouſq; uincemus? Neſciunt prorſus abdicationibus mederi, qui nõ ſtatim cedunt, qui cõſcientiæ ſuæ rigore nitũtur. Non uincitur pater, nõ ſum abſolutus, cum domũ ueni, nemo me diligit, nemo reueretur. Iam ad nos de penatibus illis non pertinẽt niſi ſecreta, niſi latebræ. Non exuo, nõ depono ſordes, & mihi quotidie ſenex tanquam accuſaturus occurrit. Attẽdo, quid faciam, quid loquar, qualis aſpiciar, & (quod maligniſſimũ eſt ſolicitudinis genus) me ipſe cuſtodio. Satiaſti me uita, ſatiaſti, & cùm fœlicibus quoq; ueniat ex nimia proſperitatis cõtinuatione faſtidium, quod tædium paras, laſſitudine miſerorum? Conſumpta eſt in lacrymis, in præcibus ætas, exacti ſordibus dies, anxietate noctes. Quid mihi cõtra tam indigna, tam grauia promittat integritas? Abdicari debet, quẽ nocentẽ pater odit: mori, quem innocẽtem. Sed ut credamus, inquit, uoluiſſe te mori, cur potiſſimũ ueneno? Poſſis quidem pater hanc de omni ſupremorũ genere litem facere morientibus: & quia rerum natura uarias fatorũ uias indulſit animæ, in nullo nõ exitu ſimili ratione reprehendas quicquid electum eſt. Sic ſuper ſtrictum nudatumq; mucronem proclamares, cur nõ ueneno? Sed nihil eſt delicatius exitu, quẽ nõ ſupplicia, non metus, ſed collecta de calamitatibus commẽdat infirmitas. Mihi tamen præcipue cum hoc mortis inſtrumento propria concordia eſt, nõ ſpargit cruorẽ, nõ trucẽ cadaueris relinquit aſpectum, placida eſt, quieta eſt. Ingratiſſime ſenex, ego & hoc ſic moriẽdo proſpexerã, ne me occidiſſe alius uideretur. Te nũc apprehẽdo, te interrogo pater, ita parricida ſum ego, qui uenenũ affero in domum tuã imparatum, rude, terẽdum, cui tam multa reſtãt antequã dari poſſit? Ita parricida ſum, qui iuxta te quæro ſecretũ, qui de potione tibi incerta, quã nemo detulit, quàm ſimpliciter, tã facilè reſpõdi? Secedo in medios penates, nullos ab in

*ab introitu præpono cuſtodes,non euito trāſitus, non excludo uenturos.*Rogo *utrū hæc omnia ſunt occidere uolentis,an mori.* Venenum *quod tibi pararetur,inueniſſes abſconſum, reconditum,multum circa illud palloris attoniti cōciſa uerba,trepida ſuſpiria,& me negantem.* Parricida *deprehenſus effudiſſet uenenum,ne fateretur.* Cur *ergo,inquit, ſi tibi parauerαs, non bibiſti?* Breuiter *pater & ſecundum naturam cōditionis humanæ reſpondeo,nihil aliud eſſe in poteſtate miſerorum, quàm ut mori uelint.* Ego *cum dico mori uolo, non hoc dico moriturus ſum.de animo meo reſpondeo, non promitto de fato.* Miraris *quòd quamuis iam teneam uenenum,multum tamen adhuc caſibus incertisq; ſupereſt accipere? perfoßis plerunq; uiſceribus uitam tamē ab ipſa deſperatione redeūtem? Strictos circa colla laqueos,aut nexus, aut ipſius corporis ruina decepit, rotatos per abrupta molis iactus explicuit.* Tam *cōſentaneū eſt,ne moriatur qui uelit,quàm quòd morimur inuiti.* Sed *malo ſicut cœpi,ſimplici tecum ratione conſiſtere.* Nihil *æquè pater impetu cōſtat,quàm mori uelle,nec quicquam res humanæ impatiētius habēt pereuntis affectu.* Hunc *ſi retinere nolles, ſufficit ut morereris,& rationē quoq; homini mortis eripiet,ſi quis abſtulerit ardorem.* Frāgit *animum,quiſquis interuenit,abducit,auocat,quiſquis alloquitur.* Ambiuntur *cuncta moriēdi ſpatia pro uita.* Ideo *nos mehercule crediderim eiuſmodi exitū eligere ſecretum.* Minimum *eſt quod confundat hominē infirmitate morientem,& exiguis cauſis opus eſt,ut diſpliceat obitus,quē miſero ſuaſit integritas.* Quid *ſi interueniat aliquis,qui gaudeat, qui uindicari ſe putet,ſi teſtes adhibeat oculos,quibus inuidēdum ſit?* Statim *mehercule arrogās uita ſimulabitur,ſtatim contumax dolor cum deprehenſa morte diſſentiet.* Neſcis *quantū mihi hæſitationis*putaueris,cū interrogas,dum reſpondere cogis.* Sed *quē & reddere,iterum litigare,defendi.* Me *uero tunc pariter omnes tenuiſtis affectus,indignatiò,pietas,reuerentia,* *parαueris

dolor

dolor. Ego propter patrem mori poſſum, coram patre nõ poſſum. Adijce nunc quod & dixiſti, bibe. Si mehercule ſaucium palpitantemq; iußiſſes adigere ferrum, premerem cluſis uulneribus animã: ſi ſtringere aptatos ad colla nexus, conarer abrupto deſilire laqueo: ſi uero inijceres manũ ad præcipitia properãti, flecterem in plana curſum. Meritò prorſus anima ſecretũ ſolitudinemq; captauerat. Interuenit pater, actum eſt, perijt ille ſuſceptæ mortis ardor, & utroq; nos reſoluit affectu: mori non debeo, ſi uetuerit: nõ potero, ſi iuſſerit. Bibe, inquit. Nondum quidem potioni uirus aptatum eſt, ſed me ideo deprehendiſti, quia adhuc terebatur. Multa tamen mihi pater antè faciẽda ſunt. Volo prius cõuocare ſeruulos, contrahere libertos, cõplorare, conqueri, mandare, defendi. Bibe. Mihi uerò tunc adiecisse uiſus es, teneris, hæres, eamus ad Iudicem. Bibe. Sed hoc iubes tanquam negem uenenum. Interrogare uos uelut in illa ſecreti noſtri præſentia libet, quem mihi poſt hanc uocem animum datis. Dicit hoc accuſator, dicit hoc uictus, dicit ſecretò, dicit ſic ut poßit negare ſi bibero. Bibe. Ego quidem uolo, & hoc quàm maxime paro, ſed totum hũc animum ſenex tua auiditate mutaſti. Bibe. Quid reſtat aliud, quàm ut recuſantis ora diducas, ut infundas per oppoſitas manus? mihi uerò tũc excidit quid uelim, quid pararim. Vidi truces loquentis oculos, uultus parricidali ardore ſuffuſos, iuberi mihi uidebar, ut biberem tuũ uenenum. Neſciſti pater pertinaciam meam ſeruare, neſciſti. Filium propter te mori uolentem deprehendiſti. Vis occidere? ueta, inuade poculum, ne hauriam, bibam. Exclama, temerarie quid facis? Iam deſino iraſci, iam reuertor in gratiam. Propera bo, ut hoc ſecum aures ferant, ut impatientia tua fruãtur oculi. Tibi imputes quòd in me retorſiſti, quòd ablata ſunt ſacramenta pereundi. Innocenti facilius eſt mori, ſi rogetur ut uiuat. Fidem deorum, in quam me contumaciam pater, in quem tunc impuliſti cõtentionis ardorem, cum diceres bibe. Nec uiuere

uere mihi libuit,nec mori.Ereptus ſum miſer animo meo,& im prouiſa uoce percuſſus,ſteti ſine affectu, ſine negatione attonitus,amẽs,& me penè aliter occidi. Nihil eſt profectò improuiſorum dolore torrentius,& fractæ malorũ contentione mentes ad inexpectata caligant.Non querelas poſt hoc inuenio,nõ uerba,non lacrymas.Ad nullius rei conatum ſufficit mori alterius animo,& ſuo ueneno.Licet igitur noua me reatus mole cõuenias,non pœnitet tamen illum fixiſſe, illum non pœnitet ſpiritum rigoremq́; pereundi.tanquam parricida moriebar.Pater qui queritur quòd non bibi,iam nunc diceret deprehẽſus erat, negare non poterat.Eſſem nunc ter abdicatus , & me contenderet ad Iudices meos redire non auſum. Bene quòd ſic effudi, tanquam rurſus uita placuiſſet. Venenum quod uideretur deprehenſum,nemo ideo bibiſſe crederetur,quia ſibi parauerat.Dic nunc,non fui paſſurus,ſi bibere uoluiſſes. Deinde hoc ſic probas, ut me hodie quoque coneris occidere . Non eras paſſurus. Quando per fidem inijcis manus,potuit eadem, potuit peragi breuitate qua iuſſeras.Non eras paſſurus.Deinde non timuiſti, ne mihi animum pereundi uel hoc faceret,quòd putabam me iuberi?Facinus eſt ſi morior,ut poſtea quæratur,an uolueris occidere. Tu licet inuidiam uocis illius alterius mentis ſimulatione defendas,occiſuri tamen fuit ipſum experimentum. Non intereſt rigoris,quædam patiaris,an tentes.Nunquàm mouebit patrem filius hoc,quòd moritur,quem non mouit hoc,quòd paratus eſt mori. Quid nunc faciam Iudices pertinacißimo rigori? in quod me componam patientiæ genus?uidetis hominem quem nullus animi mei ſtatus mutat,quem conſtantia noſtra,quem offendit infirmitas,uiuere nolo,perturbat,expellit. Mori conor, interpellat,exagitat.Iam fortaßis aliquid(ſi nobis hodie quoq; clementia ueſtra ſuccurrerit)parauit,inuenit. Quis finis, quis exitus incredibilium malorum? de filio abſoluto fecit ut mori mallet,de moriente ut uiueret. Vos uerò ſanctißimi uiri, quo

iam

iam ambitu, quibus poſſem conuenire precibus? Ille ueſter infelix, ille ueſter abſolutus, flere uetitus eſt. Non habet gratiam ſuam toties genua complecti, & ad fatigatam miſericordiam noui diſcriminis pondus attulimus. O' mors ſemper imparata miſeris, negata cupientibus, quando ſuccurres? Me infelicem, perdidi uenenum. Sed quatenus aliquid pater expectationi tuæ repromiſi, nolo deſperes. Fruere quinimo ante ſuprema, ante exitum meum hac uoce, uiciſti. Neſcio quidē quod rurſus eligā obitus genus: an placeat reparare uirus infelix. Sed prædico, teſtor, quæcunq; ſederit traditio leti, miſerere, ne iubeas, miſerere, ne cogas. Facilius me occiderent gemitus tui, lacrymæ tuæ. Et ne mihi putes illam ſecreti noſtri excidiſſe uocem, uenenum quidem te iubente bibere non potui, quandoq; tamen hoc occidet, quod bibere iuſsiſti.

INFAMIS IN MATREM.

ARGVMENTVM.

Malæ tractationis ſit actio. Specioſum filium infamem tanquam inceſtum cum matre committeret, pater in ſecreta parte domus torſit: & occidit in tormentis. Interrogat illum mater, quid ex filio compererit. Nolentem dicere malæ tractationis accuſat.

Pro muliere contra maritum. 18

ETSI Iudices *callidiſsimus parricida facinus ſuum ſic ordinauit, ut uobis matrē faceret inuiſam, ſiue diſsimularet miſera mortem filij ſui, ſiue quereretur: tantaq; monſtrorum nouitate circūdatam eò perduxit, ut ſibi uideatur infamaturus iterū uel patientiam noſtram, uel dolorem: matri tamen in cuius calamitatibus ne minimum ſibi uindicat orbitas locum, ideo ad uos fugiendum fuit, ut ſciretis non illi præſtari, quòd tacet maritus. Laudo Iudices, laudo miſerā, quòd interrogare noluit domi, quòd nihil fecit et ipſa ſecretò. Hic corā ciuitate, corā liberis ac parētibus, & (licet diſsimulare parricida uideatur) coram rumore mater inquirit, quid tormētis unici quæſierit, quid morte cōpererit. Reſpō*

deat

deat ſaltẽ reus, fateatur iratus, cur in peracta crudelitate modeſtiæ frõte ſubſtitit. Nec uxori poteſt uideri parcere, de qua ſcire uoluit, an eſſet inceſta: nec filio, quem tanquã ſciret occidit. Ante omnia igitur Iudices mulier infelicißimi pudoris hoc ab affectibus publicis petit, ne uobis accuſare uideatur. Reã ſe inceſti, reã parricidij putat. Exhibet populo cõſcientiam ſuã, & aduerſus quęcunq; ſermonẽ, quodcunq; ſecretũ marito, famæq; præſtat interrogandi poteſtatem. Vellet innocẽtiam ſuis probare uiſceribus, uellet in equuleos, in ignes hanc miſerã præcipitare pietatem. Ignoſcite Iudices impatientiæ, quæ cõtra callidißimam dißimulationẽ libertate doloris exæſtuat. Inceſtũ probaretur ſilẽtio patris, ſi taceret et mater. Equidẽ Iudices tã cõtrarios affectus ſenis ſatis admirari, ſatis ſtupere nõ poßũ. In rumore tã ſuſpicax, poſt tormẽta patiẽs, modo ad fabulas uulgareſq; ſermões pronus ac facilis, in orbitate, in parricidio, reatus quoq; dolore, cõticuit. Quò repentè reuerſus eſt? in quam modeſtiam deſperationemq; defecit? torſit tanquã dicturũ: tacet, tanquã dixerit. Fidẽ igitur ueſtrã Iudices, ne cui præſtet magnæ ſeueritatis autoritatẽ nõ poſſe defendi, ne'ue ideo ſuſpicari nefanda malitis, quia ſe parricida miratur. Parcere nũc illum cuiquam tacẽdo creditis? loqui ſe tum maxime putat. Et ſi bene artes & profundæ mẽtis cõſilia perſpicio, reſpõdere ſibi uidetur plus, quàm mater interrogat. Fallitur quiſquis hũc eſſe credit inexplicabilis doloris æſtũ, & inter ſilentij confeßioniſq; cauſas miſerũ pudorem. Alium exitum nõ habet, quàm ut reſpõdere nolle uideatur quiſquis filiũ occîdit, & probare nõ poteſt propter quod debuerit occidi. Coniungat quantum uolet nocẽtißimus ſenex cum rumore populi ſilentium ſuum, & relatura ordinem triſtißimæ ſortis collata malignitate cludat ora, cõpeſcat aditus, ſecuri tamen eſtote mortales, fas eſt innocentißimæ matri uelut in templis, uelut apud ipſos proclamare ſuperos, amaui filium meum. Matrona Iudices cuius puellares annos, primam rudẽq;

coniugij mẽtem nulla libidinum reſperſit infamia, cui impudẽs rumor, ſuſpicax maritus nihil unquã potuit obijcere niſi filiũ, quæ pudentiæ prima fiducia eſt, edidit partum, quem maritus agnoſceret, non timuit ne ſtupra furtiuosq́; cõcubitus paruuli uultus, aut creſcentis infantiæ ſimilitudo detegeret. Natum de *ſe cõtinuò (ſi quid ipſi creditis) impatientius complexa quàm reliquæ parẽtes, nõ in nutrices nec in miniſteria ſepoſuit, ſuis aluit uberibus, ſuo fouit amplexu.* Nunquid *& hos annos parricida, nunquid & pueritiam miſeri iuuenis infamas?* Actum *eſt de ſacrorum nominum fide, ſi ut uideatur innocens mater, ætas tantum filij facit.* Accẽdebat *hanc erga unicum optimæ matris impatiẽtiam rigidus pater, aſper maritus, & ſibi uidebatur parum implere, quem pro duobus conferebat affectum.* Rarus *hic nanque ad oſcula, difficilis amplexibus, & qui unicum aſpiceret animo, quo quãdoq; poſſet occidere, fecit ut notabilior eſſet charitas matris.* Omnis *igitur miſeræ ſermo cum filio, omnis in publicum pariter egreſſus.* Gaudebat *etiam quòd laudãdus occurſibus, quòd omni frequẽtia cœtuq́; conſpicuus, populo iam ipſe fateretur, quòd plus amaretur à matre.* Miſeremini Iudices, *ne nefandas ſuſpiciones maritum ex ullius traxiſſe credatis indicijs, ſuum rigorẽ, ſuum tantùm ſecutus eſt animum.* Filium *ſi non ames, uideatur tibi mater adamaſſe.* Queſturum *nũc me* Iudices *putatis de licentia ſermonis humani?* Ego *uerò iuxta hunc patrem non accuſo rumorem.* Quæ *materia fabulæ tam impudentis, quis fuerit autor, iſte probauit, qui credidit.* Facilimum *fuit, ut loqueretur populus de inceſto, de quo mirabatur patrem ſuſpicari.* Hæc *ſunt* Iudices *quæ mater fecit ſecurè, ſimpliciter, palàm, coram marito, corã ciuitate.* Referat *nũc ſuum iſte ſecretum.* Iuuenem *(quæ integritatis prima ſimplicitas eſt) nihil timentem in partem domus, qua nulla proclamatio, nullus poterat gemitus audiri, rapuit, abduxit.* Ibi *uerberibus, ignibus, omni crudelitatis arte cõſumpſit.* Quis *ũquã* Iudices *peius*

de inno

de innocentia temporum, de ſacris meruit affectibus? torſit filium, ut probaretur inceſtū, occidit, ut crederetur. Ponite nunc ante oculos Iudices duorum parētum confeſsionem. Mater exclamat, filium amaui: pater dicit, occidi. Nefas eſt utrunq; putetis innocentem. Iam quidem nocentiſsime ſenex grande deprehenſæ feritatis indicium eſt, quòd cū filium occideris, ut interrogeris expectas. Non erumpis ab illo ſecreto tuo terribilis in publicum, & homo filij cruore perfuſus nō proclamas, nō deos hominesq; teſtaris, non occidis & matrem. Scilicet modeſtia te ſcelerum tuorum quàm maxime decet, & ideo tibi relinquis unde ſis quietæ patientiæ. Miſer parcis uxori, cōiugales deos & lectuli iura reuereris? O quàm non habet nec quod mentiatur. Malæ tractationis agimus. Placet ergo iudices, ut illa uoce qua matrimoniorum conquerimur iniurias, gemitu quo corporum cōtumelias, dāna, cultus, & negatos in publicū deflemus egreſſus, orbitates ac liberorum ſuprema plangantur. Quid tamē facere uultis miſerum dolorem, ſi non habet aliam ſexus hic legem, ſi intra iuris huius anguſtias omnis nuptiarum querela cōſtricta eſt? Mater quæ de morte filij maritū malæ tractationis accuſat, nō uindicat, ſed probare cōtenta eſt, quòd nō debuerit occidi. Omittamus pauliſper Iudices orbitatis triſtiſsimæ dolorē, & in parricidio malæ tractationis reddamus aliūde cauſas. Ita nō iuſte quereretur uxor, ſi diceret: adulterium de me facilè ſuſpicatus es, citò credidiſti? Matronalis pudor tutelam non ex ſua tantū innocētia habet, infirmitas huius ſexus nō poteſt totā improbitatis exiſtimationē debere tantum moribus ſuis: omnis in fœminas uenit maritorū prædicatione reuerētia, oēs ſermones originē de ueſtris pectoribus accipiūt. Triſtior uultus, querela, faſtidium, fātū eſt cōiugij. De pudore pronūciat, mittit in ora populi, mittit in fabulas, hoc proxima miniſteria narrant, hoc exteri putāt. Nemo peiore exēplo temere de uxore credit, quàm cui oēs credituri ſunt. Sanè faciat uos pronos ad ſuſpicio-

nes nimia charitas, & ex impatientia diligendi plerũq; deſcendat, ut credas facilè quod timeas. Furtiua ſtupra, raptosq; cõcubitus obijciat uel falsò maritus, fas eſt, fieri ſolet, parcius tamẽ, ſi iam ſit & mater, ſi in fidẽ caſtitatis uxoria fœcũditate profecerit. Quid ſi ſit iam iuuene quoq; filio ſeuera, iam nurũ nepotesq; proſpiciat? Miſeremini temporum, ne alienæ innocentiæ interpretationem de ſuis quiſq; moribus trahat. Inceſtum poſſe fieri pater hoc ſolo uult probare, quòd filium potuit occidere. Rumor, inquit, fuit. Eſt hercules cui contra rerum naturam, cõtra parẽtes liberosq; credatur. Rumor fuit. Hoc ergo ſic audiemus, tanquã ſi diceres, cõſcius detulit ſeruus, nũciauit ancilla, improuiſus aſtiti, dum nõ timeor adueni. Rogo Iudices utrum credibilius putatis, inceſtũ de matre, an de rumore mẽdacium? Rẽ impudentiſſimam populus loquendo fecerat, niſi pater crediſſet. Peſſimum Iudices humanarũ mentium malum eſt, quòd ſemper auidius infanda finguntur, nec uſquam ſe maius operæpreciũ putant maligni facere ſermones, quàm cũ incredibilia quaſi deprehenſa narrantur. Neceſſe eſt contentioſius loquaris quod probare non poſſis, & affirmationem ſumit ex homine, quicquid nõ habet ex ueritate. Eſt tamẽ hoc iniquiſſimũ de loquacitate populi, quòd plerunq; famam accendit contentio nõ credẽtiũ. Materiã miraris rumoris, de qua nemo nec ſibi credit, quã qui narrat aſſignat alij? Rumor res ſine teſte, ſine indice, res ex incertis improbiſſima, maligna, fallax, & ſimilis ſilentio tuo. Quid & ipſe de rumore ſenſeris, uis breuiter probem? Tormentis quærendum putaſti, an uerũ diceret. Sanè ſit aliqua publici ſermonis autoritas in illis, ad quæ fas eſt populi peruenire notitiam. Video cur adulteria proferantur in fabulas, explicantur per miniſteria, per conſcios, habent inconſulta gaudia. Pars uoluptatis uidetur eſſe iactatio. Facinus uerò, cui ſi fas eſt, ut illud humanæ mẽtis capiat audacia, circũdatur undiq; nox profunda, denſior caligo tenebrarum, quod nocentes ſuis quoque

oculis

oculis uix fatentur, non ſeruo, non creditur ancillæ. Quid internũtijs, quid opus eſt miniſterijs? ſufficit animus duorum, explicat omne filius materq́; ſecretum. Inceſtum tanto incredibilius eſt, quanto & de illo plures loquuntur. O miſera conditio ſexus, cuius ipſæ plerunq; uirtutes, fabulas parant. Cur iſta nullis in publicũ gaudet egreßibus? Vnde aduerſum omnes tã rigida conuerſatio, tam ſeuerus affectus? Nihil concupiſcit, nihil ergo deſiderat? Filius poßidet cuncta tempora, uniuerſos occupauit affectus. filius matris tota iactatio eſt. Rogo nunquid adamauit? Mihi credite, non eſt nefandorum iſta ſimplicitas. da ut ſit hæc inter matrem, & filium conſcientia, parcent oſculis palàm, abſtinebunt coram patre complexibus, omnis familiaritas ſubſtringetur in publico, ſermones, occurſus coram ſeruulis libertisq́; uitabunt, & maximi ſceleris ardor captabit affectare grauitatem. Elige parricida quod uoles, inceſtum diligens ſuſpectum non erit, negligens deprehenditur. Sed quid ego ſic ago, tanquam inauditum, incredibile ſcelus locutus ſit populus? Teneo in hoc ſermone facinus unius mali mariti. Nõ intereſt inceſtum de uxore fingat, an credat. Quid iſte ergo non timuit tam nefandæ rei famam, nec ad aures patris peruenire rumor erubuit? Dißimules licet, à te malignitas accepit ortũ, te ſecutus eſt quiſquis hoc auſus eſt narrare, proferre. Da bonum patrem, bonum maritum, dicturum me putas, nõ credet? Neſciet eſſe rumorem. Ite nũc Iudices, & adhuc dubitate quis famæ fuerit autor, cuius pater agit cauſam. Specioſus, inquit, fuit. Non magis hoc facinus in matre eſt, quàm crimen in filio. Specioſus fuit. Vt hoc obijci poßit, ut debeat, adijce & adulter, & raptor, in illa matrona maritali dolore penè percuſſus, in illa uirgine publica ſubclamatus inuidia, quanq̃ hæc quoque intra notos diſcurrunt iuuentutis excurſus. Quid ais? ab inceſto libidines cœperũt? hoc primũ unquã iuuenis admiſit? hoc ſolum argumentum ſumis ex forma? Dic potius, de-

prehendi iuuenem mihi uenena miſcentem: in necem meam con ſcientia ſceleris eſt armatus. Infinitum eſt quantum debeat antè fecisſe filius, ut de illo inceſtum pater ſibi credat. *Speciosus fuit.* Quis enim non eſt formoſus filius matri? Amant debilitates, amplectuntur illum morborum ſuppliciorumq; pallorem, & in uires charitatis accreſcit ipſa miſeratio. Nō impedit ægræ pietatis animū deformitas, pulchritudo nō auget. Amare liberos unus affectus eſt, Liberi marite, liberi nō amātur oculis, non complectitur mater ore, non uultu, ſed eſt in filio matri neſcio quid homine formoſius. Poſsit forſitan nouitas ſolicitare uiſus, expugnare mentes, in matris aſpectu coaleſcit infantia, pueritia cōſurgit, iuuenta ſurrepit, ſpecioſum ſuū quotidie uidet, miratur, amplectitur. Quæ tandiu amauit, quando incipiet amare deſinere? Non eſt opus nocentiſsime ſenex ad hoc nefas charitate, ſed amentia, ſed furore. Vt in iuuene ſuo mater poſsit concupiſcere quòd formoſus eſt, oderit oportet quòd filius eſt, & adeò ſacris affectibus nō adiuuatur in facinus, ut ad illud niſi per obliuionem ſui tranſire non poſsit. Quid? quod & incredibilius eſt, quòd parem duorum poſcit inſaniam, & ad inceſtum opus eſt ut adamet & filius, nō ut adametur ſolū. Ab utro deinde uultus incipere preces, uenire ſermonē? Audebit hoc rogare filius matrem, mater hoc impetraturam ſe ſperabit à filio. Hunc animum tuum ſenex, quo cum maxime taces (ſi non eſt callida, nō maligna ſimulatio) de fide tanti ſceleris interrogo, an poteſt mater admittere, quod loqui non poteſt pater? *Specioſus fuit.* Libet interrogare hoc loco omnes humani generis affectus. Placet ergo ut ſi filio obtigerit indulgentior facies, uultus erectior, refugiat mater amplexus? Si uirginem uſq; ad notabilem ſpeciem natura formauerit, timeat oſcula pater, horreatq; contactum? Dij deæq; male perdant tam impudentes ſolicitudines, tam nefarios metus. Propè eſt ab inceſto, timere ne fiat. Malo ſimplicitatem, quæ non uereatur infamiam, malo nudos affe

dos affectus, inconſultamq́; pietatem. Nihil de ſe fingi, nihil credat poſſe narrari. Teneat inſatiabiliter, auide. tanti fama non eſt, ut amet filium mater ſolicitudine pudicitiæ. Me quidem marite ſi quis interroget, omnes matres liberos tanquam adamauerint, amant. Videbis oculos nunquàm à facie uultuq́; deflectere, comere caput, habitumq́; componere, ſuſpirare cum receſſerit, exultare cum uenerit, conſerere manus, pendêre ceruicibus: non oſculis, non colloquijs, non præſentiæ uoluptate ſatiari. Hoc eſt ergo in tam nefanda ſuſpicione ſæuiſſimum, inceſtum non poteſt fingi, niſi de optima matre. Execraret mehercule Iudices, ſi crimen iſtud clarius obieciſſet filio pater, ſi uſq; ad uerborum proceſſiſſet amentiam. Nemini minus fas eſſe debet credere inceſtum, quàm qui propter illud paratus eſt filium occidere. Quid quòd non credis tantum nefande, ſed quæris? Ita tu non times monſtri huius agitare ſecretum? Populus loquitur inceſtum, ſed tu nega. Ciuitas infamat, tanto magis oſculare unicum, & coniugem tene, pariter duos circa tuum ſtringe complexum. Prò inaudita feritas, ita patri non ſufficit non credere inceſtum, quod non poteſt probare? Ferrem tamen adhuc ſuſpiciones tuas nefandiſſime ſenex, ſi diſſimulâter indicia tanti ſceleris agitaſſes. Obſerua ſermones, ſecreta cuſtodi, omnium dierũ noctiumq́; momẽtis ſagax ſcrutator inſiſte. Quid tibi cum abruptis? quid cum ſupremis? Inceſtum iam credas oportet, ut torqueas. At tu, prò nefas, uerberibus, ignibus, & tota crudelitatis arte ſcrutaris rem, de qua non deberes interrogare ſeruos, de qua uernilium quoque corporum patientiam petulanter excuteres. Laminas accẽdis, equuleos moues, & parricidio ſuſpicaris inceſtũ. Neſcis quod præceps, quod abruptũ tam nefandæ diligentiæ furore cõmoueas? Pater, qui de inceſto filium torquet, non eſt neganti crediturus. Omnium quidẽ Iudices inceſtorum ſuſpiciones peſſimè ſemper à corporibus incipiunt, nec bene de cuiuſquam moribus illam partem hominis

interroges, quæ non animo, ſed dolore reſpōdet. Nondum dico quem torqueas, quis inter equuleos igneſq; ponatur, cuius argura prius indicia præcedant, nouiſſimum debet eſſe, quicquid torquet & punit. Fidem hominū deorumq́; ne grauitatē putetis à nouiſſimis ultimiſq; cœpiſſe. Non habet probationem facinus, de quo pater non potes alium torquere quàm filiū. Video qua poßis ratiōe defendi, ſi omnia antè feciſti, ut inceſtū aliter erueres. Quid ais? Interrogaſti ſeruulos, non potuit conſcius inueniri? Exquiſiſti ancillas, non apparuit miniſtra flagitij? Non obſcœna literarū commercia, nō fatentis deprehēdiſti nefandæ blāditias? Nihil iuuenis maritus, dominus pater? I nunc, & dic ſciſſe rumorem, ſed ut torqueas: ducatur tamen quæſtio per cōiugis miniſteria, per filij ſeruulos, in illa potius uilitate deſæuiat. Prius eſt ut repudietur uxor, ut diuortio fiat in domo grāde ſecretum. Excedit omnem immanitatem, filiū ideo torquere, ut ſciat an innocens torqueatur. Vnicum pater ignibus uerberibuſq́; interrogas, rogo quid facturus ſi pernegauerit? Videlicet ut laudes, deinde dimittas: ut amplectaris peruſta uitalia, & laceri pectoris uulnera pietati rurſus admoueas. Solus supereſt pudor homini, qui torſit unicū, ut torquere debuerit. Faciat te neceſſe eſt res iſta peßimū patrē, & oderis oportet filiū, cui ſatisfacere nō poßis. Iamiam malo uenena, ferrū, ſubitos ictus, improuiſamq́; mortem. Inceſtum qui non credit, torquere non debet: qui credit, ſtatim debet occidere. Quòd ſi tormēta etiā filij placent, ſi præſtanda eſt ſatisfactio tam nefandi rumoris, exigo ne perdas quæſtionē: in media ciuitate, in ipſa cōſtitue fama, aduoca illos malignos, illos loquaces, et ſeculi rē exquire audiēte populo. Coram omnibus torqueri debet, de quo loquuntur omnes. Interroget quiſq; quod uolet, ſuis credet oculis. Cur in abditā ſemotamq́; partē iuuenis abducitur? Secretum quæſtionis nec inceſto filio debetur, nec innocēti. Dabo adhuc inter ſecretum publicationemq́; temperamētum. Aduoca propinquos,

adhibe

adhibe amicos, circumpone iuueni ſerios ſenes, interſint magiſtratus, adſiſtant quibus habere poſſit ciuitas fidẽ. Præſtare debes aut tibi ut probare poſſis, ſi cõfeſſus fuerit: aut filio, ſi pernegauerit. At tu nefande, crudelis tollis quæſtionis alteram partem, efficis ne poſſit amplius innocens eſſe qui tortus eſt. Quid agunt contra populum tormenta ſecreta? Prædico, teſtor, iterum dantur malignis alimenta ſermonibus, & à quæſtione ſepoſita in maius reditur incertum. Coram omnibus torquere debet filium pater, & qui uult abſoluere, & qui eſt paratus occidere. Non uultis Iudices ad facinus indigniſſimæ quæſtionis accedat, & quòd ipſe torſit filium pater? Adeó ne non potuit libertis aut ſeruulis neceſſitas iſta mandari, non carnifex potius adhiberi? Pater in tormẽtis filij non auerſos tenuit oculos, ipſe ueſtes ſcidit, uelamẽta lacerauit, manibus flagella concuſſit, renouauit ignes, & mori filium cõtentione non ſiuit, diduxit os, quod iam ſuprema claudebant, fouit animum, ut longis cruciatibus patientia ſufficeret. Ò dignum patrem, cui dicat innocẽs filius, feci. Non mehercule improbe mihi proclamaturus hoc loco uideor, hominem qui torquetur in matrẽ, debere corã matre torqueri. Cur excluditur infelix à ſua cauſa, à ſua quæſtione? Adhibe ſpecioſi cruciatibus hanc nimis amantẽ: huius gemitus excipe, huius ſuſpiria oculosq; cuſtodi: ſi quod facinus admiſſum eſt, torquebis quidem filiũ, ſed fatebitur mater. Irrumpere me tum maxime puta in illud tuum parricida ſecretum, inijcio properanti quæſtioni manum, inhibe ictus, ſubtrahe pauliſper ignes, quicquid eſt quod eruiſti, profer in medium, memento te feciſſe de filio propter quod tibi non debeat credi. Quid ſpiritum dolore præcipitas? Quid miſeræ interualla patientiæ pertinaci crudelitate continuas, ſi fruſtra tibi ſufficere credis quod audieris nũciare, proferre? Inceſtum ut credatur, ipſe debet audiri. Mirabar & ego Iudices ſi tam nefanda quæſtio alium exitum potuiſſet habere, quàm mortem. Hic eſt parricidij pudor,

ſic deſinunt, quæ incipere non debent. Facinus quæſtionis, operis ſcelere maiore, exire tibi uideris per orbitatem. Scimus unde uenerit iſta contentio, nihil extorſit ſæuitia miſero. Vincit torquentem qui occiditur. Iamiam non miror, quòd poſt iſta non habes uocem, uerba nõ inuenis. Vnicum ſine teſte laceraſti, unicum occidiſti, ſoli tibi deinde notũ uis uideri celare facinus, & in parricidio quæris aliunde triſtitiam. Præpoſtera res eſt filiũ occidere, deinde erubeſcere. Fas non eſt eſſe notum, propter quod ſe parricida putat innocentẽ. Eligas utrum uoles, aut tormenta damnes neceſſe eſt, aut ſilentiũ. Quod non debet indicari, quæri non debet. Poßis uideri fortaßis crudelißime ſenex ſilẽtium filio præſtare, ſi uiueret. Cõſumpta eſt paterni nominis religio, omnis pietatis ſublata reuerẽtia. Si hoc ille meruit, parum in quæſtione, parum ultionis in morte eſt. Vindicare uis confeſſionem? induc cadauer, & ſuper illa uulnera omnes pone cauſas. Non eſt eiuſdem fateri cur torſeris, & tacere cur occideris. Quid ais ſæuißime parricida? Filium cõſumpſiſti per flagella, per laminas. Potes agere, uiſcera de tuis concepta uitalibus, ſanguinem qui de tua fluxit anima, non inſania, non furore, ſed (quantum uis uideri) conſilio, grauitate laceraſti. Potes tacere, ſuper uulnera unici, ſuper exutos artus metuendus aßiſtis, & cauſas quærente matre, quærẽte populo, hoc ſolũ dicis, occidi, contenta eſſe debet incerto. Interrogari nũc te marite credis à matre ſola? cauſas mortis illius repoſcit ſolicitudo generis humani. Stant circa liberos attoniti parentes, horret inuicẽ ſe charitas fraterna cõplecti, rupta eſt illa oſculorũ inter ſoceros generosq; ſimplicitas. Quouſq; nos cũ ſilentij tui interpretatione committis? Si nihil factum eſt quod debeat erubeſcere temporũ pudor, quid ſibi uolunt uerba media, ſuſpenſa? Si nefas prodigioſis ſimile fabulis deprehẽdiſti, miſerere, ne ſis una morte contentus. Inceſtam grauius odiſſe debes: quòd & uenit in forum, quòd audaciam innocentis imitatur, & tacenti uidetur iraſci.

Cum

Cum filium propter rumorem torſeris, propter tormenta occideris, non eſt media res, ut neutrum ſciamus. Mater quidem Iudices innocentiſsima hoc cõplorat, hoc ferre nõ poteſt, quòd nihil parricida reſpondet. Sed nobis uidetur iamiamq; eſſe dicturus. Non fallit nos nefande quid captes, hoc quòd ſupra ſilẽtiũ trahis alta ſuſpiria, quòd prorumpenti uideris exclamatione deficere, mendacio paratur autoritas, & in fidem crupturæ uocis affertur, ut fateri uidearis inuitus. Dic tamen, par eſt huic rei matris integritas, ut mentiaris. O' quanto nunc dolore torqueris, quòd inſtantem non potes aliqua truci proclamatione diſcutere. Non uerba tibi contra miſerã, ſed argumẽta deſunt: non uoce, ſed probatione defeceris. Quod ſolũ datur, relinquis infamiæ, & nos cum perpetua ſermonum malignitate committis. Qui interrogantem nec damnat, nec abſoluit, rumore cõtẽtus eſt. Modeſtiã mariti pariter & patris accipite. De muliere quæ cõuinci nõ poteſt, ſufficere ſibi putat, ut inceſta credatur. Quis unquã tam nefandas artes, tam cruentũ deprehendit ingenium? quia nõ poteſt probare quod dixerit, captat ut credatur, quod nõ dixit. Diſsimulas, taces, ſæue, crudelis? inueniſti tormẽta patris. Audi quid miſera ſimpliciſsimo dolore proclamet. Nõ efficies, inquit, callidiſsime parricidarũ, ut nõ audeam cadauer amplecti. Ego uerò inceſta ſum, ſi poſſum moderari gemitus, cõprimere lacrymas. Coite in funus omnes liberi, omnes parẽtes, cuſtodite plãctus meos, obſeruate ſuſpiria, ſi quid feci, ſiqd admiſi, fatebor. Ecce ſupra lectulũ effuſa ferale, laceros artus & peruſtũ cõplexa corpus exclamo, teneo unicũ meũ, uelit nelit inuidia, meũ miſera formoſum. Hoc erat quod infeliciſsimã matrem ultra ſolitæ charitatis exagitabat affectus, amabã marite periturum. Infames quantum libet hãc impatientiam, ego mihi uideor defuiſſe, ceſſaſſe, multum de lætitia, multum perdidiſſe de gaudijs. Nemo unquam filium nimis amauit. Excuſo tibi, inquit, iuuenis innocentiſsime, quòd ſupremis tuis nondũ

præſt

præſtiti miſera comitatum. Viuere quidem te defuncto cõtinuo nõ debui, ſed mori marito tacente non potui. Rumpam tædium lucis inuiſæ, ſed prius licuerit coram ciuitate manibus tuis iuſta perſoluere, cum damnato ſupra callidiſsimum ſilentium parricida, nihil te dixiſſe conſtiterit. Ignoſce quòd ad iudiciũ iſtud orbata duraui. Timui ne ſi ad exitũ impatiẽtia, ſi præcipiti pietate properaſſem, faceret aliũ parricida de mea morte rumorẽ.

INFAMIS IN MATREM. II.

Ex ſuperiore argumento Declamatio.

Pro uiro contra uxorem. 19

DEBEBATVR *quidẽ triſtiſsimæ orbitatis miſero pudori, ut iam taceremus omnes, & poſt tam prodigioſas rerum ſermonumq́; nouitates, oportuerat hoc eſſe nouiſsimum de malis infelicißimæ domus, quòd occidi filium pater. Sed quoniã mulier immodici ſemper affectus, ſupra cuncta quæ uel paßus ſum paulò antè, uel feci, reatus quoq; me dolore cõcußit, ueni petiturus à uobis ne me ſcientem ſilentiũ contentioni præſtare credatis. Nõ quia occidi filium taceo, ſed occiſus eſt ut tacerẽ. Vtinam Iudices negare poßẽ quòd occidi, utinam totum miſeræ neceßitatis ordinem fas eſſet intrare, & oris huius premere ſecretum. Miratur hanc aliquis patientiam meam? Ardor ille qui me modo impegit in filiũ, ipſa ſui immanitate cõſumptus eſt. Quicquid erumpere poſſet in proclamationẽ, parricidio peractũ eſt, in orbitate conticuit. Non habeo affectum, niſi quo cuncta tantũ patiar, audiam, feram. Vtrũq; de filio fieri nõ poteſt, ut & occiderim, & fatear cur meruerit occidi. Quapropter Iudices ſatis admirari, ſatis ſtupere non poßũ, quòd mulier cuius præter optimã ſanè conſcientiam, ſexus quoq; maiorem malis noſtris pudorẽ præſtare debebat, tacere nõ poteſt ſilentium meum. Nouo quin imo fabuloſoq́; ſecum impatientiæ genere diſſentit. Queritur de populo quòd loquatur, de patre quòd taceat. Nec contenta*

confeßione mariti, nihil ſe diſsimulare, nihil ſcire reatus autoritate teſtantis, mauult de ſilentio meo facere ſecretum orbitatis. Iſtud amẽtia ſit an innocẽtia, perditus dolor uiderit. Ipſius animus poteſt ſcire quid filius meus dixerit, quæ me putat habere quod dicam. Fidem igitur ueſtrã Iudices, ne uos orbitatis miſeratione confundat ſolà mater, ne'ue maximæ calamitatis ibi tã tum putetis reſcdiſſe ſenſum, unde uos lacrymæ gemitusq; cõueniunt. Mei magis debetis in uxoris comparatione miſereri, qui filium & perdidi, & occidi. Ego ſum infelicior ex parentibus duobus, qui quicquid Iudices iſta complorat, & patior, & feci. Felicem ignorantiæ conſciẽtiam matris, qua ſufficit interrogare. Maior me impatientia, maior urit affectus, cur filium occiderim, indicare non poſſum, nec pœnitet quòd occidi. Infelix ſenectus, miſera patiẽtia, ſic quoq; quàm multa dicẽda sũt? Fuimus quondam, Iudices, fuimus feliciſsimi parentes, cũ adhuc rudis unici nobis blãdiretur infantia, durauitq; domus tota proſperitas, quandiu pariter fruebamur, pariter dileximus, quãdiu ciuitas de nobis hoc ſolum poterat loqui, filium nos habere formoſum. Vt uerò in eam adoleuit ætatẽ, in qua corporalibus bonis iuuentus inſolenter exultat, ſuperbus atq; arrogãs, in nullũ uitæ genus, non in priuatos, non in publicos actus florẽtem duxit ætatem. Dij immortales quantus qualisq; circa iuuenem rumor ingemuit? omnium maledictis ſucclamatus, omnium denũciatione damnatus eſt, donec & ipſe cõſenſum circa ſe publici doloris agnoſceret. Inde rarus in publico, & tanquã patris occurſus, tanquã ciuitatis ora uitaret. Non eſt leue concipere uerbis, in quantam ciuitatis execrationem, in quantam culpã iuuenis inciderit. Dictus eſt occidere poſſe patrẽ, dictus eſt dignus, quem poſſet etiam pater occidere. Quid facerem Iudices infeliciſsimus ſenex? iamiam non euitabat fama nec patrem, iam meis auribus nemo parcebat. Interrogare non audebã, diſsimulare non poteram. Fallitur quiſquis me putat quicquam feciſſe con ſilio

ſilio:impetus, ac temporis ipſius neſcio quis ardor explicuit. Præparari filio tormenta non poſſunt. Eſt in miſeris penatibus pars remota, ſepoſita, profunda tenebris, triſtis acceſſu, omnibus apta flagitijs, & in qua audeat facere facinus & pater. Illò fateor dū me uariæ cogitationes per totius domus ſpatia circūagūt, quātum intelligere licuit, improuiſus adueni. Et ille quidem ad conſpectum meum tanquam deprehenſus obſtupuit, refugitq́; trepidus, puto ne quærerem cauſam. Irrumpo feſtinanter, auide, ſine liberto, ſine ſeruulo, ſicut me deprehenderat tēporis illius fatum, manibus, ictibus, & quæcūq; ex obuijs dolor in telorum tranſtulerat uſus, ultra uires ſenectutis aggreſſus, ignes ex proximo raptos, uerbera quæ caſus obtulerat, non diuiſo dolore, non per partes, non per interualla ſuſpēſo, ſed ſemel, ſed pariter inuado. Pars ſecreti fuit, ut ipſe torquerem. Dij immortales, quæ contumacia, quæ fuit illa patientia, cum domi torqueretur à patre, non inuocare matrem? Non repugnauit iuuenis, non oppoſuit manus, nullum implorauit auxiliū. Merſis tantum deiectisq́; luminibus tanquam unquam flagella ſuſtinuiſſet, tanquam meis torqueretur oculis, omnes ictus excepit in faciē: uerberibus, ignibus, laudatos uultus uelut illis iraſceretur, oppoſuit. Reddo teſtimonium nouiſſimum pudori, cum iam mori uellet, occiſus eſt. Laudo Iudices patientiam matris, cum & ipſa ſemper plurimum eſſet domi, & ab illo ſecreto fortaſſe non longe, interuenire noluit, interpellare non auſa eſt. Sed & manibus meis gratulor, quòd non propinquus aliquis, non amicus irrupit, occidiſſem quiſquis me tunc auſus fuiſſet interrogare pro filio. Sepeliui tamen lacera membra, funus indulſi, oſſa collegi. Non iniecit uxor lectulo manū, nō inter exequias plāctibus eliſisq́; uberibus mihi fecit inuidiam. Vnde in hanc impatientiam prorupit, exiluit ē domi me nihil interrogauit. Poſſum iam mater infelix coram liberis ac parentibus, poſſum audientibus dijs hominibusq́; clamare, & ego amaui filium meum, non

oſculis,

oſculis,non infirmitate,non lacrymis,ſed uiribus, dolore, patientia. Vnicum quem ſi acie clauſiſſet hoſtis,uicaria morte ſeruaſſem: ſi ſubitum cinxiſſet incendium, extuliſſem relicta meorum parte mēbrorum,eripui malignitati,abſtuli famæ. Habeo quod imputem tibi naturæ pietas. Rem difficilimam feci, quòd nō me potius occidi. Malæ tractationis accuſat. Adeóne uxor tibi parum uideor dediſſe pœnarum poſt periculum & labores ne lucrifaciat pater,quòd occidit filiū ſuum? Non pudet ergo, ſi iraſceris parricidæ? Quid tibi cū lege,quam uos propter minores accepiſtis affectus? Querelas habet iſta, non gemitus, & matre ſepoſita ſolam complorat uxorem. Rurſus ad populum uocas miſerum pudorem? materiam noui rumoris accendis? Perdidi ergo rationem ſecreti mei. Sic omnia feceram,ne quid aut quæri poſſet, aut dici. Iam uerò quid impudentius, quid indignius, quàm cum ſibi de liberis credunt licere tantundem, & æquum ius patris ac matris eſſe contendunt, quaſi neſciant nobis arbitrium uitæ necisq; cōmiſſum? Non eſt priuilegium, filium occidere cum fieri poteſt, nec quiſquam tantum ideo fecit,quia liceret. Viſcera unici lacerare ſuffeci. Ignoſce, ſi non potes mihi credere, nemo filium ſuum occìdit odio, non erit tanti iuuenis inuiſus. Illud eſt in patribus uſque ad parricidium terribile,quòd amant,quòd ſuccurrunt,quòd ſibi uidentur aliter non poſſe miſereri. Non eſt quòd uos ab exiſtimatione malorum meorum mollior ſexus abducat. Maioris affectus eſt filium occidere, quàm uindicare. Deſine igitur me mulier fatigare interrogationibus tuis. Ita tibi non uidetur omnia reſpondere pro filio,qui dicit,occidi? Et licet comprimantur exclamationes,ora claudātur,nihil negat,qui hoc fatetur. Atqui ſummorum facinorum ipſa immanitas innocētia eſt. Filium pater non demens,non inſanus occidi. Hominem extra ſenſus affectusq; poſitum quiſquis nunc miſeratur,occìdit. Vides ſenem ſanguine ſuo fluentem, laceratis exuſtisq; illis ſanctioribus

charioribusq; uiſceribus ſuper exanimis unici corpus cruentis manibus iacentem? Horreo cadauer, & uelut corpora quæ cœleſtis exanimauit ignis, adire propius timeo. Ad quędã facinora ſufficit claudere oculos, uultus auertere, tacere, mirari, & in credibiles calamitates relinquere ſuis cauſis. Miſerere, ne quid amplius quæras, nequid interroges. Dicturum me putas, parce ſeculo, parce marito, parce patri? Tu uerò parce illi, qui occiſus eſt. Nouum Iudices uxoris in maritũ crimẽ audite. Silentiũ eſt de quo queritur. Solebat indignatio ueſtra conuitia noſtra ferre non poſſe, & matronalis indignatio dicere uidebatur, nõ parcis erga me marite uerbis, nullam habet noſtri tuus ſermo reuerentiam: facilè prorumpis in opprobria, facilè quodlibet obijcis, exclamas, & dum nimium libertati uocis indulges, poteſt populus aliquem de me facere rumorem. Tu mulier obijcis mihi rem quæ nulli unquam crimini fuit, ſola in noſtris moribus innocentiam uoce reprehenſam tuetur taciturnitas. Vide cur manus, cur uerba peccare uideãtur. Illis infamamus, his torquemus, occidimus. Vis ſcire quàm non poßis queri de ſilentio meo? Feliciβima fueras, ſi idem feciſſemus omnes. Finge me paulisper ſepoſitis ſilentij cauſis, hoc tantum reſpõdere, non prodo ſecretũ. Ex omnibus Iudices, quibus humana pectora ſerijs gra uibusq; complectũtur affectibus, nullam difficiliorem quàm ſilẽtij credo uirtutem, adeoq; promptißimo ſermone facilè delinquimus, ut conſtantiam tacendi neq; in alijs ferre poßimus. Crimen hoc in me mulier uocat, quod in priſcis illis morum mentiumq; rectoribus fuit prima ſapiẽtia, quòd quoſdã totius uitæ pertuliſſe patiẽtiã magis illa miſera miratur antiquitas, quàm quod temporum uices, ſiderum curſus, & profunda naturæ ue lut conſcia ratione ſanxerunt. Quæ per fidem impotẽtia eſt effringere rigens ſacra dißimulatione pectus, euoluere animum, quem ſuper ſua ſecreta compoſitum non lætitia, nõ dolor, non neceßitas, nõ fortuna laxauerint? Quiſquis de tacẽte queritur.

Valla ſic illa ad poſteri⁹, hęc ad prius dicta refert.

multo

*multo minus ferre poterit loquentem.*Nec *adeò cõiugali ſocietate cuncta miſcentur, ut nihil ſibi aduerſus hanc concordiam proprium relinquat animus.Eſt aliquis etiã à ſanguine ſuo ſecretus affectus,genusq́; reuerentiæ,ut tacenda minime uelis ſcire chariſsimos:quædam non poſsis uerberibus,equuleis eruere, & pleroſq; uideas fortiter ſuper ſua ſecreta morietes.*Agedum *(ſi uidetur)*utrunq; ſexum,omnem conditionem, omnem ſcrutemur *ætatem,nullum ſine cõſcientia pectus,nulla uita ſine cauſis tacẽdi.*Si te interrogaret omnia maritus, haberes aliquid et tu quod non fatereris. Et quanto ſilentium grauius eſt in ſene, *uerecũdius in marito,ſanctius in patre?* Pudeat nos mulier infirmitatis.Vicit nos modo iuuenis ille conſtãtia,mori uoluit,ut *taceremus.* Vides mulier quibus*interpretatiõibus præſtes tuũ dolorem? Diceris ideo me interrogare,quia ſcis omnia me potius pati malle,quàm loqui. Quis enim in hac ciuitate nõ nouit *taciturnitatis meæ rigorem?* Quis ignorat,qua cũcta ſoleam ferre patientia? Ne occiſurus quidem ſuſpiria gemitusq́; præmiſi. Nihil feci,unde crupturum quãdoq; in orbitatem patris animũ aut tu præſcio timore ſentires,aut ipſe periturus.Hanc nũc me iactare cõſcientiã putas,quòd nihil in publico,nihil in ullo mihi permiſi proclamare conuentu? Ego uero non ſum queſtus de iuuene nec tibi, nec captaui, ut illum mecum & mater odiſſet. Fruſtra te putas extorquere accuſatione poſſe,quod mihi non ipſæ calamitates,nõ dolor, nõ meditatio orbitatis expreſsit. Veras licet,durabo,perferã,paſſus ſum iã,quod erat difficilius,occìdi. Torſit,inquit, filiũ meũ. Breuiter iudices ratio reddatur. Infamẽ quid refert an innocentẽ, ſi illud omnibus liquet? Iuuenem cũctis pignoribus inuiſum,omnibus affectibus graue mali gni fecere ſermones. Quid agimus anime? quẽadmodum effugimus, euadimus? In tanta infamia nihil facere, credentis eſt. Vis me circumire ſingulos,reclamare populo,cum rumore rixari? Tuæ fortaßis infirmitati conueniat negare: me tantum fortior

*impreca tionibus

aſſertio unici decet. Eripiendus eſt non contentione uerborum; ſed ut ciuitas ſtupeat, ut erubeſcat. Torquere me filium putas? Inuidiā facio populo. Videor mihi illis uerberibus lacerare famam, illis ignibus increpare rumorem. Quæſtio de infami filio unam rationem habet, ut probes innocentem. Dij mala prohibeant, ut noueris illum dolorem, quo poteſt torquere filium pater. Nihil eſt infelicius homine, cui de unico ſuo mors ſola non ſufficit. Iuuenē in cuius animo perdiderāt nomina noſtra reſpectum, quem quotidie neceſſe habebamus excuſare rumori, qui inter nos formoſum malebat agere quàm filiū, uerberibus ignibusq; conſumpſi. Vis, uis ſcire quanta tormentorum ratio fuerit? Debuit etiam tortus occidi. Si tamen utiq; mater uis ſcire cauſas, leniter audi. Proſpiciebam miſer in grande quādoq; facinus proruptúrum, quod ocio uitam, quòd deſidē domi perdebat ætatem. Non peregrinationibus excolere mentem, nō experiri militiam, non tentare maria, non rura colere, non adminiſtrare rempublicam, non ducere uolebat uxorem. Prætereà traxerat ex frequētibus caſtigationibus tædium patris, & in execrationē mei, conſcientia qua non emendabatur, exarſerat. Timebat occurſus, nō audebat adire: colloquia, oſcula, cōuictusq; fugiebat. Breuiter perditiſſimæ mentis definienda menſura eſt. Oderat me filius, & timebat. Filiū igitur totius ciuitatis exiſtimatione dānatum, quē adhuc uiuere mirabātur homines, torſiſſe me putas? Ego uero occidi tarde diu. Quæſtionē illud uocas? Pœna, ſupplicium, & malorum meorum exitus fuit. Nulla ratio eſt interrogādi hominem, cui non eſt fas niſi negare. Quanta tamē mihi fuit & in quæſtione moderatio? Non enim præcipiti raptus impulſu exilui repēte, ſubito, nec captus dolore cæco impatiētiæ meæ uelox uulnus induxi. Non poteſt nō ratione occidi filius, cum antè torquetur. Dedi moras, ſpatium, tempus indulſi. Vides quātam hic malignitatibus potuerim præſtare materiā? ſi in illo ſecreto, gladio tantū, ſi uulneribus egiſſe,

exitum

exitum fecerat iuuenis deprehenſi. Non eſt igitur mulier quòd mihi facias duplicatæ quæſtionis inuidiam, id eſt, quòd torſi, & occidi. Sola eſt huius neceſsitatis ratio de morte. Illud eſt parricidium, filium torquere uicturum. Putas iuuenẽ uiuere potuiſſe, cui iam non poterat niſi morte ſuccurri? Quem contra malignos ſermones aſſerere cœperam, nõ reddidi rurſus infamiæ, neq; in oculos, & ora uulgi de ſecreto patris emiſi: prouidẽtia mea tibi quoq; mater, ne in hunc interrogetur, eripui. Ille uero non fuit poſt tormenta laturus uitæ pudorem, ut interrogaretur à ſingulis, ut negaret. Verum mulier affectibus tuis renunciandum eſt, ad totius domus noſtræ pertinere innocẽtiam credidi, ne ſe ipſe potius occideret. Sentit iudices mulier ad ius querelæ ſuæ nec quòd torſerim, nec quòd occiderim pertinere. Ita quærit, quid mihi dixerit ille, de quo neſcit, an dixerit. Quid ais mater impatiens? ita in morte filij tui nihil aliud ad te pertinet quàm quid locutus ſit? Ita ſi reſpõdero remittis parricidiũ, tormenta non obijcis? O inconſultam muliebrem ſemper amẽtiam. quid iuuenis in tormẽtis dixerit, tanquam ignoret, interrogat. nihil me comperiſſe non credit, tanquam ſciat quid dixerit. Fidem communis ſanguinis, fidem cõmunium malorum, neq; parricidij me uelis agitare ſecretum, ne calamitatibus noſtris grauẽ facias innocentiã tuam. Viderit, quid meruerit iuuenis ille, ego iam poſſum ſuprema reuereri, & poſt exitum unici reuertor in patrem. Maior defunctis liberis præſtanda reuerentia eſt, nec quicquam minus cõuenit affectibus patris, quàm ſi inſultare uideatur occiſo. In gratiã me cum filio reduxit orbitas. iram noſtram mors ſeuera compoſuit. Quinimo recogitanti mihi totum ſecreti illius ordinem, ſubit tacita miſeratio, quantam ego debeam reuerentiam filio, quem potui torquere ſolus, quem potui ſolus occidere. Perſeueras, cogis, inſtas? Inuicem te mulier interrogo, cur ſi tantopere uolebas ſcire, quid interrogarem, quid ille loqueretur, non irruperis in quæſtionem, quam nullis

 miniſtris

miniſtris, nullis cuſtodibus uallauerat pater? Quãto melius mater ipſum adiſſes, quanto fortius interrogaſſes una, quanto tibi plura dixiſſet? Quis te mulier affectus abegit, tenuit, excluſit? Agnoſco uerecundiam tuam: timuiſti, credo, ne ſi in illo ſecreto fuiſſemus omnes, occidiſſe filium diceretur & mater. Inſtas tamen, & miſeri ſenis ora diducis. Puta me hoc ſolum dicere, ex maximi facinoris cunctatione ueniens, quid audierim, nondum ſcio, totus adhuc ſum in parricidio meo, & poſt mortem unici omnia quibus laceratus, occiſus eſt, in animum meum tormenta redierunt. Eſt quidem difficile, ut aliquem pati pudorem parricida uideatur, uerũtamen ſtupore, amentia, & ſilentio in orbitate defeci. Ablata eſt mihi omnium uerborũ fides, omnis ſermonis autoritas, nec habet cauſam loquendi, cui non poteſt credi. Deſine mulier interrogare. Filium quem occidit pater, nec abſoluere, nec accuſare iam debet. Quid, inquit, dixit cum occideres? Miſeram parricidij innocentiam, quòd hoc me non poteſtas, non magiſtratus, non propinquus aliquis, non amicus, non ille sẽper loquax populus ac malignus interrogat. Quieſcitis, tacetis. Me infelicem nunquid ſcitis omnes? Puta me mulier hoc tibi reſpondere, non habent incredibilia uocẽ. Quædam maiora ſunt, quàm ut illa capiat modus ſermonis humani. Tu uero crede nihil aliud fuiſſe quàm furorẽ, inſaniſſe me puta, uidebã, quæ non fiebant: audiebam, quæ nemo dicebat. Hoc ſolum non inſanientis habui, quòd tacebam. Finge me reſpondere, nihil dixit, nihil locutus eſt, non credis? Atqui multo minus creditura quid dixerit. Accipe mulier breuẽ ueramq; rationẽ, cur in quæſtione iuuenis occiſus eſt. Torquebam, nec interrogabam. ſi qua ad aures tuas ab illa quamuis remota domus parte perlata uox eſt, meus gemitus fuit, meorum uiſcerum dolor. Quæris cur nihil dixerit? quia non habuit quod ſcire uellem, quod audire deberem. Nihil aliud quæſtio illa captauit quàm ſilentiũ, quod præſtare uita non poterat. Quiſquis in tormẽtis occiditur, ideo

tortus eſt,ut occideretur. An tu quæſtionem illam fuiſſe credis, qualis uernilibus corporibus adhibetur? ideo enī equuleos mouebam artifex ſenex,tenebam fidiculas ratione ſæuitiæ, ut leuiter ſedibus ſuis remota compago per ſingulos artus membra laxaret. Conſumptus eſt ſpiritus ſilentio ſui, & uerbera ignesq́; animum pariter uocemq́; cluſerūt. Videbatur mihi premere gemitus,tenere ſuſpiria: & ſic nihil dixit, tanquam torqueretur ab homine,qui ſciret. Miraris hanc in filio contumaciam,in iuuene patientiam?patri torquenti non poteſt aliter reſponderi, quàm ut mori malit quàm cōfiteri. Quod ſufficit igitur interrogātibus reſpōdeo,mulier occìdi. Fallitur quiſquis expectat, ut obijciamus illa communia:ego uero proclamo,non luxurioſum,non amore meretricis infamem,nihil ille delinquebat quomodo liberi ſolent, monſtrum erat inenarrabile, quod nollem deprehendere,quod ferre non poſſem. Miratur aliquis quòd nō abdicauerim,nec notißima ultione patrū fuerim tantum expuliſſe contentus? Tuus mulier nefarius,tuus inconſultus non permiſit affectus. Filium cui contra ſeueritatem meam ignoſcebas, quem mecum odiſſe non poteras,ſecuta fuiſſes abdicatū. Finge iuuenē dixiſſe neſcio quid,ego audire nihil potui:non enim poteſtatis alicuius more conſederam, nec torquentibus alijs agebam iudicem patrem. Ego tunc cuncta & paſſus ſum pariter, & feci. Non uacabat aures præſtare uerbis, excipere gemitus, exiſtimare ſingultus:auocauit me cōtentio,dolor,orbitas,parricidiū:omnia facta ſunt feſtinatione præcipiti. Idem patris affectus eſt torquere ut ſcias,occidere ut neſcias. In meam, inquit, infamiam taces. Ita nunc primū laboras miſera de fama,& poſt unici mortem pertinere ad te cœpit quid loquantur homines? Scilicet filius impēſus eſt, ut erubeſceres, ut male audires? Adeo'ne hoc captāti nō erat ſatis,rē totā cōmiſiſſe rumori? Ego uero me famæ tuæ mulier oppoſui, & inter matrem filiumq́; medius parricidium feci,unicū occìdi,ne quid aliud loquerētur

homines. Alioqui ſi hoc capto, quod putas, quouſque taceo? in quod tempus differo illã quã me putas premere uocẽ? ecce reatus iudiciũ pronuncio, ego tamẽ ſcire me nego. Egregiã rationem malignitatis, locuturus aduerſus uxorẽ: feci, ne mihi crederetur. Fateor igitur, nihil ad certũ indubitatumq; perduxi, hoc eſt quinimo propter quod ad mortem uſq; cõtendi. Non explicant tormenta quæſtionẽ, quæ occidunt. Quid, inquit, dixit? Felicem te miſera, ſi neſcis, quid dixit. Ita non es cõtenta cõſcientia tua, non ſufficit quod nõ habuit ille, quod negaret, quod fateretur? Poſcis uerba quæſtionis, cogis, extorques. Teſtor, tu facis, ne poſſis negare, quod dixero. Quid dixit? paraſſe ſe parẽtibus uenenũ? negas. Proditionis agitaſſe ſermones? negas. Tyrãnidis iniſſe cõſilium? negas. Et quicquid dixero negabis. O' bonæ cõſcientiæ incauta ſimplicitas. Ita nõ times, ne coactus loqui multa fingam, multa componam? Si potes ſcire mulier an mentiar, ſcis quid dixerit. Quid dixit? nihil. Quid dixit? omnia. Maledixit ſeculo, fecit tẽporibus inuidiam, deteſtatus eſt patrẽ, cõuiciatus eſt matri. Quid dixit? plus quàm interrogabam. Viciſti mulier obſtinationẽ meã. Audi breue ſuccinctumq; reſpõſum, quid dixerit: quod quæris, quod putas. O' ſi quis in illã uos ſecreti noſtri potuiſſet adhibere præſentiam, uidiſſetis nouũ genus quæſtionis: ſtabam ſenex furijs mõſtroſæ feritatis accinctus, manibus exertis, hinc ignibus, hinc uerberibus armatus: ſuper ora, ſuper oculos iacentis aſſiſtens clamabam, furioſe, demens tace. Et ille uelut exuſtis amputatisq; per quæ dolor exit in uerba, fuit attonitus, amens. Quoties admotis ignibus ad aliquam corporis partẽ, totũ pectus impoſuit? quoties hiatu oris auide flammas aduerſus exeuntia uerba collegit? Cum uerò iam totus calor uerberibus expulſus ignibus nouiſſimi doloris erũperet, pertractis ab ima pectoris parte ſuſpirijs breuiſſime collecti ſpiritus, ille quo redditur anima ſingultus, fuit ſimilis exclamaturo neſcio quid, quod & tu fortaſſis audires. Occupaui, fateor, &

aduoca

aduocatis quas iam cõſumpſeram uiribus, manibus, telis, totoq́; corpore pariter adnixus, antequàm mentiretur, occidi. Miſera temporis illius recordatio, deficientẽ in manibus meis filium uidi, aſpexi ora pallentia, frigidos halitus, interrupta ſuſpiria, & animam magno ſilentio exeuntem, non tamẽ tormenta laxaui, nõ ſubtraxi, reſtinxiq́; flãmas. Miſerere mulier, ne quæras amplius uocẽ huius affectus, filiũ qui moriebatur occìdi. Non perdidi tamen, non perdidi unici mortem, fortunã non perdidi, iã me non interrogat niſi ſola mater. Conſiſte agedũ mulier loco meo, & in habitum paterni furoris accincta admoue equuleos, flagella, laminas: prædico, teſtor, aliter non poſſum loqui, aliter mihi nõ poteſt credi. Quãquàm miſerrime iuuenis (fas eſt enim iam tuos alloqui manes) exprimere mihi uocem nullus poterit dolor: quantum uolet laceret, uel occìdat, uincere me tormenta docuiſti. Si tamẽ fas eſt cogitationis memoria tractare uerba miſeræ quæſtionis, cur me corã populo magis interrogas? Eamus uxor in illam deſolatam domũ, in illud iã patris filijq́; ſecretũ, ibi me interroga, ubi torſi, ubi occìdi, ubi adhuc forſitã filij tui uaga per mœſtos penates anima diſcurrit. Porrigat aliquis imaginem iuuenis occiſi, ponat in ſinu matris illas ueſtes, quibus ipſa iuuenẽ miſera comebat. Eamus ad tumulum, miſceamus ſupra buſta lacrymas. Ibi aut tacebimus pariter, aut inuicẽ confitebimur. Iamiam miſer mori poſſum, explicuit te ſolicitudo, pietas. Non ſcribo tabulas, teſtamento ſupremo uerba non credo, & ego moriar in tormentis meis. Illud tantum nouiſsimis precibus à te ciuitas, per liberos, per coniuges, per natos, à te uxor, per occiſi iuuenis umbram peto, à te mater, ne quid amplius quæras, tu infamiam ne dicas.

M. FABII QVINTILIANI DECLAMATIONVM FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

præſtiti miſera comitatum. Viuere quidem te defuncto cõtinuo nõ debui, ſed mori marito tacente non potui. Rumpam tædium lucis inuiſæ, ſed prius licuerit coram ciuitate manibus tuis iuſta perſoluere, cum damnato ſupra callidißimum ſilentium parricida, nihil te dixiſſe conſtiterit. Ignoſce quòd ad iudiciũ iſtud orbata duraui. Timui ne ſi ad exitũ impatiẽtia, ſi præcipiti pietate properaſſem, faceret aliũ parricida de mea morte rumorẽ.

INFAMIS IN MATREM. 11.

Ex ſuperiore argumento Declamatio.

Pro uiro contra uxorem. 19

DEBEBATVR *quidẽ triſtißimæ orbitatis miſero pudori, ut iam taceremus omnes, & poſt tam prodigioſas rerum ſermonumq; nouitates, oportuerat hoc eſſe nouißimum de malis infelicißimæ domus, quòd occidi filium pater. Sed quoniã mulier immodici ſemper affectus, ſupra cuncta quæ uel paßus ſum paulò antè, uel feci, reatus quoq; me dolore cõcußit, ueni petiturus à uobis ne me ſcientem ſilentiũ contentioni præſtare credatis. Nõ quia occidi filium taceo, ſed occiſus eſt ut tacerẽ. Vtinam Iudices negare poßẽ quòd occidi, utinam totum miſeræ neceßitatis ordinem fas eſſet intrare, & oris huius premere ſecretum. Miratur hanc aliquis patientiam meam? Ardor ille qui me modo impegit in filiũ, ipſa ſui immanitate cõſumptus eſt. Quicquid erumpere poſſet in proclamationẽ, parricidio peractũ eſt, in orbitate conticuit. Non habeo affectum, niſi quo cuncta tantũ patiar, audiam, feram. Vtrũq; de filio fieri nõ poteſt, ut & occiderim, & fatear cur meruerit occidi. Quapropter Iudices ſatis admirari, ſatis ſtupere non poßũ, quòd mulier cuius præter optimã ſanè conſcientiam, ſexus quoq; maiorem malis noſtris pudorẽ præſtare debebat, tacere nõ poteſt ſilentium meum. Nouo quin imo fabuloſoq; ſecum impatientiæ genere diſſentit. Queritur de populo quòd loquatur, de patre quòd taceat. Nec contenta*

confeßione mariti, nihil ſe dißimulare, nihil ſcire reatus autoritate teſtantis, mauult de ſilentio meo facere ſecretum orbitatis. Iſtud amẽtia ſit an innocẽtia, perditus dolor uiderit. Ipſius animus poteſt ſcire quid filius meus dixerit, quæ me putat habere quod dicam. Fidem igitur ueſtrã Iudices, ne uos orbitatis miſeratione confundat ſola mater, ne'ue maximæ calamitatis ibi tãtum putetis reſediſſe ſenſum, unde uos lacrymæ gemitusq́; cõueniunt. Mei magis debetis in uxoris comparatione miſereri, qui filium & perdidi, & occidi. Ego ſum infelicior ex parentibus duobus, qui quicquid Iudices iſta complorat, & patior, & feci. Felicem ignorantiæ conſciẽtiam matris, qua ſufficit interrogare. Maior me impatientia, maior urit affectus, cur filium occiderim, indicare non poſſum, nec pœnitet quòd occidi. Infelix ſenectus, miſera patiẽtia, ſic quoq; quàm multa dicẽda ſũt? Fuimus quondam, Iudices, fuimus felicißimi parentes, cũ adhuc rudis unici nobis blãdiretur infantia, durauitq́; domus tota proſperitas, quandiu pariter fruebamur, pariter diliximus, quãdiu ciuitas de nobis hoc ſolum poterat loqui, filium nos habere formoſum. Vt uerò in eam adoleuit ætatẽ, in qua corporalibus bonis iuuentus inſolenter exultat, ſuperbus atq; arrogãs, in nullũ uitæ genus, non in priuatos, non in publicos actus florẽtem duxit ætatem. Dij immortales quantus qualisq́; circa iuuenem rumor ingemuit? omnium maledictis ſucclamatus, omnium denũciatione damnatus eſt, donec & ipſe cõſenſum circa ſe publici doloris agnoſceret. Inde rarus in publico, & tanquã patris occurſus, tanquã ciuitatis ora uitaret. Non eſt leue concipere uerbis, in quantam ciuitatis execrationem, in quantam culpã iuuenis inciderit. Dictus eſt occidere poſſe patrẽ, dictus eſt dignus, quem poſſet etiam pater occidere. Quid facerem Iudices infelicißimus ſenex? iamiam non euitabat fama nec patrem, iam meis auribus nemo parcebat. Interrogare non audebã, dißimulare non poteram. Fallitur quiſquis me putat quicquam feciſſe con

ſilio

ſilio: impetus, ac temporis ipſius neſcio quis ardor explicuit. Præparari filio tormenta non poſſunt. Eſt in miſeris penatibus pars remota, ſepoſita, profunda tenebris, triſtis acceſſu, omnibus apta flagitijs, & in qua audeat facere facinus & pater. Illò fateor dũ me uariæ cogitationes per totius domus ſpatia circũagũt, quãtum intelligere licuit, improuiſus adueni. Et ille quidem ad conſpectum meum tanquam deprehenſus obſtupuit, refugitq́; trepidus, puto ne quærerem cauſam. Irrumpo feſtinanter, auide, ſine liberto, ſine ſeruulo, ſicut me deprehenderat tẽporis illius fatum, manibus, ictibus, & quæcunq; ex obuijs dolor in telorum tranſtulerat uſus, ultra uires ſenectutis aggreſſus, ignes ex proximo raptos, uerbera quæ caſus obtulerat, non diuiſo dolore, non per partes, non per interualla ſuſpẽſo, ſed ſemel, ſed pariter inuado. Pars ſecreti fuit, ut ipſe torquerem. Dij immortales, quæ contumacia, quæ fuit illa patientia, cum domi torqueretur à patre, non inuocare matrem? Non repugnauit iuuenis, non oppoſuit manus, nullum implorauit auxiliũ. Merſis tantum deiectisq́; luminibus tanquam unquam flagella ſuſtinuiſſet, tanquam meis torqueretur oculis, omnes ictus excepit in faciẽ: uerberibus, ignibus, laudatos uultus uelut illis iraſceretur, oppoſuit. Reddo teſtimonium nouiſſimum pudori, cum iam mori uellet, occiſus eſt. Laudo Iudices patientiam matris, cum & ipſa ſemper plurimum eſſet domi, & ab illo ſecreto fortaſſe non longe, interuenire noluit, interpellare non auſa eſt. Sed & manibus meis gratulor, quòd non propinquus aliquis, non amicus irrupit, occidiſſem quiſquis me tunc auſus fuiſſet interrogare pro filio. Sepeliui tamen lacera membra, funus indulſi, oſſa collegi. Non iniecit uxor lectulo manũ, nõ inter exequias plãctibus eliſiſq́; uberibus mihi fecit inuidiam. Vnde in hanc impatientiam prorupit, exiluit? domũ me nihil interrogauit. Poſſum iam mater infelix coram liberis ac parentibus, poſſum audientibus dijs hominibusq́; clamare, & ego amaui filium meum, non

oſculis.

oſculis,non infirmitate,non lacrymis,ſed uiribus, dolore, patientia. Vnicum quem ſi acie clauſiſſet hoſtis,uicaria morte ſeruaſſem:ſi ſubitum cinxiſſet incendium, extuliſſem relicta meorum parte mẽbrorum,eripui malignitati,abſtuli ſamæ. Habeo quod imputem tibi naturæ pietas. Rem difficilimam feci, quòd nõ me potius occidi. Malæ tractationis accuſat. Adeóne uxor tibi parum uideor dediſſe pœnarum poſt periculum & labores ne lucrifaciat pater,quòd occidit filiũ ſuum? Non pudet ergo, ſi iraſceris parricidæ? Quid tibi cũ lege,quam uos propter minores accepiſtis affectus? Querelas habet iſta, non gemitus, & matre ſepoſita ſolam complorat uxorem. Rurſus ad populum uocas miſerum pudorem? materiam noui rumoris accendis? Perdidi ergo rationem ſecreti mei. Sic omnia feceram,ne quid aut quæri poſſet, aut dici. Iam uerò quid impudentius, quid indignius, quàm cum ſibi de liberis credunt licere tantundem, & æquum ius patris ac matris eſſe contendunt, quaſi neſciant nobis arbitrium uitæ neciſq; cõmiſsum? Non eſt priuilegium, filium occidere cum fieri poteſt, nec quiſquam tantum ideo fecit,quia liceret. Viſcera unici lacerare ſuffeci. Ignoſce, ſi non potes mihi credere, nemo filium ſuum occidit odio, non erit tanti iuuenis inuiſus. Illud eſt in patribus uſque ad parricidium terribile,quòd amant,quòd ſuccurrunt,quòd ſibi uidentur aliter non poſſe miſereri. Non eſt quòd uos ab exiſtimatione malorum meorum mollior ſexus abducat. Maioris affectus eſt filium occidere, quàm uindicare. Deſine igitur me mulier fatigare interrogationibus tuis. Ita tibi non uidetur omnia reſpondere pro filio, qui dicit,occidi? Et licet comprimantur exclamationes,ora claudãtur,nihil negat,qui hoc fatetur. Atqui ſummorum facinorum ipſa immanitas innocẽtia eſt. Filium pater non demens,non inſanus occidi. Hominem extra ſenſus affectuſq; poſitum quiſquis nunc miſeratur,occidit. Vides ſenem ſanguine ſuo fluentem, laceratis exuſtiſq; illis ſanctioribus

chario

*charioribuſq; uiſceribus ſuper exanimis unici corpus cruentis
manibus iacentem? Horreo cadauer, & uelut corpora quæ cœ=
leſtis exanimauit ignis, adire propius timeo. Ad quędā facino=
ra ſufficit claudere oculos, uultus auertere, tacere, mirari, & in
credibiles calamitates relinquere ſuis cauſis. Miſerere, ne quid
amplius quæras, ne quid interroges. Dicturum me putas, parce
ſeculo, parce marito, parce patri? Tu uerò parce illi, qui occi=
ſus eſt. Nouum Iudices uxoris in maritū crimē audite. Silentiū
eſt de quo queritur. Solebat indignatio ueſtra conuitia noſtra
ferre non poſſe, & matronalis indignatio dicere uidebatur, nō
parcis erga me marite uerbis, nullam h̄abet noſtri tuus ſermo
reuerentiam: facilè prorumpis in opprobria, facilè quodlibet
obijcis, exclamas, & dum nimium libertati uocis indulges, po=
teſt populus aliquem de me facere rumorem. Tu mulier obij=
cis mihi rem quæ nulli unquam crimini fuit, ſola in noſtris mo=*

Valla ſic illa ad poſteriꝰ, hęc ad prius dicta refert.

*ribus innocentiam uoce reprehenſam tuetur taciturnitas. Vide
cur manus, cur uerba peccare uideātur. Illis infamamus, his tor
quemus, occidimus. Vis ſcire quàm non poſsis queri de ſilentio
meo? Feliciſsima fueras, ſi idem feciſſemus omnes. Finge me pau
liſper ſepoſitis ſilentij cauſis, hoc tantum reſpōdere, non prodo
ſecretū. Ex omnibus Iudices, quibus humana pectora ſerijs gra
uibuſq; complectūtur affectibus, nullam difficiliorem quàm ſi=
lētij credo uirtutem, adeoq; promptiſsimo ſermone facilè delin
quimus, ut conſtantiam tacendi neq; in alijs ferre poſsimus. Cri
men hoc in me mulier uocat, quod in priſcis illis morum men=
tiumq; rectoribus fuit prima ſapiētia, quòd quoſdā totius uitæ
pertuliſſe patiētiā magis illa miſera miratur antiquitas, quàm
quod temporum uices, ſiderum curſus, & profunda naturæ ue
lut conſcia ratione ſanxerunt. Quæ per fidem impotētia eſt ef=
fringere rigens ſacra diſsimulatione pectus, euoluere animum,
quem ſuper ſua ſecreta compoſitum non lætitia, nō dolor, non
neceſsitas, nō fortuna laxauerint? Quiſquis de tacēte queritur.*

multo

multo minus ferre poterit loquentem. Nec adeò cõiugali *ſocietate cuncta miſcentur, ut nihil ſibi aduerſus hanc concordiam proprium relinquat animus.* Eſt *aliquis etiã à ſanguine ſuo ſecretus affectus, genusq́; reuerentiæ, ut tacenda minime uelis ſcire chariſſimos: quædam non poſſis uerberibus, equuleis eruere, & pleroſq; uideas fortiter ſuper ſua ſecreta morientes.* Agedum *(ſi uidetur) utrunq; ſexum, omnem conditionem, omnem ſcrutemur ætatem, nullum ſine cõſcientia pectus, nulla uita ſine cauſis tacẽdi.* Si *te interrogaret omnia maritus, haberes aliquid et tu quod non fatereris.* Et *quanto ſilentium grauius eſt in ſene, uerecũdius in marito, ſanctius in patre?* Pudeat *nos mulier infirmitatis.* Vicit *nos modo iuuenis ille conſtãtia, mori uoluit, ut taceremus.* Vides *mulier quibus* interpretatiõibus præſtes tuũ dolorem?* Diceris *ideo me interrogare, quia ſcis omnia me potius pati malle, quàm loqui.* Quis *enim in hac ciuitate nõ nouit taciturnitatis meæ rigorem?* Quis *ignorat, qua cũcta ſoleam ferre patientia?* Ne *occiſurus quidem ſuſpiria gemitusq́; præmiſi.* Nihil *feci, unde erupturum quãdoq; in orbitatem patris animũ aut tu præſcio timore ſentires, aut ipſe periturus.* Hanc *nũc me iactare cõſcientiã putas, quòd nihil in publico, nihil in ullo mihi permiſi proclamare conuentu?* Ego *uero non ſum queſtus de iuuene nec tibi, nec captaui, ut illum mecum & mater odiſſet.* Fruſtra *te putas extorquere accuſatione poſſe, quod mihi non ipſæ calamitates, nõ dolor, nõ meditatio orbitatis expreſſit.* Veras *licet, durabo, perferã, paſſus ſum iã, quod erat difficilius, occidi.* Torſit, *inquit, filiũ meũ.* Breuiter *iudices ratio reddatur.* Infamẽ *quid refert an innocentẽ, ſi illud omnibus liquet?* Iuuenem *cũctis pignoribus inuiſum, omnibus affectibus grauẽ maligni fecere ſermones.* Quid *agimus anime? quẽadmodum effugimus, euadimus?* In *tanta infamia nihil facere, credentis eſt.* Vis *me circumire ſingulos, reclamare populo, cum rumore rixari?* Tuæ *fortaſſis infirmitati conueniat negare: me tantum fortior*

*imprecationibus

 aſſertio

aſſertio unici decet.Eripiendus eſt non contentione uerborum, ſed ut ciuitas ſtupeat,ut erubeſcat. Torquere me filium putas? Inuidiã facio populo. Videor mihi illis uerberibus lacerare famam,illis ignibus increpare rumorem.Quæſtio de infami filio unam rationem habet, ut probes innocentem.Dij mala prohibeant,ut noueris illum dolorem,quo poteſt torquere filium pater.Nihil eſt infelicius homine,cui de unico ſuo mors ſola non ſufficit.Iuuenẽ in cuius animo perdiderãt nomina noſtra reſpectum,quem quotidie neceſſe habebamus excuſare rumori, qui inter nos formoſum malebat agere quàm filiũ,uerberibus ignibusq; conſumpſi. Vis,uis ſcire quanta tormentorum ratio fuerit? Debuit etiam tortus occidi. Si tamen utiq; mater uis ſcire cauſas,leniter audi.Proſpiciebam miſer in grande quãdoq; facinus prorupturum,quod ocio uitam,quòd deſidẽ domi perdebat ætatem. Non peregrinationibus excolere mentem,nõ experiri militiam, non tentare maria,non rura colere,non adminiſtrare rempublicam,non ducere uolebat uxorem. Præterea traxerat ex frequẽtibus caſtigationibus tædium patris,& in execrationẽ mei,conſcientia qua non emendabatur,exarſerat.Timebat occurſus,nõ audebat adire:colloquia,oſcula,cõuictusq́; fugiebat.Breuiter perditiſſimæ mentis definienda menſura eſt. Oderat me filius,& timebat.Filiũ igitur totius ciuitatis exiſtimatione dãnatum,quẽ adhuc uiuere mirabãtur homines,torſiſſe me putas? Ego uero occidi tarde diu.Quæſtionẽ illud uocas? Pœna,ſupplicium,& malorum meorum exitus fuit.Nulla ratio eſt interrogãdi hominem,cui non eſt fas niſi negare.Quanta tamẽ mihi fuit & in quæſtione moderatio? Non enim præcipiti raptus impulſu exilui repẽte,ſubito,nec captus dolore cæco impatiẽtiæ meæ uelox uulnus induxi. Non poteſt nõ ratione occidi filius,cum antè torquetur.Dedi moras,ſpatium, tempus indulſi.Vides quãtam hic malignitatibus potuerim præſtare materiã?ſi in illo ſecreto, gladio tantũ, ſi uulneribus egiſſe,

exitum

exitum fecerat iuuenis deprehenſi. Non eſt igitur mulier *quòd mihi facias duplicatæ quæſtionis inuidiam, id eſt, quòd torſi, & occidi. Sola eſt huius neceßitatis ratio de morte. Illud eſt parricidium, filium torquere uicturum. Putas iuuenē uiuere potuiſſe, cui iam non poterat niſi morte ſuccurri? Quem contra malignos ſermones aſſerere cœperam, nō reddidi rurſus infamiæ, neq; in oculos, & ora uulgi de ſecreto patris emiſi: prouidētia mea tibi quoq; mater, ne in hunc interrogetur, eripui. Ille uero non fuit poſt tormenta laturus uitæ pudorem, ut interrogaretur à ſingulis, ut negaret. Verum mulier affectibus tuis renunciandum eſt, ad totius domus noſtræ pertinere innocētiam credidi, ne ſe ipſe potius occideret. Sentit iudices mulier ad ius querelæ ſuæ nec quòd torſerim, nec quòd occiderim pertinere. Ita quærit, quid mihi dixerit ille, de quo neſcit, an dixerit. Quid ais mater impatiens? ita in morte filij tui nihil aliud ad te pertinet quàm quid locutus ſit? Ita ſi reſpōdero remittis parricidiū, tormenta non obijcis? O inconſultam muliebrem ſemper amētiam. quid iuuenis in tormētis dixerit, tanquam ignoret, interrogat. nihil me comperiſſe non credit, tanquam ſciat quid dixerit. Fidem communis ſanguinis, fidem cōmunium malorum, neq; parricidij me uelis agitare ſecretum, ne calamitatibus noſtris grauē facias innocentiā tuam. Viderit, quid meruerit iuuenis ille, ego iam poſſum ſuprema reuereri, & poſt exitum unici reuertor in patrem. Maior defunctis liberis præſtanda reuerentia eſt, nec quicquam minus cōuenit affectibus patris, quàm ſi inſultare uideatur occiſo. In gratiā me cum filio reduxit orbitas. iram noſtram mors ſeuera compoſuit. Quinimo recogitanti mihi totum ſecreti illius ordinem, ſubit tacita miſeratio, quantam ego debeam reuerentiam filio, quem potui torquere ſolus, quem potui ſolus occidere. Perſeueras, cogis, inſtas? Inuicem te mulier interrogo, cur ſi tantopere uolebas ſcire, quid interrogarem, quid ille loqueretur, non irruperis in quæſtionem, quam nullis*

miniſtris, nullis cuſtodibus uallauerat pater? Quãto melius mater ipſum adiſſes, quanto fortius interrogaſſes una, quanto tibi plura dixiſſet? Quis te mulier affectus abegit, tenuit, excluſit? Agnoſco uerecundiam tuam: timuiſti, credo, ne ſi in illo ſecreto fuiſſemus omnes, occidiſſe filium diceretur & mater. Inſtas tamen, & miſeri ſenis ora diducis. Puta me hoc ſolum dicere, ex maximi facinoris cunctatione ueniens, quid audierim, nondum ſcio, totus adhuc ſum in parricidio meo, & poſt mortem unici omnia quibus laceratus, occiſus eſt, in animum meum tormenta redierunt. Eſt quidem difficile, ut aliquem pati pudorem parricida uideatur, uerũtamen ſtupore, amentia, & ſilentio in orbitate defeci. Ablata eſt mihi omnium uerborũ fides, omnis ſermonis autoritas, nec habet cauſam loquendi, cui non poteſt credi. Deſine mulier interrogare. Filium quem occidit pater, nec abſoluere, nec accuſare iam debet. Quid, inquit, dixit cum occideres? Miſeram parricidij innocentiam, quòd hoc me non poteſtas, non magiſtratus, non propinquus aliquis, non amicus, non ille sẽper loquax populus ac malignus interrogat. Quieſcitis, tacetis. Me infelicem nunquid ſcitis omnes? Puta me mulier hoc tibi reſpondere, non habent incredibilia uocẽ. Quædam maiora ſunt, quàm ut illa capiat modus ſermonis humani. Tu uero crede nihil aliud fuiſſe quàm furorẽ, inſaniſſe me puta, uidebã, quæ non fiebant: audiebam, quæ nemo dicebat. Hoc ſolum non inſanientis habui, quòd tacebam. Finge me reſpondere, nihil dixit, nihil locutus eſt, non credis? Atqui multo minus creditura quid dixerit. Accipe mulier breuẽ ueramq; rationẽ, cur in quæſtione iuuenis occiſus eſt. Torquebam, nec interrogabam. ſi qua ad aures tuas ab illa quamuis remota domus parte perlata uox eſt, meus gemitus fuit, meorum uiſcerum dolor. Quæris cur nihil dixerit? quia non habuit quod ſcire uellem, quod audire deberem. Nihil aliud quæſtio illa captauit quàm ſilentiũ, quod præſtare uita non poterat. Quiſquis in tormẽtis occiditur, ideo

tortus

tortus eſt,ut occideretur. An tu quæſtionem illam fuiſſe credis, qualis uernilibus corporibus adhibetur? ideo enī equuleos mo uebam artifex ſenex,tenebam fidiculas ratione ſæuitiæ, ut leui ter ſedibus ſuis remota compago per ſingulos artus membra la xaret. Conſumptus eſt ſpiritus ſilentio ſui, & uerbera ignesq́; animum pariter uocemq́; cluſerūt. Videbatur mihi premere ge mitus,tenere ſuſpiria: & ſic nihil dixit, tanquam torqueretur ab homine,qui ſciret. Miraris hanc in filio contumaciam,in iu uene patientiam? patri torquenti non poteſt aliter reſponderi, quàm ut mori malit quàm cōfiteri. Quod ſufficit igitur interrogātibus reſpōdeo,mulier occidi. Fallitur quiſquis expectat, ut obijciamus illa communia: ego uero proclamo,non luxurioſum,non amore meretricis infamem,nihil ille delinquebat quomodo liberi ſolent, monſtrum erat inenarrabile, quod nollem deprehendere,quod ferre non poſſem. Miratur aliquis quòd nō abdicauerim,nec notiſsima ultione patrū fuerim tantum expuliſſe contentus? Tuus mulier nefarius,tuus inconſultus non permiſit affectus. Filium cui contra ſeueritatem meam ignoſcebas, quem mecum odiſſe non poteras,ſecuta fuiſſes abdicatū. Finge iuuenē dixiſſe neſcio quid,ego audire nihil potui: non enim po teſtatis alicuius more conſederam, nec torquentibus alijs agebam iudicem patrem. Ego tunc cuncta & paſſus ſum pariter, & feci. Non uacabat aures præſtare uerbis, excipere gemitus, exiſtimare ſingultus: auocauit me cōtentio,dolor,orbitas,parricidiū: omnia facta ſunt feſtinatione præcipiti. Idem patris affe ctus eſt torquere ut ſcias,occidere ut neſcias. In meam, inquit, infamiam taces. Ita nunc primū laboras miſera de fama,& poſt unici mortem pertinere ad te cœpit quid loquantur homines? Scilicet filius impēſus eſt, ut erubeſceres, ut male audires? Adeo'ne hoc captāti nō erat ſatis,rē totā cōmiſiſſe rumori? Ego uero me famæ tuæ mulier oppoſui, & inter matrem filiumq́; medius parricidium feci,unicū occîdi,ne quid aliud loquerētur

homines. Alioqui ſi hoc capto, quod putas, quouſque taceo? in quod tempus differo illã quã me putas premere uocẽ? ecce reatus iudiciũ pronuncio, ego tamẽ ſcire me nego. Egregiã rationem malignitatis, locuturus aduerſus uxorẽ: feci, ne mihi crederetur. Fateor igitur, nihil ad certũ indubitatumq; perduxi, hoc eſt quinimo propter quod ad mortem uſq; cõtendi. Non explicant tormenta quæſtionẽ, quæ occidunt. Quid, inquit, dixit? Felicem te miſera, ſi neſcis, quid dixit. Ita non es cõtenta cõſcientia tua, non ſufficit quod nõ habuit ille, quod negaret, quod fateretur? Poſcis uerba quæſtionis, cogis, extorques. Teſtor, tu facis, ne poßis negare, quod dixero. Quid dixit? paraſſe ſe parẽtibus uenenũ? negas. Proditionis agitaſſe ſermones? negas. Tyrãnidis iniſſe cõſilium? negas. Et quicquid dixero negabis. O' bonæ cõſcientiæ incauta ſimplicitas. Ita nõ times, ne coactus loqui multa fingam, multa componam? Si potes ſcire mulier an mentiar, ſcis quid dixerit. Quid dixit? nihil. Quid dixit? omnia. Maledixit ſeculo, fecit tẽporibus inuidiam, deteſtatus eſt patrẽ, cõuiciatus eſt matri. Quid dixit? plus quàm interrogabam. Viciſti mulier obſtinationẽ meã. Audi breue ſuccinctumq; reſpõſum, quid dixerit: quod quæris, quod putas. O' ſi quis in illã uos ſecreti noſtri potuiſſet adhibere præſentiam, uidiſſetis nouũ genus quæſtionis: ſtabam ſenex furijs mõſtroſæ feritatis accinctus, manibus exertis, hinc ignibus, hinc uerberibus armatus: ſuper ora, ſuper oculos iacentis aßiſtens clamabam, furioſe, demens tace. Et ille uelut exuſtis amputatisq; per quæ dolor exit in uerba, fuit attonitus, amens. Quoties admotis ignibus ad aliquam corporis partẽ, totũ pectus impoſuit? quoties hiatu oris auide flammas aduerſus exeuntia uerba collegit? Cum uerò iam totus calor uerberibus expulſus ignibus nouißimi doloris erũperet, pertractis abima pectoris parte ſuſpirijs breuißime collecti ſpiritus, ille quo redditur anima ſingultus, fuit ſimilis exclamaturo neſcio quid, quod & tu fortaßis audires. Occupaui, fateor, &

aduoca

aduocatis quas iam cōſumpſeram uiribus,manibus,telis,totoq́; corpore pariter adnixus,antequàm mentiretur,occidi. Miſera temporis illius recordatio,deficientē in manibus meis filium ui di,aſpexi ora pallentia,frigidos halitus,interrupta ſuſpiria,& animam magno ſilentio exeuntem, non tamē tormenta laxaui, nō ſubtraxi,reſtinxiq́; flāmas. Miſerere mulier,ne quæras amplius uocē huius affectus,filiū qui moriebatur occidi. Non perdidi tamen, non perdidi unici mortem, fortunā non perdidi, iā me non interrogat niſi ſola mater. Conſiſte agedū mulier loco meo,& in habitum paterni furoris accincta admoue equuleos, flagella,laminas:prædico,teſtor,aliter non poſſum loqui,aliter mihi nō poteſt credi. Quāquàm miſerrime iuuenis(fas eſt enim iam tuos alloqui manes) exprimere mihi uocem nullus poterit dolor:quantum uolet laceret,uel occidat,uincere me tormenta docuiſti. Si tamē fas eſt cogitationis memoria tractare uerba miſeræ quæſtionis,cur me corā populo magis interrogas? Eamus uxor in illam deſolatam domū, in illud iā patris filijq́; ſecretū, ibi me interroga,ubi torſi,ubi occidi,ubi adhuc forſitā filij tui uaga per mœſtos penates anima diſcurrit. Porrigat aliquis imaginem iuuenis occiſi, ponat in ſinu matris illas ueſtes, quibus ipſa iuuenē miſera comebat. Eamus ad tumulum,miſceamus ſupra buſta lacrymas. Ibi aut tacebimus pariter, aut inuicē confitebimur. Iamiam miſer mori poſſum, explicuit te ſolicitudo, pietas. Non ſcribo tabulas, teſtamento ſupremo uerba non credo, & ego moriar in tormentis meis. Illud tantum nouiſſimis precibus à te ciuitas,per liberos, per coniuges,per natos, à te uxor, per occiſi iuuenis umbram peto,à te mater, ne quid amplius quæras,tu infamiam ne dicas.

M. FABII QVINTILIANI
DECLAMATIONVM
FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE